

Arja Hastrup (toim.)

Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelma – kärkihankkeeseen liittyvät tehtävät

Toteuttamissopimuksen loppuarviointi

Pääministeri Juha Sipilän hallituksen kärkihankkeen Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelma tavoitteena oli lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin ja omien voimavarojen vahvistuminen ja lapsi- ja perhepalveluiden nykyään hajanaisen palvelujärjestelmän uudistaminen. Tavoitteena oli, että kaikki lasten, nuorten ja perheiden palvelut sovitetaan yhteen integroiduksi lapsi- ja perhelähtöiseksi palvelujen kokonaisuudeksi. Muutoksella vahvistettiin peruspalveluja ja siirrettiin painopistettä ehkäiseviin sekä varhaisen tuen ja hoidon palveluihin. Lapsen etu ja vanhemmuuden tuki olivat muutoksessa ensisijaisia.

Kyseessä oli laaja, monia hallinnonaloja ja palveluja koskeva muutos, joka edellytti vahvaa kansallista ohjausta ja muutosvaiheen rahallista panostusta. Sosiaali- ja terveysministeriön ja Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen välisen toteuttamissopimuksen tavoitteena oli varmistaa Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelma-kärkihankkeen tavoitteiden toteutumista hallituskauden aikana.

Esipuhe

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos toteutti vuosina 2016–18 Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelma - kärkihankkeen laajan toimeenpanohankkeen. Toimeenpano rakentui aluksi kuuden osahankkeen varaan ja myöhemmin siihen sisällytettiin vielä lisää tehtäviä. Hanketta toteuttamassa oli eri vaiheissa yhteensä yli viisikymmentä THL:n asiantuntijaa.

Toimeenpanon keskeistä työtä oli monialaisten toimintamallien kehittäminen niin matalan kynnyksen palveluissa kuin erityis- ja vaativan tason palveluissakin. Perhekeskuksista rakennettiin lapsi- ja perhelähtöistä kokonaisuutta, joka yhdistää lasten ja nuorten hyvinvointia ja terveyttä sekä kasvua ja kehitystä edistäviä ja tukevia peruspalveluja. Opiskeluhuollon yhteisöllistä ja yksilöllistä työtä kehitettiin hyvinvointia vahvistavaksi varhaiskasvatuksessa, koulussa ja oppilaitoksissa.

Lastensuojelun sisällöllinen uudistamistyö kohdentui avohuollon perhetyöhön ja perhekuntoutukseen, sijaishuollon perhehoitoon ja laitoshoitoon sekä sijaishuollon valvontaan. Lastensuojeluun tuotiin uusi systeeminen toimintamalli, jota pilotoitiin käytännön työssä. Vaativimpien palveluiden kehittämisessä tuettiin alueellisten osaamis- ja tukikeskusten (OT-keskukset) valmistelua.

Osana kärkihankkeen kansallista toimeenpanoa THL kehitti päätöksenteon tueksi lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin sekä palvelujen tietopohjaa sekä edisti lapsivaikutusten arviointia ja lapsibudjetointia. THL julkaisi lapsi- ja perhelähtöisen toimintakulttuurin muutoksen välineeksi Luo luottamusta, suojele lasta -oppaan ja verkkokoulutuksen. Lisäksi tuettiin maakuntia perheystävällisen työpaikan kehittämistyössä.

Sisällöllisen kehittämistyön ohella Terveiden ja hyvinvoinnin laitos vastasi lukuisten verkostotapaamisten ja seminaarien käytännön järjestelyistä, kärkihankkeen ohjausryhmän neljän jaoston sihteerityöstä sekä maakunnallisten muutosagenttien ja projektinjohtajien keskinäiseen tiedonvälitykseen luodusta verkkosivustosta.

Kärkihankkeen toimeenpano perustui laajan asiantuntijajoukon yhteistyöhön ja sen aikana rakentui monia yhteiskehittämisen verkostoja. Työssä otettiin merkittäviä askelia eteenpäin kohti lapsi- ja perhelähtöisempää toimintakulttuuria sekä paremmin tarpeisiin vastaavia, monialaisia palvelukokonaisuuksia.

Helsingissä 5.11.2019

Johanna Lammi-Taskula

Tiivistelmä

Arja Hastrup (toim.). Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma – kärkihankkeeseen liittyvät tehtävät: Toteuttamissopimuksen loppuarviointi. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Työpaperi 44/2019. 137 sivua. Helsinki 2019.

ISBN 978-952-343-451-6 (verkkojulkaisu)

Sosiaali- ja terveysministeriön ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen välisen toimeksiantosopimuksen tavoitteena oli varmistaa Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelma -kärkihankkeen tavoitteiden toteutumisen hallituskauden aikana. Sopimuksen kohteena olleet tehtävät toteutuivat huomattavasti laajempina kuin alkuperäisessä sopimuksessa oli kirjattu ja samalla kutakin tehtävää täsmennettiin. Osa työstä tehtiin virkатыönä ja osa henkilöistä oli määräaikaista projektityöntekijöitä.

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja palvelujen seurannan ja raportoinnin kokonaisuudessa vahvistettiin eri-ikäisten lasten ja nuorten terveyden, hyvinvoinnin ja palveluiden seurantaan liittyvää säännöllistä tietotuotantoa. Kehittämisessä keskeisenä periaatteena oli, että lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointiin, terveyteen ja palveluihin liittyvät tiedonkeruut muodostavat riittävän kattavan ja toisiinsa integroituvan kokonaisuuden, jota voidaan hyödyntää eri tasoilla tapahtuvan päätöksenteon tukena. Kehittämistyön tuloksena tietoa on saatavilla aikaisempaa kattavammin, saatavuus ja vertailtavuus ovat parantuneet sekä tiedon käyttö on edistynyt.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tehtävänä oli tukea kulttuurinmuutosta, jossa eri organisaatiot ja toimialat päätöksiä valmistellessaan tunnistavat päätöksensä vaikutukset lapsiin. Kärkihankkeessa luotiin välineitä lapsilähtöiseen budjointiin, lapsiin kohdistuvien taloudellisten panostusten jäljittämiseen ja talousarviopäätösten lapsivaikutusten arviointiin. Lisäksi kehittämisspilotoinnissa lisättiin tietoisuutta lapsen oikeuksista sekä lapsenoikeusperustaisesta toimintakulttuurista hallinnon eri tasoilla. LAPE –ohjelman aikana valmistui myös Luo luottamusta – suojele lasta –verkkovalmennus ja siihen sisältyvä opas toimintakulttuurin muutoksen ohjauksen välineeksi.

Perhekeskuskehittämistä tehtiin 19 hankkeessa 18 maakunnan alueella sekä kansallisesti. Perhekeskustoimintamallia rakennettiin osaksi maakunta- ja sote-uudistusta sekä lasten, nuorten ja perheiden palvelujen kokonaisuutta. Kehittämistyön tuloksena perheiden tarpeiden mukainen apu ja tuki ovat vahvistuneet ja varhentuneet ja alustavaa tietoa on tämän työn vaikutuksista mm. lastensuojelutarpeen vähenemiseen. Toimijoiden yhteinen ymmärrys perhekeskuksen tehtävistä ja toimintatavoista on vahvistunut, mikä on edellytys palvelujen ja toimintojen yhteensovittamiselle. Palvelujen hajanaisuus näyttäisi vähentyneen ja myös saavutettavuus parantunut verkostoitumisen, yhteensovittamisen, lisääntyneen yhteistyön, asemoinnin ja kohtaamispaikkojen perustamisen sekä sähköisten palvelujen avulla. Maakuntien ja kansallisen tason toimijat yhdistävä yhteiskehittämisen rakenne vei perhekeskuskehittämistä eteenpäin. Kantavina voimina olivat vahva sitoutuminen, vuoropuhelu ja yhdessä oppiminen.

Varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitos lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukena kehittämiskokonaisuuden kansalliset toimenpiteet sekä maakunnissa tehty kehittämisspö ovat käynnistäneet pysyvää toimintamallien ja toimintakulttuurin muutosta ja siten vievät LAPE:n arvoja ja periaatteita eteenpäin. Kehittämisspö on osaltaan edistänyt koulujen ja oppilaitosten toimintakulttuuria kehittämään hyvinvointia tukevaan suuntaan.

Erityistason ja vaativimpien palveluiden kehittämiskokonaisuuteen sisältyi kolme osa-aluea: erityistason palveluiden uudistaminen, lastensuojelun sisällöllinen uudistamispö ja viidelle yhteistyöalueelle muodostettavien vaativimpien palveluiden osaamis- ja tukikeskusten (OT-keskukset) valmistelu. Osa-alueiden yhteisenä teemana oli integratiivisten toimintamallien kehittäminen ja käyttöönotto. Lastensuojelun sisällöllinen uudistamispö kohdentui avohuollon perhetyöhön ja perhekuntoutukseen, sijaishuollon perhehoitoon ja laitoshuoltoon sekä sijaishuollon valvontaan. Lastensuojeluun tuotiin uusi systeeminen toimintamalli ja sitä pilotoitiin käytännön työssä.

Avainsanat: lapsibudjointi, lapsivaikutusten arviointi, lastensuojelu, opiskeluhoolto, perhekeskus, tietotuotanto

Sammandrag

Arja Hastrup (red.). Programmet för utveckling av barn- och familjetjänster – uppgifterna som ingår i spetsprojektet: Slutlig utvärdering av genomförandeavtalet. Institutet för hälsa och välfärd (THL). Arbetsdokument 44/2019. 137 sidor. Helsingfors, Finland 2019. ISBN 978-952-343-451-6 (nätpublikation)

Målet för genomförandeavtalet mellan Social- och hälsovårdsministeriet och Institutet för hälsa och välfärd var att säkerställa att målen för spetsprojektet Programmet för utveckling av barn- och familjetjänster uppnås under förvaltningsperioden. Uppgifterna som avtalet gäller genomfördes i betydligt större omfattning än vad som hade registrerats i det ursprungliga avtalet och samtidigt preciserades varje uppgift. En del av arbetet genomfördes som tjänsteuppdrag och en del av personerna var tillfälliga projektanställda.

I den totala uppföljningen och rapporteringen av barns och ungas välbefinnande och tjänster fastställdes regelbunden informationsproduktion om välbefinnande och hälsa hos samt tjänster för barn och unga i olika åldrar. Den centrala principen för utvecklingen var att informationsinsamlingen gällande välfärden, hälsan och tjänsterna för barn, unga och familjer utgör en helhet som är tillräckligt täckande och som integreras i varandra och som kan utnyttjas som stöd när beslut fattas på olika nivåer. Resultatet av utvecklingsarbetet är att information kan fås mer täckande än tidigare, tillgången och jämförbarheten har förbättrats likaså har användningen av information framskridit.

Uppgiften för Institutet för hälsa och välfärd var att stödja kulturförändringen, då olika organisationer och branscher när de bereder beslut identifierar effekten hur deras beslut påverkar barnen. I spetsprojektet skapades redskap för budgetering ur barnperspektiv, spårning av de ekonomiska satsningarna som riktas mot barn och barnkonsekvensanalys av budgetbeslut. I utvecklingspilotprojekt infördes dessutom medvetenhet om barnens rättigheter samt om den barnrättsbaserade verksamhetskulturen på olika nivåer inom förvaltningen. Under LAPE –programmet färdigställdes även webbutbildningen Skapa förtroende – skydda barnet och därtill hörande handledning som redskap för handledning av förändringen av verksamhetskulturen.

Utvecklingen av familjecentralerna genomfördes i 19 projekt inom 18 landskap samt nationellt. Verksamhetsmodellen för familjecentralen konstruerades till en del av landskaps- och vårdreformen samt till en helhet av barnens, ungas och familjernas tjänster. Utvecklingsarbetet resulterade i att hjälp och stöd enligt familjernas behov har förstärkts och tidigare lagts och preliminär information om inverkan av detta arbete har minskat bland annat behovet av barnskydd. Den gemensamma förståelsen hos aktörerna gällande familjecentralernas uppgifter och tillvägagångssätt har förstärkts vilket är en förutsättning för samordnandet av tjänster och åtgärder. Det verkar som om splittringen inom tjänster har minskat och även tillgången har förbättrats med hjälp av nätverksarbete, samordning, ökat samarbete, positionering och grundandet av mötesplatser samt elektroniska tjänster. Strukturen för den gemensamma utvecklingen som förenar aktörerna inom landskap och på nationell nivå förde utvecklingen av familjecentrum vidare. De bärande krafterna var stort engagemang, dialog och att lära tillsammans.

Med småbarnspedagogiken, skolan och läroinrättningen som stöd för välbefinnandet bland barn och unga har utvecklingshelhetens nationella åtgärder samt utvecklingsarbetet som gjorts inom landskapen satt igång en permanent förändring av verksamhetsmodeller och verksamhetskultur och har därmed fört LAPE:s värderingar och principer vidare. Utvecklingsarbetet har å sin sida främjat verksamhetskulturen inom skola och läroinrättningar så att den utvecklas i en riktning som stödjer välbefinnandet.

I utvecklingshelheten på specialiserad nivå och mer krävande tjänster ingick tre delområden: reform av tjänster på specialiserad nivå, arbetet med att reformera innehållet i barnskydd och beredning av kompetens- och stödcentra inom mer krävande tjänster som ska bildas inom fem samarbetsområden. Det gemensamma temat för delområdena var utvecklingen och ibruktagandet av integrativa verksamhetsmodeller. Reformen av innehållet i barnskydd riktades till familjearbetet inom öppenvård och familjerehabilitering, familjevård utom hemmet och anstaltsvård samt övervakning av vård utom hemmet. I barnskydd infördes en ny systemisk verksamhetsmodell som gjordes till ett pilotprojekt inom praktiskt arbete.

Nyckelord: barnbudgetering, barnkonsekvensanalys, barnskydd, elevhälsa, familjecentrum, informationsproduktion

Sisällys

Esipuhe.....	1
Tiivistelmä.....	2
Sammandrag.....	3
Sisällys	4
Johdanto	6
Toimintakulttuurin muutos kehittämiskokonaisuus.....	8
Lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja palvelujen seurannan ja raportoinnin kokonaisuuden kehittäminen	9
Lapsivaikutusten arviointi	17
Lapsibudjetointi.....	19
Lapsiystävällinen toimintakulttuuri.....	21
Luo luottamusta – suojele lasta – yhteisöllinen verkkovalmennus	23
Perheystävälliset työpaikat	29
Matalan kynnyksen palvelut kehittämiskokonaisuus	32
Perhekeskustoimintamalli	33
Varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitos lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukena.....	56
Erityistason ja vaativimpien palvelujen kehittämiskokonaisuus.....	66
Erityistason ja vaativimmat palvelut	67
Erityistason palveluiden uudistaminen.....	69
Lastensuojelu.....	70
Osaamis- ja tukikeskusten (OT-keskusten) suunnittelu	77
Monialaisen arvioinnin kehittäminen kehittämiskokonaisuuksien yhteistyönä.....	80
Muutosohjelman viestintä	90
Sukupuolivaikutusten arviointi ja tasa-arvonäkökulma.....	93
Liitteet	94
Liite 1. Tietopohjan kehittäminen – Julkaisut vuosina 2017–2018.....	94
Liite 2. Tulospalvelun käyttäjämäärät: julkinen.....	98
Liite 3. Tulospalvelun käyttäjämäärät: koulukohtaiset tulokset.....	102
Liite 4. Mediaseurantaesimerkkejä.....	106
Liite 5. Toimintakulttuurin muutos toimeenpanon tuen toimenpiteet	107
Liite 6. Lapsiystävällinen maakunta -pilottihanke	112
Liite 7. Perhekeskustoimintamallin toimeenpanon tuki	114

Liite 8. Perhekeskuksen avoin kohtaamispaikka.....	122
Liite 9. Erotilanteen palveluilla kohti sovinnollista eroa.....	127
Liite 10. Lastensuojelun toimeenpanon tuki	130
Liite 11. STM-THL välisen toimeksiantosopimuksen toteuttamiseen osallistuneet	136

Johdanto

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen projektin tavoitteena oli varmistaa Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelma -kärkihankkeen tavoitteiden toteutumista hallituskauden aikana.

Projekti liittyi Pääministeri Juha Sipilän hallituksen kärkihankkeeseen Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelma. Hallituskauden tavoitteena oli lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin ja omien voimavarojen vahvistuminen ja lapsi- ja perhepalveluiden nykyään hajanaisen palvelujärjestelmän uudistaminen. Tavoitteena oli, että kaikki lasten, nuorten ja perheiden palvelut sovitetaan yhteen integroiduksi lapsi- ja perhelähtöiseksi palvelujen kokonaisuudeksi. Muutoksella vahvistettiin peruspalveluja ja siirrettiin painopistettä ehkäiseviin sekä varhaisen tuen ja hoidon palveluihin. Lapsen etu ja vanhemmuuden tuki olivat muutoksessa ensisijaisia. Muutosohjelman odotettuina tuloksina lapset, nuoret ja perheet voivat paremmin, heidän voimavaransa ovat vahvistuneet ja he kokevat pystyvänsä vaikuttamaan omaan hyvinvointiinsa ja palveluihinsa. Kyseessä oli laaja, monia hallinnonaloja ja palveluja koskeva muutos, joka edellytti vahvaa kansallista ohjausta ja muutosvaiheen rahallista panostusta.

STM-THL välisen toimeksiantosopimuksen tavoitteena oli varmistaa Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelma -kärkihankkeen tavoitteiden toteutuminen hallituskauden aikana.

Toimeksiantosopimukseen kuuluivat seuraavat tehtävät

1. Kehitetään välineet eri-ikäisten lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin sekä palvelujen seurantaan tietoon perustuvan päätöksenteon tueksi.
2. Lapsivaikutusten arviointi
3. Matalan kynnyksen palvelujen verkostoiminen
 - Perhekeskustoimintamalli
 - Opiskeluhoito
 - Lasten, nuorten ja perheiden mielenterveyden edistäminen, mielenterveysongelmien ehkäisy sekä varhainen tuki ja hoito
4. Lastensuojelun kehittäminen asiakkaiden tarpeisiin keskittyväksi
5. Luo luottamusta – suojele lasta opas ja verkkokoulutus
6. Muiden erityistason palveluiden uudistaminen

Sopimuksen kohteena olleet tehtävät toteutuivat huomattavasti laajempina kuin alkuperäisessä sopimuksessa oli kirjattu ja samalla kutakin tehtävää täsmennettiin. Perheystävällinen työpaikka kehittämistyötä tekeviä maakuntia tuettiin vuosina 2017–2018 neljällä Puimala työpajalla (ei alkuperäisessä sopimuksessa) ja osana muiden erityispalveluiden uudistamista koordinoitiin viidelle yhteistyöalueelle suunniteltujen osaamis- ja tukikeskusten (OT-keskukset) kehittämistyötä. Lisäksi Terveyden ja hyvinvoinnin laitos vastasi LAPE-muutosagenttien ja -projektinjohtajien kaksipäiväisten tapaamisten (13 tapaamista) käytännön järjestelyistä, niistä syntyneistä kustannuksista sekä osallistui sisällön tuotantoon. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos vastasi myös LAPE-ohjelman kehittämistyön tueksi järjestetyistä LAPE-päivistä (10) ja osallistui LAPE-konferenssien (4) suunnitteluun sekä toteutukseen. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen asiantuntijat osallistuivat LAPE-ohjelman ohjausryhmän ja samassa yhteydessä kokoontuneiden neljän jaoston kokouksiin, huolehtivat niihin liittyvästä sihteerityöstä (13 kokousta kussakin jaostossa) sekä osallistuivat joka toinen viikko kokoontuneeseen projektiryhmään (myöhemmin LAPE-tiimi). Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen verkkoalustalle luotiin extranetsivut muutosagenttien ja projektinjohtajien keskinäiseen tiedon vaihtoon ja huolehdittiin niiden ajantasaisuudesta (päivitys).

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen työ organisoitiin siten, että jokaiselle tehtäväkokonaisuudelle nimettiin vastuuhenkilö ja kokonaisuudesta vastuussa oli johtava asiantuntija Arja Hastrup.

Tietotuotanto, vastuuhenkilö erikoistutkija Nina Halme

Lapsivaikutusten arviointi, vastuuhenkilö projektipäällikkö Kati Honkanen

Perhekeskustoimintamalli, vastuuhenkilö johtava asiantuntija Arja Hastrup

Opiskeluhoito, vastuhenkilö ylilääkäri Marke Hietanen-Peltola
Lastensuojelu, vastuhenkilöt kehittämispäällikkö Päivi Petrelius ja erikoistutkija Pia Eriksson
Luo luottamusta, vastuhenkilö kehittämispäällikkö Päivi Lindberg
Erityispalvelut, vastuhenkilöt erityisasiantuntija Jukka Mäkelä ja erityisasiantuntija Mia Tapiola (osa-aikaisena, painopisteenä OT-keskuskehittäminen)

Osa työstä tehtiin virkatyönä ja osa henkilöistä oli määräaikaista projektityöntekijöitä. Hanketta toteuttamassa oli eri vaiheissa yhteensä yli viisikymmentä THL:n asiantuntijaa (liite 11). Työ Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselle myönnetty rahoitus jakautui kehittämiskokonaisuuksittain seuraavasti:

Lapsen oikeuksia ja tietoperusteisuutta vahvistava toimintakulttuurin muutos: 2 093 553 €
Matalankynnyksen palvelut (sis. perhekeskustoimintamalli ja varhaiskasvatus, koulu ja oppilaistos lapsen ja nuoren hyvinvoinnin tukena): 876 123 €
Erityis- ja vaativamman tason palvelujen kehittäminen (sis. lastensuojelun ja muut erityispalvelut): 1 481 108 €
Ohjaus, johtaminen ja viestintä (sis. hankejohdon päivät ja LAPE-päivät): 991 055 €

Sopimuksen kohteena olevien tehtävien toteutumisesta, riskeistä ja poikkeamista raportoitiin säännöllisesti kahden kuukauden välein STM-THL välisissä seurantakokouksissa ja kuukauden välein [hankesalkkuun](#).

Väliarviointi tehtiin keväällä 2018. Tämä on loppuarviointi Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelma – kärkihankkeeseen liittyvät tehtävät -toimeksiantosopimuksessa vuosille 2016–2018 sovittujen tavoitteiden toteutumisesta. Tässä raportissa esitellään kunkin kehittämiskokonaisuuden tavoitteet ja toimenpiteet sekä arvioidaan näihin liittyviä haasteita ja riskejä, hyötyjä ja vaikutuksia. Kustakin osakokonaisuudesta nostetaan esille myös jatkokehittämisen tarpeita.

Sopimusta jatkettiin tietotuotannon (2 htv), perhekeskuskehittämisen (1 htv) ja lastensuojelun (500 000 €) osalta vuonna 2019. Vuonna 2019 tehty siltaustyö on raportoitu hankesalkkuun.

Toimintakulttuurin muutos kehittämiskokonaisuus

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja palvelujen seurannan ja raportoinnin kokonaisuuden kehittäminen.....	9
Tavoitteet.....	9
Toimenpiteet	9
Keskeiset riskit ja haasteet	15
Hyödyt.....	15
Jatkokehittämisen tarpeet 2019	16
Lapsivaikutusten arviointi	17
Tavoitteet.....	17
Toteuma suhteessa tavoitteisiin.....	17
Tulosten ja vaikutusten arviointi	18
Muutoksen pysyvyyden ja odotettujen vaikutusten arviointi	18
Lapsibudjetointi.....	19
Tavoitteet.....	19
Toteuma suhteessa tavoitteisiin ja tulosten vaikutusten arviointi	19
Muutoksen pysyvyyden ja odotettujen vaikutusten arviointi	21
Lapsiystävällinen toimintakulttuuri.....	21
Tavoitteet.....	21
Toteuma suhteessa tavoitteisiin ja tulosten vaikutusten arviointi	22
Muutoksen pysyvyyden ja odotettujen vaikutusten arviointi	22
Luo luottamusta – suojele lasta – yhteisöllinen verkkovalmennus	23
Taustaa	24
Tavoitteet.....	25
Verkkovalmennuksen kehittämistyön prosessi	24
Verkkovalmennuksen käyttöönotto.....	26
Arviointia ja seuraavat vaiheet	28
Perheystävälliset työpaikat	30

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja palvelujen seurannan ja raportoinnin kokonaisuuden kehittäminen

Nina Halme

Tavoitteet

Osakokonaisuuden tarkoituksena on ollut vahvistaa eri-ikäisten lasten ja nuorten terveyden, hyvinvoinnin ja palveluiden seurantaan liittyvää säännöllistä tietotuotantoa. Kehittämisen periaatteena on ollut, että lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointiin, terveyteen ja palveluihin liittyvät tiedonkeruut muodostavat riittävän kattavan ja toisiinsa integroituvan kokonaisuuden, jota voidaan hyödyntää eri tasoilla tapahtuvan päätöksenteon tukena. Painopiste on ollut tietopohjan aukkojen paikkaamisessa sekä yhdenvertaisuuden toteutumisen mahdollistamisessa. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja palvelujen seurannan ja raportoinnin kokonaisuuden kehittämiseen toimeksiantosopimuksen rahoituksesta kohdennettiin 1 561 859 € vuosina 2016–2018.

Hankkeelle on asetettu kaksi päätavoitetta sekä niitä konkretisoivia osatavoitteita. Päätavoitteet: 1) lasten, nuorten ja perheiden tietopohjaa on vahvistettu ja 2) lapsia, nuoria ja perheitä koskevaa tietoa on saatavilla sähköisen palvelun kautta.

- 1) Lasten, nuorten ja perheiden tietopohjaa on vahvistettu
 - 1.1 Käynnistetty alle kouluikäisten lasten perheille suunnattu säännöllinen tiedonkeruu
 - 1.2 Kehitetty ja laajennettu koulu- ja opiskeluaikaisille suunnattuja tiedonkeruita sisällöllisesti
 - 1.3 Käynnistetty kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten hyvinvoinnin ja palvelukokemusten seuranta
 - 1.4 Käynnistetty lasten ja nuorten väkivalta-, kiusaamis- ja syrjintäkokemusten seuranta
 - 1.5 Yhdistetty rekistereistä saatavaa tietoa
- 2) Lapsia, nuoria ja perheitä koskevaa tietoa on saatavilla sähköisen palvelun kautta

Toimenpiteet

Toimenpide 1. Kehitetty ja käynnistetty alle kouluikäisten lasten perheille suunnattu Lasten terveys, hyvinvointi ja palvelut (LTH) -tutkimus

Alle kouluikäisten lasten ja heidän perheidensä hyvinvoinnista, terveydestä tai palvelukokemuksista ei ole ollut aikaisemmin saatavilla säännöllistä ja kattavaa seurantatietoa. LTH-tutkimuksen tarkoituksena on ollut vastata tähän tietoaukkoon. Tutkimus tuottaa säännöllistä kansallista ja alueellista seurantatietoa pienten lasten ja perheiden terveydestä, hyvinvoinnista ja palvelukokemuksista.

Tiedonkeruu toteutetaan joka toinen vuosi ja kohdistuu vuorotellen 3-4 kk vauvojen ja 4-v lasten perheisiin. Perheet rekrytoidaan tutkimukseen lapsen laajan terveystarkastuksen yhteydessä lastenneuvolassa. Tiedonantajina ovat lapsen huoltajat (molemmille huoltajille on oma kyselylomake), 4-v lapset, neuvolan terveydenhoitajat (lyhyt sähköinen kyselylomake) ja rekisterit, (syntyneiden lasten rekisteri, hoitoilmoitusrekisterit, Kelan lapselle myöntämät hoitotuki-, lääkeosto- ja lääkekorvaustiedot, epämuodostumarekisteri, mahdollisesti lastensuojelurekisteri). Vanhempien vastaaminen on mahdollista sähköisesti ja paperilomakkeella suomeksi, ruotsiksi, englanniksi, venäjäksi ja somaliksi. Esteettömyys huomioitiin lomakesuunnittelussa. Tieto kerätään tunnisteisena (lapsen hetu), mikä mahdollistaa kyselyaineistojen ja rekisteritietojen yhdistämisen keskenään.

Sisältöalueet, joista LTH-tutkimus tuottaa tietoa ovat:

- Terveys ja toimintakyky

- koettu terveys, mielenterveys, toimintarajoitteet, raskausaika ja synnytys (4kk)
- Hyvinvointi ja osallisuus
 - vanhemmuus, lapsen ja vanhemman välinen suhde, sosiaaliset suhteet, elämänlaatu, osallisuus
- Perhe ja elinolot
 - perherakenne, perheen tausta (ml. maahanmuuttajatausta), taloudellinen tilanne, elämänmuutokset, arjen toimivuus, työn ja perheen yhteensovittaminen
- Elintavat
 - Ravitsemus (ml. Imetys 4kk), liikunta, uni, päihteet
- Kasvu ympäristön turvallisuus
 - Kiusaaminen, lähisuhdeväkivalta, lapsen kaltoinkohtelu, lapsen altistuminen päihteille
- Lapsen hoitojärjestelyt, ml. varhaiskasvatus (4-v)
 - hoitojärjestelyt, varhaiskasvatuksen laatu, yhteistyö ja lapsen viihtyminen, kotihoito
- Avun saanti ja palvelut
 - palvelujen ja tuen saannin tarve, saatavuus ja riittävyys, palvelujen käyttö
- Yhdenvertaisuus läpileikkaavana teemana, huomioitu mm. taustamuuttujissa

Pienten (3-4 kk) vauvojen ja perheiden pilottitutkimus toteutettiin 10–11/2017 kuuden maakunnan alueella (Etelä-Karjala, Etelä-Savo, Päijät-Häme, Kanta-Häme, 9 Uudenmaan kuntaa ja Satakunnasta Huittinen). Tutkimukseen osallistui 657 perhettä (439 synnyttäneitä äitiä ja 307 toista vanhempaa, terveydenhoitajan lomakkeita täytettiin 639 perheestä). Tiedonkeruussa pilotoitiin kyselyn sisältö sekä tutkimusprotokollan toimivuus. Tulokset raportoitiin osallistuneille maakunnille kevään-syksyn 2018 aikana taulukkoraporttina sekä tuloksia esiteltiin kunnallisissa ja maakunnallisissa tilaisuuksissa. Osahanke toteutui alkupe-
räisen hankesuunnitelman mukaisesti aikataulussa. Hankkeelle asetetut laatuksiteerit (mm. vastausaktiivisuus, kuntien sitoutuminen) ovat täyttyneet jopa ennakoitua paremmin.

[Lisätietoja nettisivuilla](#)

Vuoden 2018 syksyllä käynnistettiin 4 kk vauvojen kansallisen tiedonkeruun valmistelu vuodelle 2020.

Pienten lasten (4-v) ja perheiden ensimmäinen kansallinen tiedonkeruu käynnistyi 02/2018 ja perheiden rekrytointi jatkui 10/2018 saakka. Mukana oli 290 Manner-Suomen kuntaa. Täsmällistä tietoa siitä, kuinka monella perheellä oli mahdollisuus osallistua tutkimukseen, ei ole. Tämä johtuu siitä, että neuvoloissa tiedonkeruu käynnistyi vaihtelevasti eivätkä kaikki terveydenhoitajat rekrytoineet kaikkia perheitä mukaan.

Yhteensä suostumuksen tutkimukseen osallistumisesta antoi 17 009 perhettä, mikä vastaa 46 prosentin kattavuutta tiedonkeruuaikana toteutuneista 4-v lasten terveystarkastuksista tiedonkeruussa mukana olleissa kunnissa. Terveydenhoitajien vastauksia on 16 264 perheestä (44 %). Yhteensä 10 658 vanhempaa vastasi omaan kyselylomakkeeseensa ja yhteensä vanhemmilta saatiin tietoa 8722 4-v lapsesta (24 %). Kattavuudessa oli kunnallisia eroja. Tiedonkeruun päättymisen jälkeen terveydenhoitajilta kerättiin palautetta prosessin edelleen kehittämiseksi sähköisellä kyselyllä. Vastauksia saatiin noin 500.

Tulokset raportoidaan vuoden 2019 aikana sähköisen tulospalvelun kautta vanhempi- ja lapsikohtaisina indikaattoreina. Kyselyaineistoon yhdistetään rekisteritietoja sitä mukaa, kun rekisterit valmistuvat. Väliaikatuloksia saatiin käyttöön jo vuoden 2018 aikana. Indikaattorien muodostaminen ja raportoinnin valmistelu käynnistyi 2018. Osahanke on edennyt alkuperäisen hankesuunnitelman mukaisesti aikataulussa. Erityistä huomiota on kiinnitetty vanhempien tavoitettavuuteen sekä terveydenhoitajilta kulu-
van työajan minimoimiseen. Hankkeelle asetetut laatuksiteerit (mm. kuntien sitoutuminen) ovat täyttyneet.

LTH-tutkimuksessa on tehty hankekaudella kiinteää yhteistyötä kuntien ja maakuntien kanssa.

- Pienten lasten tietotarpeiden kartoitus (Hki, Jyväskylä, Tampere, Salo, Ulvila, Ylöjärvi)
- Pilottitiedonkeruun esittely (Mäntsälä, Lappeenranta, Salo, Hämeenlinna, Janakkala, Lahti, Mikeli)

- 4 v- tiedonkeruun esittely (Kuopio, Jyväskylä, Kokkola, Vaasa, Joensuu, Pori, Seinäjoki, Kouvola, Lohja, PKS Uusimaa, Rovaniemi, Hämeenlinna, Kajaani, Oulu, Tampere, Laukaa, Viitasaari, Espoo, Savonlinna, Raisio, Lahti, Porvoo, Turku)
- LTH 4 kk tulosten esittely (Loviisa, Lohja, Lahti, Nurmijärvi, Mikkeli, Savonlinna, Kirkkonummi, Mäntsälä)
- 4 v väliaikatulosten esittely (Lahti, Savonlinna, Kirkkonummi)
- Seminaarit: 4 kk tiedonkeruun aloitusseminaari, 4-v tiedonkeruun aloitusseminaari, Neuvolapäivät, Terveystutkimuksen päivät, Perhetutkimuksen päivät, Terveyspsykologian päivät, European Public Health Conference, Sosiaalilääketieteen päivät
- LAPE-tapahtumat

Keskeiset julkaisut:

- Lasten terveys, hyvinvointi ja palvelut (LTH) - tutkimus [4-vuotiaiden lasten ja perheiden tiedonkeruun väliaikatuloksia ajalta 1.2.–31.5.2018](#)
- Mitä vauvaperheille kuuluu? LTH-tutkimuksen 3-4-kuukautisten vauvojen ja heidän perheidensä pilotitutkimuksen perusraportti. [Mitä vauvaperheille kuuluu?](#)
- Jatkossa kansallisten tiedonkeruiden perustulokset tullaan julkaisemaan nopeasti tiedonkeruiden päättymisen jälkeen THL:n sähköisessä tulospalvelussa
- Meneillään olevan 4-v tiedonkeruun kyselyaineistojen perustulokset saatavilla tulospalvelussa toukokuussa 2019

Toimenpide 2. Koulu- ja opiskeluikäisille suunnattuja tiedonkeruita (Kouluterveyskysely) kehitetty sisällöllisesti ja laajennettu koskemaan nuorempia ikäryhmiä

Kouluterveyskysely tuottaa seurantatietoa lasten ja nuorten hyvinvoinnista, terveydestä, koulunkäynnistä ja opiskelusta, osallisuudesta sekä avun saannista ja tarpeisiin vastaavuudesta. Kyseessä on kokonaistutkimus, joka toteutetaan joka toinen vuosi. Kouluterveyskysely tukee tiedolla johtamista niin valtakunnallisella kuin paikallisellakin tasolla

- oppilaitokset, kunnat ja maakunnat voivat hyödyntää tuloksia palvelujen ja toiminnan kehittämisessä
- kansallisella tasolla toimii mm. usean lain toimeenpanon seurannassa
- käynnissä noin 60 tutkimusta, yhteistyötä tiivistetty

Kouluterveyskysely toteutettiin onnistuneesti 2017. Siihen osallistui yhteensä yli 235 000 lasta ja nuorta.

Kohderyhmät

- Peruskoulun 4. ja 5. luokan oppilaat sekä huoltajat (N~115 000)
- Peruskoulun 8. ja 9. luokan oppilaat (N~118 000)
- Lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijat (N~70 000)
- Ammatillisten oppilaitosten 1. ja 2. vuoden opiskelijat (N~85 000)

Lapset ja nuoret vastaavat kyselyyn koulupäivän aikana opettajan valvonnassa. Kysely on nimetön ja vapaaehtoinen. Kyselyyn vastataan ensisijaisesti sähköisesti, mutta paperivastaaminen on myös mahdollista. Kielivalikoimaa laajennettiin siten, että siihen on mahdollisuus vastata suomen, ruotsin, venäjän, englannin tai pohjoissaamen kielellä. Esteettömyys huomioitiin ja käyttöön kehitettiin myös lyhennetyt, selkokieliset lomakkeet.

Mukana olivat ensimmäistä kertaa 4. ja 5. luokkalaiset lapset ja heidän huoltajansa.

[Linkki Kouluterveyskyselyn tulospalveluun](#)

Kouluterveyskyselyä kehitettiin vahvasti sisällöllisesti vuoteen 2017. Sitä uudistettiin sisällöllisesti vastaamaan paremmin eri käyttäjien tarpeita asiakkuusanalyyysien ja tarvekartoitusten pohjalta

- terveys ja toimintakyky
 - o koettu terveys, oireet, mielenterveys, seksuaaliterveys, toimintarajoitteet
- kasvu ympäristön turvallisuus
 - o kiusaaminen, häirintä ja väkivalta, tapaturmat, oppilaitosten työolot, päihteet kasvuympäristössä
- hyvinvointi, elinolot ja osallisuus
 - o elämään tyytyväisyys, osallisuus, vapaa-aika, ystävät ja yksinäisyys
- koulu- ja oppilaitosyhteisö, koulunkäynti ja opiskelu
 - o koulunkäynnistä pitäminen, koulu-uupumus, vaikeudet opiskelussa, oppilaitosyhteisö
- elintavat
 - o ruokatottumukset, liikkuminen ja lepo, päihteet
- avun saanti ja palvelut
 - o tuen ja avun saaminen, opiskeluhuollon palvelut
- perhe ja elinolot
 - o vanhempien ja lasten/nuorten välinen vuorovaikutus, perheen elintaso, hoivavastuu
- taustatiedot

Kyselyä kehitettiin siten, että siinä on myös tarpeen mukaan toteutettavia syventäviä teemamoduuleita. Vuoden 2019 osalta erillisteemoina ovat väkivaltakokemukset ja kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten hyvinvointi. Myös tiedonkeruun prosesseja uudistettiin (ml. ohjeet ja tiedotteet). Perustulosten maksullisuudesta luovuttiin ja tulokset ovat maksuttomasti ja yhdenvertaisesti saatavilla.

Keskeiset julkaisut:

- Halme N, Hedman L, Ikonen R, Rajala R: [Lasten ja nuorten hyvinvointi 2017: Kouluterveyskyselyn tuloksia](#). Työpaperi 15/2018. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2018.
- Hedman L, Halme N: [Adoptoitujen nuorten hyvinvointi Kouluterveyskyselyssä 2017](#). Tutkimuksesta tiiviisti 18/2018. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2018.
- Ikonen R, Halme N: [Lasten ja nuorten kokemus seksuaalinen häirintä ja väkivalta: Kouluterveyskyselyn 2017 tuloksia](#). Tutkimuksesta tiiviisti 6/2018. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2018.
- Kanste O, Sainio P, Halme N, Nurmi-Koikkalainen P: [Erilaisia toimintarajoitteita kokevien nuorten hyvinvointi ja kasvu ympäristön turvallisuus](#). Tutkimuksesta tiiviisti 24/2018. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2018.
- Halme N, Kuusio H, Kanste O, Rajala R, Klemetti R, Seppänen J: [Ulkomaisista syntyperää olevien nuorten hyvinvointi Kouluterveyskyselyssä vuonna 2017](#). Tutkimuksesta tiiviisti 26/2017. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2017.
- Ikonen R, Hietamäki J, Laakso R, Heino T, Seppänen J, Halme N: [Sijoitettujen lasten ja nuorten hyvinvointi. Kouluterveyskyselyn tuloksia](#). Tutkimuksesta tiiviisti 21/2017. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2017.
- Kanste O, Sainio P, Halme N, Nurmi-Koikkalainen P: [Toimintarajoitteisten nuorten hyvinvointi ja avun saaminen – Toteutuuko yhdenvertaisuus? Kouluterveyskyselyn tuloksia](#). Tutkimuksesta tiiviisti 24/2017. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2017.
- Luopa P, Kanste O, Klemetti R: [Toisella asteella opiskelevien sateenkaarinuorten hyvinvointi 2017. Kouluterveyskyselyn tuloksia](#). Tutkimuksesta tiiviisti 25/2017. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2017.
- Puupponen M, Ruokolainen O, Ollila H, Seppänen J: [Savukkeiden, nuuskan ja sähkösavukkeiden aloittamisalttius, käyttö ja hankinta sekä suhtautuminen tekstivaroituksiin nuorilla keväällä 2016](#). Tutkimuksesta tiiviisti 01/2017. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2017.

- Wiss K, Halme N, Hietanen-Peltola M & Ståhl T: [Perusopetuksen opiskeluhoollon tilannekuva 2017 – Yhdenvertaisuus haasteena yksilökohtaisessa ja yhteisöllisessä työssä](#). Tutkimuksesta tiiviisti 23/2017. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2017.

Kouluterveyskyselyä kehitettiin ja toteutettiin laajassa yhteistyössä tiedon hyödyntäjien kanssa. Keskeiset seminaarit, tapahtumat jne:

- Hyvinvointiareena -tapahtuma järjestettiin OPH ja THL yhteistyönä vuosina 2017 ja 2019
- OPH-THL johdon fasilitoiva työpaja toteutettiin 14.12.2018
- Lukuisat puheenvuorot (maakunnat, suuret kaupungit, muut tapahtumat)
- Asiantuntijaverkostot ja tapaamiset

Rakennettu kokonaisuutta hahmottava ja tiedon hyötykäyttöä parantava lapsi- ja perhetiedon portaali vahvistamaan päätöksenteon tietopohjaisuutta kunnan, maakunnan ja kansallisella tasolla.

Sekä Kouluterveyskyselyn (julkaistu 9/2017) että LTH-tutkimuksen tulokset (julkaistu 4/2019) ovat saatavilla maksutta [tulospalvelussa](#) suomeksi ja ruotsiksi.

Kouluterveyskyselyn perustulokset (kehitetty indikaattoreita ja niiden tulkintaa helpottavaa tietoa) on raportoitu tulospalvelussa.

- Sähköinen tulospalvelu avattiin 9/2017, koulu- ja oppilaitoskohtaiset tulokset (suojattu salasanalla) julkaistiin 1/2018. Näihin perustuloksiin liittyy mahdollisuus tarkastella tuloksia sukupuolen, koulustaan ja alueen mukaan. Erilaisia käyttäjiä varten kehitettiin erilaisia helppokäyttöisempiä tulostiivistä. Käyttöä tukevaa ohjemateriaalia, esim. videot on tuotettu.
- Vuoden 2018 aikana tulospalvelua kehitettiin edelleen: ruotsinkielinen sivusto avattiin, indikaattoreita täydennettiin sisällöllisesti, mahdollisuus tarkastella tuloksia erilaisten taustatekijöiden (sukupuoli, kodin ulkopuolelle sijoittaminen, toimintarajoitteet) suhteen julkaistiin 9/2018, 4. ja 5. luokkalaisten huoltajien tulokset julkaistiin 12/2018
- Vuoden 2018 aikana kehitettiin ja julkaistiin tulostiivistä opiskeluhoollon seurantaan, jotka koostuvat suuresta tietomassasta keskeiset tulokset. Tulosten tarkastelu taustatiedoittain mahdollistaa yhdenvertaisuuden seurannan.
- julkaistu 10 kpl tutkimuksesta tiiviisti julkaisua ensisijaisesti yhdenvertaisuuden näkökulmasta, lisää julkaisuja tulossa
- Tietoa ja tuloksia esitellyt lukuisissa tapahtumissa ja seminaareissa. Suurimpana näistä yhteistyössä OPH ja THL järjestämä valtakunnallinen Hyvinvointiareena tapahtuma 15.9–16.9.2017, johon osallistui yli 500 ammattilaista. Seuraava Hyvinvointiareena järjestetään 17–18.9.2019.

Hanke on toteutunut hankesuunnitelman mukaisesti. Raportoinnin tekniset ratkaisut on toteutettu THL-tasojen raportoinnin kokonaiskehittämistä koskevien linjausten mukaisesti.

Toimenpide 3. Käynnistetty kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten hyvinvoinnin ja palvelukokemuksen seuranta.

Tavoitteena on kehittää sisällöllinen kokonaisuus, jonka avulla voidaan tuottaa säännöllistä seurantatietoa lastensuojelun piirissä olevien kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten hyvinvoinnista ja palvelukokemuksista. Lastensuojelun toimenpiteenä sijaishuoltoon tai avohuollon tukitoimenpiteenä sijoitettujen lasten ja nuorten (n. 17 000 lasta) hyvinvoinnista ja palvelukokemuksista ei ole ollut saatavilla tietoa.

Sijaishuollossa olevien lasten ja nuorten elämään liittyy erityispiirteitä, joita ei saada mitattua yleisellä kyselyllä. Erityiskysymyksenä ovat myös lapsen lakiin perustuvat oikeudet, joiden toteutumisesta ei ole ollut saatavilla tietoa.

Yhdistämällä tiedonkeruu Kouluterveyskyselyyn säästetään resursseja tiedonkeruussa ja saadaan yhdistettävää tietoa geneerisestä hyvinvoinnista ja erityiskysymyksistä. Kohderyhmänä ovat kaikki Kouluterveyskyselyyn vastaavat ikäluokat. Moduuli on suunniteltu siten, että se on määrävälein toistettavissa.

Kyselyä kehitettiin moniammatillisella ja -tieteisellä yhteistyöllä yhdessä kokemusasiantuntijoiden ja tiedon hyödyntäjien kanssa.

- tutkimustieto ja tietoaукот koottiin aikaisemmista kansallisista ja kansainvälisistä tutkimuksista ja raporteista (laadulliset ja määrälliset tutkimukset)
- asiantuntijoita ja tiedon käyttäjiä kuultiin ja konsulttoitiin
- kokemusasiantuntijoita kuultiin

Keskeiset sisältöalueet liittyvät lapsen ja nuoren arkeen ja elämään sijoituspaikassa, yhteyteen syntymäperheeseen ja omaan kulttuuriseen taustaan sekä lapsen oikeuksien toteutumiseen palvelujärjestelmässä.

- Perustiedot lapsen/nuoren asumisesta (esimerkiksi sijoituksen kesto ja sijoituspaikkojen lukumäärä)
- Lapsen/nuoren oikeuksien toteutuminen (esimerkiksi mielipiteen ilmaisu)
- Tapaamiset oman lastensuojelun sosiaalityöntekijän kanssa
- Lapsen/nuoren arki sijoituspaikassa (esimerkiksi vaikuttamismahdollisuudet, lasten välinen kiusaaminen ja väkivalta)
- Yhteydenpito vanhempiin ja muihin läheisiin

Kyselyn pilotointi toteutettiin 2018 kahdessa vaiheessa ja tieto kerätään Kouluterveyskyselyn yhteydessä 2019. Hanke on edennyt suunnitelman mukaisessa aikataulussa.

[Blogi](#)

Toimenpide 4. Käynnistetty lasten ja nuorten väkivalta-, kiusaamis- ja syrjintäkokemusten seuranta

Vain pieni osa väkivallasta ja hyväksikäytöstä tulee viranomaisten tietoon, joten itseilmoitukseen perustuvia kattavia kyselyjä tarvitaan. Lasten kaltoinkohtelun prevalenssin luotettava ja säännöllinen mittaaminen on välttämätöntä ja perusta interventioiden kehittämiselle, implementoinnille ja tehokkuuden mittaamiselle (WHO 2016). Lasten ja nuorten väkivaltakokemuksia on tarkasteltu vuosina 2008 ja 2013 Lapsiuhritutkimuksessa (Poliisiammattikorkeakoulu ja Nuorisotutkimusseura). Indikaattorityöryhmä on jo vuonna 2011 ehdottanut Lapsiuhritutkimuksen vakinaistamista ja säännöllistä tiedonkeruuta 4-5 vuoden välein (OKM 2011).

Kyselyä on kehitetty em. tiedonkeruiden pohjalta monialaisessa yhteistyössä ja sisällöllistä kehittämistä varten perustettiin työryhmä, jonka tukena toimi laajennettu asiantuntijaryhmä. Kohderyhmänä ovat kaikki Kouluterveyskyselyn vastaavat ikäluokat. Kysely on suunniteltu siten, että se on määrävälein toistettavissa.

Keskeiset sisältöalueet ovat väkivalta rikoksena/ fyysinen uhka, koulukiusaaminen, perheväkivalta, avun hakeminen ja saaminen sekä koettuun että nähtyyn perheväkivaltaan, seksuaalinen häirintä ja väkivalta sekä ympärileikkaus. Kyselyn pilotoitiin 2018 ryhmähaastatteluilla ja määrällisesti Kouluterveyskyselyn pilotoinnin osana. Varsinainen tieto kerätään Kouluterveyskyselyn yhteydessä 2019.

Keskeiset julkaisut:

- Lasten ja nuorten kokema seksuaalinen häirintä ja väkivalta: Kouluterveyskyselyn 2017 tuloksia (Ikonen & Halme), THL 2018.

- Nuorten elinolot-vuosikirja 2018 (Ikonen, Hietämäki, October, Seppänen, Halme), THL 2018.
- Lasten, nuorten ja aikuisten kokemuksia väkivallasta. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen hyvinvointiosaston kysely- ja väestötutkimusten tuloksia (Ikonen & Halme), julkaistu 12.11

Toimenpide 5. Yhdistetty rekistereistä saatavaa tietoa

Helmikuussa 2018 julkaistiin ”Lastensuojelun sijoitusten kestot 2016” tilastoraportti. Tilastoraportti vastaa kentän ja tutkijoiden esittämään tarpeeseen saada syvällisempää tietoa kodinulkopuolisten sijoitusten pituuksista ja kohdistumisesta. Tilastoraportin kanssa yhtä aikaa julkaistaan tilastokuutioita ja -tiivisteitä, joissa on mahdollista tarkastella sijoitushistorioita maakunnittain, ikäluokittain, sukupuolen ja syntyperän mukaan. Tilastot hyödyntävät tietoa vuosta 1991 alkaen Lastensuojelurekisteriin kerättyä tietoa.

Alkuvuodesta 2019 julkaistaan tilastoraportti, joissa tarkastellaan lasten ja nuorten mielenterveyteen, käyttäytymiseen, kognitiiviseen kehitykseen tai lähisuhteissa esiintyviin ongelmiin liittyviä sosiaali- ja terveydenhuollon käyntejä eri ikäkausina kunnittaiset ja maakunnittaiset erot huomioiden. Tilastoon on hyödynnetty perusterveydenhuollon, erikoissairaanhoidon, sosiaalipalveluiden (ml. lastensuojelu) ja Kelan rekisteritietoja.

Hankesuunnitelmaan on tehty muutoksia hankekaudella. Hanke toteutuu suppeampana alkuperäiseen hankesuunnitelmaan verrattuna.

Keskeiset riskit ja haasteet

Indikaattoreiden kehittämistyö tuli yhteensovittaa sähköisen hyvinvointikertomustyön (maakunnallinen ja kunnallinen) kanssa. Lisäksi tuli ottaa huomioon maakunta- ja soteuudistusten suunnittelun tuomat seuran tarpeet. Näiden muutosten aikataulu oli erilainen kuin hankkeessa. Aikataulu oli erittäin tiukka indikaattoreiden määrittelyn että sähköisen raportointijärjestelmän kehittämisen suhteen. THL tasoinen uusi sähköinen raportointijärjestelmä ei valmistunut hankekaudella, jonka vuoksi jouduttiin toistaiseksi tyytymään parhaaseen käytössä olevaan ratkaisuun. Yhteinen tietomuoto on kuitenkin huomioitu nykyisessä toteutuksessa. Asiakastietojärjestelmistä ja rekistereistä saatavan tiedon mahdollisuudet kehittyivät hankekauden aikana. Digitalisaation mahdollisuudet on huomioitu toteutuksessa ja suunnittelussa. Tiedonkeruusiin sitoutuminen oli hankkeen kannalta keskeinen haaste, johon suunnattiin toimenpiteitä. Viestinnän keinoin ja oikea-aikaisella osallistamisella sekä hyödyn konkretisoinnilla riskiä voitiin vähentää.

Hyödyt

Keskeiset osakokonaisuudessa saavutetut hyödyt ovat:

- ✓ Tietoa on saatavilla aikaisempaa kattavammin
- ✓ Tiedon saatavuus oppilaitoksissa, kunnissa, maakunnissa ja kansallisesti on parantunut
- ✓ Tiedon vertailtavuus on parantunut
- ✓ Voimavarojen käyttö on ollut tarkoituksenmukaista
- ✓ Tiedon käyttö on edistynyt

Saavutettuja hyötyjä arvioitiin useilla eri mittareilla:

- Kouluterveyskyselyn perustuloksia on katsottu yhteensä 11.9.2017–19.12.2018 välisellä ajalla 1 067 322 kertaa. Käytetyimpiä näkymiä ovat Kouluterveyskyselyn aikasarjat, aluevertailut sekä perusopetuksen 4. ja 5 luokkalaisten tulokset

- Salasanalla suojattuja Kouluterveyskyselyn koulu- ja oppilaitoskohtaisia tuloksia on katsottu yhteensä 670 921 kertaa
- Käyntejä LTH-sivuilla on ollut 14 500 vuoden 2018 aikana
- Käyntejä Kouluterveyskysely-sivuilla on ollut 15 700 vuoden 2018 aikana

Jatkokehittämisen tarpeet 2019

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja palvelujen seurannan ja raportoinnin kokonaisuuden kehittämisen ja jatkuvuuden varmistamiseksi tulee turvata: 1) riittävät resurssit tiedonkeruiden toteuttamiseen, 2) varmistaa tietopohjan kehittäminen kokonaisuutena, 3) paikata edelleen tunnistettuja tietoaukkoja ja jatkaa indikaattoreiden pitkäjänteistä kehittämistyötä sekä 4) edistää edelleen tiedon hyödyntämistä

1. Tarve yhteisrahoitteisuudelle.

Tulee käynnistää keskustelut yhteisrahoituksesta keskeisten ministeriöiden (STM, OKM) ja THL välillä säännöllisten tiedonkeruiden (LTH, Kouluterveyskysely) jatkuvuuden turvaamiseksi. THL on budjetoinut väestötutkimusten tiekartalla 2014–2023 erillistä lisämäärärahaa LTH ja Kouluterveyskysely -tiedonkeruuihin. Lisämääräraha kattaa tiedonkeruusta aiheutuvat suorat toimintamenot. LAPE hankerahoituksella toteutetun kehittämisen jälkeen yhteisrahoituksen henkilöstöresursseihin tarvittavan osuuden tarve on n. 300 000 e/vuosi / LTH-tutkimus ja n. 300 000 e/vuosi / Kouluterveyskysely.

2. Tarvitaan kansallinen viitekehys ohjaamaan lasten ja nuorten hyvinvoinnin, palvelujen ja niihin liittyvien kustannusten kokonaisseurantaa.

Suomessa ei ole käytössä lasten ja nuorten palvelujen ja hyvinvoinnin kokonaisseurantaa ohjaavaa kansallista viitekehystä. Tarve yhteisen viitekehysten muodostamiseen, erilaisen päätöksenteossa tarvittavan tiedon tunnistaminen ja tiedon kokoaminen yhteen helpommin saataville on tunnistettu (Perälä ym. 2016, Iivonen & Pollari 2018, Kurttila 2018). Tarvitaan kansallisen viitekehysten kehittämistyön välitöntä käynnistämistä ohjaamaan lasten ja nuorten hyvinvoinnin, palvelujen ja kustannusten kokonaisseurantaa ja tukemaan yhteisen valtakunnallisen tietopohjan rakentumista. Viitekehyksessä on määriteltävä lasten ja nuorten hyvinvoinnin tilaa sekä terveyttä, hyvinvointia, kasvua ja oppimista edistävien palvelujen sekä niihin liittyvien kustannusten seurantaa ohjaava yhteinen arvopohja, tavoitteet sekä konkreettiset mittarit ja tietopohja, johon seuranta ja arviointi perustuu. Viitekehys ohjaa tietopohjan kansallista kehittämistä ja tiedon hyödyntämistä päätöksenteossa. Kehitettävä viitekehys tulee ottaa käyttöön kansallisesti, maakunnissa ja kunnissa osana lasten ja nuorten hyvinvoinnin, palvelujen ja kustannusten seurantaa. Viitekehysten valmisteluun tarvitaan kansallinen koordinaatio ja se tulee valmistella laajassa yhteistoiminnassa, jossa mukana ovat keskeiset lasten ja nuorten asioita käsittelevät ministeriöt sekä tiedon hyödyntäjät.

3. Paikataan edelleen tietoaukkoja.

Kohdassa 2. esitetyn viitekehysten ja kansallisten linjausten mukaisesti laaditaan suunnitelma keskeisten tietoaukkojen paikkaamiseksi pitkällä aikajänteellä.

4. Tiedon hyödyntämisen edistäminen.

Tiedolla johtamisen haasteena on edelleen tiedon sirpaleisuus ja hallinnonaloittainen siiloutuminen, erilaisen tiedon suuri määrä, vaikeus tunnistaa oleellinen tieto, tiedon saatavuuden hajanaisuus ja se, että kertyvää tilastotietoa ei saada riittävästi palvelemaan toiminnan tavoitteiden saavuttamista ja seurantaa. Erilaisten tietojen yhdistämisessä ja analysoimisessa on myös tehostamisen tarvetta. (Yhdyspinnat yhteiseksi mahdollisuudeksi, STM 8/2018.) Maakunnat ja kunnat tarvitsevat muuttuvassa toimintaympäristössä tukea tiedon hyödyntämisessä yhdessä. Tu-

kimateriaalia tarvitaan erityisesti siihen, miten lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin, palvelujen ja niihin liittyvien kustannuksia seurataan kokonaisuutena sekä miten kokonaisuus huomioidaan maakuntien ja kuntien suunnitelmissa.

Lisätietoja:

Nina Halme
Erikoistutkija
Terveiden ja hyvinvoinnin laitos
etunimi.sukunimi@thl.fi
p. 029 524 7270

Johanna Lammi-Taskula
Yksikön päällikkö
Terveiden ja hyvinvoinnin laitos
etunimi.sukunimi@thl.fi
p. 029 524 7066

Lapsivaikutusten arviointi

Kati Honkanen

Kärkihankkeen myötä tuetaan kulttuurinmuutosta, jossa eri organisaatiot ja toimialat päätöksiä valmistellessaan tunnistavat päätöksensä vaikutukset lapsiin. Lapsivaikutusten arviointi, lapolisbudjetointi ja lapsiystävällinen toimintakulttuuri kokonaisuuteen käytettiin rahoituksesta 225 260, 00 euroa.

Tavoitteet

Lapsivaikutusten arvioinnin projektisuunnitelmaan on kirjattu mm. seuraavat tavoitteet:

Säädösvaikutusten arvioinnissa ja kuntien päätösten ennakoarviointiin on olemassa mallit lapsivaikutusten arvioimiseksi. Tavoitteena on, että niiden avulla lapsivaikutusten arviointi voidaan ottaa säännönmukaiseksi osaksi valmistelu- ja päätöksentekoprosessia.

Maakuntien toimintaan kehitetään LAVA-malli ja se otetaan käyttöön. Tuetaan olemassa olevia (ja sote/maakunta myötä syntyviä) rakenteita, jotta lapsivaikutusten arviointi tulisi tunnetuksi ja sen toteuttaminen helpoksi. Tukimuotoina ovat koulutus, materiaali ja esimerkit.

Lapsivaikutusten arviointia edistetään niin ministeriöiden, maakuntien ja kuntien toiminnassa.

Toteuma suhteessa tavoitteisiin

Projektissa on tehty priorisointia siten, että toimeenpanon tuki on kohdennettu henkilöstöresurssisyydestä kuntien ja maakuntien toimintaan. Ministeriöiden tukemiseen ja säädösvaikutusten arvioimiseen ei ole hankkeen aikana mahdollisuutta keskittyä.

Lapsivaikutusten arviointi on herättänyt paljon kiinnostusta, ja hankkeen aikana on toteutettu n. 25 lapsivaikutusten arviointi -pilottia ympäri Suomea (esimerkiksi koulu- ja varhaiskasvatusverkkoon, lasten- ja nuortenpäivystykseen, yhtenäiskoulun toteutukseen ja perhekeskustoimintaan liittyen). Toimeenpanon tuen osana on tuettu pilotointia niin suunnittelussa, toteutuksessa kuin kuvaamisessa tarpeista riippuen. Pilotoinnit ovat olleet pohjana maakunnallisten lapsivaikutusten arviointi -mallien rakentamisessa. Kokemuksia

eri maakuntien ja kuntien välillä on jaettu eri foorumeilla ja tuotoksissa, jotta kynnys lapsivaikutusten arvioinnille madaltuisi.

Pilotoinnit ovat yhtäältä osoittaneet, että lapsinäkökulma koetaan tärkeänä osana yhteiskunnallista päätöksentekoa. Toisaalta esimerkiksi lasten osallisuus osana lapsia koskevilla päätöksillä ja toiminnassa on iso toimintakulttuurin muutos, joka vaatii systemaattisesti toteutuakseen aikaa ja harjoittelua.

Toimeenpanon tuessa on korostettu maakuntiin jalkautuvaa tukea ja toteutettu valtakunnallisten tilaisuuksien lisäksi maakunnallisia seminaareja, koulutuksia, valmennuksia ja työpajoja.

Kehittämistyön tuotokset:

- 1) [Lapsivaikutusten arviointi -ohjeistus](#). Myös ruotsiksi (linkki tulossa).
- 2) [Lapsiin kohdistuvien vaikutusten arviointi – Tarkastelussa lapsivaikutusten arviointi kuntapäätöksissä ja esimerkkejä lapsivaikutusten arvioinneista -selvitys](#)
- 3) Koulutukset, tilaisuudet ja muut julkaisut (Liitteessä 1 on koottu toimeenpanon tuen muodot lapsivaikutusten arvioinnin, lapsibudjetoinnin ja lapsiystävällisen toimintakulttuurin kehittämiskokonaisuuksien osalta).

Tulosten ja vaikutusten arviointi

Toimintakulttuurin muutoksen kokonaisuutta, erityisesti lapsivaikutusten arviointia, on edistetty myös muissa maakunnissa kuin vain niissä, jotka ovat valinneet toimintakulttuurin muutoksen omaksi kehittämiskohteekseen. Tämä kertoo siitä, että lapsenoikeusperustainen päätöksenteko ja lapsivaikutusten arviointi herättää kiinnostusta niin kunnissa kuin maakunnissa ja lapsen oikeudet ovat tulleet lähemmäksi konkreetti-

Lapsivaikutusten arviointien käynnistäminen on ollut odotettua vaikeampaa ja tämä on asettanut haasteita myös toimeenpanon tuelle. Valtakunnallisten ja maakunnallisten koulutusten, seminaarien ja työpajojen lisäksi on annettu kohdennettua tukea lapsivaikutusten arviointien pilotointien suunnitteluun ja toteutukseen. Erityisesti maakuntien hankkeita on tuettu jalkautumalla niin seminaareihin kouluttamaan kuin työpajoihin antamaan tukea paikalliselle kehittämistyölle. Toimeenpanon tuen muodot ovat vaihdelleet maakuntien tarpeiden mukaan. Osa maakunnista on esimerkiksi ollut mukana UNICEFin kanssa yhteistyössä toteuttamassa Lapsiystävällinen maakunta -pilottihanketta, joka on vähentänyt THL:n toimeenpanon tuen tarvetta tai maakunnassa on muutoin ollut riittävästi asiantuntemusta ja resursseja viedä kehittämissäilytöjä eteenpäin ilman, että maakuntaan jalkautuvaa tukea on tarvittu.

Muutoksen pysyvyyden ja odotettujen vaikutusten arviointi

Lapsivaikutusten arviointi on herättänyt valtavasti kiinnostusta ja hankkeessa on onnistuttu rakentamaan hyvää pohjaa lapsivaikutusten arvioinnille. Tietoisuus lapsen oikeuksista on kasvanut, pilotointeja ja kehittämiskokeiluja on tehty mm. pilotoimalla lapsivaikutusten arviointeja erilaisissa päätöksissä ja toiminnoissa. Kehittämistyössä on rakennettu lapsiystävällisempää hallintoa ja toimintakulttuuria. Kokeilut toimivat pohjana lapsivaikutusten arviointien laajemmalle käyttöönotolle ja samalla on rakennettu maakunnallisia ja paikallisia lapsivaikutusten arviointimalleja monialaisessa yhteistyössä eri toimijoiden kesken.

Samanaikaisesti on tunnistettu monia haasteita. Esimerkiksi lasten ja nuorten osallistuminen vaikutusten arviointiin on iso toimintakulttuurin muutos, joka ei tapahdu nopeasti. Lapsivaikutusten arviointi ei ole ohjelman aikana vakiinnuttanut asemaansa systemaattisena toimintatapana osana päätöksentekoprosessia. Hankkeessa on kuitenkin onnistuttu luomaan lukuisia keskustelufoorumeita, joissa on luotu pohjaa lapsen oikeuksiin ja tietoon pohjautuvalle toimintakulttuurin muutokselle. Lapsivaikutusten arviointi onkin nostettu monissa kunnissa niin maakuntien kuin kuntien strategiseksi kehittämispisteeksi.

LAPE-muutosohjelman toimintakulttuurin yhteyshenkilöiden verkosto on toiminut yhteiskehittämisen hyvänä tukena. Hankkeen päättyessä oleelliseksi kysymykseksi nousee, miten hyvin juurruttamistoimenpi-

teet ovat onnistuneet ja kuinka kehittämiskokonaisuudet etenevät ilman lapelaisten tukea. Tähän kysymyseen on monin eri tavoin kiinnitetty huomiota ohjelman loppuajankana mm. vastuuttamalla olemassa olevia verkostoja jatkamaan kehittämistyötä. Sekä maakunnan että kuntien LAPE-ryhmät ottavat vastuuta vuoden 2019 aikana toimintakulttuurin muutoksen kokonaisuuksien eteenpäin viemisestä yhdessä muutosagenttien kanssa. Seuraavassa listauksessa on esimerkkejä maakunnista vuoden 2018 jälkeen suunnitelluista siltaustoimenpiteistä lapsivaikutusten arvioinnin osalta:

- Etelä-Karjalassa on koulutettu LAVA-kouluttajia koko maakunnan alueelle, jotka jatkavat kouluttamista ja tiedottamista hankekauden jälkeen.
- Etelä-Pohjanmaalla on valittu sekä maakunnallinen että kunnalliset LAVA-yhteyshenkilöt, jotka koordinoivat ja tukevat käyttöönottoa jatkossa.
- Keski-Pohjanmaalla lapsivaikutusten arvioinnin toteuttaminen on kirjattu Soiten perhepalveluiden toimintasuunnitelmaan.
- Päijät-Hämeessä on tehty yhteinen LAVA-pankki, jossa on mm. 8-kohdan analyysityökalu kuntien tueksi.
- Satakunnassa jatketaan LAVA-koulutuksia vähintään kaksi kertaa vuodessa.
- Uudellamaalla on tehty työpajamateriaali LAVA-työskentelyn tueksi ja kunnissa on vastuuhenkilö pajamateriaalin osalta.

Lapsibudjetointi

Kati Honkanen

Tavoitteet

Projektissa luodaan välineitä lapsilähtöiseen budjetointiin eli lapsiin kohdistuvien taloudellisten panostusten jäljittämiseen ja talousarviopäätösten lapsivaikutusten arviointiin. Malli luodaan perustuen tieteelliseen tietoon sekä olemassa oleviin hyviin käytäntöihin. Mallia pilotoidaan kunnissa ja kehitetään sen aikana pilotoinnin yhteydessä toteutettavan arviointitutkimuksen avulla.

Tärkein tavoite on lapsibudjetoinnin budjettianalyysin mallin luominen kunnallishallinnon tasolla. Luotua budjettianalyysin mallia lähdetään levittämään ja juurruttamaan kuntiin osana lapsibudjetoinnin kokonaisuutta, jossa myös lasten ja nuorten osallisuus sekä laaja-alaisempi lapsivaikutusten arviointi korostuvat. Kyseessä on malli, jonka kunnat voivat ottaa vapaaehtoisesti käyttöönsä.

Lisäksi projektissa luodaan edellytyksiä sille, että lapsibudjetoinnin budjettianalyysi voidaan tulevaisuudessa ottaa käyttöön myös maakuntatasolla. Tavoitteena on yhteistyössä valtiovarainministeriön (kunta-osasto, budjettiosasto), sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön sekä opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa arvioida sitä, miten nykyisiä valtionhallinnon budjetointimenetelmiä ja valtionosuusjärjestelmiä voidaan hyödyntää lapsibudjetoinnin budjettianalyysin toteuttamisessa.

Tavoitteena on kehittää myös lasten ja nuorten osallistumisen malli kunnalliseen lapsibudjetointiin. Mallin kehittämisessä käytetään olemassa olevia edustuksellisia rakenteita painottaen erityisesti oikea-aikaisuutta, eri ikäryhmien ja syrjäytymisriskissä olevien osallisuutta.

Toteuma suhteessa tavoitteisiin ja tulosten vaikutusten arviointi

Projektin tavoitteet ovat toteutuneet vain osittain. Projektissa on luotu välineitä lapsilähtöiseen budjetointiin erityisesti hyödyntämällä niiden kuntien ja maakuntien osaamista, jotka ovat kehittäneet lapsibudjetointia / väestölähtöistä budjetointia.

Hankkeessa ei ole tehty projektisuunnitelmassa kuvattua tieteellistä tutkimusta lapsibudjetoinnin osalta. Kuitenkin hankkeessa on hyödynnetty Pohjois-Pohjanmaalla ja Oulun kaupungissa tehtyjä SOTE-tietopakettien raportteja.

SOTE-tietopaketit: Lasten ja nuorten palveluiden palvelupakettitestausSOTE-tietopaketit: Raportointi Pohjois-Pohjanmaan maakunta

Projektisuunnitelmassa todetaan, että ”luotua mallia pilotoidaan kunnissa ja kehitetään sen aikana pilotoinnin yhteydessä toteutettavan arviointitutkimuksen avulla. // Tärkein tavoite on lapsibudjetoinnin budjettianalyysin mallin luominen kunnallishallinnon tasolla.” Vaikka varsinaista mallinnustyötä ei tehty, on hankkeessa työstetty lapsibudjetoinnin tekninen ohjeistus. Työpaperi on jaettu LAPE-verkostoilta ja sitä voidaan hyödyntää pohjapaperina niin siltaustoimenpiteissä kuin lapsibudjetoinnin jatkokehittämisen pohjalla.

Kehittämistyöhön on vaikuttanut voimakkaasti valtakunnan tasolla tehtävä kustannusten seurannan valmistelu ([maakuntien JHS-palveluluokitus](#)) ja sen aikataulu (maakuntien JHS-palveluluokitukset valmistuneet syksyllä 2018 ja kuntien palveluluokitukset valmistuvat loppuvuodesta 2018). Käytännön kehittämistyötä on yhtäältä estänyt ja toisaalta hidastanut epävarmuus siitä, miten JHS-palveluluokitukset ja [KUVA-mittaristot](#) tulevat ohjaamaan tulojen ja menojen seurantaa. Kehittämishankkeiden erivaiheiset aikataulut eivät ole tukeneet LAPEssa tapahtuvaa lapsibudjetoinnin käynnistymistä.

Projektisuunnitelmassa myös todetaan, että ”luodaan edellytyksiä sille, että lapsibudjetoinnin budjettianalyysi voidaan tulevaisuudessa ottaa käyttöön myös maakuntatasolla.” Tätä tavoitetta on edistetty mm. siten, että lapsibudjetoinnin kysymyksiä on pidetty esillä erilaisilla foorumeilla, kuten valtakunnallisilla LAPE-päivillä.

Projektisuunnitelmassa on asetettu tavoitteeksi myös se, että ”yhteistyössä valtiovarainministeriön (kuntaosasto, budjettiosasto), sosiaali- ja terveysministeriön sekä opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa arvioidaan sitä, miten nykyisiä valtionhallinnon budjetointimenetelmiä ja valtionosuusjärjestelmiä voidaan hyödyntää lapsibudjetoinnin budjettianalyysin toteuttamisessa.” Tämä arviointi jää tulevaisuuden tavoitteeksi.

Lisäksi projektisuunnitelmassa kirjattuna tavoitteena on ”kehittää myös lasten ja nuorten osallistumisen malli kunnalliseen lapsibudjettiin. Mallin kehittämisessä käytetään olemassa olevia edustuksellisia rakenteita painottaen erityisesti oikea-aikaisuutta, eri ikäryhmien ja syrjäytymisriskissä olevien osallisuutta.” Tämäkään malli ei ole syntynyt hankkeen aikana.

Kehittämistyön tulokset:

- 1) Tietoisuus lapsibudjetoinnista on lisääntynyt. Maakunnissa ja kunnissa on ollut kiinnostusta tutustua ja lähteä pilotoimaan Oulussa kehitettyä mallia ja Oulun asiantuntijat ovat jalkautuneet näiden toimijoiden tueksi (oululaisten jalkautuminen osa toimeenpanon tukea). Joissakin kunnissa (esimerkiksi Heinolassa) on tehty budjettianalyysia.
- 2) Oulun ja Pohjois-Pohjanmaan kehittämistyön pohjalta on tehty Lapsibudjetoinnin tekninen ohjeistus -työpaperi yhdessä Terveystietokeskuksen ja hyvinvoinnin laitoksen, Soste ry:n ja Oulun asiantuntijoiden kanssa. Työpaperi toimii jatkokehittämisen pohjana.
- 3) Lapsibudjetoinnin kysymyksiä on työstetty monialaisessa yhteistyössä niin valtakunnallisella tasolla kuin maakuntien ja kuntien tasolla eri foorumeissa, joista keskeisimpinä:
 - a. LAPE-ohjausryhmän toimintakulttuurin muutoksen jaoston kutsunut vaikuttavuus- ja kustannustietotietotyön KUVA sekä JHS-palveluluokituksen kehittäjät yhteiseen keskusteluun ja LAPE-ohjausryhmä on tehnyt oman kannanoton siitä, miten lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin ja palvelujen sekä kustannusten seurannan kokonaisuus tulisi varmistaa muuttuvassa toimintaympäristössä.
 - b. Yhteistä näkyä ja tulevaisuuden jatkotoimenpiteitä on suunniteltu monitoimijaisesti lapsibudjetoinnin pyöreän pöydän kokouksessa toukokuussa 2018. (Toimijatahoina Terveystietokeskuksen ja hyvinvoinnin laitoksen lisäksi koollekutsuja Lastensuojelun Keskusliitto sekä muut yhteistyökumppanit Mannerheimin lastensuojeluliitto, Soste ry, Suomen UNICEF, Pelastakaa lapset ry, Kirkkohallitus, Sitra, Kuntaliitto Helsingin yliopisto, Opetus- ja kulttuuriministeriö, Valtiovarainministeriö sekä maakunta- ja kuntatoimijoita.)

c. [Osallistettu Valtioneuvoston kanslian koordinoiman selvitys- ja tutkimustoiminnan \(VN TEAS\) Lapsibudjetoinnin hankehaun valmisteluun](#)

Liitteeseen 5 on koottu toimeenpanon tuen muodot mm. koulutukset, seminaarit ja julkaisut lapsivaikutusten arvioinnin, lapsibudjetoinnin ja lapsiystävällisen toimintakulttuurin kehittämiskokonaisuuksien osalta.

Muutoksen pysyvyyden ja odotettujen vaikutusten arviointi

Lapsibudjetoinnin hankekokonaisuus ei edennyt projektisuunnitelman mukaisesti. Etenemistä on hidastanut kehittämiskokonaisuuden vähäinen henkilöstöresurssointi ja mm. kysymys siitä, miten kehittämistyö yhteensovitetään muuhun käynnissä olevaan kansalliseen kehittämistyöhön (erityisesti JHS palveluluokitus sekä vaikuttavuus- ja kustannustietotyö, KUVA). Yhteensovittamisen tarvetta on kuitenkin pidetty kehittämiskokonaisuudessa esillä ja esimerkiksi LAPE-ohjausryhmän jaosto on kutsunut eri hankkeiden edustajia yhteiseen keskusteluun ja tehnyt oman linjauksen siitä, miten lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin ja palvelujen sekä kustannusten seurannan kokonaisuus tulisi varmistaa muuttuvassa toimintaympäristössä.

Lapsibudjetoinnin kehittäminen on osoittautunut maakuntien LAPE-hankkeissa pulmalliseksi. Vaikka ohjelman aikana on pystytty luomaan työvälineitä lapsilähtöiselle budjettianalyysille, ei toimeenpanon sisällöllinen tuki ole ollut kaikilta osin riittävää. Oulussa tehdyn kehittämistyön pohjalta laadittu lapsibudjetoinnin tekninen ohjeistus toimii hyvänä jatkokehittämisen pohjana ja työpaperina niin valtakunnan, maakuntien kuin kuntien tasolla. Tekninen ohjeistus toimii pohjana myös sille pohdinnalle, miten Oulussa kehitettyä lapsibudjetoinnin mallia voidaan yhteensovittaa kansallisen kustannusten vaikuttavuuden seurannan ohjeistukseen. Valtiovarainministeriö on käynnistämässä vuodelle 2019 Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta (VN TEAS) -hankkeen lapsibudjetoinnin teemassa ja LAPE-hankkeen tulokset luovutetaan hyödynnettäväksi hankkeen toteuttajille. Myös osana kansallisen lapsistrategian valmistelutyötä voidaan hyödyntää lapsibudjetoinnista saatuja kokemuksia.

Lapsiystävällinen toimintakulttuuri

Kati Honkanen

Tavoitteet

Projektisuunnitelmaan kirjatut tavoitteet:

- 1) kehittää paikallisesti ja eri toimijoiden tarpeisiin sovellettava ohjeistus lapsenoikeusperustaiseen toimintakulttuuriin niin valtionhallinnon, tulevan maakuntahallinnon kuin kuntien tarpeisiin sopivaksi;
- 2) luoda indikaattorit toimintakulttuurin lapsenoikeusperustaisuuden arvioimiseksi ja seuraamiseksi;
- 3) lisätä tietoisuutta lapsen oikeuksista sekä lapsenoikeusperustaisesta toimintakulttuurista hallinnon eri tasoilla;
- 4) lapsenoikeusperustaista toimintakulttuuria koskevan ohjeistuksen ottamista käyttöön hallinnon eri tasoilla kannustetaan.

Toteuma suhteessa tavoitteisiin ja tulosten vaikutusten arviointi

Lapsiystävällisen toimintakulttuurin kokonaisuuden tueksi on ostettu asiantuntijatukea Suomen UNICEFiltä (osa kustannuksista kuudelta maakunnalta ja osa toimeenpanon tuen ostopalveluista) ja Suomen UNICEF on ollut 10 kuukauden ajan maakuntien kehittämistyön tukena. Pilotointiin lähti mukaan kuusi maakuntaa (Etelä-Karjala, Keski-Pohjanmaa, Pohjois-Pohjanmaa, Päijät-Häme, Uudenmaa ja Varsinais-Suomi), mutta kaikkiin maakuntiin on levitetty kehittämistyön tuloksia.

Kehittämispilotoinnissa on keskitetty erityisesti kahteen tavoitteeseen: 1) lisätään tietoisuutta lapsen oikeuksista sekä lapsenoikeusperustaisesta toimintakulttuurista hallinnon eri tasoilla ja 2) kehitetään paikallisesti ja eri toimijoiden tarpeisiin sovellettava ohjeistus lapsenoikeusperustaiseen toimintakulttuuriin tulevan maakuntahallinnon tarpeisiin sopivaksi.

Tietoisuutta lapsen oikeuksista sekä lapsenoikeusperustaisesta toimintakulttuurista onnistuttiin kasvattamaan hallinnon eri tasoilla toteuttamalla lukuisia seminaareja, koulutuksia, työpajoja ja kohtaamisia. Suomen UNICEF on osana kehittämispilottia kouluttanut maakunta- ja kuntatasoa kuuden pilotoinnissa mukana olevan maakunnan osalta ja vieraillut eri tilaisuuksissa myös muissa maakunnissa. Toimeenpanon tukena Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen projektipäällikkö on kouluttanut yhdessä Mannerheimin Lastensuojeluliiton asiantuntijan kanssa erityisesti maakunta- ja kuntatoimijoita UNICEFin pilotointien ulkopuolella. Lisäksi maakuntien LAPE-hankkeet ovat toteuttaneet lukuisia muita koulutuksia tässä teemassa eri yhteistyökumppaneiden kanssa alueellisesti. Liitteessä 6 on Suomen UNICEFin raportti kehittämispilottista.

Tavoiteltu ohjeistus lapsenoikeusperustaiseen toimintakulttuuriin tehtiin ainoastaan maakuntahallinnon tasolle, mutta sitä voidaan osin soveltaa myös kunta- ja valtiohallinnon tasolla. Indikaattoreita lapsenoikeusperustaisuuden arvioimiseksi ja seuraamiseksi ei tuotettu. Ministeriötason koulutusta ei ole hankkeen aikana pystytty toteuttamaan. Lapsenoikeusperusteista koulutusta on pyritty yhdistämään muihin toimintakulttuurin kehittämisteemoihin (lapsivaikutusten arviointi ja lapsibudjetointi).

Kehittämistyön tulokset:

- 1) [Ohjeistus lapsenoikeusperustaiseen maakuntahallintoon](#) ja [huoneentauluversio ohjeistuksesta](#)
- 2) Koulutukset, tilaisuudet ja muut julkaisut. (Liitteessä 1 on koottu toimeenpanon tuen muodot Lapsivaikutusten arvioinnin, lapsibudjetoinnin ja lapsiystävällisen toimintakulttuurin kehittämiskokonaisuuksien osalta).

Muutoksen pysyvyyden ja odotettujen vaikutusten arviointi

Lapsiystävällisen toimintakulttuurin kokonaisuudessa on keskitytty erityisesti tietoisuuden lisäämiseen, mutta on saatu käyntiin myös muita kehittämiskohtia. Erityisesti lapsiystävällisen maakuntien valmistelu on UNICEFin tuella edennyt hyvin. Lapsiystävällisen maakunnan ohjeistuksella on pyritty mm. tukemaan sitä, että maakuntastrategioissa ja muissa niin maakuntien kuin kuntien keskeisissä asiakirjoissa huomioidaan lapset, nuoret, perheet ja lapsen oikeudet. Ohjeistus on sovellettavissa muille hallinnontasojille ja toimii siten hyvin lapsiystävällisen hallinnon jatkokehittämisen pohjana.

Yleisesti voidaan todeta, että lapsenoikeusperustaisen hallinnon teemoihin ja niiden juurruttamiseen liittyy edelleen kehittämistarpeita jotka liittyvät tiedottamiseen, koulutukseen ja lapsiystävällisen hallinnon soveltamiseen paikallisesti. (Ks. tarkempi kuvaus liite 6).

Seuraavassa listauksessa on esimerkkejä vuoden 2018 jälkeen suunnitelluista siltaustoimenpiteistä lapsiystävällisen toimintakulttuurin varmistamiseksi:

- Etelä-Karjalassa on vahvistettu jo aiemmin omaksuttua dialogista työotetta maakunnassa. Laadukkaan verkostotyön ABC-koulutukset jatkuvat osana Ekosten verkostokoordinaattorin työtä.

- Kanta-Hämeessä verkostomaisen johtamisen tiimoilta jatketaan sekä seudullista että maakunnallista kehittämistä perhekeskustoimintamalliin sitomalla.
- Keski-Pohjanmaalla lapsiystävällisyyttä edistetään jatkamalla nuoret ja päättäjät -kohtaamisia.
- Keski-Suomessa Haukkalan säätiö kokoaa Keski-Suomen lapsiohjelman toimijat yhteen ja hal-
linnoi 101 lapsitekoa -kampanjaa jatkossakin.
- Pirkanmaalla jatketaan tunnistettujen tulevaisuuden osaamistarpeiden edellyttämiä osaamisen
lisäämistä tukevia toimia.
- Pohjois-Pohjanmaalla on laadittu toimintakulttuurin muutostyötä varten 10 kohdan tsekkauslis-
ta, jota hyödynnetään kuntien LAPE-ryhmien ja johdon työvälineenä muutoksen varmistami-
nessa.
- Päijät-Hämeessä varmistetaan, että lapsiystävällinen toimintakulttuuri huomioidaan maakunnan
strategia-asiakirjoissa.
- Varsinais-Suomessa on tehty yhteistyössä Suomen UNICEFin kanssa erityisesti virkamiehille
ja kuntien poliittisille päättäjille suunnattuja videoita, joissa esitellään tiiviissä muodossa kes-
keiset asiat lapsiystävällisestä kunnasta ja maakunnasta.

Kati Honkanen
Projektipäällikkö
Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

Johanna Lammi-Taskula
Yksikön päällikkö
Terveiden ja hyvinvoinnin laitos
etunimi.sukunimi@thl.fi
Puh. 029 524 7066

Luo luottamusta – suojele lasta – yhteisöllinen verkkovalmennus

Päivi Lindberg ja Katja Sankalahti

Luo luottamusta – suojele lasta -[verkkovalmennus](#) (ja siihen sisältyvä opas on toimintakulttuurin muutok-
sen ohjauksen väline, joka on laadittu ja otettu käyttöön LAPE -ohjelman aikana. Se on osaltaan vaikutta-
massa LAPE-ohjelman tavoitteiden mukaisen osaamisen kehittymiseen sekä maakunnissa että kunnissa.
Verkkovalmennuksen tehtävänä on antaa konkreettisia välineitä lasten ja perheiden kohtaamiseen, eri lapsi-
ja perhepalvelujen väliseen vuoropuheluun (mm. luottamuksen lisääminen toisten asiantuntemukseen),
kehittää monialaisia verkostoja, kehittää dialogista osaamista, toimia johtamisen välineenä sekä lisätä lain-
säädännön mahdollisuuksien ja rajoitusten tuntemista. Verkkovalmennukseen ja oppaaseen käytettiin
306 434,00 euroa saadusta rahoituksesta.

Luo luottamusta – suojele lasta on tarkoitettu kaikille ammattilaisille, jotka kohtaavat työssään lapsia,
nuoria ja perheitä. Käytännössä suurimpia käyttäjäryhmiä ovat Lasten ja perheiden palveluiden työntekijät
maakunnissa ja kunnissa (neuvolatoiminta, oppilas- ja opiskelijahuolto, varhaiskasvatus, koulu, oppilaitok-
set, sosiaaliyö, lastensuojelu, lastenpsykiatria, jne.) julkisella, yksityisellä ja järjestösektorilla, lasten ja
perheiden palveluiden johtajat eri sektoreilla sekä maakunnallinen johto, sote ja sivistysalan koulutusten
opiskelijat ja opettajat, järjestötoimijat sekä kirkon toimijat.

Verkkovalmennuksen ja oppaan kokonaisuus tukee lapsi- ja perhelähtöistä käytännön yhteistyön toteut-
tamista sekä lapsen ja perheen arvostavaa kohtaamista. Sitä ei ole kirjoitettu eri ammattiryhmien, palvelui-
den tai toimijoiden mukaisesti eriteltynä vaan kaikille yhteisten lainalaisuuksien näkökulmasta. Sitä kannat-
taa lukea ajatuksella: ”Mitä tämä tarkoittaa minun työssäni ja tekemässämme yhteistyössä kumppaneidem-
me kanssa?” Siten verkkovalmennus ei kuvaa kattavasti eri lasten ja perheiden palveluiden toimintaa mää-
rittäviä tekijöitä tai toimintatapoja, vaan antaa aiheita pohdintaan sekä eväitä lasta ja perhettä hyödyttävän

yhteistyön kehittämiseen. Luo luottamusta – suojele lasta -kokonaisuuden kantavana paradigmana on dialogisuus joka tasolla. Verkkovalmennus ohjaa kehittämään toimintakulttuuria lapsi- ja perheystävälliseksi.

Taustaa

Luo luottamusta – suojele lasta opas ja verkkokoulutus on laadittu kahdessa vaiheessa. Ensimmäinen vaihe toteutettiin Lastensuojelun kehittämishankkeen (Lasketut 2013 – 2015) osana ja toinen vaihe osana Lapsi-perhepalveluiden muutosohjelmaa (LAPE 2016 – 2018).

Verkkokoulutuksen ja siihen sisältyvän oppaan laatiminen lähti alkujaan liikkeelle lasten ja perheiden palveluiden kehittämistarpeesta, joka tuli esiin useiden traagisten tapahtumien kautta, kuten 8-vuotiaan Erikan kuoleman. Tapahtumien pohjalta käynnistettiin selvityksiä (mm. Toimiva lastensuojelu, STM 2013), joiden mukaan keskeisinä riskitekijöinä ovat ongelmat viranomaisten ja muiden ammattilaisten välisessä yhteistyössä ja tietojen vaihdossa, toisten työn tuntemisessa sekä lapsen asianmukaisessa kuulemisessa. Kun työtä käynnistettiin oppaan ja verkkokoulutuksen laatimiseksi, kohderyhmäksi edellä mainittujen tarpeiden vuoksi määriteltiin kaikki lastensuojelun ilmoitusvelvolliset. Ensimmäiset versiot oppaasta ja verkkokoulutuksesta valmistuivat vuoden 2016 alussa. STM:n toive oli, että niitä pilotoitetaan riittävän laajasti, ja pilottien kautta saadun informaation pohjalta muokataan vuoden 2016 aikana siten, että ne vastaavat hallituksen kärkihankkeen LAPEn tavoitteita.

Pilottiversio verkkokoulutuksesta valmistui maaliskuussa 2016, ja sitä pilotoitiin neljällä alueella vuoden 2016 aikana: 1) osana Helsingin kaupungin varhaiskasvatusviraston sekä perhe- ja sosiaalipalvelut -osaston tulostavoitetta vuodelle 2016; 2) osana HYKKE:n (Hgin yliopiston täydennyskoulutus) koulutusta moniammatillisille ryhmille; 3) EKSOTEN alueen lasten ja perheiden palveluissa ja 4) Nurmijärven monialaisessa yhteistyöryhmässä. Nämä alueet koekäyttivät Luo luottamusta – suojele lasta -verkkokoulutusta henkilöstön osaamisen edistämisen välineenä noin kahden kuukauden ajan välillä toukokuu lokakuu 2016. Verkkokoulutusta kehitettiin pilottien palautteiden pohjalta sekä yhteistyössä kuntien toimijoiden kanssa yhteisölliseksi verkkovalmennukseksi. Käytännössä uudistaminen tarkoitti koko verkkokoulutuksen sisältöjen sekä rakenteen uudistamista. Uusi verkkovalmennus avattiin LAPE-seminaarissa syyskuussa 2017.

Tavoitteet

Päämääränä on dialoginen toimintakulttuuri, jossa lapsi, nuori ja perhe kohdataan aidosti ja kunnioittavasti, tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä.

Tämän päämäärän edistämiseksi *luodaan sisällöiltään relevantti ja teknisesti helposti käytettävä ja toimiva, kaikille avoin yhteisöllinen verkkovalmennus, joka muotoutuu yhteiskehittämisenä eri toimijoiden (esim. maakunnalliset, kunnalliset, järjestöt, yksityisen sektorin toimijat) kanssa.*

Verkkovalmennuksen tarkoituksena on ollut yhdistää tieto, joka kumuloitui alueellisen vuoden 2016 aikana toteutetun pilottitoiminnan palautteen, pilotteina mukana olevien alueiden, ja LAPE- kehittämisryhmien toiminnan myötä ja tuottaa sen avulla uutta sisältöä ja menetelmiä verkkokoulutukseen osana lapsi- ja perhepalvelujen kehittämisprosessia. Erityisesti sisältöä on tarvittu LAPE ohjelman tavoitteiden mukaiseen toimintaan johtavan kulttuurinmuutoksen tueksi. Tarkoituksena on ollut hyödyntää tuotekehityksen menetelmiä, joiden avulla löydetään verkkokoulutuksen vahvuudet ja syventynyt rooli palveluiden kehittämisprosessissa ja pystytään rakentamaan mahdollisimman toimiva verkostoiva koulutusmalli. Lisäksi tarvittiin asiakasymmärrystä verkkokoulutuksen osuvien sisältöjen sekä mahdollisimman toimivan verkostomaisen käyttöönoton rakentamiseksi.

Verkkovalmennuksen kehittämistyön prosessi

Kehittämistyö eteni tuotteistamisen prosessina, jossa otettiin huomioon tuotekehitysprosessin eri vaiheet.

Asiakasymmärryksen kerääminen

Asiakasnäkökulman keräämisessä käytettiin mm. erilaisia palvelumuotoilun menetelmiä, joiden avulla saadaan tietoa verkkovalmennuksen sisällön kehittämiseen ja jalkauttamisen toteuttamiseen. Asiakkailta kysyttiin, millaisena he näkevät verkkovalmennuksen mahdollisuudet LAPE-tavoitteiden edistämässä, millaisilla asioilla on merkitystä verkkovalmennuksen jalkautumiseen sekä mitkä ryhmät ja ketkä henkilöt ovat tärkeitä tiedon ja 'lobbauksen' kohteita jalkauttamistyössä.

1) Webropol-palaute

Verkkokoulutuksen ensimmäisen vaiheen pilotointiin osallistuvilta esimiehiltä sekä työntekijöiltä (yhteensä n ~800) kerättiin Webropol-palaute, joka analysoitiin syksyllä 2016. Palautteessa sisältö nähtiin pääosin hyvänä, mutta yksilölliseen työhön ohjaavana. Suurin kritiikki kohdistui verkkokoulutuksen teknisiin toiminnallisuuksiin, kuten kirjautumisen vaikeuteen, hitauteen sekä kaksipolvisen navigaatioon.

2) Osallistuvat asiakkaat ja tilaisuudet

- JIK (Jalasjärvi, Ilmajoki, Kurikka) -kuntayhtymän alueelta kerättiin palaute Huoli puheeksi -koulutuspäivillä loppukeväällä 2016. Palaute käytiin dialogina, jossa kerättiin käyttökokemuksia yhteisöllisestä käyttämisestä eri koulutustilaisuuksissa. Palautteessa korostettiin erityisesti yhteisöllisen välineen merkityksellisyyttä.
- Nurmijärven pilottipalaute kerättiin eri käyttäjäryhmien haastatteluina syyskuussa 2016. Eri ryhmät olivat käyttäneet verkkokoulutusta lähinnä omissa verkostoissaan, mutta eivät varsinaisesti monialaisesti. Tämän kokemuksen pohjalta keskusteltiin tarpeesta käyttää verkkokoulutusta erityisesti monialaisissa työryhmissä ja tiimeissä.
- Helsingin kaupungin pilottipalaute kerättiin dialogina lokakuussa 2016. Dialogiin osallistuivat pilottialueen varhaiskasvatuspalveluiden sekä sosiaali- ja terveyspalveluiden lähiesimiehiä. Dialogin aikana saatiin arvokasta tietoa toisen työn tuntemiseen sekä yhteistyön käynnistämiseen liittyvistä sisältökokonaisuuksista sekä niiden tarpeista.
- Eksoten pilottipalaute kerättiin dialogina marraskuussa 2016. Dialogiin osallistuivat pilottiin osallistuneiden ryhmien lähiesimiehet. Dialogissa käsiteltiin sekä palautetta verkkokoulutuksen käytöstä että ideoitiin verkkokoulutuksen kehittämistä yhteisöllisemmäksi.
- Verkkokoulutusta testattiin ja arvioitiin Verkostokoordinaattoripäivillä THL:ssa syyskuussa 2016. Osallistujina oli 17 valtakunnallista verkostokoordinaattoria, joilla on usean vuoden konkreettinen kokemus monialaisen yhteistyön edistämisestä kunnissa. Koordinaattorit jaettiin useaan työryhmään, joissa tieto kerättiin eri palvelumuotoilun menetelmiä hyödyntäen. Tällä tavoin saatiin tietoa mm. erilaisten asiakassegmenttien hahmottamiseen ja verkkovalmennuksen kehittämiseen kohti laajempaa ja yleisempää tasoa.

Käytettyjä menetelmiä ja niiden avulla saatuja tietoja olivat:

- Dialogit verkkokoulutuksen toimivuudesta ja tarvittavista sisällöistä
- Kontekstianalyysi: Mistä muodostuu verkkokoulutuksen lisäarvo
- Asiakaspolku: Mitkä tekijät vaikuttavat verkkokoulutuksen jalkautumiseen alueilla
- Sidosryhmäanalyysi: Mitkä kaikki sidosryhmät ovat merkittäviä verkkokoulutuksen käytönnotossa

Verkkovalmennuksen paradigma

Edellä kuvatun kehittämistyön tuloksena verkkovalmennusta kehitettiin yhteisölliseksi, dialogista toimintakulttuuria edistäväksi työvälineeksi.

Verkkovalmennuksen sisällöt ja rakenne

Verkkovalmennus koostuu kuudesta sisällöllisestä osiosta ja PDF-muotoisesta oppaasta. Oppaan ensimmäisessä osassa käsitellään lapsia ja perheitä koskevan yhteistyön periaatteita. Oppaan sisällöissä korostuvat lapsen ja perheen kohtaaminen, lapsen ja perheen tarpeista lähtevä työskentely sekä kaikkien toimijoiden välinen sujuva ja kunnioittava yhteistyö. Oppaassa käsitellään monitoimijaisista lapsen ja perheen tarpeista lähtevää yhteistyötä, jossa ovat mukana lapsen ja perheen elämään liittyvät ammattilaiset ja läheisverkostot. Opas tarjoaa konkreettisia apuvälineitä mm. puheeksi ottamiseen, yhteistyöverkoston kokoamiseen sekä yhteistyön tekemiseen. Oppaan toiseen osaan on koottu lakeja ja muita säädöksiä, jotka ohjaavat tietojen keskinäistä luovuttamista ja yhteistyötä. Tämä osio toimii hyvin hakuteoksena lasten ja lapsiperheiden palveluissa ja toiminnoissa työskenteleville. Opas toimii kiinteänä kokonaisuutena Luo luottamusta – Suojele lasta -verkkovalmennuksen kanssa.

Verkkovalmennus antaa konkreettisia välineitä dialogisen toimintakulttuurin edistämiseen. Verkkovalmennuksen käyttöönotto jo itsessään edistää paradigman muutosta dialogiseksi ja lapsi- ja perheystävälliseksi. Verkkovalmennus sisältää muun muassa pohdintatehtäviä, videoita ja käytännön esimerkkejä. Verkkovalmennuksesta saa parhaan hyödyn, kun sitä työstää yhdessä esimerkiksi oman työyhteisön tai yhteistyöverkoston toimijoiden kanssa. Verkkovalmennuksessa on erillinen johtamisen osio, joka on kohdennettu erityisesti palveluja ja yhteistyötä johtaville ja niistä päättävälle (esim. maakuntien, kuntien ja järjestöjen palveluiden johtajat ja päätöksentekijät).

Verkkovalmennuksen käyttöönotto

Verkkovalmennus avattiin kaikkien käyttöön syyskuussa 2017. Tämän jälkeen sitä esiteltiin LAPE-tapahtumissa sekä muissa valtakunnallisissa ja maakunnallisissa tilaisuuksissa. Esittelyjen pyrkimyksenä oli herättää erityisesti esimiesten kiinnostus paneutua verkkovalmennukseen ja sitä kautta nähdä paikallisiin tarpeisiin pohjautuva hyödynnettävyys. Verkkovalmennuksen teemat ja toteutustapa on koottu vuosia kestäneen yhteiskehittämisen työn tuotoksista. Valtakunnallisen LAPE-työn pohjalta verkkovalmennus esiteltiin kerran, syyskuun 2017 avauksen yhteydessä. Tämän lisäksi verkkovalmennus olisi kannattanut integroida kaikkeen LAPE-työhön oleellisenä toimintakulttuurin muutoksen välineenä. Integroiminen olisi edellyttänyt selkeää johtamista, sekä jo LAPE-tavoitteiden asettelun vaiheessa parempaa kytkemistä ohjelman kokonaisuuteen.

Käyttöönoton tuki

Varsin varhaisessa vaiheessa kävi ilmi verkkovalmennuksen käyttöönoton haasteellisuus. Jotta verkkovalmennuksella voidaan edistää toimintakulttuurin muutosta, tarvitaan aikaa käydä dialogia monialaisesti. Tämä vaatii johtamista sekä ihmisten sitouttamista. Käytännössä tarvitaan yhteisöllistä dialogia ja omien kokemusten reflektointia. Tämän vuoksi käyttöönoton tukemiseksi lähdettiin rakentamaan sekä maakunnallisia puimaloita että johdon sparraustilaisuuksia. Näissä kaikissa fokus oli toimintakulttuurin muutos, ei verkkovalmennuksen käyttö sinänsä. Tilaisuuksia järjestettiin implementointiin osallistuvien maakuntien (Lappi, Kymenlaakso ja Varsinais-Suomi) lisäksi Pirkanmaalla ja Uudellamaalla. Uudenmaan tilaisuudet järjestettiin sekä suomen- että ruotsinkielisenä ja ne streemattiin laajempaa hyödyntämistä ajatellen. Näiden kokemusten pohjalta on laadittu ensimmäinen ohjeistus esimiehille verkkovalmennuksen käyttöönotosta. Ohjeistuksessa on kolme vaihetta:

1. Esimies, ole kartalla
 - Luo luottamusta johtamisen välineenä
 - Luo luottamusta yhteistyön välineenä

2. Toteuta

- Esimies ohjeistaa verkkovalmennuksen käytön
- Sovitaan koulutuksen toteutuksen aikataulu, paikka, vetäjä ja dokumentointi
- Kootaan johtopäätökset teema kerrallaan

3. Arvoi

- Käydään yhteinen reflektio prosessista
- Tehdään jatkosuunnitelma: miten edistämme lapsi- ja perheystävällistä toimintakulttuuria jatkossa
- Sovitaan seurannasta, jatkuvasta arvioinnista ja yhteiskehittämisestä ja siitä, kuka sitä johtaa.

Käyttö lukuina

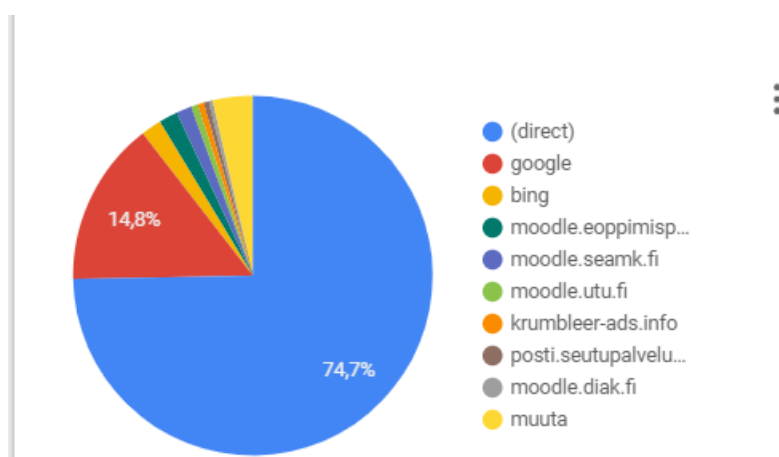
Verkkovalmennuksen käyttöönottoa on arvioitu maakunnista saadun palautteen pohjalta sekä hyödyntäen THL:n verkkokoulujen Web Analytiikkaa.

Web analytiikka työkalut antavat määrällisen kuvan verkossa olevien palveluiden käytöstä. Käyttäjäluvut ja -tahot vaihtelevat ajankohdan mukaan paljonkin, minkä vuoksi keskimääräistä lukua on vaikea määrittellä. Varsin hyvän kuvan Luo luottamusta -verkkovalmennuksen käyttöönoton tilanteesta saa, kun tarkastellaan marraskuun 2018 lukuja. Verkkovalmennusta on tällöin jo ehditty markkinoida useissa tilaisuuksissa vuoden ajan, vaikka varsinaista suunnitelmallista implementointia ei vielä olekaan käynnistetty. Lähinnä siis kyse on tässä vaiheessa eri pilottialueiden käyttöluvusta sekä verkkovalmennuksen itsenäisesti käytön ottaneista.

Oppilaitokset ovat tärkeitä verkkovalmennuksen käyttäjäryhmiä, joille tullaan kohdentamaan markkinointia vuonna 2019. Vaikka LAPE-ohjelman aikana verkkovalmennusta on pääosin markkinoitu ja sen käyttöönottoa tuettu maakunnissa, alla olevassa kuviossa näkyy, että käyttäjinä on ollut myös oppilaitoksia. Sähköpostitse ja muutaman satunnaisesti toteutetun puhelinkyselyn kautta on selvinnyt, että verkkovalmennusta on hyödynnetty mm. Turun kasvatustieteellisen tiedekunnan opettajien koulutuksessa sekä eri ammattikorkeakoulujen terveydenhoitajien ja sosionomien koulutuksissa. Usein näissä verkkovalmennus on linkitetty oppilaitosten omaan Moodle-ympäristöön, mikä on näkyvillä alla olevassa piirakkakuviossa.

Moodle-ympäristön käytöstä saatiin kokemusta myös Tampereen yliopiston Lasten kaltoinkohtelun riskinarviointi -hankkeessa, jossa verkkovalmennus otettiin osaksi terveydenhuollon työntekijöiden sisältöjen opiskelua. Verkkovalmennusta käytettiin hankkeessa keväällä ja kesällä 2018. Hankkeen projektipäällikkö Heidi Reunanen koosti osallistujien pohdintoja tiivistetysti sekä palautteet koulutuksesta kokonaisuutena. Osallistujat saivat valita, käyvätkö koko koulutuksen lävitse vai vain osan sitä. Kaiken kaikkiaan 11 koulutukseen osallistujaa kävi verkkovalmennuksen aineistojen pohjalta keskusteluja Moodlessa. Palaute oli lähes yksinomaan myönteistä. Kriittiset kommentit olivat yhteneviä muilta käyttäjiltä saatuihin. Palautteen mukaan verkkokoulutuksen hyödyntäminen on aikaa vievää ja vaatii siksi esimiehiltä vahvan sitoutumisen, jotta aikaa voidaan allokoida riittävästi keskusteluihin.

Arviointia ja seuraavat vaiheet

Verkkovalmennukselle asetetut alkuperäiset tavoitteet on saavutettu varsin hyvin. Alkuperäisessä suunnitelmassa oli laatia opas ja verkkokoulutus ja implementoida sitä maakuntien käyttöön. Tarkoituksena oli tehdä työväline, jolla edistetään monialaista yhteistyötä ja tiedonvaihtoa. Tästä tavoitteesta päädyttiin varsin pian kunnianhimoisempaan tavoitteeseen, joka liittyy toimintakulttuurin muutokseen. Kyse sekä verkkovalmennuksen sisältöjen laatimisesta että sen implementoinnista on ollut paradigman muutoksessa. Ei siis tavoiteltu uudistuneita työtapoja, vaan myös muuttuneita asenteita. Tämän arviointi ei ole mahdollista näin lyhyellä ajalla. Kuitenkin saadun palautteen ja käytyjen dialogien kautta on välittynyt selkeä kuva siitä, että verkkovalmennus pystyy vaikuttamaan ihmisiin tunteiden tasolla ja siten sillä on potentiaalisesti mahdollisuus vaikuttaa asenteiden ja toimintatapojen muutokseen.

Verkkovalmennuksen yhteiskehittäminen maakuntien toimijoiden kanssa jatkuu myös vuonna 2019. Sisältöjä muokataan edelleen palautteen pohjalta. Erityisesti kuitenkin on tarkoituksena tukea eri tahoja maakunnissa ja oppilaitoksissa verkkovalmennuksen käyttöönotossa.

- Jo laaditun johdolle suunnatun ohjeistuksen lisäksi tullaan käyttöönoton tueksi laatimaan mallinnus tähän mennessä saatujen kokemusten pohjalta.
- Esimiesvalmennukset ja muu tuki kentälle jatkuvat vuonna 2019. Käytännössä pyritään laatimaan erilaisia verkon kautta käyttöönotettavia materiaaleja.
- Luo luottamusta -tuoteperheen kehittämistyötä vauhditetaan. Vuoden 2019 aikana avataan Luo luottamusta – puutu väkivaltaan -verkkokoulutus, jota on kehitetty THL:n Valtion palvelut -osastolla. Lisäksi rakennetaan yhteistyössä lastensuojelun systemiseen työhön liittyvä kokonaisuus, joka linkitetään osaksi Luo luottamusta -perhettä.
- Vuonna 2019 laaditaan viestintä- ja vaikuttamissuunnitelma. Tämä suunnitelma tulee olemaan yhteinen muiden Luo luottamusta -tuoteperheen verkkovalmennusten kanssa.
- Verkkovalmennuksen vaikutusten tutkimiseksi laaditaan suunnitelma ja haetaan rahoitusta yhteistyössä mm. Turun yliopiston, Lapin yliopiston, Diakonia-ammattikorkeakoulun sekä THL:n Reformit -yksikön kanssa.
- Jatketaan vuonna 2018 käynnistettyä yhteistyötä Italian Emilia Romagnan alueen dialogisen kehittämistyön kanssa. Osana edellä mainittua tutkimushanketta käynnistetään tästä myös tutkimusta yhteistyössä italialaisen alueellisen organisaation kanssa (Agenzia Sanitaria e Sociale Regionale dell'Emilia-Romagna).

- Verkkovalmennus dialogisen toimintakulttuurin edistäjänä tullaan kytkemään systemaattisesti olemassa oleviin THL:n dialogisiin verkostoihin ja koulutuksiin.

Lisätietoja

Päivi Lindberg
Kehittämispäällikkö
Terveiden ja hyvinvoinnin laitos
etunimi.sukunimi@thl.fi
Puh. 029 524 7648

Katja Sankalahti
Kehittämispäällikkö
Terveiden ja hyvinvoinnin laitos
etunimi.sukunimi@thl.fi
Puh. 029 524 7468

Perheystävälliset työpaikat

Katja Sankalahti

Tämä raportti pohjautuu STM:n / Jaana Vastamäen, Kuntekon / Niilo Hakosen, THL:n / Katja Sankalahden sekä maakuntien väliseen yhteistyöhön Perheystävälliset työpaikat -toiminnan edistämiseksi. THL:n osuus hankkeessa oli Katja Sankalahden 20 %:n työpanos, joka hyödynnettiin yhteiseen suunnitteluun ja Puimalla -prosessin toteuttamiseen. Nämä kulut kohdennettiin yhteisiin kirjanpidossa THL:n LAPE yhteisiin kukuihin. Kokonaisvastuu hankkeen toteuttamisesta oli STM:n Jaana Vastamäellä.

Mukana olleet toimijat

Perheystävällisten työpaikkojen toimintamalleja edistettiin LAPE-ohjelmassa kuudessa maakunnassa: Pohjois-Pohjanmaalla, Keski-Pohjanmaalla, Etelä-Pohjanmaalla, Satakunnassa, Keski-Suomessa ja Päijät-Hämeessä.

Kaikissa maakunnissa mukana toiminnassa oli sekä yksityisiä yrityksiä että julkisen sektorin organisaatioita. Mukana oli myös kolmannen sektorin työpaikkoja. LAPE-hanketyöntekijät olivat rekrytoineet mukaan julkisen sektorin työpaikat, kuten kunnat tai sairaanhoitopiirit. Yksityiset yritykset tulivat mukaan joko konsulttien rekrytoimina (LAPE-ohjelman rahoitus) tai tekemällä yhteistyötä paikallisen yrittäjäjärjestön kanssa.

Kaikkiaan mukana oli noin 63 organisaatiota. Organisaatiot olivat eri toimialojen työpaikkoja, kuten kaupan ala, teollisuus tai sote-palvelut. Työpaikat olivat myös hyvin erikokoisia: pienimmät työpaikat olivat alle 10 hengen työpaikkoja ja suurimmat usean tuhannen (3000–8000) työntekijän sairaanhoitopiirejä tai kaupan alan konserneja.

Hankkeessa toteutetut toimenpiteet

Kaikissa maakunnissa järjestettiin paikallista verkostotoimintaa. Tilaisuuksissa informoitiin LAPEn tarjoamista palveluista, kuultiin asiantuntijapuheenvuoroja (mm. Väestöliitto, Työterveyslaitos) ja myös oman maakunnan edelläkävijätyöpaikkojen hyviä käytäntöjä nostettiin esille.

Kehittämistyö lähti monella työpaikalla käyntiin henkilöstökyselyllä, jonka tulosten pohjalta kehittämis-toimia suunniteltiin. Alkukartoitus tehtiin joko LAPE-ohjelman tuella (esim. tilattu kartoitus asiantuntijata-holta) tai työpaikat hyödynsivät omia henkilöstökyselyjään.

Useat maakunnat järjestivät kiinnostuneille työpaikoille Työterveyslaitoksen tarjoamia esimiesvalmen-nuksia tai esimiesvalmentajien koulutusta. Valmennuksissa esimiehet saivat valmiuksia oman organisaati-onsa kehittämistoimien suunnitteluun ja toteuttamiseen.

THL osuus

Maakunnallisen tuen lisäksi järjestettiin **valtakunnallinen kehittämisverkosto**, joka kokoontui hankekau-den aikana neljä kertaa eri maakunnissa. Osallistuminen oli mahdollista myös etäyhteydellä. Kehittämis-verkosto järjestettiin yhdessä KunTeko 2020-hankkeen kanssa. Kehittämisverkostossa työskenneltiin **Pui-mala-menetelmällä**, joka vahvistaa vertaisoppimista ja tuo esille hyviä perheystävällisiä työpaikkakäytän-töjä. Puimalaoiden järjestäminen oli THL:n suunnitteluvastuulla, mutta toteutettiin tiiviissä yhteistyössä järjestävän maakunnan sekä STM:n ja KunTeko 2020 -hankkeen kanssa.

Puimaloiden pyrkimyksenä oli tukea ensisijaisesti maakunnallista Perheystävälliset työpaikat -toimintaa ja samalla mahdollistaa vertaisoppiminen niin maakunnan alueella kuin valtakunnallisesti. Käytännössä nämä pyrkimykset mahdollistettiin siten, että THL suunnitteli yhdessä maakunnan kanssa kunkin maakun-nan Puimalan sisällön, auttoi ajattelemaan keitä ja miten kutsutaan tilaisuuteen sekä live-tallenteen avulla mahdollistettiin laajempi valtakunnallinen hyödynnettävyys.

Perheystävälliset työpaikat -toimintaa käsiteltiin kussakin maakunnassa kolmen erilaisen organisaation (yksityinen/julkinen/kolmannen sektorin organisaatio, pieni/keskikokoinen/suuri organisaatio) ja perheys-tävällinen työpaikka -toiminnan kannalta eri vaiheessa (suunnittelee toiminnan käynnistämistä, on juuri aloittanut toiminnan, on jo edennyt pitkälle toiminnassa) olevan työpaikan käytännön kokemuksia – oppeja ja onnistumisia – refleктоimalla. Muut paikalla olleet osallistujat pohtivat kuulemaansa omien kokemusten-sa ja haasteidensa kautta. Etäyhteyden päässä olevilla oli mahdollisuus osallistua whatsapp-viestin välityk-sellä.

Jokainen Puimala toteutettiin siten, että THL:n kehittämispäällikkö Katja Sankalahti haastatteli kunkin työpaikan dialogisesti. Jokainen työpaikka oli moniäänisesti edustettuna paikalla: työntekijä, kehittäjä, esimies -näkökulmat. Tämä mahdollisti kokemusten tarkastelun organisaation eri tasojen näkökulmista. Jokaisen työpaikan haastattelun jälkeen toisilla osallistujilla, niin paikan päällä kuin etäyhteyden päässä, oli mahdollisuus esittää kysymyksiä ja kertoa omia ajatuksiaan. Puimaloiden lopuksi haastateltiin vielä valta-kunnalliset asiantuntijat ja kehittäjät: mitä ajatuksia kuullut kokemukset herättivät suhteessa valtakunnalli-seen Perheystävälliset työpaikat -toiminnan kehittämiseen.

Toiminnan vaikutukset

Merkittävin vaikutus hankkeella on toimintaan osallistuvilla pilottityöpaikoille. Hankkeeseen osallistuvilla työpaikoilla oli mahdollisuus saada tietoa ja tukea kehittämistoimintaansa hankekauden aikana. Pääosa työstä tehtiin ja tehdään työpaikoilla, joten vaikuttavuus riippuu siitä, kuinka paljon resursseja työpaikat pystyvät suuntaamaan kehitystyöhönsä.

Kehittämisverkosto (Puimalat) oli kaikille kiinnostuneille avoin, joten sen vaikutus kohdentui laajem-mallekin joukolle, kuin mukaan ilmoittautuneille pilottityöpaikoille. Kehittämisverkoston tilaisuuksiin voivat osallistua kaikki kiinnostuneet joko paikan päällä tai etäyhteydellä. Kehittämisverkostossa tehtiin yhteistyötä Kunteko 2020-hankkeen kanssa ja verkoston tilaisuuksiin osallistuivat myös Kuntekon kunta-työpaikat.

Puimalat koettiin hyödyllisinä: esillä olleet työpaikat kertoivat oman toiminnan pohtimisen selkiyttä-neen mennyttä ja meneillään olevaa toimintaa sekä saaneensa uusia ajatuksia toisilta Puimaloihin osallistu-jilta. Työpaikat, jotka osallistuivat tilaisuuksiin muiden toimintaa kiinnostuneena kuunnellen, kertoivat saaneensa ajatuksia Perheystävällinen työpaikka -toiminnan mahdollistamiseen laajemminkin sekä myös ajatuksia siitä, mitkä asiat tulee huomioida.

Haasteet ja riskit

Toiminta ulottuu vain kuuteen maakuntaan. Kussakin maakunnassa mukana on noin 10–15 organisaatiota. Perheystävällisten työpaikkakäytäntöjen kehittäminen jää siis melko rajatulle alueelle ja osallistujajoukolle.

Osallistuvat työpaikat tarvitsisivat ainakin kehittämistyön alkuvaiheessa melko intensiivistä tukea. Tähän tarpeeseen hankkeessa ei täysin pystytty vastaamaan.

Maakunnallisten vertaisverkostojen rakentaminen jäi melko ohueksi. Vain muutama maakunta on raportoanut yhteistyöstä muiden työelämän kehittämisen verkostojen tai muiden, kuten järjestötoimijoiden kanssa. Yhteistyö on kuitenkin tärkeää paitsi toimeenpanon myös toiminnan juurruttamisen kannalta.

LAPE-hanketyöntekijät olisivat kaivanneet intensiivisempää tukea omalle työlleen varsinkin, kun useimmat hanketyöntekijöistä eivät aiemmin ole toimineet työelämän kehittämisen parissa. Tuki olisi auttanut maakunnallisia hankkeita käynnistämään nopeammin työpaikoille suunnatun toiminnan. Maakunnallisten hankkeiden tuki olisi vaatinut arviolta yhden henkilön kokonaistyöpanoksen.

Toiminnan jatkaminen ja juurruttaminen

Toiminnan juurtumisen kannalta olennaisia ovat paikalliset verkostot. LAPEssa on synnitetty uusia paikallisia verkostoja. Niiden lisäksi olemassa olevia verkostoja ovat mm. Työpaikkojen työhyvinvointiverkostot ja Työelämä 2020-verkostot. Toiminnan juurruttamiseksi olisikin ennen hankkeiden päättymistä vahvistettava yhteistyötä olemassa olevien verkostojen sekä työnantajajärjestöjen kanssa ja sovittava vertaisoppimiseen ja -tukeen perustuvan toiminnan jatkumisesta.

Perheystävällisten toimintamallien levittäminen ja vakiinnuttaminen edellyttää eri hallinnonalojen yhteistyötä. Perheystävälliset toimintamallit työpaikoilla tulee nähdä osana paitsi lasten ja perheiden palveluja ja hyvinvoinnin edistämistä, myös osana kuntien ja maakuntien elinkeinotoimintaa. Perheystävällisten käytäntöjen edistäminen työpaikoilla tulee saattaa osaksi maakuntien strategiaa.

Katja Sankalahti
Kehittämispäällikkö
Terveiden ja hyvinvoinnin laitos
etunimi.sukunimi@thl.fi
Puh. 029 524 7468

Matalan kynnyksen palvelut kehittämiskokonaisuus

Perhekeskustoimintamalli	33
Tavoitteet.....	34
Toteuma suhteessa tavoitteisiin.....	35
Johtamisen ja ohjauksen arviointi	36
Tulokset.....	37
Perheiden saama apu ja tuki vahvistuneet ja varhentuneet.....	38
Palvelujen hajanaisuus vähentynyt ja palvelujen saavutettavuus parantunut.....	44
Kohtaamispaikat kiinteä osa perhekeskuksia	46
Hajanaisia palveluja verkostoituu yhteensovitetuksi kokonaisuudeksi	48
Perhekeskuksen palvelut tuotetaan lähipalveluna	49
Rakenteet johtamiselle ja koordinaatiolle osana lasten, nuorten ja perheiden palvelujen kokonaisuutta	51
Lapsi- ja perhelähtöiset työtavat lisääntyneet.....	52
Jatkuvan kehittämisen ja seurannan rakenteet.....	53
Tulosten ja vaikutusten arviointi.....	53
Perhekeskustoiminnan vakiinnuttaminen	55
Varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitos lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukena.....	56
Tavoitteet.....	56
Tulokset.....	58
Tulosten ja vaikutusten arviointi	63
Johtamisen ja ohjauksen arviointi	64
Tulevaisuuden näkymiä.....	64

Perhekeskustoimintamalli

Arja Hastrup

Sosiaali- ja terveysministeriön ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen välisessä sopimuksessa *Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelma – kärkihankkeeseen liittyvät tehtävät* perhekeskustoimintamallin osalta sovittiin, että

- mallinnetaan yhteistyössä eri toimijoiden kanssa monialainen perhekeskustoimintamalli. Mallinnuksessa huomioidaan mm. maahanmuuttajataustaisten ja vammaisten erityistarpeet sekä monikulttuurisuus.
- mallinnetaan perhekeskuksen ohjauksen sekä kehittämistyön rakenteet yhteistyössä eri toimijoiden kanssa ml. kansallinen koordinaattorirakenne.
- mallinnetaan lasten ja perheiden varhaisen tuen ja hoidon palvelut sekä tuetaan niiden käyttöönottoa.
- tuetaan perhekeskustoimintamallin käyttöönottoa maakunnissa vuosina 2017–2018.
- tuetaan perhekeskustoimintamalliin kuuluvien palvelujen laadun parantamista.

Toteuttamissopimus solmittiin keväällä 2016 ennen kuin *Matalan kynnyksen palvelujen verkostoiminen - Perhekeskustoimintamalli suunnitelma kansallisen ja maakunnallisen toimeenpanon tueksi* valmistui. Sopimusta tehtäessä ei tiedetty tähän kehittämiskokonaisuuteen mukaan lähtevien valtionavustushankkeiden määrää. Yhteensä 17 maakunnan ja pääkaupunkiseudun lähteminen mukaan oli toki iloinen yllätys, mutta työhön käytettävissä olevien resurssien kannalta haasteellinen. Kehittämiskokonaisuuden käytössä oli vain noin 500 000 euron rahoitus, mutta koko maan kattava uudistustyö eteni upeasti, jo hankekauden aikana saavutettiin pysyviä tuloksia ja ulkoisen arvioinnin mukaan perhekeskustoimintamallin edelleen kehittämistä pidetään kaikissa maakunnissa konkreettisimpana osana LAPE-kehittämistyötä ja sen keskeisimpänä tuloksena.

LAPE-hankesuunnitelman tavoitteet lapsi- ja perhelähtöisten palvelujen kehittämiseksi sisälsivät

- lasten, nuorten ja perheiden palvelujen yhteensovittamisen toimivaksi kokonaisuudeksi,
- oikea-aikaisen palvelujen saatavuuden parantumisen, kun painopistettä on siirretty korjaavista palveluista ehkäiseviin sekä varhaiseen tukeen ja hoitoon, sekä
- toimivien rakenteiden ja sopimuskäytäntöjen luomisen järjestöjen ja seurakuntien kanssa tehtävälle yhteistyölle.

Odotettuina tuloksina perhekeskustoimintamallin osalta oli, että ohjelmakauden päättyessä

- On valmiina perhekeskustoimintamalli, joka huomioi perheiden monimuotoisuuden ja perheiden erilaiset tilanteet.
- Mallia on kehitetty yhdessä lapsiperhepalveluissa toimivien ja perheiden kanssa, jotka jatkossa osallistuvat myös kehitetyn mallin käyttöönoton seurantaan ja arviointiin.
- Palvelutarjonta on monipuolistunut ja vastaa entistä paremmin lasten ja perheiden tarpeita mm. vanhemmuuden tuki ja perheiden monimuotoisuuden huomioivat käytännöt.
- Lisäksi on pilotoitu mallinnettua palvelujen kokonaisuutta.
- Mallin käyttöönotto on aloitettu jokaisessa maakunnassa ja perhekeskustoimintaan osallistuvien osaamisen vahvistaminen on käynnistynyt.

Tavoitteiden ja tulosten saavuttamiseksi syventävässä suunnitelmassa määriteltiin neljä laajaa toimenpidelinjausta, joista keskeisiä ovat perhekeskustoimintamallin rakentaminen ja integratiiviset toimintamallit erikoissairaanhoidon kanssa. Em. tavoitteet, odotetut tulokset ja toimenpidelinjaukset tiivistettiin maakuntien edustajien kanssa kahdeksaksi kansalliseksi linjaukseksi. Linjausten tarkoituksena on yhtenäistää perhekeskuksen määrittelyä ja kehittämistyötä maakunnissa, turvata lasten, nuorten ja perheiden yhdenvertaisuuden toteutuminen eri puolilla maata, varmistaa perhekeskustoiminnan tavoitteiden toteutuminen ja tarjota

kehys arvioinnille. Toimivan perhekeskuksen perustaminen edellyttää jokaisen linjauksen toteuttamista. Linjaukset ovat jatkotyön perusta ja jättävät tilaa erilaisille toteutustavoille maakunnissa.

Perhekeskustoimintamallin syventävä suunnitelma laadittiin yhteistyössä kansallisen monialaisen työryhmän kanssa vuonna 2016. Jäsenet (25) edustivat sotea, sivistystoimea (OKM), kolmatta sektoria (järjestöt 10 jäs., kirkkohallitus) ja yhtä ammattijärjestöä (OAJ). Syventävä suunnitelma oli toteuttamissopimusta laajempi, mutta sisälsi siinä sovitut asiat. Perhekeskustoimintamallin syventävä suunnitelma ja siihen liittyvät perhekeskustoimintamallin kehittämiseen ja käyttöönottoon liittyvät suunnitelmat (Erotilanteen palveluilla kohti soinnollisuutta, Turvapaikanhakijoiden ja maahanmuuton asiat, Vahemmuuden ja parisuhteen tuen vahvistaminen sekä Näyttöön perustuvan varhaisen tuen, hoidon ja vanhemmuustaitojen työkalupakki) ovat ohjanneet kansallista kehittämistyötä ja Terveystien ja hyvinvoinnin laitoksen tehtävää maakunnallisten hankkeiden tukijana.

Tavoitteet

Perhekeskustoimintamallin syventävän suunnitelman¹ mukaan tavoitteena oli luoda lähipalveluna toimiva perhekeskustoimintamalli, jonka avulla

- varmistetaan, että kaikkien lasten ja perheiden voimavarat vahvistuvat ja heidän osallisuutensa paranee sekä mahdollistetaan nykyistä varhaisempi avun ja tuen saanti.
- rakennetaan lapsille ja perheille tarkoitettujen hyvinvointia ja terveyttä ml. mielenterveys sekä kasvua ja kehitystä edistävien ja tukevien peruspalvelujen ja toimintamuotojen sekä tarvittavan varhaisen tuen ja hoidon lapsi- ja perhelähtöinen palvelujen kokonaisuus.
- uudistetaan ja yhtenäistetään perhekeskustoimijoiden toimintakulttuuria yhdessä sovittujen toimintaperiaatteiden avulla. Kaikkea toimintaa ohjaavat seuraavat toimintaperiaatteet: lapsen oikeudet, lapsi- ja perhelähtöisyys, osallisuus ja vastavuoroinen kohtaaminen, voimavarojen vahvistuminen ja perheiden monimuotoisuuden huomioiminen, helppo palveluihin pääsy, nopea palvelutarpeen arviointi ja avun saanti sekä jatkuvuus, vertaistuki ja yhteisöllisyys, vaikuttavien menetelmien käyttö, osaamisen jatkuva vahvistuminen ja kustannustietoisuus.

Lisäksi tavoitteena oli luoda edellytykset perhekeskustoimintamallin mukaiselle toiminnalle sekä toiminnan toteutuksen, vaikutusten ja kustannusten seurannalle ja jatkuvalla kehitykselle.

Tavoitteena oli, että koko maahan syntyy kattava, kaikki lapsiperheet tavoittava lähipalveluperiaatteella toimiva perhekeskusten verkosto. Palvelujen painopistettä on pystytty siirtämään korjaavista palveluista varhaisempiin ja ehkäiseviin palveluihin. Tavoitteena on ollut pysyvä muutos. Perhekeskus palvelee kaikkia lapsiperheitä mukaan lukien kouluikäiset ja heidän perheensä, monikulttuuriset perheet, monimuotoiset ja moninaiset perheet sekä vammaisten lasten perheet.

Lapsiperheiden terveyttä edistävissä ja varhaisen tuen, hoidon ja kuntoutuksen palveluissa (perhekeskustoiminnassa ja opiskeluholloissa) on pyritty laadullisesti uudelle, syvällisemmälle tasolle niin asiakastyössä, ammattilaisten yhteistoiminnassa kuin johtamisessakin. Lasten, nuorten ja perheiden näkökulmasta odotettavissa olevia hyötyjä ovat viiveetön ja kynnyksetön avunsaanti, monipuolinen palvelutarjonta, tasalaatuisemmat ja yhdenmukaiset palvelut ja käytänteet, palvelut omassa ympäristössä, sujuvammat palveluprosessit (koodinointi ja selkeät vastuut), palvelujen päällekkäisyyden ja sirpaleisuuden väheneminen → eheitä palvelukokonaisuuksia.

Perhekeskuksessa toimivien ammattilaisten näkökulmasta hyötyjä ovat yhteinen suunnittelu ja yhdessä toimiminen, mahdollisuus saada yhdessä enemmän aikaan, sovitut arviointimenetelmät, tukea interventioiden valintaan oikean tahon/ammattilaisen toteuttamana, mahdollisuus yhteisen kielen ja kulttuurin synnytt-

¹ Pelkonen M & Hastrup A (toim.) 2016. Matalan kynnyksen palvelujen verkostoiminen. Perhekeskustoimintamalli.

tämiseen, yhtenäinen toimintatapa, osaamisen lisääntyminen, systemaattisia toimintatapoja. Tämä kaikki parantaa myös henkilöstön työssä jaksamista ja työhyvinvointia.

Myös päättäjät hyötyvät, kun varhainen tunnistaminen, tuen ja hoidon järjestäminen paranevat ja on vaihtoehtoisia tapoja tihentää ja syventää integratiivisia työtapoja. Työn tekemisen systemaattisuus mahdollistaa kustannussäästöt ja yhteiset arviointimittarit. Yhteiset seuranta- ja arviointimittarit mahdollistavat vertailun kuntien ja alueiden välillä.

Toteuma suhteessa tavoitteisiin

Ohjelmakauden alkaessa odotettuina tuloksina (Pelkonen & Hastrup 2016) perhekeskustoimintamallin osalta oli, että ohjelmakauden päättyessä on valmiina perhekeskustoimintamalli, joka huomioi perheiden monimuotoisuuden ja perheiden erilaiset tilanteet. Mallia on kehitetty yhdessä lapsiperhepalveluissa toimivien ja perheiden kanssa, jotka jatkossa osallistuvat myös kehitetyn mallin käyttöönoton seurantaan ja arviointiin. Palvelutarjonta on monipuolistunut ja vastaa entistä paremmin lasten ja perheiden tarpeita mm. vanhemmuuden tukea ja perheiden monimuotoisuuden huomioivia käytäntöjä, ja lisäksi on pilotoitu mallinnettua palvelujen kokonaisuutta. Mallin käyttöönotto on aloitettu jokaisessa maakunnassa ja perhekeskustoimintaan osallistuvien osaamisen vahvistaminen on käynnistynyt.

Tavoitteet ovat toteutuneet hankkeen mittasuhteeseen, käytettävissä olleeseen aikaan sekä niukkoihin henkilöresursseihin nähden erittäin hyvin. Vajaassa kahdessa vuodessa maakunnalliset hankkeet pystyivät etenemään useimpien asetettujen tavoitteiden ja kansallisten linjausten suunnassa ja saavuttamaan tärkeitä tuloksia. Lopputuloksia ei näin lyhyessä ja näin suuren kokonaisuuden ollessa kyseessä pysty saavuttamaan.

Perhekeskustoimintamallia lähdettiin rakentamaan osaksi tulevaa maakunta- ja sote -uudistusta kaikissa maakunnissa yhteiskehittämisen periaatteella, mutta sen toimeenpano ei riipu maku-sote -ratkaisusta. Perhekeskustoimintamalli on täsmentynyt ja sen tunnettuus ja soveltaminen ovat yleistyneet.

Perhekeskustoimintamallin syventävässä suunnitelmassa hahmotetut neljä toimenpidelinjausta kiteytettiin selkeyttämään viestintää ja myös jatkossa tulosten saavuttamiseksi kahdeksaksi kansalliseksi linjaukseksi yhdessä maakuntien edustajien kanssa. Kansallisten linjausten tarkoituksena on ollut yhtenäistää perhekeskuksen määrittelyä ja kehittämistyötä maakunnissa sekä ohjata kansallista kehitystyötä. Perhekeskuk- sen tehtävistä, palveluverkostosta, perhekeskusten asemoinnista, johtamisesta, toiminnan ja palvelujen yhteensovittamisesta ym. on tehty visualisointi kehittämistyön tueksi ja kehityksen samansuuntaisuuden varmistamiseksi (Näin sen teemme -diasetti). Lisäksi nämä linjaukset ovat tukeneet perhekeskuskehittä- myksen tavoitteiden toteutumista ja tarjoavat jatkossa kehityksen arvioinnille. Kansalliset linjaukset ovat merkittävästi tukeneet, vaiheistaneet ja yhtenäistäneet niin kansallista kuin eri puolilla Suomea tehtyä työtä. Ne esiteltiin ensimmäisen kerran 5/2017 perhekeskustyöpajassa ja niihin on palattu sen jälkeen useasti. Ter- mi 'kansalliset linjaukset' otettiin käyttöön 8/2017.

Kansalliset linjaukset

1. Selkiytetään perhekeskuksen tehtävät lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin edistämiseksi, so- vitaan työnjaosta ja otetaan käyttöön asiakaslähtöiset toimintamallit ja -menetelmät.
2. Verkostoidaan tehtävien toteuttamiseksi tarvittavat lapsiperheiden palvelut ja toiminnot toimivaksi kokonaisuudeksi, perustetaan yhteisöllisiä kohtaamispaikkoja ja otetaan käyttöön sähköisiä palve- luita.
3. Asemoidaan perhekeskukset, niiden toimipisteet ja kohtaamispaikat maakunnan alueella ja huo- lehdistaan tilasuunnittelusta yhteistyössä kuntien kanssa.
4. Huolehdistaan perhekeskustoiminnan johtamisesta (verkostojohtaminen) ja koordinaatiosta sekä palvelujen ja toimintojen yhteensovittamisesta ja osaamisesta.
5. Sovitaan tarvittavista yhteistyörakenteista ja yhteistyökäytännöistä (yhdyspintatyö)
 - kunta: varhaiskasvatus, koulu, kuntien hyte-toiminta
 - maakunta: lasten perus- ja erityispalvelut ml osaamis- ja tukikeskukset, aikuisten perus- ja eri- tyispalvelut

- kunta ja maakunta: opiskeluhuollon palvelut (koulu- ja opiskeluterveydenhuolto, psykologin ja kuraattorin palvelut)
 - järjestöt ja seurakunnat (sopimukset)
6. Uudistetaan toimintakulttuuria LAPEn toimintaperiaatteiden avulla (lapsen oikeudet, lapsi- ja perhelähtöisyys, voimavarojen vahvistaminen, monimuotoisuus).
 7. Otetaan käyttöön toimintatapoja ja malleja, joiden avulla lapset, nuoret ja perheet ovat mukana toimintaa kehittämässä ja arvioimassa.
 8. Sovitaan jatkuvan kehittämisen ja seurannan rakenteista ml. perhekeskuksen toimintasuunnitelma.

Maakunnallinen hallinnonraajat ylittävä perhekeskustoimintamalli on täsmentynyt sisällöltään ja rakenteeltaan ja selvästi yleistynyt ja kuntapohjaiset mallit ovat vähentyneet: syksyn 2017 lähtötilanteen kartoituksesta maakunnallisia malleja oli 4 ja vuoden 2018 lopussa 12. Maakunnan laajuiset sote-kuntayhtymät ovat vauhdittaneet kehitystä (esim. Päijät-Häme, Pohjois-Karjala, Etelä-Karjala, Keski-Pohjanmaa, Kainuu, Kymenlaakso), vaikka aktiivista tuloksellista kehittämistyötä on ollut myös muissa maakunnissa esimerkiksi Etelä-Pohjanmaalla. Lisäksi hahmotettiin perhekeskustoiminta osana maakunnallista lasten, nuorten ja perheiden palvelujen kokonaisuutta (teesit, THL 2018) ja teesien osana valmisteltiin luonnos perhekeskuksen monijärjestäjä- ja monituottajamallin perustasta sote-uudistusta varten (teesit, THL 2018).

Verkostossa saavutettiin myös yhteisymmärrys väestöryhmästä, jota perhekeskukset palvelevat: kaikki maakunnat raportoivat vuoden 2018 lopussa (tietopyyntö kaikille maakunnallisille hankkeille), että niiden perhekeskukset palvelevat lasta odottavia sekä alle kouluikäisten ja kouluikäisten perheitä, 11 maakuntaa myös 16-vuotiaita ja sitä vanhempia lapsia ja heidän perheitään.

Perhekeskustoimintamallia on kehitetty systemaattisesti kansallisten linjausten mukaisesti, yhteiskehittämisen periaatteella kaikkien maakuntien kanssa. Perhekeskusverkosto ja säännölliset yhteistyökokoukset kansallisen yhteiskehittämisen rakenteena on osoittautunut välttämättömäksi. Perhekeskuksia on perustettu tai perusteilla jokaiseen maakuntaan. Perhekeskuksen tehtävät on määritelty, perhekeskuksen palveluverkosto on määritelty, asemoiminen on tehty, ja määritelty perhekeskus tai perhekeskusalue ja perhekeskuksen toimipiste sekä kohtaamispaikkojen kriteerit.

Johtamisen ja ohjauksen arviointi

Perhekeskuskehittämiskokonaisuuden strategisesta ohjauksesta vastasi Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelman organisaatio: LAPE-ohjausryhmä ja sen Perhekeskusjaosto, LAPE-tiimi ja LAPE-ministeriryhmä sekä projektipäällikkö ja hankejohtaja. STM:n vastuuhenkilönä ohjelman suunnittelusta alkaen toimi neuvotteleva virkamies Marjaana Pelkonen 28.2.2018 saakka (31.12.2018 asti erityisasiantuntijana), 1.3.2018 alkaen neuvotteleva virkamies Arja Ruponen.

THL vastasi kehittämiskokonaisuuden toimeenpanosta: johtava asiantuntija Arja Hastrup ja THL:n matalan kynnyksen toimeenpano-organisaatio, johon kuuluivat lukuisat teemaryhmät sekä pieni valmisteleva työryhmä, johon kuuluivat sosiaali- ja terveysministeriöstä Marjaana Pelkonen ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselta Arja Hastrup, Marjatta Kekkonen ja Leena Normia-Ahlsten. THL organisoi yhteistyön maakuntien valtionavustushankkeiden ja muiden toimijoiden kanssa.

Noin 10 STM:n ja THL:n asettamaa kansallista työryhmää tuottivat sisältöä ja menetelmiä kehittämissuunnitelmaan. Suomen Mielenterveysseura implementoi Kasvun tuen kokoamia menetelmiä 14 maakunnan alueella.

Maakunnissa oli omat LAPE-hankkeesta ja perhekeskuksen kehittämisestä vastuussa olevat hankeorganisaatiot, minkä lisäksi organisoitiin maakuntien perhekeskuskehittäjät ja kansalliset vastuuhenkilöt yhdistävä kehittämisrakenne.

Neuvotteluja on käyty eri tahojen kanssa osallistumisesta LAPE- ja perhekeskustyöskentelyyn tai yhteistyöstä, esimerkiksi KELA, Perheet keskiöön – järjestöjen perhekeskustoiminnan koordinaatio- ja kehittä-

tämishanke 2018–2020. KELA on mukana 12 maakunnassa ja Perheet keskiöön -hanke kuudessa maakunnassa.

Perhekeskuskehittämistyötä on tehty kiinteässä yhteistyössä, yhdyshenkilöverkostoissa ja työpajoissa (liite 7), valtakunnallisten toimijoiden ja maakunnallisten hankkeiden, järjestöjen, seurakuntien sekä muiden toimijoiden kanssa. Näin on ollut mahdollista taata, että eri alueiden ominaispiirteet ovat tulleet huomioituksi ja eri toimijoiden osaaminen sekä lapsiperheiden näkemykset hyödynnetyksi. Kaikki maakunnalliset hankkeet (myös PKS) ovat kehittäneet perhekeskustoimintaa. Mukaan lähti myös Pohjanmaa, vaikka sillä ei ollut valtionavustusta tähän kehittämiskokonaisuuteen. Jokaisessa maakunnassa on toiminut perhekeskusyhdyshenkilö, jonka tehtävänä oli toimia viestinvälittäjänä maakunnan ja kansallisen kehittämistyön välillä. Kehittämistyötä on tehty kumppanuuteen perustuen myös maakunnissa ja yhteistyötä on tehty järjestöjen kanssa lähes kaikissa maakunnissa ja seurakuntien kanssa kaikissa maakunnissa.

THL:n tarjoama tuki on ollut suunnitelmallista ja jatkuvaa sekä kansallisten linjausten mukaista siten, että yhdyshenkilöverkostossa sovittiin etenemisjärjestys ja edettiin sen mukaan mihin eniten tukea tarvittiin. Maakuntien kehittäjät saivat sitten näistä yhdessä sovituista teemoista kehittämistehtäviä. Maakuntavierailut (liite 7) on tehty kaikkiin maakuntiin ja osaan useampikin vierailu. Nämä vierailut ovat konkretisoineet maakunnissa tehtyä työtä ja nostaneet esiin ne osa-alueet, joihin maakunnalliset hankkeet ovat kaivanneet vahvistusta ja tukea. Lisäksi perustettiin monialaisen tuen ja hoidon tarpeen arvioinnin työryhmä (liite 7), jonka toiminnasta vastasi Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Tästä työstä on tarkemmin omassa luvussaan.

Kohtaamispaikan toiminnan kehittämiseksi osana perhekeskusta käynnistettiin työpajaprosessi (liite 8), jossa tuotettiin tietoa kohtaamispaikasta yhteisöllisenä toimintamuotona, toiminnan vahvuuksista sekä erilaisten perheiden huomioon ottamisesta (esteettömyydestä) toiminnassa. Työpajaprosessin tavoitteena oli tunnistaa

- miten perhekeskuksen avoin kohtaamispaikka tukee lapsiperheiden arjessa selviytymistä sekä vanhempien ja lasten hyvinvointia
- kohtaamispaikkojen keskeisiä piirteitä; yhtäläisyyksiä ja eroja
- kohtaamispaikan hyviä käytäntöjä ja toimintamalleja
- miten kansallinen vertaiskehittämisen verkosto edistää yhteisen ymmärryksen rakentumista kohtaamispaikasta perhekeskuksessa

Vuoden 2017 kehittämistyön tuki ja työpajat etenivät erillisten projektisuunnitelmien mukaisesti (erottaminen, vanhemmuuden tuki ym.). Vuoden lopulla sovittiin yhteisesti (ja yhteinen linja oli), että erilliset pajat lopetetaan ja viimeisen vuoden ajan työskennellään yhteisissä perhekeskuskehittämispajoissa. Näin haluttiin edistää laajaan kokonaisuuteen kuuluvien eri toimintojen yhteensovittamista. Tässä nivelvaiheessa maakunnissa koettiin jonkin verran, että tukea olisi ollut hyvä jatkaa myös projektisuunnitelma-kohtaisesti/erillisten teemojen mukaisesti.

Tilannekuvan muodostaminen ja tiivistäminen maakuntien etenemisestä tapahtui tekemällä useita tietopyyntöjä eri aihepiirien ja kansallisten linjausten etenemisestä maakuntien perhekeskuskehittäjille lähinnä vuoden 2018 aikana. Tietopyynnöt ja niiden tulosten käsittely perhekeskusyhdyshenkilöiden kokouksessa antoi maakunnille vertaistukea ja edisti perhekeskusten kehittämistä. Työskentelyn aikana pyrittiin myös tunnistamaan vuoden 2018 loppuun tehtävät asiat ja myös työlistalle jäävät aiheet.

Tulokset

Kehittämistyötä tehtiin 19 hankkeessa 18 maakunnan alueella sekä kansallisesti. Perhekeskustoimintamallia rakennettiin osana maakunta- ja sote-uudistusta sekä lasten, nuorten ja perheiden palvelujen kokonaisuutta. Hankkeiden mukanaolo maakuntien maku-sote -valmistelussa vaihteli, mikä vaikutti työn etenemiseen. Kaikki maakunnat määrittivät lapsiperheväestön, jota alueen perhekeskukset palvelevat: lasta odottavia sekä alle kouluikäisten ja kouluikäisten perheitä, 11 maakuntaa lisäksi myös 16-vuotiaita ja sitä vanhempia lapsia ja nuoria ja heidän perheitään.

Hastrup A. [Perhekeskuksesta hyötyvät niin perheet kuin ammattilaisetkin](#)

Hastrup A. Perhekeskus - palveluja, tukea toimintaa. Terveystieteiden lehti 2/2018.

Työ kiteytyi vuoden 2018 aikana nk. LAPE-teeseihin (THL 51/2018). Julkaisu valmisteltiin yhteistyössä erityispalvelujen kehittämiskokonaisuuden kanssa ja ilmestyi Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen Päätösten tueksi sarjassa.

Kaukonen P, Pelkonen M, Hastrup A, Bergbacka K, Mäkelä J & Santala R. [Lapsille ja nuorille hyvä sote: LAPE-teesit sote-palveluiden uudistamisen tueksi](#). Päätösten tueksi 51/2018. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.

Kuviossa yksi on tiivistetty visualisointi kansallisista linjauksista ja kehittämistyössä saavutetut tulokset esitellään tässä tulososiossa näiden linjausten mukaisesti. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen Lapsen, nuoret ja perheet aihesivuille on luotu sivusto, jonka rakenteessa on myös hyödynnetty linjauksia. Sivujen lyhyt osoite on thl.fi/perhekeskus.

Kuvio 1. Yhdessä sovitut kansalliset linjaukset perhekeskuskehittämistä tukemaan ja ohjaamaan.

Perheiden saama apu ja tuki vahvistuneet ja varhentuneet

Valtionavustusta perhekeskuskehittämiseen saaneet maakunnalliset hankkeet kartoittivat kyselyillä lapsiperheiden odotuksia ja toiveita suhteessa perhekeskuspalveluihin ja mm. kohtaamispaikoissa tarjottavaan toimintaan. Nämä kyselyt toimivat apuna sekä perhekeskuksen tehtävien että palveluverkoston selkeyttämisessä.

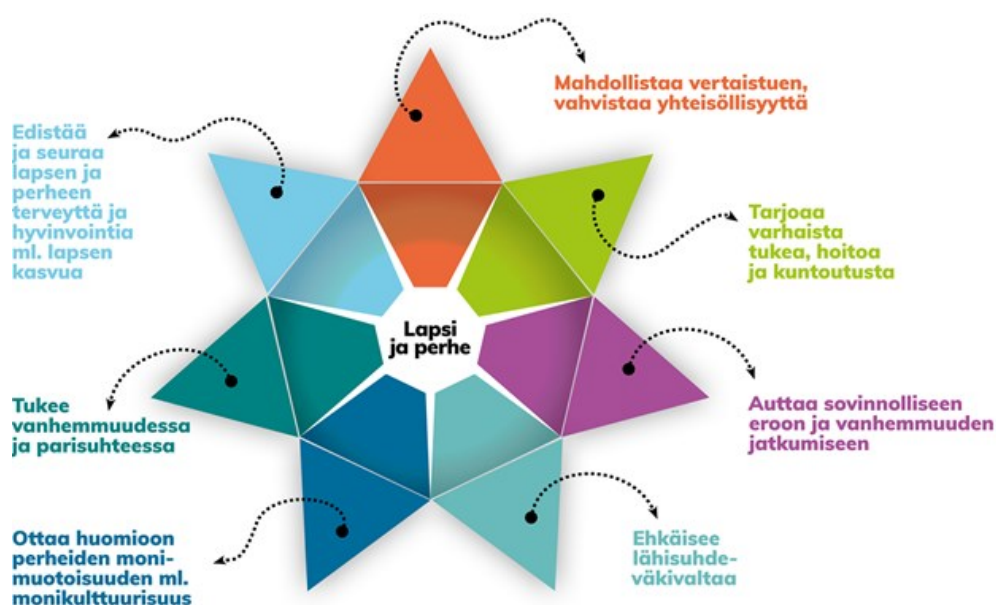
Perhekeskuksen ydintehtävä on vastata lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin sekä tuen ja avun tarpeisiin. Tämä edellyttää, että selkiytetään perhekeskuksen tehtävät lasten, nuorten ja perheiden hyvin-

voinnin edistämiseksi, sovitaan työnjaosta ja otetaan käyttöön asiakaslähtöisiä toimintamalleja ja menetelmiä.

Ydintehtävien hahmottamiseksi ja selkeyttämiseksi visualisoitiin nk. tähtikuvio (kuvio 2). Tähtikuvio toimi työkaluna, jota mm. järjestöt käyttivät apuna hahmottaessaan omia palvelujaan ja toimintojaan lapsiperheiden hyvinvoinnin edistämiseksi ja varmistamiseksi sekä avun ja tuen tarpeisiin vastaamiseksi.

Perhekeskuksen tehtävät:

- Edistää ja seuraa lapsen ja perheen terveyttä ja hyvinvointia ml. lapsen kasvua
- Mahdollistaa vertaistuen ja vahvistaa yhteisöllisyyttä
- Tarjoaa varhaista tukea, hoitoa ja kuntoutusta
- Auttaa sovinnolliseen eroon ja vanhemmuuden jatkumiseen
- Ehkäisee lähisuhdeväkivaltaa
- Ottaa huomioon perheiden monimuotoisuuden ml. monikulttuurisuus
- Tukee vanhemmuudessa ja parisuhteessa

Kuvio 2. Perhekeskuksen tehtävät.

Yhteinen ymmärrys perhekeskuksen tehtävistä on lisääntynyt ja perhekeskuksissa työtä tekevät pystyvät vastaamaan aikaisempaa paremmin lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin sekä avun ja tuen tarpeisiin.

Useaa tehtävää varten oli erillinen syventävä suunnitelma mm. sovinnolliseen eroon auttaminen, josta tarkemmin liitteessä 9. Lisäksi THL perusti muutamia teemakohtaisia työryhmiä. Perhekeskusyhdyshenkilöverkoston ja kansallisten toimijoiden yhteistyönä täsmennettiin tehtävien sisältöä kunkin tehtävän osalta (diasarja) ja otettiin käyttöön näyttöön perustuvia [menetelmiä](#).

Tilannekuvan muodostamiseksi (2018) maakuntien työn etenemisestä tehtiin useita tietopyyntöjä eri aihepiirien ja kansallisten linjausten etenemisestä maakuntien perhekeskuskehittäjille. Tulosten käsittely yhdyshenkilöverkостossa antoi vertaistukea ja edisti perhekeskusten kehittämistä. Tässä julkaisussa esitetyt taulukot ovat yhteenvetoja syksyllä 2018 tehdystä tietopyynnöstä. Keväällä 2019 tehty seurantakysely täsmentää syksyn vastauksia.

Taulukko 1. Yhdyshenkilöverkoston edustajien arvio perhekeskusten tehtävien selkeyttämisestä oman maakuntansa alueella (N=18, 11/2018)

Tehtävä	Erittäin hyvin tai hyvin	Melko hyvin	Ei lainkaan	Ei tietoa
Terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen ja seuranta	11	6	1	-
Vanhemmuuden ja parisuhteen tuki	16	1	1	-
Varhainen tuki, hoito ja kuntoutus	10	6	1	1
Sovinnolliseen eroon auttaminen	15	2	1	-
Lähisuhdeväkivallan ehkäisy	7	5	5	1
Moninaisuuden ja monikulttuurisuuden huomioiminen	6	10	2	-
Yhteisöllisyyden ja vertaistuen mahdollistava kohtaamispaikka	13	3	1	1

Näyttöön perustuvia menetelmiä on otettu käyttöön 14 maakunnassa ja kolmessa käyttöönotto on suunnitteilla. Lapset puheeksi -menetelmä on käytössä 15 maakunnassa, Voimaperheet viidessä, Ihmeelliset vuodet viidessä ja MDFT neljässä maakunnassa.

Perhekeskusverkoston ja valtakunnallisten toimijoiden yhteistyönä syntyi näkemys siitä, miten on toimittava, jotta perhekeskuksen tehtävien toteuttaminen onnistuu parhaalla mahdollisella tavalla (Näin sen teemme diat).

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen osalta perhekeskuskehittämisessä oleellisiksi asioiksi nousivat, että

- sovitaan yhtenäisistä linjauksista ja toimintatavoista, joiden mukaan palveluissa edistetään ja seurataan lapsen ja perheen terveyttä ja hyvinvointia raskauden ajalta lähtien (ml. tarpeiden tunnistaminen, dialoginen kohtaaminen).
- määritellään yhdessä eri toimijoiden, ml. järjestöt ja seurakunta, roolit lapsen ja perheen terveyden ja hyvinvoinnin seurannassa ja edistämässä (lähtökohtana lakisääteiset tehtävät mm. neuvolan ja kouluterveydenhuollon koko perheen laajat terveystarkastukset) ja huolehditaan riittävästä osaamisesta.
- sovitaan, miten terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä toteutetaan perhekohtaisesti ja ryhmämuotoisesti sekä osana kuntien ja maakunnan hyvinvoinnin ja terveyden edistämistehtävää.

Vanhemmuuden ja parisuhteen tuki

Perhekeskuksen tehtävänä on tukea vanhemmuutta ja parisuhdetta. Yhteistyöverkostossa päädyttiin siihen, että tämän tehtävän toteuttamista tukee, kun

- tehdään perheille näkyväksi vanhemmuutta ja parisuhdetta tukevat palvelut (ml. Järjestöt, seurakunnat ja yksityiset) siten, että asiakkaat voivat itse hakeutua niiden piiriin. Samalla huolehditaan palveluohjauksen toimivuudesta.
- sovitaan yhtenäiset linjaukset, joiden mukaan vanhemmuuden tukea tarjotaan perhekeskuksen kaikissa palveluissa raskauden ajalta lähtevänä jatkumona lapsen eri ikävaiheissa ja toimintaympäristöissä sekä muuttuvissa elämäntilanteissa ja -vaiheissa.
- tarjotaan vanhemmuuden tukea lapsi- ja perhekohtaisena tukena, ryhmämuotoisena tukena ja vanhemmuustaitojen vahvistamisena näyttöön perustuvien menetelmin.
- varmistetaan sähköisten palveluiden saatavuus.

Lasten terveys ja hyvinvointi on tutkimusten mukaan vankasti sidoksissa vanhemmuuden ja parisuhteen hyvinvointiin. Perhekeskuksen monialainen yhteistyö mahdollistaa vanhemmuuden ja parisuhteen tukemi-

sen aiempaa tehokkaammin. Monialaisen yhteistyön tueksi haluttiin koota samoihin kansiin ajantasaista teorian tietoa ja maakunnissa tehtyä kehittämistyötä. Aihepiirin näkökulmasta ei ole vastaavanlaista julkaisua.

Tulossa julkaisu **Hakulinen T, Laajasalo T & Mäkelä J.** (toim.) 2019, Vanhemmuuden ja parisuhteen tuen vahvistaminen - Teoriasta käytäntöön. THL.

Aihepiirin asiantuntijat tarkastelevat julkaisussa tuen vahvistamista monesta eri näkökulmasta kuten yhteisöllisen kasvatuksen ja perhekeskuksen eri palvelujen (äitiys- ja lastenneuvola, järjestöt, varhaiskasvatus, kodin ja koulun yhteistyö, eropalvelut) näkökulmasta. Lisäksi julkaisussa käsitellään perhekeskuksen mahdollisuuksia tukea vanhemmuutta ja parisuhdetta. Perheiden tuen tarpeita ja heidän auttamistaan kuvataan erilaisten perheiden näkökulmasta. Niitä ovat monikkoperheet, monimuotoiset perheet, kahden kulttuurin perheet, maahanmuuttajat ja turvapaikanhakijat, työelämän haasteita kohtaavat perheet, eroperheet ja muissa kriisitilanteissa olevat perheet. Lisäksi tarkastellaan vanhemmuuden tuen näyttöön perustuvia työmenetelmiä kehittyvässä palvelujärjestelmässä (Kasvun tuki, Iltä), Vahvuutta vanhemmuuteen -hankkeen tuloksia mentalisaatiokyvyn vahvistamisesta, Voimaperheet hoito-ohjelmaa ja Vanhemmuussuunnitelmaa soinnollisen eron tukijan.

Lisäksi julkaisussa on katsaus maakunnallisissa hankkeissa tehdystä työstä ts. kuvaus yhdeksästä eri kehittämistyöstä eri puolelta Suomea.

Perheneuvoverkosto, Etelä-Savo
Kysely vanhemmuuden ja parisuhteen tuen tarpeista, Pohjois-Savo
Isäneuvola vanhemmuuden ja parisuhteen tukijana, Pohjois-Karjala
Vanhemmuuden ja parisuhteen tuen vahvistaminen digitaalisin keinoin, Lappi
Huomaa hyvä vanhemmuudessa, Pirkanmaa
Parisuhteen top ten -kortit, Pirkanmaa
VauvaPolku - Digitaalinen oppimispeli, Keski-Suomi
Vanhemmuuden ja parisuhteen vahvistaminen, Uusimaa
Vanhemmuus jatkuu eron jälkeen, Varsinais-Suomi

Vanhemmuuden ja parisuhteen tukeen liittyviä muita julkaisuja liitteessä 7.

Vertaistuki ja yhteisöllisyyden vahvistaminen onnistuu, kun

- organisoidaan perhekeskuksen toiminta siten, että lasten, nuorten ja perheiden tarpeiden mukaisesti toteutettava ryhmätoiminta on eri palveluissa vakiintunut toimintamuoto.
- etsitään aktiivisesti ihmisiä ja ryhmiä, jotka voisivat hyötyä yhteisöllisestä toiminnasta
- vahvistetaan perhekeskustoimijoiden vertaistukeen ja yhteisöllisyyteen liittyvää osaamista
- varmistetaan lasten, nuorten ja perheiden esteetön tiedonsaanti ja pääsy toimintaan.
- otetaan lapset, nuoret ja perheet mukaan toiminnan suunnitteluun, seurantaan ja toteuttamiseen

Perhekeskusten kohtaamispaikat vahvistavat lasten ja vanhempien osallisuutta, vuorovaikutusta ja voimavaroja sekä tukevat perheiden hyvää arkea ja yhteisöllisyyttä. Toiminta edistää lasten, nuorten ja perheiden terveyttä ja hyvinvointia. Toimintaan voivat osallistua kaikki lapset, nuoret ja perheet. Toiminta mahdollistaa yhdessäolon, vertaistoiminnan ja vertaistuen sekä yhteisöllisyyden vahvistumisen. Kohtaamispaikka kokoaa ja jakaa eri toimijoiden tietoa ja asiantuntemusta sekä auttaa kynnyksettömästi lisäävun saannissa.

Kaikki lapset, nuoret ja perheet ovat tervetulleita avoimeen kohtaamispaikkaan. Lasten, nuorten ja perheiden kohtaaminen, kuuleminen, kunnioitus ja osallisuus sekä koko yhteisön hyväksyvä asenne ja ilmapiiri luovat perustan kohtaamispaikan toimintakulttuurille.

Tavoitteena on, että toimintaan osallistuminen edistää:

- vanhemmuuden voimavarojen vahvistumista
- vertais- ja ystävyyssuhteiden rakentumista
- yksinäisyyden kokemusten vähenemistä
- lapsiperheiden arjen helpottumista
- leikkikokemusten ja leikkiseurauksen saamista
- nuorten kohdatuksi ja autetuksi tulemista
- maahan muuttaneiden perheiden kotoutumista
- yhteisöllisyyden vahvistumista
- perheiden yhdenvertaisuuden lisääntymistä.

Kohtaamispaikka tarjoaa alueen kaikille lapsille, nuorille ja perheille avoimen, kynnyksettömän paikan tavata toisiaan. Kohtaamispaikassa on tarjolla avointa toimintaa ja yhdessäoloa, vertaistoimintaa ja vertais-tukiryhmiä, teemailtoja, tapahtumia ja tapaamisia, leikki- ja avointa varhaiskasvatustoimintaa, nuorille toimintaa ja tukea kynnyksettömästi sekä toimintaympäristö vapaaehtoistoiminnalle.

Kohtaamispaikan työntekijät osaavat myös tunnistaa ja ottaa puheeksi lapsen tai perheeseen liittyviä huolia ja ongelmia sekä kohdata perheen välittömästi avun tarpeen tullessa ilmi. Keskusteluapua ja tukea tai tarvittaessa ohjaamista muihin palveluihin voidaan tarjota lapsen ja nuoren kasvuun ja kasvatukseen, vanhemmuuden ja parisuhteen kysymyksiin ja perheen kohtaamiin vaikeuksiin. Kohtaamispaikan työntekijä työskentelee tiiviissä yhteistyössä perhekeskuksen muiden työntekijöiden sekä tarvittaessa myös muiden palvelujen toimijoiden kanssa.

Lapsi- ja perhekohtaisena, kynnyksettömänä tukena kohtaamispaikassa voidaan tarvittaessa tarjota:

- tietoa ja asiantuntemusta
- ohjausta ja neuvontaa
- saattamista ammatillisen lisäavun piiriin
- jalkautuvia palveluja.

Varhainen tuki, hoito ja kuntoutus vaativat perhekeskuksen toimintojen järjestämisen siten, että

- palveluohjaus on nopeaa, joustavaa ja mahdollistaa viiveettömän pääsyn palveluihin sekä ohjautumisen oikealle työntekijälle
- tuen ja hoidon tarpeiden arviointia ja siihen liittyvää osaamista on kehitetty kaikissa palveluissa ja tarvittaessa se toteutetaan monialaisesti
- perheitä tuetaan tunnistamaan paremmin omia tarpeitaan
- tuen ja hoidon muodoista on sovittu ml. erityispalvelujen konsultaatiot ja jalkautuminen
- uusia hoitomuotoja kehitetään aktiivisesti
- monialaisen yhteistoiminnan käytännöistä on sovittu
- varmistetaan asiakkaan palvelujen jatkuvuus ja koordinointi sekä vastuuhenkilön nimeäminen
- yhteistyötä tehdään Kelan kanssa
- toimitaan yhdessä järjestöjen ja seurakuntien kanssa
- sähköisten palveluiden kautta palveluihin pääsy on helppoa ja nopeaa
- johtaminen mahdollistaa varhaisen tuen ja hoidon tarjoamisen

Varhaisen tuen, hoidon ja kuntoutuksen toimintatavat vahvistuivat lähes kaikkien maakuntien alueilla.

- sähköiset yhteydenottokanavat Pyydä apua -palvelu 4 alueella, mm. Varsinais-Suomi; Helppilinja, Pirkanmaa),
- erilaiset nopean avun saamisen polut, monialaisen tiimin arviointi ja yhteistoiminta, sähköiset tilanearviotyökalut (esim. Kompassi, Kanta-Häme),

- apua perheen tueksi kokoavat mallit kuten Lapset puheeksi (15 maakuntaa) ja vastuutyöntekijämalli (Pohjois-Karjala, Etelä-Karjala) & perhetyön jalkautuminen varhaiskasvatukseen (Varsinais-Suomi).

Systemaattinen ja kattava malli on käytössä vasta muutamassa maakunnassa (PKS/Uusimaa: Perhekeskusten varhaisen tuen palveluprosessit, Etelä-Savon Perheneuvo-verkosto, Eksoten Lasten ja nuorten talosta saatiin oppia). Alustavaa tietoa on mallin vaikutuksista mm. lastensuojelutarpeen vähenemiseen.

Lapsen, nuoren ja perheen ympärille rakentuva monialainen varhaisen tuen malli sisältää seuraavat osat:

- *yhteydenotto ja asiakkaaksi tulo*: nopea palveluohjaus, viiveetön pääsy palveluihin, ohjautuminen oikealle työntekijälle,
- *tilannearvio*: viiveetön tuen ja hoidon tarpeiden arviointi, tarvittaessa monialainen tiimi, koko perheen tilanne ja vanhempien palvelutarpeet huomioon
- apu: tarpeenmukainen ja oikea-aikainen apu ja tuki lapsille ja vanhemmille ml. erityispalvelut, voimavaroja vahvistava työote
- *vastuutyöntekijä ja palvelujen koordinaatio*
- *seuranta*

Sovinnolliseen eroon ja vanhemmuuden jatkumiseen auttamiseksi

- varmistetaan, että ammattilaisilla on käytössään tarvittavat materiaalit ja menetelmät sekä osaaminen
- vahvistetaan työntekijöiden kykyä tunnistaa ja kohdata lapset ja vanhemmat erotilanteissa kaikissa palveluissa.
- otetaan käyttöön sähköisiä palveluja ja tiedotetaan niistä
- otetaan käyttöön toimivia uusia toimintakäytäntöjä mm. eron ensiapupiste
- varmistetaan, että työntekijät tietävät ja tuntevat perhekeskuksen yhteistyötahot
- varmistetaan, että yhteisistä toimintamuodoista on sovittu erityistason ja vaativimman tason osaamis- ja tukikeskusten palveluiden kanssa

Eroauttamiseen (kts. liite 9) liittyvä työ aloitettiin heti hankkeiden käynnistyttyä. Kehittämistyötä tehtiin yhteiskehittämisellä, jolloin maakunnat sitoutuivat omien hankkeidensa kautta kokonaisuuteen ja vuoropuheluun muiden kehittäjien kanssa. Maakunnallisissa hankkeissa tuettiin vanhemmuussuunnitelman käytönnottoa ja kehitettiin sähköisiä palveluja mm. eron ensiapupistettä osana perhekeskustoimintamallia ja apuaeroon.fi -sivujen käyttöä. Maakunnat kehittivät kyseisiä toimia syksyn 2017 ja kevään 2018 ja kirjoittivat prosesseistaan lyhyet yhteenvedot, joista on tehty tiivis yhteenvedo koko maan eroauttamisen kehittymisestä LAPE-ohjelman aikana.

Bildjuschkin K (editointi). [Eropalveluilla kohti sovinnollisuutta](#). Työpaperi 40/2018. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2018.

Lähisuhdeväkivallan ehkäisyssä

- Lapsen ja perheen ympärille verkostoidaan heidän tarvitsemansa palvelut.
- Varmistetaan, että kaikki työntekijät tuntevat toimintakäytännöt ja toimivat niiden mukaisesti lapsen kaltoinkohtelu- tai lähisuhdeväkivaltatilanteissa.
- Kehitetään tapoja madaltaa perheiden kynnystä hakea apua kaikkina vuorokauden aikoina.
- Syvennetään ammattilaisten osaamista lähisuhdeväkivallan tunnistamisessa ja puheeksiotossa sekä siihen puuttumisessa.
- Juurrutetaan lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn yhteistyömalleja.
- Hyödynnetään sähköisiä palveluja mm. itse täytettäviä lomakkeita ja suoraa ajanvarausta.
- Huolehditaan, että perhekeskuksen kaikille työntekijöille voi kertoa, mikäli on kokenut väkivaltaa.

Väkivallan ehkäisystä ei ole LAPE-ohjelmassa omaa suunnitelmaa. Väkivallan ehkäisyä ja korjaavaa työtä on kuitenkin viety eteenpäin hyödyntämällä mm. Marak-mallia osana perhekeskuksen kaikkien tehtävien kehittämistä. Jotkin maakunnat ovat innostuneet kehittämään eteenpäin omia suunnitelmiaan väkivallan näkökulmasta, mm. Pirkanmaa ja Pääkaupunkiseutu. Tätä kehittämistyötä on tuettu.

Perheiden monimuotoisuus ml. monikulttuurisuus

Perhekeskustoiminnassa on otettava huomioon perheiden monimuotoisuus ml. monikulttuurisuus huolehtimalla palveluiden psykososiaalisesta ja kognitiivisesta saavutettavuudesta (vieraskielisyys, luku- ja kirjoitustaidottomuus, palvelujärjestelmän outous, asenteet) sekä esteettömyydestä. Samalla on vahvistettava työntekijöiden tietoa ja ymmärrystä monimuotoisten perheiden tarpeista sekä palveluissa tarvittavaa osaamista (ml. kulttuurinen osaaminen) ja tarkistettava käytössä olevat perheiden monimuotoisuutta tukevat käytännöt ja kehitettävä tarvittaessa uusia. Tarvittaessa on myös osallistuttava perheen kotouttamissuunnitelman laatimiseen. Aina on varmistettava, onko tulkkien ja muiden kommunikaation apuvälineiden käyttö tarpeen ja työtä helpottaa, kun otetaan käyttöön eri kielisiä sähköisiä palveluita.

Maahanmuuttajat ja turvapaikanhakijat -projektisuunnitelma tehtiin murrosvaiheessa, jonka aikana Euroopan alueen turvapaikanhakijoiden tilanne muuttui hyvin lyhyessä ajassa. Suomessa turvapaikanhakijamäärät ovat vaihdelleet noin 1 500 ja 6 000 hakijan välillä 2000-luvulla. Vuonna 2015 Suomeen saapui ennätysmäärä turvapaikanhakijoita, yhteensä 32 476 henkilöä. Tästä syystä LAPE-hankesuunnitelmaan kirjattiin useita aihetta koskevia tavoitteita ja tehtäviä. Niiden kaikkien toteuttaminen osana LAPEa ei kuitenkaan ollut tarpeen, oska pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden hyväksi tehtävä työ oli alkanut laajasti monella eri sektorilla niin sosiaali- ja terveydenhuollon hallinnossa kuin koulutusjärjestelmässä.

LAPE työssä keskeistä on, että kaikki palvelut suunnitellaan ja niitä kehitetään lähtökohtaisesti kaikkien lasten, nuorten ja perheiden tarpeisiin. Perheiden monimuotoisuus pitää sisällään kaikki monimuotoiset perheet, myös ulkomaalaistaustaiset ihmiset. Ulkomaalaistaustaisten lasten, nuorten ja perheiden kohtaaminen ja palvelujen kehittäminen on tapahtunut laajasti myös THL:n muissa hankkeissa, ehkä eniten PALOMA-hankkeessa, jossa mukana on ollut myös LAPE-kehittäjiä. Matalan kynnyksen toimijat ovat verkostoituneet eri toimijoiden kanssa. Yhteistyötä on tehty TEM:n kanssa ja jo aiemmin mainitun PALOMA-hankkeen ja THL:n MONET-verkoston kanssa. Hankkeen aikana on todettu, että pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden palvelujen kehittämistä ja tiedonkeruuta tehdään lukuisissa eri hankkeissa.

Palvelujen hajanaisuus vähentynyt ja palvelujen saavutettavuus parantunut

Palvelujen hajanaisuus väheni palvelujen verkostoimisen ja yhteensovittamisen myötä. Ohjelmakauden aikana hahmotettiin perhekeskuksen palveluverkostoon ja yhteistyöverkostoon kuuluvat lasten, nuorten ja perheiden palvelut (sivistystoimi, sosiaali- ja terveystoimi, järjestöt, seurakunnat ja Kela). Lisäksi työstettiin erillisinä perhetyötä, kasvatus- ja perheneuvontaa, perheoikeudellisia palveluja sekä lääkäreiden roolia.

Perhekeskuksen palveluverkosto

Palvelut integroidaan kaikilla tasoilla

Sisältää koonnin palveluista järjestäjän näkökulmasta, ei kuvaa palvelujärjestelmän toimintaa

Kuvio 3. Perhekeskuksen palveluverkosto.

Perhekeskuksen verkostoon ja yhteistyöverkostoon kuuluvat palvelut

Kuntien/kuntayhtymien sosiaali- ja terveystasot: perus- ja erityistaso

Perhetyö, kotipalvelu, kasvatus- ja perheneuvonta, lapsiperheiden sosiaalityö, perheoikeudelliset palvelut

Äitiys- ja lastenneuvolapalvelut, ehkäisy- ja seksuaaliterveysneuvonta, avoterveydenhuollon lääkäripalvelut, psykologipalvelut, lapsiperheiden terapia- ja kuntoutuspalvelut (puhe-, fyysio-, toiminta- ja ravitsemusterapia), ehkäisevä suun terveydenhuolto, koulu- ja opiskeluterveydenhuolto alueen päätösten mukaisesti

Erityistaso: lastensuojelu, erikoissairaanhoito (lasten- ja nuorisopsykiatria, pediatria, neurologia, gynekologia), vammaisten palvelut; jalkautuminen ja konsultaatiot

Lasten palvelujen kiinteä yhteys aikuisten perus- ja erityistason palveluihin et. päihde- ja mielenterveyspalvelut

Kiinteä yhteys opiskeluhuollon palveluihin (koulu- ja opiskeluterveydenhuolto, psykologija kuraattoripalvelut)

Järjestöt, seurakunnat ja Kela

Järjestöjen palvelut ja toiminta (vapaaehtoistoiminta)
Seurakuntien lapsiperhepalvelut ja toiminta
Kelan lapsiperheiden etuudet

Kuntien muut palvelut

Varhaiskasvatus, esi- ja perusopetus, toisen asteen koulutus
Kuntien hyte-toiminta, nuorisotoiminta, liikunta- ja kulttuuripalvelut

Perhekeskuksen palveluverkoston kehittäminen on edellyttänyt joidenkin palvelujen nykytilan selvittämistä kansallisella tasolla. Tätä työtä on tehty kasvatus- ja perheneuvonnan sekä perheoikeudellisten palvelujen osalta. Myös perhetyötä ja kotipalvelua on jäsennetty ja selkiytetty. Tämä työ on ollut tärkeää tehdä, koska erityisesti lapsiperheiden sosiaalipalvelujen osalta ja sosiaalihuoltolain toimeenpanosta kunnissa on käytävissä vähän valtakunnallista tietoa. Perhetyön ja muun sosiaalihuollon porrasteisuutta selkeyttänyt työ on edistänyt asiakkaiden tuen tarpeiden parempaa jäsentämistä ja asiakkaiden auttamista.

Bildjuschkin K. (toim.). [Kasvatus- ja perheneuvonta – työnsisältöjen, työtehtävien, tavoitteiden ja työmenetelmien määrittely](#). THL Työpaperi 20/2018.

Bildjuschkin K. [Perheoikeudelliset palvelut – lastenvalvojien ja olosuhdeselvittäjien työnsisältöjen, työtehtävien, tavoitteiden ja työmenetelmien määrittely](#). THL Työpaperi 39/2018.

Tulossa

Sosiaalihuollon ml. perhetyö porrasteisuutta käsittelevän työryhmän raportti valmistuu keväällä 2019.

Seurakunnat ja järjestöt ovat mukana perhekeskusten palveluverkostossa lähes kaikkien maakuntien alueilla. Työpaperi toimivista rakenteista ja sopimuskäytännöistä valmistui vuoden vaihteessa 2018–2019.

Hastrup A, Hakkarainen P, Heinonen H, Hyytinen R, Ihanus M, Kerppola J, Kokkonen J, Lampinen P, Martikainen A, Paju P, Rapeli T, Saaristo A-M, Sairisalo H, Satuli-Kukkonen T, Suomu K, Särkelä R, Tuominen M & Willman A. [Lasten ja perheiden palvelujen tuottaminen yhteistyössä järjestöjen ja seurakuntien kanssa: toimivat rakenteet ja sopimuskäytännöt](#). Työpaperi 5/2019.

Kohtaamispaikat kiinteä osa perhekeskuksia

Marjatta Kekkonen

Kohtaamispaikka tarjoaa toimintaympäristön järjestöjen, seurakuntien, avoimen varhaiskasvatuksen, hyvinvointia ja terveyttä edistävän toiminnan, lapsi- ja perhepalvelujen sekä alueen sidosryhmien ja vapaaehtoisten yhteistyölle. Kohtaamispaikan toimijat voivat toimia yhteistyössä samassa fyysisessä toimitilassa tai toimintaa voidaan toteuttaa toimijoiden yhteistyöverkostossa eri toimintapaikoissa.

Toimijaverkostoon voivat kuulua:

- avoin päiväkotikoti / varhaiskasvatustoiminta
- järjestön perheentalo tai perhekahvila
- seurakunnan lapsi- ja perhekerho
- asukas- tai leikkipuisto
- virtuaalinen kohtaamispaikka
- paikalliset yhdistykset ja vapaaehtoiset.

Kohtaamispaikka voi sijaita perhekeskuksessa tai sen toimipisteessä, mutta myös avoimessa päiväkodissa, järjestöjen kumppanuus- tai perheentalossa, äitiys- ja lastenneuvolan tai koulun yhteydessä. Kohtaamispaikan tilojen tulee olla esteettömät ja soveltua lasten, nuorten ja perheiden tarpeisiin ja yhteisölliseen vertaistoimintaan. Hyvin toimivat tilat mahdollistavat tarvittaessa myös lapsi- tai perhekohtaisen lisäavun tarjoamisen sekä palvelujen jalkautumisen.

Kohtaamispaikan kriteerit

Perhekeskuksen kohtaamispaikan toimintaa ohjaavat laatukriteerit, jotka auttavat perhekeskuksia ja paikallisia toimijoita organisoimaan ja kehittämään toimintaa kohtaamispaikan tavoitteiden ja tehtävien mukaisesti. Kriteereillä ohjataan perhekeskuksen kohtaamispaikkatoiminnan ja -verkoston kokonaisuutta, ei yksittäisen toimijan toimintaa.

1. Kytkeytyminen perhekeskustoimintaan

Kohtaamispaikkatoiminta on kirjattu osaksi perhekeskuksen toimintasuunnitelmaa. Kohtaamispaikka on toiminnallinen osa perhekeskusta ja palveluverkostoa. Perhekeskuksen ja kohtaamispaikan työnjaosta on sovittu. Perhekeskuksen sote-palvelut, kuntien avoimet varhaiskasvatuspalvelut ja hyte-toiminta, järjestöt sekä seurakunta sopivat yhdessä kohtaamispaikka-toiminnan resurssien ja muiden toimintaedellytysten turvaamisesta.

2. Toiminnan suunnitelmallisuus

Kohtaamispaikan toimintaa tuottavat maakunta, kunta, järjestöt, seurakunta ja yksityiset toimijat. Toiminta perustuu toimijoiden väliseen sopimukseen, yhteisiin tavoitteisiin ja toimintasuunnitelmaan. Toimintaa suunnitellaan, arvioidaan ja kehitetään säännöllisesti lasten, nuorten ja perheiden kanssa heidän tarpeidensa pohjalta. Lisäksi vapaaehtoiset ja muut toimijat osallistuvat suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen omien näkökulmiensa pohjalta. Toimintaa seurataan ja arvioidaan säännöllisesti.

3. Toiminnan koordinointi

Toiminta on ammatillisesti koordinoitua, ohjattua, jatkuvaa ja säännöllistä. Verkostoon kuuluvat toimijat kokoontuvat säännöllisesti sopimaan kohtaamispaikan tehtävistä, tavoitteista ja toiminnasta. Kohtaamispaikkaverkostolla on yhdessä sovitut yhteistyökäytännöt.

Toiminnan koordinoinnista ja organisoinnista vastaa nimetty henkilö.

4. Saavutettavuus ja esteettömyys

Toiminta on avointa kaikille lapsille, nuorille ja perheille. Kohtaamispaikka sijaitsee lähellä perheitä, hyvien kulkuyhteyksien päässä ja on esteetöntä osallistua. Tilat ovat turvalliset, pysyvät, viihtyisät ja soveltuvat eri-ikäisille lapsille, nuorille ja aikuisille. Aukioloajat ovat säännölliset, joustavat ja monipuoliset ja käyttäjien tarpeiden mukaiset. Toimintaan voi osallistua ilman ajanvarausta tai ilmoittautumista. Toiminta on pääsääntöisesti maksutonta. Toiminta on päihteetöntä ja väkivallatonta.

5. Yhteisöllisyyden vahvistaminen

Yhteisöllisyyden vahvistamiseksi lapsille, nuorille ja vanhemmille tarjotaan mahdollisuus osallistua toiminnan toteuttamiseen. Yhteisöllisyyden vahvistamiseksi kohtaamispaikassa on tarjolla avointa toimintaa ja vapaata yhdessäoloa, vertaisryhmätoimintaa, kertaluonteisia teemailtoja, tapahtumia ja tapaamisia sekä muuta paikallisten tarpeiden mukaista toimintaa. Lapset osallistuvat leikki- ja avoimeen varhaiskasvatus-toimintaan. Nuoret osallistuvat heille tarkoitettuun toimintaan.

6. Kohtaaminen ja tuki

Jokainen osallistuja kohdataan arvostavasti, toivotetaan tervetulleeksi ja huomioidaan pois lähtiessä.

Toiminnassa näkyy inhimillisyys sekä herkkyys lasten, nuorten, vanhempien, yksilöiden ja ryhmien tarpeille. Ilmapiiri on hyväksyvä ja suvaitseva. Kohtaaminen vahvistaa osallistujien turvallisuutta, luottamusta, voimavaroja ja huolten puheeksi ottamista. Toiminta tukee lapsiperheiden arkea ja jaksamista.

7. Tiedottaminen ja ohjaus

Toiminnasta tiedotetaan suunnitelmallisesti ja monikanavaisesti lapsiperheille ja toimijaverkostolle.

Toiminnasta tiedottamisessa otetaan huomioon etniset ja kielelliset vähemmistöryhmät ja muut erityisryhmät. Lapsia ja perheitä osataan ohjata muista perhekeskuspalveluista toiminnan piiriin.

Perhettä osataan ohjata ja auttaa kohtaamispaikassa tarvittaessa muun tuen ja palvelujen piiriin.

8. Osaaminen ja ammatillisuus

Kohtaamispaikassa on tarjolla asiantuntemusta ja osaamista yhteisöllisen toiminnan toteuttamiseksi.

Kohtaamispaikkaan voidaan tarvittaessa tuoda ammatillista osaamista ja palveluja, jotka mahdollistavat perheiden varhaisen ja kynnyksettömän avunsaannin, neuvonnan ja tuen.

Kohtaamispaikassa voi toimia ammatillista ohjausta saavia vapaaehtoisia sekä kokemusasiantuntijoita, joita kohtaamispaikan verkosto tukee.

Kekkonen M. [Kohtaamispaikka perhekeskuksessa](#). Tutkimuksesta tiiviisti 2/2019.

Avoimia vertaistuen mahdollistavia kohtaamispaikkoja on perustettu satoja ainakin 17 maakuntaan. Kohtaamispaikkojen yhtenäistä kehittämistä tuettiin työpajaprosessilla (liite 8) ja kansallisesti valmistellun yhteisen määritelmän ja kriteerien avulla (kriteerit valmistuivat 12/2018).

Hajanaisia palveluja verkostoituu yhteensovitetuksi kokonaisuudeksi

Palvelujen ja toiminnan yhteensovittamisen onnistuminen varmistaa erityisesti useita palveluita tarvitseville lapsille, nuorille ja perheille yhteensovitetun ja hyvin koordinoitun palvelukokonaisuuden. 12 maakuntaa on valmistellut ja kuusi suunnitellut palvelujen ja toimintojen yhteensovittamista 11/2018 mennessä.

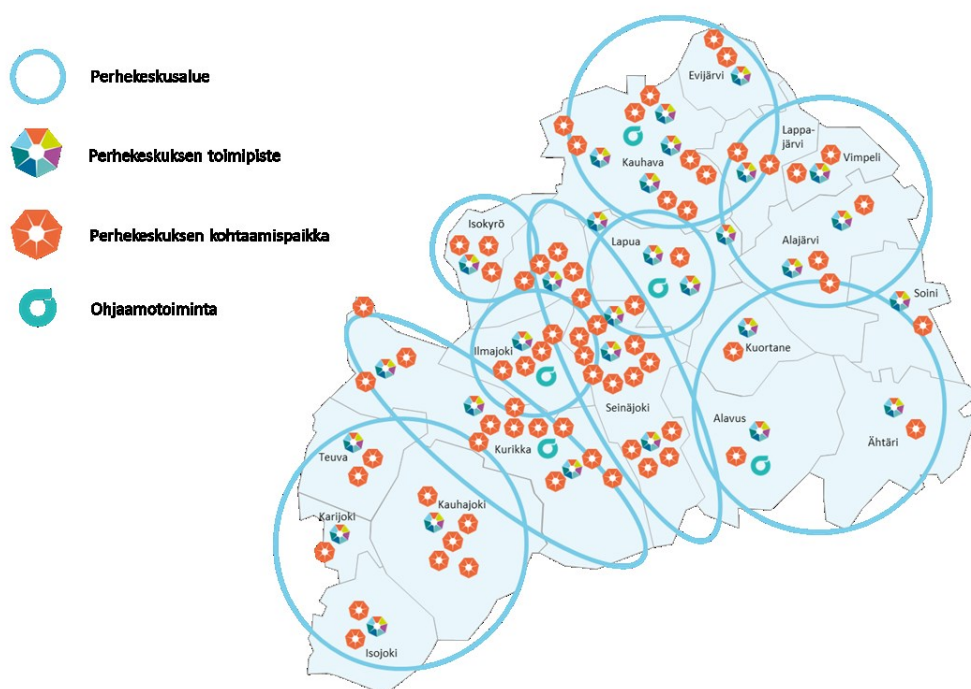
Taulukko 2. Hajanaisia palveluja verkostoituu toimivaksi palvelukokonaisuudeksi (N= 18)

Palvelu mukana verkostossa tai yhteistyöverkostossa	Kyllä	Ei	Suunnitteilla	Ei tietoa
Perustason lapsiperheiden sote-palvelut verkostoituu	12	5	-	1
Varhaiskasvatus mukana verkostossa	18	-	-	-
Järjestöt mukana verkostossa	17	-	1	-
Seurakunnat mukana verkostossa	18	-	-	-
Yhteistyö kuntien HYTE-toiminnan kanssa järjestetty	17	-	1	-
Yhteistyöstä sovittu lastensuojelun kanssa	13	2	3	-
Yhteistyöstä sovittu erikoissairaanhoidon kanssa	13	1	4	-

Hastrup A, Hietanen-Peltola M. [Lasten ja nuorten palveluiden painopiste ongelmien hoidosta ehkäisyyn](#). THL-blogi 15.6.2016.

Perhekeskuksen palvelut tuotetaan lähipalveluna

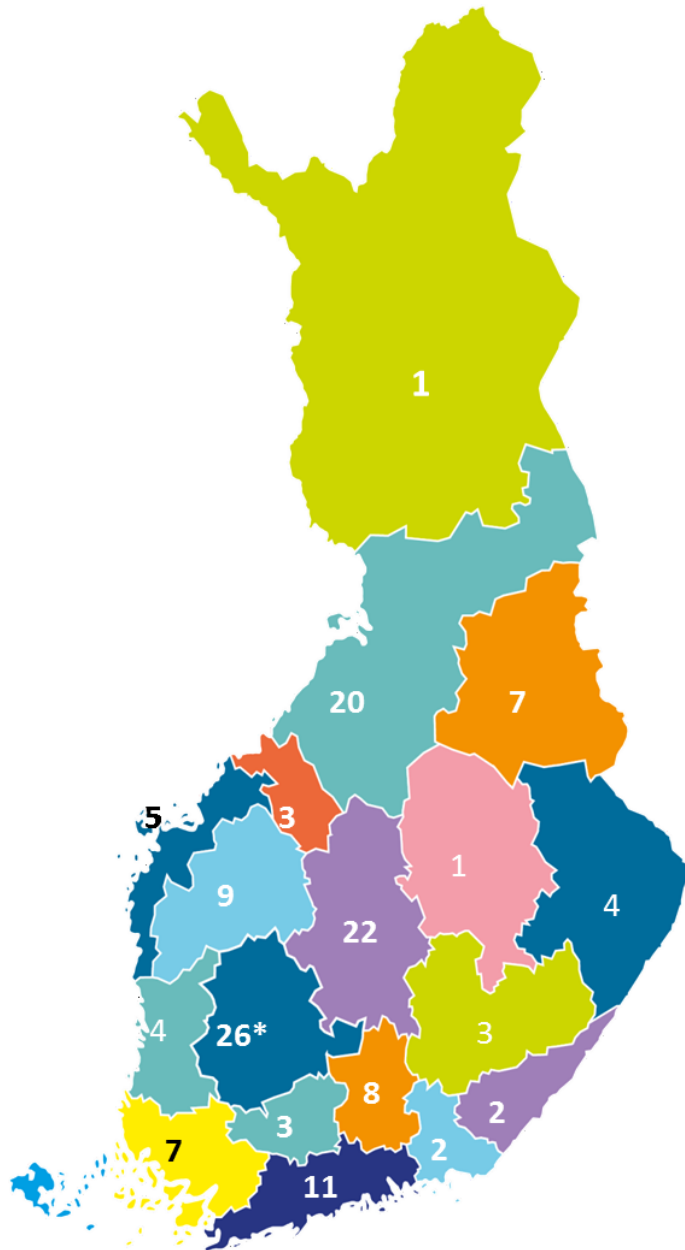
Perhekeskuksia/perhekeskusalueita, toimipisteitä ja avoimia kohtaamispaikkoja koskevat linjaukset ja termien määrittely tehtiin yhdyshenkilöverkostossa. Lähes kaikissa maakunnissa valmistui suunnitelma perhekeskusten, niiden toimipisteiden ja kohtaamispaikkojen asemoitumisesta maakunnan alueella ja sijoittumisesta kartalle, suuri osa maakunnista on myös toteuttanut suunnitelman. Kuviossa 4 on esimerkkinä perhekeskusten asemoituminen Etelä-Pohjanmaan alueella. Huhtikuussa 2019 oli toiminnassa tai suunnitteilla noin 139 perhekeskusta ja yli 500 kohtaamispaikkaa (kuvio 5).

Etelä-Pohjanmaan maakunnallinen perhekeskustoimintamalli, tilanne 19.12.2018

Kuvio 4. Esimerkki perhekeskusten ja niiden toimipisteiden sekä kohtaamispaikkojen aseoitumisesta Etelä-Pohjanmaalla.

Perhekeskus tai perhekeskusalue sisältää palveluverkoston kaikki palvelut ja toteuttaa kaikki tehtävät. Se vastaa alueensa koko lapsiperheväestöstä. Perhekeskuksen toimipisteessä on vain osa palveluverkoston palveluista ja toimipisteet toteuttavat lähipalveluperiaatetta. Perhekeskusalueella on useita toimipisteitä ja kohtaamispaikkoja. Näin on mahdollista turvata palvelujen saavutettavuus. Perhekeskuksen on oltava psykososiaalisesti, fyysisesti ja myös digiaalisesti saavutettavissa.

Psykososiaalinen saavutettavuus (laatukriteeri) tarkoittaa, että palvelut ja toiminta on tarkoitettu kaikille lapsiperheille. Tämä edellyttää lasten, nuorten ja perheiden mukaan kutsumista, myönteistä vastaanottoa, osallisuuden vahvistamista ja tarpeiden mukaisia palveluja, vähentää ulkopuolisuuden ja osattomuuden kokemusta sekä leimautumisen pelkoa, vahvistaa avun vastaanottamista ja rakentaa luottamusta. Fyysinen saavutettavuus (tilaratkaisut, monitoimitilat) tarkoittaa, että palvelut ovat fyysisesti lasten kasvu- ja perheiden arkiympäristöjen läheisyydessä ja/tai toimivien kulkuyhteyksien päässä tai jalkautuvat esimerkiksi kotiin. Digitaalinen saavutettavuus (sähköinen perhekeskus) mahdollistaa reaaliaikaiset verkkopalvelut (chat, ajanvaraus) ja perheen oman aikataulun mukaan hyödynnettävät palvelut (neuvonta, ohjaus, vanhemmuuden tuki ym.).

Kuvio 5. Perhekeskuksia toiminnassa tai suunnitteilla kaikkien maakuntien alueilla

Sähköisten palvelujen vahvistaminen

Äitiys- ja lastenneuvolan laajojen terveystarkastusten tueksi käynnistettiin valtakunnalliseen käyttöön sähköisten esitietolomakkeiden kehittäminen yhteistyössä neuvolahenkilöstön, ODA-hankkeen ja STM:n kanssa vuonna 2017. Lasta odottavan perheen ja 4 kk:n, 18 kk:n ja 4-vuoden ikäisen lapsen laajojen terveystarkastusten esitietolomakkeiden sisällöt kehitettiin asiantuntijaryhmissä vuoden 2017 aikana Terveystietokeskuksen ja hyvinvoinnin laitoksen koordinoimana. Esitietolomakkeiden sisällöt koostuvat kunkin laajan terveystarkastuksen keskeisistä aihepiireistä (Hakulinen-Viitanen ym. 2012).

Lomakkeet tukevat vanhempien valmistautumista laajoihin terveystarkastuksiin. He saavat etukäteen tietoa laajan terveystarkastuksen keskeisistä sisällöistä ja voivat miettiä ennalta tuen tarpeitaan. Omien voimavarojen tiedostaminen helpottaa kuormittavien tekijöiden tunnistamista, jolloin tarvittavaa tukea ja

apua on helpompi ottaa vastaan. Vanhemmat saavat esitietolomakkeesta parhaimman hyödyn, mikäli täyttävät sen yhdessä. Esitietolomakkeen täyttämiseen liittyy välitön ja räätälöity sähköinen tiedonvälitys ja neuvonta jo ennen laajaa terveystarkastusta. Tuolloin tietoa ja tarvittavaa tukea on mahdollista tarjota vanhemmille aikaisempaa varhaisemmin.

Myös neuvolan työntekijät hyötyvät siitä, että voivat tutustua etukäteen vanhempien täyttämiin esitietolomakkeisiin. Tietojen perusteella on esimerkiksi mahdollista varata perheelle pidempi vastaanottoaika. Etukäteen vanhemmille annettu räätälöity tieto yhtenäistää ja tukee neuvontaa ja tarvittavan tuen piiriin ohjausta.

Ensimmäiseksi saatetaan sähköiseen muotoon 18 kk:n ikäisen lapsen laajan terveystarkastuksen esitietolomake ODA-hankkeen (SoteDigi) yhteistyönä. Omaoloon viety Sähköinen lomake pilotoidaan kevään 2019 aikana lastenneuvoloissa. Sekä asiakasperheiltä että työntekijöiltä pyydetään palautetta muun muassa lomakkeen selkeydestä, käytettävyydestä ja hyödyllisyydestä. Lomake on Omaolossa täytettävissä ja myös neuvolahenkilöstön katsottavissa. Neuvottelut sähköistettyjen esitietolomakkeiden viemisestä Omakannan Omatietovarantoon ovat käynnissä.

Rakenteet johtamiselle ja koordinaatiolle osana lasten, nuorten ja perheiden palvelujen kokonaisuutta

Perhekeskustoiminta tarvitsee onnistuakseen rakenteet eri hallinnonalojen palvelujen ja toimintojen yhteensovittamiselle ja johtamiselle (kuvio 6). Ohjelmakauden aikana luotiin kaksipuolaisen verkostojohtamisen rakenne: maakunnan (alueen) taso, perhekeskusten taso ja hahmoteltiin perhekeskuskoordinaattoreiden tehtäviä. Vuoden 2018 lopussa 10 maakuntaa oli valmistellut verkostojohtamisen rakenteita ja seitsemän suunnitellut niitä. Osa maakunnista oli tehnyt päätökset rakenteista (mm. Päijät-Häme, Kymenlaakso). Vuoden 2019 keväällä perhekeskuskoordinaattoreita oli toiminnassa 14 maakunnan alueella.

Kuviossa 6. on esimerkki Päijät-Hämeeseen suunnitellusta johtamisrakenteesta. Perhekeskustoiminnan johtaminen vaatii linjajohtamisen rinnalle verkostojohtamista. Verkostojohtamista tarvitaan kahdella tasolla:

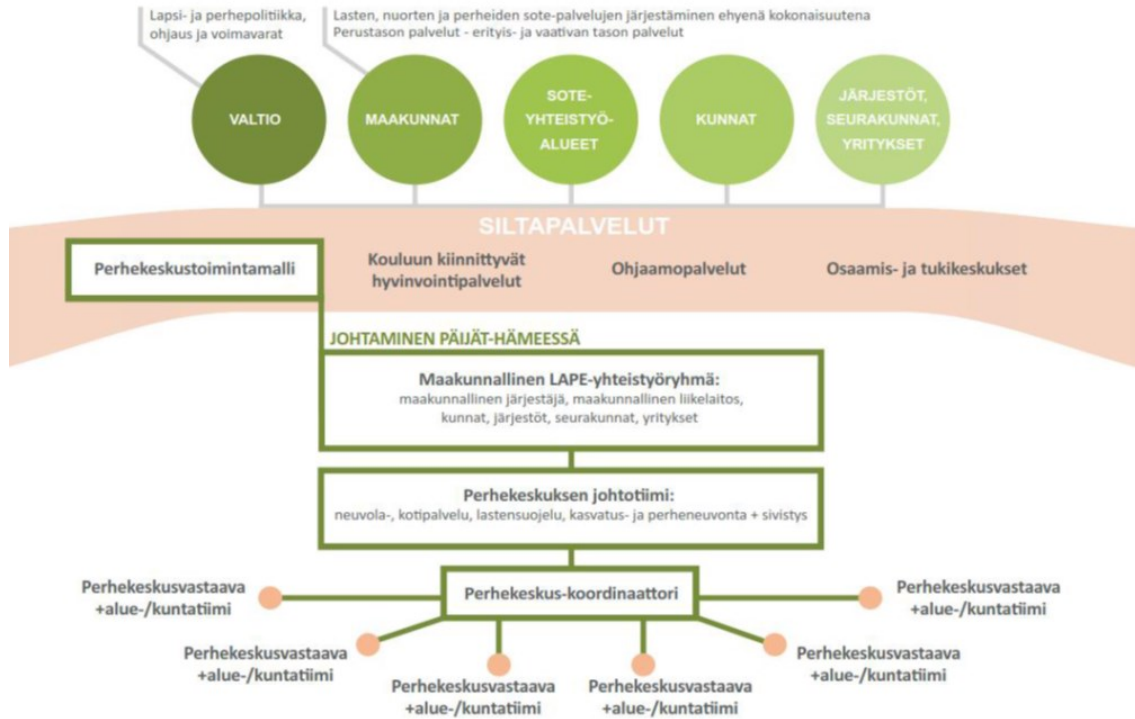
Maakunnan taso

- LAPE-yhteistyöryhmä (*strateginen*)
- Perhekeskuksen toiminnasta vastaava ryhmä (*operatiivinen*)
- Perhekeskuskoordinaattori tai vastaava

Perhekeskustaso

- Toiminnasta vastaava ryhmä kullekin perhekeskukselle
- Perhekeskusvastaava (tai vastaava henkilö)

Väestöpohjaltaan suuremmissa maakunnissa tarvitaan todennäköisesti useampia tasoja johtamisrakenteeseen.

Kuvio 6. Esimerkki: Päijät-Hämeen luonnos perhekeskuksen johtamisrakenteesta maakunnan alueella.

LAPE-yhteistyöryhmä oli useimmiten maakunnan ylin lasten, nuorten ja perheiden asioita käsittelevä ryhmä, jonka tarkoitus oli kehittyä maakuntalain luonnoksessa tarkoitetuksi strategisen tason yhteistyöryhmäksi, jossa on edustus keskeisten tahojen korkeista viranhaltijoista. Johto- ja ohjausryhmien roolien ja tehtävien määrittely on myös edennyt, samoin koordinaattoreiden tehtävien kuvaaminen. Varsinainen konkreettinen yhdyspintatyö yhteistyörakenteista ja yhteisistä käytännöistä sopimiseksi on käynnistynyt kuntien, kuntayhtymien, maakuntien, järjestöjen ja seurakuntien yhteistyönä, mutta jäi suurimmaksi osaksi vuoden 2019 puolelle.

Lapsi- ja perhelähtöiset työtavat lisääntyneet

Lapsi- ja perhelähtöiset työtavat sekä kehittäjäasiakastoiminta ja muut osallisuuden muodot ovat lisääntyneet ja ohjanneet palveluja paremmin lasten, nuorten ja perheiden ympärille. Kaikki maakunnat ovat käynnistäneet toimintakulttuurin uudistamisen mm. järjestämällä koulutusta ja ottamalla toiminnan lähtökohdaksi LAPEn periaatteet (lapsi- ja perhelähtöisyys, lapsen oikeudet, voimavarojen vahvistaminen, perheiden moninaisuus). Joissakin maakunnissa on käyty laajoja arvokeskusteluja (esim. Keski-Pohjanmaa). Kaikki maakunnat ovat ottaneet käyttöön toimintatapoja lasten, nuorten ja perheiden osallistamiseksi toiminnan kehittämiseen ja arviointiin (esim. kehittäjä- tai neuvonantaja-asiakkaat: Kymenlaakso, Etelä-Savo, asiakasraadit, perheparlamentti, kokemusasiantuntijat, LAVA; Aidon kohtaamisen huoneentaulu: Etelä-Savo).

Lasten, nuorten ja perheiden odotuksista ja tarpeista saatu hyvä kuva kaikkien maakuntien tekemien kyselyjen perusteella (esim. varhaiset tukitoimet, toimijoiden yhteistoiminta). Kansallisesti valmisteltiin luonnos perhekeskuksen palvelulupaukseksi lapsille, nuorille ja perheille. Lapsi- ja perhelähtöiset toimintatavat ja perheiden odotusten huomioon ottaminen ovat parantaneet lasten, nuorten ja perheiden kohtaamista sekä palveluiden sovittamista lasten, nuorten ja perheiden tarpeisiin. Toiminta ei ole vielä kattavaa ja systemaattista (tarkempi erittely keväällä 2019), vaan työtä on jatkettava.

Jatkuvan kehittämisen ja seurannan rakenteet

Jatkuvan kehittämisen ja seurannan rakenteista sopiminen ja osaamisen vahvistaminen on käynnistetty. Toimivat kehittämisrakenteet maakunnissa vastasivat kehitystyöstä ja huolehtivat jatkosta, (esim. Etelä-Pohjanmaa, Pohjois-Savo, Pirkanmaan 100 perhekeskusagenttia, Keski-Suomen kuntakohtaisten perhekeskisyhdyshenkilöiden osaamis- ja tukiverkosto). Kansallinen yhteiskehittämisen rakenne osoittautui välttämättömäksi. Seuranta ja arviointia varten on valmisteltu 1. perusteellisempi kysely (3/2019). Vuoden 2018 seurannat antoivat suuntaa antavan kuvan maakuntien etenemisestä. Kohtaamispaikkojen laadullinen arviointi toteutetaan 2019 (Perheet keskiöön -hanke). Maakunnallisia hankkeita arvioitu (esim. Keski-Suomessa Jyväskylän yliopisto, Lapissa).

Perhekeskuksen visualisointikuvat mm. kansallisista linjauksista, tehtävistä ja palveluverkostosta toimivat kehikkona, jota alueet voivat käyttää arvioidessaan omaa toimintaansa ja perhekeskuksen kehittämisen vaihetta.

Hakulinen T, Hietanen-Peltola M, Vaara S, Merikukka M, Pelkonen M. 2018. [Ajanmukaiset käytännöt ja pitkät perinteet neuvolassa ja kouluterveydenhuollossa. Palvelujen seurattututkimus 2016–2017.](#) Raportti 11/2018. THL.

Klavus J, Hastrup A, Rissanen P, Jarvala T & Pusa A-K. 2019. [Monialainen perhekeskus tuottaa kustannusvaikuttavia palveluja – lapsiperhepalvelujen taloudellinen arviointi.](#) Tutkimuksesta tiiviisti x/2019. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Tulossa: Perhekeskuskysely 2019 tulokset

Liitteessä 7 arviointiin ja seurantaan liittyviä THL julkaisuja.

Tulosten ja vaikutusten arviointi

Perhekeskustoimintamallia lähdettiin rakentamaan osaksi tulevaa maku-sote-uudistusta. Perhekeskus on palvelukokonaisuus, joka etenee ja on toteutettavissa vaikka sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus ei toteutunut suunnitellulla tavalla pääministeri Juha Sipilän hallituskaudella. Palvelujen yhteensovittaminen ja varhaisen tuen, hoidon ja kuntoutuksen vahvistaminen sekä lasten, nuorten ja perheiden osallisuuden vahvistaminen on suunta, johon meidän on edettävä. Suurin osa perhekeskuksen toiminnasta ja palveluista perustuu voimassaolevaan lainsäädäntöön, erityisesti terveydenhuoltolakiin, sosiaalihuoltolakiin, ja varhaiskasvatuslakiin sekä neuvolatoimintaa ja ehkäisevää suun terveydenhuoltoa ym. koskevaan asetukseen (338/2011), joten perhekeskustoiminnalle on vahva lakiperusta.

Useassa maakunnassa on tehty päätöksiä perhekeskustoimintamallin käyttöönotosta, asemoitu perhekeskukset, niiden toimipisteet ja kohtaamispaikat, luotu verkostojohtamisen rakenteet maakunnan tasolle ja itse perhekeskuksiin sekä rekrytoitu perhekeskuskoordinaattoreita. Lisäksi monessa maakunnassa on uudistettu toimintakulttuuria lapsi- ja perhelähtöiseen ja perheitä osallistavaan suuntaan, laadittu maakunnanlaajuinen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma ja otettu käyttöön uusia toimintatapoja ja -malleja. Edellä mainitut rakenteet ja toiminnot tukevat toiminnan jatkumista ja kehittämistä ja siirtymistä pysyvään toimintaan.

Perhekeskuksen johtamisrakenteesta on suunnitelma (maakunnan alue, kunnat, sote-kuntayhtymät, järjestöt ja seurakunnat) sis. linjaohjauksen ja verkostojohtamisen. Kohtaamispaikan johtaminen on osa perhekeskuksen johtamista. On tehty myös suunnitelma perhekeskusten ja sen toimipisteiden sekä kohtaamispaikkojen tarvitsemasta sisäisestä koordinaatiosta. Koko maakunnan alueen perhekeskustoiminnan koordinoimista on myös suunniteltu sekä kuinka kukin perhekeskus ja sen toimipisteet sekä alueen kohtaamispaikkojen toiminta koordinoitaa ja yhteensovitetään. Johtamisen kysymykset ovat kuitenkin monella alueella vielä kesken, joten tätä työtä pitää jatkaa.

Maakunnallinen, hallinnonalarajat ylittävä malli on täsmentynyt ja soveltaminen on yleistynyt. Kaikki maakunnat ovat edenneet lyhyessä ajassa useimpien tavoitteiden ja kansallisten linjausten suuntaisesti, vaikkakin eritahtisesti ja päässeet eri vaiheeseen.

Lapsi- ja perhelähtöiset sekä osallistavat työtavat ovat lisääntyneet ja ohjanneet palveluja lasten, nuorten ja perheiden ympärille. Kaikki maakunnat ovat ottaneet käyttöön LAPE-periaatteet ja osallistavia työtapoja mm. kehittäjäasiakastoiminta ja selvittäneet kyselyin lapsiperheiden tarpeita ja odotuksia. Jatkossa työtä on systematisoitava ja vietävä organisaatorakenteisiin.

Perheiden tarpeiden mukainen apu ja tuki ovat vahvistuneet ja varhentuneet. Alustavaa tietoa tämän työn vaikutuksista on mm. lastensuojelutarpeen vähenemiseen. Perhekeskuksen ydintehtävien kansallinen määrittely on tukenut maakuntien työtä, ja myös järjestöt ovat hyödyntäneet samaa jäsenystä. Toimijoiden yhteinen ymmärrys perhekeskuksen tehtävistä ja toimintatavoista on vahvistunut, mikä on edellytys palvelujen ja toimintojen yhteensovittamiselle. Palvelujen hajanaisuus on vähentynyt ja myös saavutettavuus parantunut verkostoimisen, yhteensovittamisen, lisääntyneen yhteistyön, asemoinnin ja kohtaamispaikkojen perustamisen sekä sähköisten palvelujen avulla.

Maakuntien ja kansallisen tason toimijat yhdistävä yhteiskehittämisen rakenne vei perhekeskuskehittämistä eteenpäin. Kantavina voimina olivat vahva sitoutuminen, vuoropuhelu ja yhdessä oppiminen. Perhekeskuksen yhdessä sovitut linjaukset ja sitoutuneisuus auttoivat suunnistamaan kohti uutta. Yhteistoiminta lisääntyi kaikilla tasoilla (synergiasta voimia). Vastaava koordinoiva rakenne on välttämätön myös jatkossa.

LAPE-ohjelman viestinnän hankaluudet sekä STM:ssä että THL:ssa heijastuivat perhekeskustyöhön. Syventäviä suunnitelmia oli alkuun hankala löytää ja tulostaa STM:n kotisivuilta. Tämä heijastui pitkien matkain koko hankekauden, jopa väitteinä kansallisen ohjauksen puutteista. Kansallisista linjauksista viestiminen olisi pitänyt varmistaa paremmin maakuntien hankeorganisaatiossa. Sisäinen ja ulkoinen viestintä laajasta kokonaisuudesta on ollut haasteellista, eikä ole onnistunut täysin. Esimerkiksi palveluverkostokuvan toisesta versiosta (sateenkaari) syntyi väärinkäsityksiä. Sen tehtävänä oli kuvata järjestäjän näkökulmasta palveluverkostoon ja yhteistyöverkostoon kuuluvat erilaiset palvelut, ei kuvata palvelujen toimintaa tai niiden volyymia tai sitä miten palvelut ovat saatavilla (kehitysympäristöön vietävät palvelut ja toiminta). Kuva ei toiminut mm. sivistystoimen näkökulmasta; sen sijaan se auttoi saamaan perhekeskukset osaksi THL:n sote-arviointia. Toisaalta monet kuvat onnistuivat mm. kuva kansallisista linjauksista ja tähtikuva tukivat kehitystyötä.

Ulkoisen arvioinnin (Owalgroupp 2019) mukaan perhekeskustoimintamallin edelleen kehittämistä pidetään kaikissa maakunnissa konkreettisimpana osana LAPE-kehittämistyötä ja sen keskeisimpänä tuloksena. Ulkoisen arviointiraportin mukaan varhaiskasvatuksen ja koulun rooliin liittyi jännitteitä. Jatkossa on painostettava myös kansallisen tason yhteistyöhön sivistystoimen kanssa.

Matalan kynnyksen palvelujen kehittämisresurssit STM:ssä ja THL:ssa olivat ja ovat niukat suhteessa perhekeskusten ydintehtävään: painopisteen siirtoon korjaavista palveluista varhaiseen tukeen ja hoitoon. Painopisteen siirto ei onnistu ilman riittävää resursointia. Siirtyminen korjaavista palveluista varhaiseen tukeen ja hoitoon on kuitenkin mahdollista. Painopisteen siirto korjaavista palveluista varhaiseen tukeen ja hoitoon edellyttää, että varhaisen tuen ja hoidon osuutta kasvatetaan ja universaalien palvelujen osuutta vahvistetaan. Näin on mahdollista vähitellen pienentää korjaavien palvelujen volyymia. Tämä on mahdollista, kun vakiinnutetaan perhekeskustoimintamallin rakenteet ja sisällöt sekä yhteistoiminnalliset toimintatavat ml. riittävän kattava varhaisen tuen, hoidon ja kuntoutuksen toimintamalli sekä otetaan käyttöön vaihtuvia toimintatapoja ja sovitaan erikoissairaanhoidon jalkautuminen ja muu tuki. On tarpeen vahvistaa myös kunkin työtekijäryhmän roolia etulinjan toimijana ja vastuunottajana (terveydenhoitajat, lääkärit, sosiaalihuollon työntekijät) sekä yhteistoiminnan osapuolena. Painopisteen siirtoon tarvitaan vahvaa johtamisen tukea, osaamisen vahvistamista sekä riittävää resursointia etulinjaan (esim. ehkäisevän perhetyön, lääkäreiden ja neuvolatyön resursseissa puutteita).

Kannustavaa ja kriittistä palautetta etenemisestä saatiin useilta tahoilta, mm. LAPE-organisaatiolta ja maakunnallisilta hankkeilta ja perhekeskusverkostolta (kokoukset ja Tilanneraportti tietopyynnöistä). Kevään 2019 perhekeskuskyselystä on saatu tuorein tieto kehitystyön tilanteesta. Laajan, ja suurelta osin uuden perhekeskustoimintamallin toimeenpano oli innostavaa, mutta samalla haasteellista. Monipuoliset yh-

teistyöverkostot ja hyvä yhteistoiminta toivat synergiaetuja ja kannattelivat etenemistä, aikapula ja viestintäpulmat vaikeuttivat. Työtä tehtiin paljon ja eteenpäin päästiin rajoituksista huolimatta.

Perhekeskustoiminnan vakiinnuttaminen

Perhekeskustoimintamallin edelleen kehittämistä ja vakiinnuttamista tuetaan perhekeskuskehittäjien verkostossa. Verkostossa on edustajat kaikkien maakuntien alueelta (monesta useampi edustaja), Perheet keskiöön -järjestöhankeesta ja Mannerheimin lastensuojeluliitosta sekä STM:stä. Mukaan on kutsuttu myös Opetushallitus. Vetovastuu verkostosta on THL:n. Kevään 2019 aikana verkostossa viimeistellään perhekeskuksen palvelulupaus, valmistellaan yhteistä runkoa toimintasuunnitelman laatimista varten ja käsitellään perhekeskuskyselyn tulokset, jotka liitetään osaksi myöhemmin julkaistavaa perhekeskusopasta (Tilannekuva ja seuraavat askeleet). Lisäksi jatketaan monia kansallisten linjausten mukaisia, mutta kesken-eräisiksi jääneitä asiakokokonaisuuksia.

Perhekeskustoimintamallin vakiinnuttamisen jatkaminen sisältyy LAPEn vuoden 2019 siltaustoimiin. LAPEn muutosagenttien tehtävänä on tukea perhekeskustoimintamallin toimeenpanoa vuoden 2019 aikana. Osa muutosagenteista on mukana perhekeskusverkostossa, mutta heidän rooliaan alueiden kehittämistyön edistämässä on tarpeen selkeyttää. Yhteistyötä on tarpeen tehdä myös uusien kunta-agenttien kanssa. Myös maakuntien LAPE-ryhmien (yhteistyöryhmät) roolia lasten, nuorten ja perheiden palvelujen ja perhekeskustoiminnan johtamisessa ja yhteensovittamisessa on tarpeen selkeyttää ja vahvistaa etenkin maakuntalakiluonnoksen raukeamisen tuomassa uudessa tilanteessa.

THL:ssa valmisteltu sote-arviointi, jonka yhdeksi perustaksi on saatu perhekeskustoimintamalli osana kolmiportaista arviointia (matalan kynnyksen palvelut, erityispalvelut, vaativat ot-palvelut), tukee uuden sote-valmistelun käynnistyessä perhekeskusten vakiinnuttamista ja kehittämistä. Maakunta- ja sote-uudistuksen valmistelun raukeaminen keskeytti myös perhekeskuksen tuottamiseen liittyvien kysymysten käsittelyn. Perhekeskus on joka tapauksessa sekä monijärjestäjä- että monituottajamalli. Järjestämiseen ja tuottamiseen sekä palvelujen ja toiminnan yhteensovittamiseen liittyvien kysymysten käsittelyä jatketaan seuraavan hallituksen mukaisten sosiaali- ja terveydenhuollon linjausten mukaisesti.

Toimeenpanon tukea tarvitaan palvelukokonaisuuksien muodostamiseen perhekeskuksessa. Myös perhekeskuksen tehtävien konkretisointiin ja haltuunottoon tarvitaan tukea. Parhaillaan valmistellaan työryhmien asettamista, joiden tehtävänä on mm. selkeyttää kasvatus- ja perheneuvonnan sekä lastenvalvojien ja olosuhdeselvittäjien tehtäviä ja sijoittumista uudistuvassa palvelujärjestelmässä. Sekä terveydenhuollon että sosiaalihuollon sisältöjä tulee kehittää ja vahvistaa erityisesti näissä palveluissa tarjottavaa varhaista tukea. Keskustelu lääketieteellisen osaamisen vahvistamisesta perhekeskuksissa on aloitettu. Kannatusta on saanut lääkärin roolin vahvistaminen lasten ja nuorten lääkärinä (perhelääkäri, perhekeskuslääkäri).

Varhaisen tuen, hoidon ja kuntoutuksen vahvistaminen ja uusien mallien kehittäminen sekä lasten että aikuisten palveluissa on perhekeskuksen ydintehtäviä. Perhetyön ja lapsiperheiden kotipalvelun osalta tehdään parhaillaan laajaa selvitystä niiden yhdenmukaistamisesta ja toiminnan parantamisesta kynnyskettömänä palveluna. Erityispalvelujen tuen, konsultaatioiden ja jalkautuvien palvelujen roolia pitää vielä selkiyttää suhteessa peruspalveluihin.

Suunnitelmien valmistelu tarvittavista yhteistyösopimuksista järjestöjen ja seurakuntien kanssa on aloitettu, mutta varsinainen työ jää vuodelle 2019. Menetelmien ja tarvittavan osaamisen varmistaminen on yksi tärkeä tehtävä vuonna 2019.

Perhekeskustoimintamalli ei laajuutensa vuoksi ole valmis vielä millään alueella, vaan työtä on jatkettava pitkäjänteisesti koko maassa kaikkien kansallisten linjausten osalta. Maakuntien toimijat (LAPE-ryhmät, muutosagentit, perhekeskuskoordinaattorit, perusorganisaatiot) vastaavat työstä ensisijaisesti. Muutos on hidas, on varmistettava riittävän pitkä aikajänne (2019–2025), suunnitelmallinen eteneminen (pitkänaikavälin suunnitelma) sekä maakuntien ja kansallinen tuki.

Työtä vaativat muun muassa seuraavat kokonaisuudet:

- Perhekeskuksen tehtävät: etenkin hankeaikana vähiten työstetyt (lähisuhdeväkivalta, perheiden moninaisuus ja monikulttuurisuus). Varhaisen tuen, hoidon ja kuntoutuksen mallin kokonaisuus; näyttöön perustuvat menetelmät ja dialogiset vuorovaikutustaidot haltuun.
- Palveluverkosto: aikuisten (=vanhempien/hoitajien) palvelujen integrointi lasten palveluihin; perhetyön porrasteisuustyöryhmän tulosten toimeenpano; perus- ja erityistason yhdistävät integratiiviset toimintamallit. Myös horisontaalinen integraatio edellyttää runsaasti työtä: sosiaali- ja terveyspalvelujen sekä kuntien hyte- ja varhaiskasvatuspalvelujen, järjestöjen sekä seurakuntien toimija-verkoston horisontaalisen integraation /yhteistoiminnan vahvistaminen.
- Verkostojohtamisen ja koordinaation rakenteet, uusin tieto luottamuksen rakentamisesta mukaan verkostojohtamisen kehittämiseen; osaamisen vahvistaminen suunnitelmallisesti.
- Seuranta, arviointi, jatkuva kehittäminen, tutkimus ml. hyötyjen ja vaikutusten arviointi.
- Asiakasnäkökulman ja asiakasosallisuuden rakenteiden varmistaminen

Varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitos lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukena

Marke Hietanen-Peltola

Tavoitteet

Projektisuunnitelmassa asetettiin kehittämiskokonaisuudelle kaksi päätavoitetta. Ensimmäisenä tavoitteena oli kehittämistyöllä varmistaa se, että varhaiskasvatus-, koulu- ja oppilaitosympäristöt ja yhteisöt ovat hyvinvointia vahvistavia ja yhteisöllinen työ on suunnitelmallista ja tavoitteellista. Lisäksi tavoitteena oli hyvinvoinnin vahvistaminen yksilöllisesti kunkin lapsen tai nuoren tarpeisiin räätälöidyn työn ja palvelujen avulla varhaiskasvatuksessa, koulussa ja oppilaitoksissa. Vuosina 2016-2018 tähän kehittämiskokonaisuuteen käytettiin saadusta rahoituksesta vajaa 400 000 euroa.

Kehittämistyön toimenpiteiksi ja niiden alatoimenpiteiksi oli projektisuunnitelmassa nimetty:

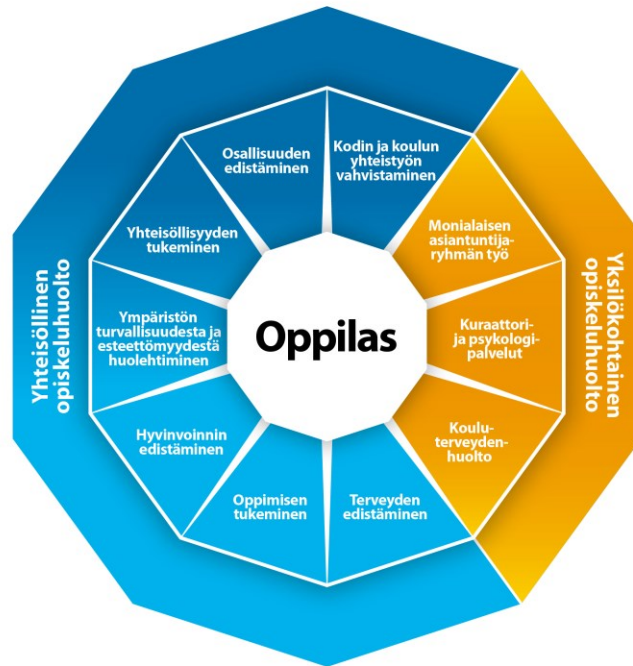
1. Vahvistetaan yhteisöllistä hyvinvointityötä sekä kehitetään sen sisältöjä ja toimintatapoja

- a. Vahvistetaan osallisuutta ja yhteisöllisyyttä tukevaa toimintakulttuuria ja kehitetään yhteisöllisen opiskeluhoito- ja tuen käytänteitä esiopetuksesta lähtien. Vahvistetaan varhaiskasvatuksen hyvinvointityötä.
- b. Vahvistetaan toimintaa ja aikuisten sitoutumista kiusaamisen ja häirinnän ehkäisemiseksi ja niihin puuttumiseksi. Tuetaan kaverisuhteita sekä tunne- ja vuorovaikutustaitoja varhaiskasvatuksessa, esiopetuksessa, koulussa ja oppilaitoksissa.
- c. Edistetään lasten ja nuorten hyvinvointia tukevaa vapaa-ajan toimintaa ja tuetaan mahdollisuuksia tasapuoliseen harrastamiseen.
- d. Tuetaan vanhempia kasvatustehtävässä osana yhteisöllistä hyvinvointityötä
- e. Laaditaan oppilaitoskohtaisen opiskeluhoito- ja tuen ryhmän paikallinen ja kansallinen työskentelymalli koulutusasteittain, esiopetus mukaan lukien.

Opiskeluhoolto perusopetuksessa

Opiskeluhoolto koostuu yhteisöllisestä työstä ja yksilökohtaisista palveluista.

Koulun toimintakulttuuri rakentuu ennaltaehkäisevän yhteisöllisen opiskeluhoollon pohjalta.

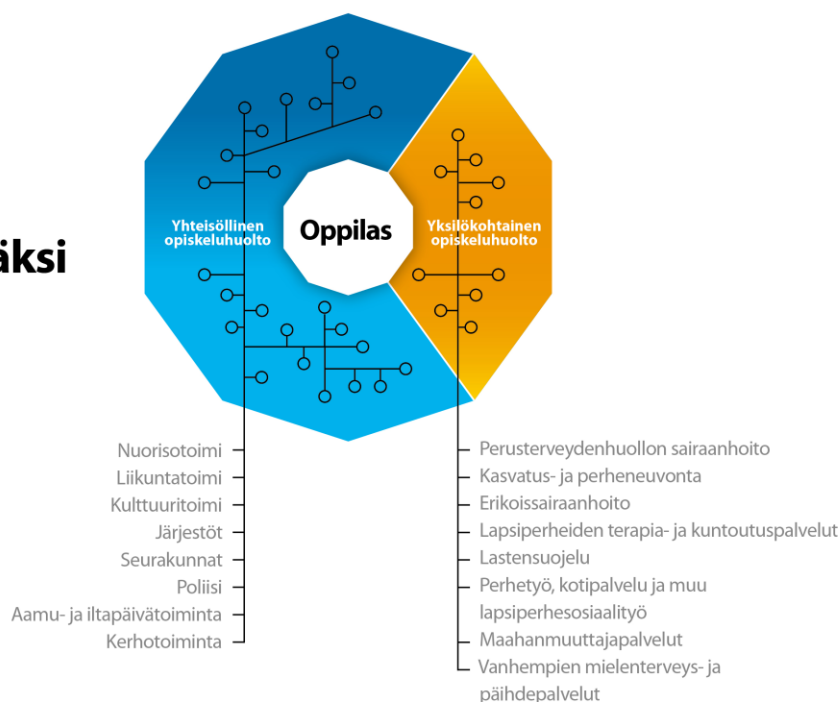
2. Syvennetään yksilökohtaisen opiskeluhoollotyön sisältöjä ja kehitetään toimintatapoja

- Järjestetään opiskeluhoollopalvelut (koulu- ja opiskeluterveydenhuolto sekä kuraattori- ja psykologipalvelut) lapsi- ja nuorilähtöisenä kokonaisuutena esiopetuksessa, koulussa ja oppilaitoksissa. Jatkossa opiskeluhoolto voisi tarjota lapsille ja nuorille peruspalveluja myös somaattisen ja psyykkisen terveyden pulmissa.
- Kehitetään opiskeluhoollon ja erityistason palvelujen sekä esiopetuksen, koulun ja oppilaitosten yhteistyökäytänteitä vastaamaan paljon tukea tarvitsevien lasten ja nuorten sekä heidän perheidensä tarpeisiin.
- Varmistetaan yksilökohtaisen opiskeluhoollon lainmukaiset toimintatavat.
- Mallinnetaan esiopetuksen yksilökohtainen opiskeluhoolto.
- Mallinnetaan varhaiskasvatus-, esiopetus-, koulu- ja oppilaitosympäristöön sopivia varhaisen tuen ja hoidon käytänteitä.

Yhteistyötä oppilaan hyväksi

Yhteisölliseen työhön osallistuvat useat eri toimijat.

Oppilaan tukiverkko muodostuu eri toimijoiden saumattomasta yhteistyöstä.

3. Kehitetään kansallisesti sähköisiä palveluja ja työtapoja sekä tuetaan niiden käyttöönottoa varhaiskasvatuksen, esiopetuksen, koulun ja oppilaitosten työn tueksi.
4. Tunnistetaan yhteisölliseen ja yksilökohtaiseen työhön liittyviä osaamistarpeita ja järjestetään tarvittavaa koulutusta.

Tulokset

THL on toteuttanut projektisuunnitelman mukaisesti niitä kansallisia kehittämistehtäviä, jotka sijoittuvat THL:n asiantuntijuusalueelle. Tuloksena näistä ovat:

Opiskeluhooltoryhmän hyvän työtavan kansallinen malli valmisteltiin laajassa yhteistyössä Opetushallituksen ja maakuntien toimijoiden kanssa keväällä 2018. Perusopetuksen opiskeluhooltoryhmän malli julkaistiin elokuussa 2018 ja se käännettiin ruotsiksi myöhemmin syksyllä.

Käynnissä on vastaavan mallin laatiminen toisen asteen oppilaitoksiin. Myös tämä opas valmistellaan verkostoyhteistyössä kentän toimijoiden ja opiskelijajärjestöjen kanssa ja se julkaistaan Hyvinvointiareenatapahtumassa syksyllä 2019. Tulevaisuudessa myös esiopetukseen tarvitaan vastaava toimintamalli. Sen työstämisen käynnistämisen ajankohdasta ja yhteistyöstä ei ole vielä suunnitelmaa.

Hietanen-Peltola M, Laitinen K, Autio E, Palmqvist R: [Yhteisestä työstä hyvinvointia – opiskeluhooltoryhmä perusopetuksessa](#). Ohjaus 9/2018, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Hietanen-Peltola M, Laitinen K, Autio E, Palmqvist R: [Välbefinnande genom generellt inriktat arbete – elevhälsogrupper inom den grundläggande utbildningen](#). Handledning 11/2018. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Yhteisöllisen työn tärkeydestä julkaistiin blogi, jo vuonna 2016, LAPE työpajatyöskentelyn tuloksena.

Hietanen-Peltola M. [Alettaisko yhteisöllistä opiskeluhoitoa?](#) *THL-blogi 27.10.2016*

Opiskeluhoito koulutuskierros toteutettiin yhteistyössä aluehallintovirastojen ja Opetushallituksen kanssa vuosina 2017–2018. Koulutus tavoitti yhteensä noin 2500 opiskeluhoitoon osallistuvaa ammattilaista ympäri Suomen. Se vahvisti opiskeluhoitolain mukaisia toimivia käytänteitä ja monialaista työskentelyä sekä yhteisön että yksittäisen lapsen ja nuoren hyvinvoinnin tukemisessa.

Koulutuskierroksen koko päivän tilaisuudet järjestettiin seuraavilla paikkakunnilla:

- Helsinki 25.10.2017
- Pori 1.11.2017
- Turku 9.11.2017
- Rovaniemi 14.11.2017
- Kemi 15.11.2017
- Lahti 29.11.2017
- Joensuu 13.12.2017
- Varkaus 14.12.2017
- Kouvola 1.2.2018
- Oulu 7.2.2018
- Kajaani 8.2.2018
- Jyväskylä 13.2.2018
- Lahti 21.3.2018
- Kokkola 20.9.2018
- Imatra 26.9.2018
- Helsinki 31.10.2018

Tarve opiskeluhoito koulutuksille on suuri. Koulutukset jatkuvat edelleen yksittäisten kuntien tai seutukuntien sekä vaativan erityisen tuen VIP-verkoston koulutuspyyntöinä ja heidän kustantaminaan. Koulutuskierroksen kokemuksista Oppilas- ja opiskelijahuoltolain vaikeataajuudesta ja sen toteuttamisen haasteista julkaistiin blogi:

Hietanen-Peltola M. [Opiskeluhoitolaki on väärinymmärrettyjen lakien kingi.](#) *THL-blogi 28.5.2018.*

Lapsi- ja nuorilähtöisiä opiskeluhoitopalveluja tukemaan laadittiin opas yhdessä Opetushallituksen ja Mannerheimin Lastensuojeluliiton kanssa. Artikkeleista koottu opas julkaistiin 16.4.2019 ja samaan aikaan tuli ulos THL-blogi, joka tuo esiin luottamuksellisen kohtaamisen tärkeyttä lasten ja nuorten palveluissa.

Hietanen-Peltola M, Rautava M, Laitinen K, Autio E (toim.), [Kohtaaminen keskiössä - Lapsi- ja nuorilähtöisyys opiskeluhoitojen palveluissa.](#) *Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Ohje 2/2019.*

Hietanen-Peltola M: [Onnistunut kohtaaminen lasten ja nuorten palveluissa – paras interventio ikinä.](#) *THL-blogi 16.4.2019*

Kouluterveydenhuollon sähköisiä esitietolomakkeita laajoihin terveystarkastuksiin kehitettiin yhdessä ODA/OmaOlo -hankkeen (Omat digiajan hyvinvointipalvelut) kanssa. Ensimmäiset lomakkeet (5-luokkalaisten vanhempien esitietolomakkeet) ovat tällä hetkellä pilotoinnin jälkeisessä viimeistelyvaiheessa.

Ensimmäinen lomake saadaan asiakaskäyttöön vuoden 2019 aikana ja sen jälkeen siirrytään sähköistämään muita laajojen terveystarkastusten esitietolomakkeita. Valtakunnalliset paperilomakkeina käytettävät esitietolomakkeet käännettiin [englanniksi](#).

Monialainen arviointi ja tuen tarjoaminen oli kaikkien kehittämiskokonaisuuksien yhteinen kehittämis-kohde. Työtä tehtiin laajassa yhteistyössä THL:n sisällä sekä ministeriöiden ja yhteistyökumppaneiden kanssa. Tätä työtä ja sen tuotoksia on kuvattu muualla tässä julkaisussa. Koululaisten osalta monialaisen arvioinnin ja tuen kehittämisessä on yhtymäpinta OKM:n kehittämistyöhön, esim. vaativan erityisen tuen työryhmytyöskentely, vaativan erityisen tuen VIP-verkosto sekä Kiusaamisen ehkäisemiseen liittyvä työryhmytyöskentely.

Opiskeluhuollon tietopohjaa vahvistettiin

- 1) Äitiys- ja lastenneuvolaan sekä kouluterveydenhuoltoon tehtiin valtakunnallinen selvitys (2016–2017). Alustavia tuloksia julkaistiin kouluterveydenhuollon osalta syksyllä 2017. Osastonhoitajien tiedonkeruun tulokset julkaistiin raporttina syksyllä 2018. Kouluterveydenhuollon henkilöstön osalta tuloksia analysoidaan edelleen ja syksyllä 2019 on aineistosta tulossa kaksi Tutkimuksesta tiiviisti julkaisua.

Hietanen-Peltola M, Hakulinen T, Vaara S, Merikukka M, Pelkonen M (2018) [Laajoista terveystarkastuksista hyötyvät sekä perheet että kouluterveydenhuollon henkilöstö – ammatti-laisten kokemuksia](#), Tutkimuksesta tiiviisti 22/2017

Hakulinen T, Hietanen-Peltola M, Sarianna V, Merikukka K, Pelkonen M (2018) [Ajanmukaiset käytänteet ja pitkät perinteet neuvolassa ja kouluterveydenhuollossa. Palvelujen seurantutkimus 2016–2017](#). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Raportti 11/2018.

- 2) Perusopetuksen kuraattoreille ja psykologeille toteutettiin ensimmäinen valtakunnallinen tiedonkeruu keväällä 2018. Tulokset on raportoitu kahdessa Tutkimuksesta tiiviisti -julkaisussa alkuvuodesta 2019. Tiedonkeruu jatkui vastaavalla kyselyllä toisen asteen kuraattoreille ja psykologeille keväällä ja tulokset julkaistaan syksyllä 2019.

Hietanen-Peltola M, Vaara S, Laitinen K. [Koulukuraattoripalvelujen yhdenvertaisuudessa on kehittämistarpeita – tuloksia perusopetuksen opiskeluhoollon seurannasta 2018](#). Tutkimuksesta tiiviisti 4/2019. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Hietanen-Peltola M, Vaara S, Laitinen K. [Koulupsykologipalvelujen yhdenvertaisuudessa on kehittämistarpeita – tuloksia perusopetuksen opiskeluhoollon seurannasta 2018](#). Tutkimuksesta tiiviisti 5/2019. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

- 3) Opiskeluhooltoryhmien työn tueksi on kehitetty indikaattoripaketti Kouluterveyskyselyn 2017 tuloksista. Syksyllä 2018 tulospakettia vahvistettiin yhdistämällä siihen TEA-tiedonkeruiden tuloksia eri koulutusasteilta.

Tulospaketti on suunnattu erityisesti kunnallisen päätöksenteon tueksi. Indikaattoripaketin demo-versio esiteltiin terveyden edistämisen päivässä marraskuussa 2018. Teknisen loppuunsaattamisen jälkeen keväällä 2019 uudesta tietopakettikokonaisuudesta ja sen käyttötarkoituksista uutisoitiin laajemmin. Indikaattoripaketti on toteutettu Kouluterveyskysely- ja TEA-tiimien välisenä yhteistyönä.

[Opiskeluhoollon verkkopalvelu tukee tiedolla johtamista](#), THL uutinen 11.2.2019

- 4) Hyvinvointiarenaan syksyllä 2017 koottiin Opiskeluhoollon tilannekuva -julkaisussa yhteen Koulu-terveyskyselyn ja TEA-tiedonkeruun tulokset opiskeluhoollon kokonaisuuden tilanteesta.

Wiss K, Halme N, Hietanen-Peltola M & Ståhl T. [Perusopetuksen opiskeluhoollon tilannekuva 2017 – Yhdenvertaisuus haasteena yksilökohtaisessa ja yhteisöllisessä työssä.](#) *Tutkimuksesta tiiviisti 23, syyskuu 2017. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.*

Osaan kansallisista kehittämistehtävistä ei käynnistetty uutta LAPE-kehittämistoimintaa, koska OKM samanaikaisesti käynnisti hyvin samansisältöistä kehittämistyötä (esim. kiusaamisen ehkäisyn työryhmä & raportti ja vaativan erityisen tuen työryhmä & raportti) tai sisältöjä kehitettiin osana muita OKM:n vastuulla olevia hallituksen kärkihankkeita (esim. Taiteen ja kulttuurin saavutettavuuden parantaminen -kärkihanke).

Opiskeluhoollon palveluihin, erityisesti kouluterveydenhuoltoon sekä kaavailtuun sote-uudistukseen liittyen julkaistiin blogit ja yksi artikkeli:

Hastrup A, Hietanen-Peltola M. [Lasten ja nuorten palveluiden painopiste ongelmien hoidosta ehkäisyyn.](#) *THL-blogi 15.6.2016.*

Hietanen-Peltola M. [Valinnanvapaus rampauttaisi kouluterveydenhuollon.](#) *THL-blogi 22.6.2016.*

Hietanen-Peltola M. [Opiskeluhoolto tarvitsee oman pikku-sotensa.](#) *THL-blogi 29.11.2016.*

Hakulinen T, Hietanen-Peltola M, Vaara S. [Vanhempien tuen tarve ei pääty taaperovaiheeseen.](#) *THL-blogi 4.8.2017.*

Autio E. [Täällä lintsari- kuuleeko kukaan?](#) *THL-blogi 2.10.2018.*

Autio E. *Terveystenhoitajat mukana LAPE – muutosohjelman kehittämistyössä. Terveystenhoitaja lehti 2/2018*

THL on **tukenut maakuntia LAPE Varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitos lasten ja nuorten tukena kokonaisuuden kehittämistyössä.**

Maakunnista 11 ja lisäksi pääkaupunkiseutu valitsivat kehittämiskohteekseen varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitos kokonaisuuden. Nämä maakunnat/alueet olivat:

- Etelä-Karjala
- Keski-Suomi
- Keski-Pohjanmaa
- Pohjois-Pohjanmaa
- Satakunta
- Varsinais-Suomi
- Pirkanmaa
- Päijät-Häme
- Uusimaa
- Pääkaupunki-seutu
- Pohjois-Karjala
- Etelä-Savo

Maakunnista ainoastaan Pohjois-Pohjanmaa oli valinnut tämän kehittämisosion pääkehittämiskohteekseen. Muut kehittämisosion valinneet maakunnat toteuttavat vain joitakin osia projektisuunnitelman toimenpiteiden kokonaisuudesta.

Sisällöllisinä kehittämiskohteina nousivat erityisesti:

- lasten ja nuorten osallisuus
- yhteistyö vanhempien kanssa
- yhteistyö opiskeluhoollon ja lasten ja nuorten muiden palvelujen kesken
- opiskeluhoollon järjestäminen
- yhteisöllinen opiskeluhoolto
- yksilökohtainen opiskeluhoolto, erityisesti poissaoloihin puuttuminen
- digitaaliset palvelut
- tiedolla johtaminen
- osaamisen vahvistaminen

Tuki maakunnallisille hankkeille toteutettiin syksyn 2016 työpajoissa sekä LAPE-päivillä vuosien 2017–2018 aikana. LAPE-päivillä järjestettyjen erillisten työpajojen aiheina olivat esimerkiksi yhteisöllinen opiskeluhoolto, yksilökohtainen opiskeluhoolto sekä monialainen työ ja arviointi. Osa sisältökokonaisuuksista toteutettiin yhdessä muiden kehittämiskokonaisuuksien kanssa. Myös LAPE-konferenssien sekä agenttitaapaamisten kautta tuettiin maakunnallista työtä. Maakuntien aloitteesta järjestettiin tarpeen mukaisesti kohdennetumpaa ohjausta ja vuoropuhelua.

Syksyllä 2018 toteutettiin maakuntakierros tavoitteena koota maakunnissa tehtyä kehittämistyötä yhteen, tunnistaa kehittämistyön helmiä ja koota uusien työmallien parhaimmistosta julkaisu. Toiveena oli julkaisun kautta levittää hyviä työmalleja valtakunnallisesti ja tukea uusien käytäntöjen juurtumista arjen työhön pysyvästi.

Maakuntakierros tehtiin OKM, THL, OPH yhteistyössä ja siihen osallistuivat:

- Katja Bergbacka, projektipäällikkö, OKM
- Marke Hietanen-Peltola, ylilääkäri, THL
- Eva Autio, erikoissuunnittelija, THL
- Ulla Laine, perusopetuksen päällikkö, Opetushallitus
- Riia Palmqvist, opetusneuvos, OPH
- Maj-Len Engelholm, opetusneuvos, OPH

Maakunnalliset tapaamiset toteutuivat seuraavasti:

- 11.9.2018 Tampere: Pirkanmaa, Satakunta ja Varsinais-Suomi
- 12.9.2018 Kokkola: Keski-Suomi, Keski-Pohjanmaa ja Pohjois-Pohjanmaa
- 18.9.2018 Espoo: Pääkaupunkiseutu, Uusimaa ja Päijät-Häme
- 24.9.2018 Joensuu: Etelä-Karjala, Pohjois-Karjala ja Etelä-Savo

Maakuntakierroksen tapaamisissa alueiden kehittäjät esittelivät kehittämistyön hedelmiä ja osa niistä valittiin tarkemmin kuvattavaksi julkaisussa, joka ilmestyi vuoden 2018 lopulla.

Autio E (toim.) *[Hyvinvoiva lapsi oppii ja kasvaa – varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitos hyvinvoinnin tukena - kehittämistyön tuloksia maakunnista.](#)* THL, työpaperi 38/2018,

THL osallistui myös varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitos kehittämiskokonaisuuden jaostotyöskentelyyn seuraten maakunnallisten hankkeiden etenemistä. Yksityiskohtaisemmat maakuntakohtaiset tulokset kehittämistyöstä on luettavissa [STM:n sivuilta](#).

Tulosten ja vaikutusten arviointi

Projektisuunnitelman tavoitteet oli asetettu yleiselle tasolle, mutta toimenpiteet, etenkin päätoimenpiteitä jäsentävät alatoimenpiteet, oli määritelty hyvin konkreettisesti. Tavoitteiden asettaminen ja toimenpiteiden valinta näyttäytyvät edelleen työn tässä vaiheessa perustelluilta. Lyhyeen LAPE-muutosohjelmakauteen nähden tavoitteet olivat kuitenkin hyvin suuria ja myös toimenpiteitä oli runsaasti.

Kansallisilla toimintamalleilla ja käytännöillä sekä koulutuksilla tuettiin opiskeluhoitolain mukaisen toiminnan juurtumista opiskeluhooltoon. Tämä oli erityisen tärkeää, koska opiskeluhoitolain voimaan tullessa vuonna 2014 toimijoiden kouluttaminen uusiin työkäytäntöihin ja muu tuki kentälle koettiin riittämättömäksi. Oppilas- ja opiskelijahuoltolakiin, eli sen edellyttämiin toimintamalleihin, on kirjoitettu sisään samanlainen arvopohja ja tavoitteet kuin LAPE-muutosohjelmaan, esim. osallisuus, asiakaslähtöisyys ja monialainen yhteistyö. Näin lain toimeenpanon tukeminen edisti myös LAPE-tavoitteiden saavuttamista. Oppaat ja kansalliset toimintamallit on otettu kentällä innostuneesti vastaan ja ne tulevat elämään pitkään ja muokkaavat työkäytäntöjä lapsi- ja nuorisälähtöiseen suuntaan.

Kaikkia kansallisia toimenpiteitä ei onnistuttu käynnistämään LAPE-muutosohjelman aikana. Esimerkiksi esiopetuksen opiskeluhoollon kansallisten toimintamallien kehittämistä ja linjaamista ei ollut LAPE-ohjelman aikataulujen puitteissa mahdollista käynnistää, vaan ne jäivät tulevaisuuden tehtäviksi. Lisäksi osa käynnistetyistä kansallisista tehtävistä, kuten opiskeluhoutoryhmän työmalli toiselle asteelle on edelleen valmistelussa ja lapsi- ja nuorisolähtöisen opiskeluhoollon opas valmistui huhtikuussa 2019. Monialaisen, kaikkiin lasten ja nuorten palveluihin tarkoitetun arviointimallin sekä opiskeluhoollotyön yhteistyömuotojen hakeminen perhekeskuksen ja vaativien palvelujen kanssa käynnistettiin hankeaikana, mutta vaatii edelleen työstämistä.

Varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitos lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukena -kokonaisuuden kehittämistyö maakunnissa oli sisällöltään laajaa ja kehittämistyötä tehtiin sitoutuneesti ja innostuneesti. Kehittämistyö tuotti useita hyviä valtakunnalliseen levitykseen sopivia toimintamalleja, esimerkiksi poissaoloihin puuttumiseen ja koululaisten osallisuuden lisäämiseen. Myös sähköisten palvelujen kehittäminen sisältyi joidenkin maakuntien kehittämistyöhön.

Maakunnista kuitenkin vain osa oli valinnut varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitos kehittämiskokonaisuuden, selvästi harvempi kuin esimerkiksi perhekeskuksen tai lastensuojelun kehittämisen. Lisäksi lähes kaikki em. maakunnat valitsivat projektisuunnitelmasta kehittämiskohteeksi vain yksittäisiä toimenpiteitä tai osia niistä. Näin maakuntien kehittämistyö jäi hajanaiseksi, eikä kohdentunut varhaiskasvatukseen, koulun ja oppilaitosten hyvinvointityön kokonaisuuden kattavaan laaja-alaiseen kehittämiseen. Alueellinen kehittämistyö kohdistui pääasiassa koululaisiin, joten varhaiskasvatukseen ja etenkin toisen asteen oppilaitoksiin kohdentuvaa kehittämistyötä oli vain vähän.

Kokonaisuutena voidaan todeta, että kehittämiskokonaisuuden kansalliset toimenpiteet sekä maakunnissa tehty kehittämistyö ovat käynnistäneet pysyvää toimintamallien ja toimintakulttuurin muutosta ja siten vievät LAPE:n arvoja ja periaatteita eteenpäin. Kehittämistyö on osaltaan edistänyt koulujen ja oppilaitosten toimintakulttuuria kehittämään hyvinvointia tukevaan suuntaan.

Johtamisen ja ohjauksen arviointi

Kehittämiskokonaisuuden projektisuunnitelman valmistelusta vastasivat opetusneuvos Jussi Pihkala OKM:stä ja ylilääkäri Marke Hietanen-Peltola THL:stä. Valmisteluun osallistuivat myös neuvotteleva virkamies Marjaana Pelkonen STM:stä sekä opetusneuvos Kristiina Laitinen OPH:sta.

Varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitos kehittämiskokonaisuus siirtyi Sosiaali- ja terveysministeriöstä Opetus- ja kulttuuriministeriön vetovastuulle keväällä 2017, jolloin projektipäällikkönä aloitti Katja Bergbacka. THL oli silloin jo itsenäisesti käynnistänyt kehittämistyötä joidenkin kansallisten toimenpiteiden osalta. Vetovastuun vaihtuminen ja projektipäällikön pitkä rekrytointivaihe hidastivat kansallisen kehittämisen ja maakunnille tarjottavan tuen käynnistymistä verrattuna muihin kehittämiskokonaisuuksiin.

Varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitos kehittämiskokonaisuutta on strategisesti johtanut Opetus- ja kulttuuriministeriö, joka on operatiivisessa johtamisessa ja toimissa tehnyt tiivistä yhteistyötä THL:n ja OPH:n kanssa. Tätä koordinoimaan perustettiin LAPE-koulutiimi, joka suunnitteli kehittämiskokonaisuuden konkreettista työtä, kuten kansallisten tehtävien toteuttamista ja työpajojen kokoamista ja sisältöjä.

LAPE-koulutiimin jäsenet olivat:

- Katja Bergbacka, projektipäällikkö, OKM
- Marke Hietanen-Peltola, ylilääkäri, THL
- Eva Autio, erikoissuunnittelija, THL
- Kristiina Laitinen, opetusneuvos, OPH (2018 maaliskuuhun asti)
- Riia Palmqvist, opetusneuvos, OPH (maaliskuusta 2018 alkaen)
- Maj-Len Engelholm, opetusneuvos, OPH (maaliskuusta 2018 alkaen)

STM:n ja OKM:n yhteisestä LAPE-tiimistä asiat tulivat LAPE-koulutiimiin Katja Bergbackan ja toisaalta THL:n lapevastuuhenkilön johtava asiantuntija Arja Hastrupin kautta.

Varhaiskasvatus, koulu- ja oppilaitos kehittämiskokonaisuuden kehittämisresurssi oli muita kehittämis-kokonaisuuksia heikompi. Tämä hankaloitti työn etenemistä ja kaikkien kehittämistehtävien toteuttamista sekä ohensi maakuntien hankkeille tarjolla olevaa tukea ja ohjausta. OPH:ssa LAPE-työlle oli osoitettu vain hyvin pieni henkilöstöresurssi, mikä vaikeutti yhteistyötä ja mahdollisuutta sitoutua kehittämistehtäviin. Myös THL:ssä kehittämiskokonaisuuteen osoitettu henkilöstöresurssi oli huomattavasti pienempi kuin muissa kehittämiskokonaisuuksissa. THL:n kehittämiskokonaisuuden vastuuhenkilön lisäksi palkattiin varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitos kehittämiseen toinen henkilö vasta syksyllä 2017.

Opiskeluhoolto on monialaista opetus- sekä sosiaali- ja terveystoimen yhdessä toteuttamaa koulu- ja oppilaitosympäristössä tarjottavaa palvelua, joten OKM oli luonteva taho vastaamaan kehittämiskokonaisuudesta. Yhteistyö THL:n ja OPH:n välillä ja OKM:n kanssa on ollut tiivistä ja sujuvaa koko LAPE-kauden. STM:n poisjääminen kehittämiskokonaisuuden strategisesta ja operatiivisesta johtamisesta vaikutti kehittämistyön painopisteiden priorisointiin ja heikensi osaltaan opiskeluhoitolpalvelujen kehittämismahdollisuuksia ja -edellytyksiä.

Tulevaisuuden näkymiä

Jatkossa on huolehdittava siitä, että opiskeluhoollon valtakunnallinen ohjaus ja kehittämien tukea ja vahvistaa LAPEn aikana käynnistynyttä muutosta.

Opiskeluhoollon tietopohjan vahvistaminen tukee opiskeluhoollon tietoperustaista johtamista ja järjestämistä sekä tukee valtakunnallista ohjausta ja kehittämistyötä. Tulevaisuuden kannalta olisi tärkeää, että nyt osana LAPE-työtä toteutetut tiedonkeruut ja tulospaketit saadaan sidottua pysyväksi toiminnaksi THL:n Lapset, nuoret ja perheet -yksikössä ja HYVO-osastolla.

Opiskeluhoollon koulutuskierros käynnisti vilkasta keskustelua ja opiskeluhoollon toimintatapojen muutosta valtakunnallisesti. Lasten, nuorten ja perheiden laillisten oikeuksien, tietosuojaan ja osallisuuden näkökulmista on välttämätöntä, että erityisesti yksilökohtaisen opiskeluhoollon koulutuskierrosta jatketaan alueellisilla koulutustilaisuuksilla. Oppilas- ja opiskelijahuoltolain sekä LAPE-tavoitteiden mukainen toi-

mintakulttuuri ja työskentelytapa yksilökohtaisessa opiskeluhollossa tarvitsisi tulevaisuudessa tuekseen käytännön näkökulmasta kirjoitetun oppaan.

Jatkossa tulee kehittämistyötä kohdentaa opiskeluhollossa ja muiden lasten ja nuorten palvelujen yhteistyöhön ja yhdyspintaan. Tärkeää on rakentaa kansallisia yhteistyömalleja sekä perhekeskushollossa että vaativiin ja erityistason palveluihin. Tämä työ on osittain jo käynnistynyt OKM:n ja OPH:n koordinoiman vaativan erityisen tuen verkoston (VIP-verkosto) työskentelyssä.

Monialaiseen arviointiin liittyvää kehittämistyötä sekä sitä tukevan lapsen hyvinvoinnin yhteisen viitekehyksen työstämistä on syytä jatkaa määrätietoisesti tulevaisuudessa.

Lisätietoja:

Marke Hietanen-Peltola
Ylilääkäri
Terveiden ja hyvinvoinnin laitos
etunimi.sukunimi@thl.fi
Puh. 029 524 7294

Erityistason ja vaativimpien palvelujen kehittämiskokonaisuus

Erityistason ja vaativimmat palvelut	67
Tavoitteiden ja toimenpiteiden arviointi	67
Johtamisen ja ohjauksen arviointi	68
Muutostyön käynnistyminen	69
Erityistason palveluiden uudistaminen.....	69
Erityistason palveluiden uudistamisen keskeiset tulokset	69
Erityistason palveluiden uudistamistyön toteutus ja arviointi	69
Lastensuojelu.....	70
Lastensuojelun muutostyö ja tulokset	70
Sosiaalityön uudistaminen systeemillä työotteella toteutettavaksi tiimityöksi	72
Perhetyön ja perhekuntoutuksen sisällön selkityttäminen.....	73
Lastensuojelun perhehoito.....	74
Sijaishuollon ohjaus ja valvonta.....	75
Lastensuojelun tulosten ja vaikutusten arviointia.....	75
Osaamis- ja tukikeskusten (OT-keskusten) suunnittelu	77
OT-keskustyön toimeenpanon tuki	77
Toteuma suhteessa tavoitteisiin.....	79

Erityistason ja vaativimmat palvelut

Päivi Kaukonen

Erityistason ja vaativimpien palveluiden kehittämiskokonaisuuteen sisältyi kolme osa-aluetta: erityistason palveluiden uudistaminen, lastensuojelun sisällöllinen uudistamistyö ja viidelle yhteistyöalueelle muodostettavien vaativimpien palveluiden osaamis- ja tukikeskusten (OT-keskukset) valmistelu. Osa-alueiden yhteisenä teemana oli integratiivisten toimintamallien kehittäminen ja käyttöönotto. Integratiivisten toimintamallien kehittämisessä tehtiin yhteistyötä LAPEn muiden kehittämiskokonaisuuksien, erityisesti perhekeskuskokonaisuuden kanssa. Lastensuojelun sisällöllinen uudistamistyö kohdentui avohuollon perhetyöhön ja perhekuntoutukseen, sijaishuollon perhehoitoon ja laitoshuoltoon sekä sijaishuollon valvontaan. Keskeisenä tavoitteena oli tuoda lastensuojeluun uusi systeminen toimintamalli ja pilotoida sitä käytännön työssä.

Tavoitteiden ja toimenpiteiden arviointi

Erityistason ja vaativimpien palveluiden kehittämiskokonaisuudessa työskentely suuntautui hankekauden aikana kipeimmin kehittämistä kaipaaviin kohteisiin sekä realistisimpiin tavoitteisiin. Näitä olivat lastensuojelun sisällöllinen kehittäminen sekä osaamis- ja tukikeskuskonseptin (OT-keskukset) luominen. Kehittämiskokonaisuuden käytössä olleesta rahoituksesta noin 70 % (1 024 738 €) suuntautui painopistealueena olleeseen lastensuojelun sisällölliseen kehittämiseen. Kehittämiskokonaisuuden muuhun uudistustyöhön suunnatusta noin 450 000 euron rahoituksesta valtaosa käytettiin OT-keskussuunnitteluun. Muiden erityistason palveluiden uudistamiseen voitiin tarjota kansallista yhteiskehittämisen tukea vain hyvin niukasti, mutta uudistustyö maakunnissa eteni varsin hyvin projektisuunnitelman ja maakuntien omien hankesuunnitelmien ohjaamana.

Erityistason palveluiden uudistamiselle asetettiin projektisuunnitelmassa laajat tavoitteet ajatellen kehittämis- ja uudistamistyön jatkumista LAPEn hankekauden jälkeen osana sosiaali- ja terveystalouden uudistumista.

Projektisuunnitelmassa asetetut tavoitteet:

- 1) Lasten, nuorten ja perheiden suunnitelmallinen osallistuminen palvelujen uudistamiseen mahdollistetaan tosiasiallisesti.
- 2) Erityistason palvelut muodostavat yhteen sovitettujen palveluiden kokonaisuuden, jolla on yhteinen päämäärä ja jota ohjataan yhtenäisenä kokonaisuutena.
- 3) Erityistason toteutuu hallinnonalat ylittävä horisontaalinen integraatio sekä palveluiden ja toimintamuotojen yhteen sovittaminen
- 4) Johtamisen avulla mahdollistuu osaamisen ja voimavarojen joustava käytäntö ja palvelujen aiempaa yksilöllisemmin annettava tuki lapsille, nuorille ja perheille.
- 5) Erityistason palvelurakenteet, yhteistyömuodot ja asiakastyössä sovellettavat toimintamallit ovat eri maakunnissa yhdenmukaisia ja näyttöön perustuvat menetelmät ovat kattavasti käytössä.
- 6) Erityistason palvelut ovat nykyistä lapsi-, nuori- ja perhelähtöisempiä.
- 7) Erityistason palveluiden kehittämisessä myös nuorille suunnatut palvelukokonaisuudet eheytävät siten, että nuoret saavat tarvitsemansa avun ja tuen toimivana kokonaisuutena.
- 8) Erityispalveluiden tarve arvioidaan mahdollisimman varhain, tarvittaessa monitoimijaisesti ja he saavat nopeasti ja sujuvasti tarvitsemansa erityistason palvelut.
- 9) Erityistason asiantuntemista ja osaamista on lasten, nuorten ja perheiden käytössä myös perustason palveluissa.
- 10) Varmistetaan tarpeen mukaiset palvelut niille lapsille, nuorille ja perheille, jotka tarvitsevat kaikkein vaativinta erityisosaamista ja erikoistumista edellyttäviä palveluita kokoamalla osaaminen viidelle yhteistyöalueelle perustettaviin osaamis- ja tukikeskuksiin.

- 11) Lasten, nuorten ja perheiden palveluita ohjataan ja kehitetään koordinoitusti. Suunnitelmallisen kehittämisrakenteen muodostavat viisi osaamis- ja tukikeskusta.
- 12) Lastensuojelun kehittämisessä paikannetaan monipuolisen tiedon avulla työskentelytapoja, joiden avulla lapset ja heidän läheisensä saavat lastensuojelusta kokonaisvaltaista ja monipuoliseen osaamiseen perustuvaa, yksilöllistä ja joustavaa tukea ja apua. Työskentelytapoja toimeenpannaan maakunnissa ja asetettujen tavoitteiden saavuttamista arvioidaan jatkokehittämistä varten.
- 13) Integroidaan olemassa oleva lainsäädäntö huomioiden maakunnalliseen erityistason palvelujen kokonaisuuteen lapsen edun mukainen viranomaistyö ja monialainen yhteistyö tilanteissa, joissa lapsen epäillään joutuneen pahoinpitelyn tai seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi. Osana yhteistyömallia organisoidaan, kuinka lapselle varmistetaan tarvittaessa edunvalvoja.

LAPEn hankekauden aikana jokaisen tavoitteen toiminta-alueella on työskennelty sekä maakunnissa että kansallisesti yhteiskehittämisen foorumeilla. Vahvimmin tavoitteita on saavutettu lastensuojelun sisällöllisessä kehittämisessä ja erityispalveluiden integratiivisten toimintamallien kehittämisessä. Myös OT-keskusten valmistelu eteni suunnitelman mukaisesti. Osaa erityispalveluiden tavoitteista toteutettiin LAPEssa keskitetysti, kuten näyttöön perustuvien menetelmien levittäminen. Johtamista työstiin erityisesti OT-keskusten valmistelussa ja lastensuojelun kehittämisessä. Monitoimijaisen arvioinnin kehittäminen toteutui LAPEn eri kehittämiskokonaisuuksien yhteistyönä oman työryhmänsä voimin. Nuorten palvelut olivat kohtuullisen vahvasti mukana erityistason ja vaativimpien palveluiden uudistustyössä, vaikka ne LAPEn kokonaisuudessa jäivät jonkin verran vähäisemmälle painotukselle.

Erityistason ja vaativimpien sosiaali- ja terveyspalveluiden uudistaminen linkittyi vahvasti muutoksiin ja uudistuksiin koko sosiaali- ja terveyspalvelujärjestelmässä. Tavoitteita asettaessa nähtiinkin tarve pitkäjänteiselle muutostyölle, joka nivoutuu sosiaali- ja terveyspalveluiden uudistumiseen kokonaisuutena.

Johtamisen ja ohjauksen arviointi

Erityistason ja vaativimpien palveluiden uudistamistyön etenemistä ohjasivat LAPE-muutosohjelman organisaatioon kuuluneet LAPE-ohjausryhmä sekä erityistason ja vaativimpien palveluiden jaosto, LAPE-tiimi, hankepäällikkö ja hankejohtaja sekä LAPE-ministeriryhmä. Vastuuhenkilöinä STM:ssä toimivat sosiaali-neuvos Marjo Malja, erityisasiantuntija Päivi Kaukonen (30.8.2017 saakka) ja ylilääkäri Ritva Halila (2018).

THL kantoi vastuuta uudistustyön toimeenpanosta. Erityistason ja vaativimpien palveluiden osalta vahvimmin THL:ssä oli resursoitu lastensuojelun sisällöllinen kehittämis- ja ohjausryhmä, mikä olikin kehittämiskokonaisuuden painopistealue ja uudistusten tarpeiltaan erittäin ajankohtainen. Myös OT-keskusvalmistelua voitiin viedä eteenpäin suunnitelman mukaan, joskin niukalla resursilla.

Lastensuojelun kehittämis- ja uudistustyön eteneminen oli tiiviisti ja säännöllisesti esillä eri ohjausfoorumeilla. Myös OT-keskusten suunnittelutyö oli esillä jonkin verran. Vähimmälle ohjauksen ja yhteiskehittämisen suhteen jäi erityistason palveluiden uudistaminen.

Kehittämiskokonaisuuden uudistustyö maakunnissa sujui maakuntien omien hankeorganisaatioiden johtamana ja ohjauksessa. OT-keskusten suunnittelutyö oli organisoitu yhteistyöalueittain yliopistosairaala-maakuntien vetovastuulle. Yhteistyöalueiden kaikki maakunnat osallistuivat alueen suunnittelutyöhön. Vastaavien alueiden VIP-verkostot OKM:n ohjaamana olivat läheisinä suunnittelun yhteistyökumppaneina. STM ja THL toteuttivat yhteistyössä ohjauskäyntejä maakuntiin sekä lastensuojelun uudistamisen että OT-suunnittelun puitteissa.

Maakunnat olisivat joiltakin osin toivoneet enemmän valtakunnallista ohjausta ja samoin THL toimeenpanon tukijana olisi toivonut enemmän tukea linjauksiinsa ministeriöltä. THL:n resurssi toimeenpanon tukeen oli lastensuojelun osalta riittävä, mutta kehittämiskokonaisuuden muilta osin riittämätön.

Uusien toimintamallien juurruttaminen muuttuviin rakenteisiin on haasteellista. Juurruttamisen edistämiseksi on erityistason ja vaativimpien palveluiden työprosesseissa systemaattisesti pidetty esillä johtami-

sen perspektiiviä. Juurtumisen osalta on myös nostettu esiin sellaista yhteiskehittämisen kulttuuria, jossa lapset, nuoret ja perheet ovat aidosti osallisia.

Muutostyön käynnistyminen

Kevään 2016 kuluessa muutostyö käynnistettiin sekä ministeriössä että THL:ssa kehittämiskohteiden valmistelulla, asiantuntijoiden kokoamisella ja työpajaprosessin valmistelulla. Syksyn 2016 aikana toteutettiin THL:ssa laaja erityistason ja vaativimpien palveluiden uudistamisen työpajaprosessi, jossa linjattiin ja mallinnettiin lastensuojelun, erityispalveluiden ja vaativimpien palveluiden LAPE-muutostyötä. Tavoitteena olevia integratiivisia toimintamalleja työstettiin työpajoissa yhteistyössä matalan kynnyksen palvelukokonaisuuden kanssa. Työn tulos, suunnitelmat ja mallinnukset, julkaistiin raporttina ”Erityis- ja vaativan tason palvelujen työpajaprosessin raportit – Osana Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmaa” (2017) THL Työpaperi 26/2017.

Erityistason palveluiden uudistaminen

Erityistason palveluiden uudistamisen (esimerkiksi erikoissairaanhoido, lastensuojelu, erityistason vammais-, päihde- ja maahanmuuttajapalvelut) tavoitteina olivat uusien integratiivisten toimintamallien kehittäminen ja käyttöönotto, yhteensovitetun ja asiakaslähtöisen erityistason palvelukokonaisuuden muodostuminen sekä yhdenmukaiset toimintamallit ja näyttöön perustuvien menetelmien saaminen kattavaan käyttöön. Tavoitteena oli myös lasten, nuorten ja perheiden osallisuuden vahvistaminen palveluiden suunnittelussa, kehittämisessä ja palveluiden tarjoamisessa.

Erityistason palveluiden uudistamisen keskeiset tulokset

Integratiiviset uudet toimintamallit olivat vahvimmin kehittämistyön kohteena maakuntien hankkeissa. Erityistason osaamista ja asiantuntemusta vietiin laajasti ja monipuolisesti perustasolle osaksi perustason sote-palveluja ja sivistyspalveluiden avuksi, siellä toimivien ammattilaisten tueksi ja lähemmäs näiden palveluiden tarpeessa olevia lapsia, nuoria ja perheitä (vertikaalinen integraatio). Kehitettyjä ja käyttöönotettuja toimintamalleja ovat olleet erikoissairaanhoidon (lastentaudit, lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria) sekä lastensuojelun jalkautuva toiminta, erilaiset konsultaatiomallit ja digitaaliset konsultaatiopalvelut.

Erityistason palveluita uudistettiin myös yhdistämään erityisosaamistaan ja toimimaan yhdessä monitoimijaisesti ja hallinnonalat ylittäen (horisontaalinen integraatio). Monet uudet toimintamallit soveltivat useita erityis- ja peruspalveluita yhteen hallinnonrajat ylittäen sekä vertikaalisesti että horisontaalisesti uusiksi asiakaslähtöisiksi kokonaisuuksiksi. Sivistystoimi, varhaiskasvatus ja koulut kuuluivat monissa hankkeissa aivan keskeisesti integratiivisen toiminnan verkostoon.

Erityistason palveluiden uudistamistyön toteutus ja arviointi

Erityistason palveluiden uudistaminen eteni maakunnissa projekti- ja hankesuunnitelmien viitoittamana ja LAPE-päivien yhteydessä pidettyjen työpajapäivien tukemana. Maaliskuussa 2018 järjestettiin THL:ssä erityispalveluiden kansallinen työpaja, jonka tavoitteena oli arvioida uudistustyön etenemistä ja käydä keskustelua yhteisistä haasteista. Polttavimpana kysymyksenä maakunnan toimijat nostivat esiin maakunnissa toteutuvan erityistason palveluiden uudistustyön liittämisen maakunta- ja sote-uudistuksen valmisteluun. Työpajassa päädyttiin kokoamaan erityistason palveluiden kansalliset linjaukset maakuntien sote-valmisteluun vietäviksi teeseiksi. Teesien valmistelu käynnistyi maaliskuussa 2018 STM:n ja THL:n työryhmien sekä erityistason palveluiden uudistamisen kansallista yhteistyötä valmistelemaan nimetyn työ-

ryhmän voimin. Pian nähtiin kuitenkin tarpeelliseksi laajentaa teisien valmistelu koskemaan laajemmin LAPE-muutosohjelman periaatteita, linjauksia ja uusia toimintamalleja. Teesit on julkaistu THL:n Päätösten tueksi sarjassa ”[Lapsille ja nuorille hyvä sote: LAPE-teesit sote-palveluiden uudistamisen tueksi](#)”.

Syyskuussa ja lokakuussa 2018 järjestettiin erityistason palveluiden uudistamisen kansalliset työpajapäivät, joissa keskityttiin maakunnissa toteutuneen uudistamistyön kokoamiseen THL:n Työpaperi-sarjan verkkojulkaisuksi. Julkaisu esittelee erityistason palveluiden uudistamistyön erilaisia näkökulmia viidestätoista maakunnasta ja pääkaupunkiseudulta [Uudistuva erityistason palvelukokonaisuus: Yhteisen työskentelyn suuntaviivoja Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmasta \(LAPE\)](#).

Erityistason palveluiden kansallinen yhteiskehittäminen rajoittui kolmasti vuodessa pidettyihin työpajapäiviin STM:n ja THL:n resurssien niukkuudesta johtuen. THL:ssa toimeenpanon tuen resurssina oli osaaikaisesti toimivia erityispalveluiden asiantuntijoita. Erityistason palveluiden uudistamistyö edistyi maakunnissa kuitenkin varsin hyvin asiantuntevien ammattilaisten toimesta ja kansallisen projektisuunnitelman sekä maakuntien hankesuunnitelmien pohjalta. Uudistamistyössä saavutettiin pysyviä tuloksia jo hankkeen aikana erityisesti integratiivisten toimintamallien kehittämisessä ja käyttöön ottamisessa.

Lastensuojelu

Päivi Petrelius ja Pia Eriksson

Lastensuojelun muutostyö ja tulokset

Erityistason palveluita koskevassa toimeenpanon tuen suunnitelmassa (STM 2016) määriteltiin lastensuojelun uudistamista koskevia tavoitteita ja keinoja. Suunnitelmassa todetaan, että ”lastensuojelun kehittämisessä paikannetaan monipuolisen tiedon avulla työskentelytapoja, joiden avulla lapset ja heidän läheisensä saavat lastensuojelulta kokonaisvaltaista ja monipuoliseen osaamiseen perustuvaa, yksilöllistä ja joustavaa tukea ja apua. Työskentelytapoja toimeenpannaan maakunnissa ja asetettujen tavoitteiden saavuttamista arvioidaan jatkokehittämistä varten.” Tavoitteen määrittelyn perustana oli LAPE-ohjelmaa edeltänyt laaja lastensuojelun tutkimus- ja kehittämishanke (LaskeTut 2013–2015) ja muu edeltävä kehittämistyö (esim. Toimiva lastensuojelu, STM), jossa nousi vahvasti esiin tarve tutkimukseen perustuvalla asiakastyöllä, kehittämistyöllä ja päätöksenteolla lastensuojelussa sekä tarve luoda tällaiselle kehitykselle koordinaatio- ja tukirakenteita.

Lastensuojelua on kehitetty LAPE-ohjelmassa yhteensä 15 maakunnallisessa hankkeessa. Osassa maakunnista on kehitetty kaikkia viittä kehittämiskokonaisuutta ja osassa yhtä tai useampaa kokonaisuutta. LAPE-työssä lähtökohtana on ollut tutkimusperustaisen työskentelytapojen vahvistaminen ja pysyvän tuen organisoiminen ja varmistaminen lastensuojelun kehittämistyölle. Lastensuojelun LAPE-kokonaisuus on sisältänyt laajasti lastensuojelun eri työmuotojen (lastensuojelun sosiaalityön, perhetyön ja perhekuntoutuksen, perhehoidon ja laitoshoidon) laatua vahvistavia osioita sekä sijaishuollon ohjausta, valvontaa ja tietoperustaa vahvistavan osion. Sijaishuoltoa koskevan tietoperustan vahvistaminen on ollut yksi sisällöllisen kehittämistyön kärjistä: lastensuojelun kokonaisuudessa on kehitetty sijaishuoltoon sijoitettujen lasten ja nuorten kuulemisen ja kokemusten selvittämisen keinoja.

Koordinoidun, kansallisen tason koordinaatio- ja tukirakenteen luomisessa lastensuojelun kehittämistyön tueksi keskeisiä toimijoita ja yhteistyökumppaneita ovat olleet kuntien ja maakunnallisten hankkeiden toimijat sekä sosiaalialan osaamiskeskukset (liite 10). Lisäksi toimintaan on osallistunut yliopistoja, ammattikorkeakouluja ja järjestöjä. Ohjelman aikana on kokeiltu toimintatapaa, jolla alueellinen ja paikallinen lastensuojelun kehittämistyö kootaan kansallisesti koordinoiduksi kokonaisuudeksi. Uusi toimintatapa keryyttää yhteistä tietoperustaa, luo ja levittää työskentelyä ohjaavia periaatteita ja välittää tietoa tutkimustiedon ja yhdessä määriteltyjen periaatteiden mukaisista uusista toimintakäytännöistä.

Lastensuojeluun liittyviä tavoitteita on tuettu suunnitelmallisesti ja vaiheittain:

- Kevät 2016: kehittämiskohteiden ja tavoitteiden määrittely

- Kesä-syksy 2016: tietoperustan määrittely/vahvistaminen kehittämistyön tueksi (tutkimuskatsaukset, selvitykset)
- Syksy 2016: Muutossuuntien ja tavoitteiden tarkentaminen laajan työpajaproessin avulla. Kymmenestä erityis- ja vaativan tason työryhmästä viidessä mallinnettiin lastensuojelun kehittämisen suuntia ja toimintamalleja. Tuotoksena on viisi mallinnusraporttia, jotka ovat toimineet kehittämistyön tukena maakunnissa.
- Kevät 2017: Systeemisen lastensuojelun kouluttajakoulutuksen käynnistäminen, yhteiskehittämispäivien suunnittelu
- Syksy 2017: Yhteiskehittämispäivät mallinnusten käsittelemiseksi eri puolilla maata, kysely hankejohtajille maakunnallisten hankkeiden tavoitteiden ja lastensuojelun kehittämisen vastuuhenkilöiden kartoittamiseksi, vastuukehittäjien verkoston muodostaminen (sijaishuollon osalta käynnistyi marraskuussa 2017 ja avohuollon osalta alkuvuodesta 2018)
- Kevät 2018: Tuen muotoina maakunnallisten kehittäjien kehittäjäverkoston toiminta, yhteiskehittämispäivät ja systeemisen mallin esimiesten työpajat, tulosten kokoamiseen liittyvän työskentelyn käynnistäminen (julkaisuprosessin aloitus, arviointikehikon rakentaminen maakunnallisia pilotteja varten)
- Syksy 2018: Tulosten kokoamista ja katselmointia, siltaustoimien suunnittelua, tutkimusseminaari lastensuojeluteemoista, tuloksia kokoavat kansalliset yhteiskehittämispäivät avo- ja sijaishuollossa

Kehittämistavoitteet määriteltiin sosiaali- ja terveysministeriön perustamassa työryhmässä keväällä 2016. Tietoperustaa kehittämistyölle on luotu ja tarkennettu kokoamalla tutkimuskatsauksia ja selvityksiä työn pohjaksi. Ohjelman aikana on paikannettu tutkimustietoon (4 tutkimuskatsausta 2016) ja moniäänisyyteen perustuen (viisi työpajatyöskentelyn mallinnusta) avulla tavoiteltavia toiminta- ja organisointitapoja. Lastensuojelun kokonaisuudessa on työskennellyt kaksi tutkijaa vuosina 2017–2018 tehtävinään systeemisen toimintamallin implementoinnin tutkiminen ja tukeminen sekä sijoitettujen lasten ja nuorten kuulemisen ja sijaishuollon kehittäminen. Tutkijoiden työskentelyn tuloksina rakentuu uutta tutkimustietoa ja julkaisuja lastensuojelun kehittämisteemoista.

Kehittämistyöhön on kutsuttu laajasti mukaan lastensuojelutyön ja muiden alojen ammattilaisia, kokemusasiantuntijoita ja tutkijoita. Keskeinen periaate on ollut lasten ja perheiden osallisuuden vahvistaminen sekä kehittämistyössä että asiakastyön käytännöissä. Osallisuuden vahvistamiseen on pyritty varmistamalla kokemusasiantuntijoiden konkreettinen osallistuminen sekä lastensuojelun toimeenpanon tuen prosessien suunnitteluun että työryhmätyöskentelyihin ohjelmatyön eri vaiheissa.

Osallisuuden konkreettista toteutumista on edistänyt se, että syksyn 2016 työpajaprosessissa noin kaksisataa sote-ammattilaista eri puolilta maata työskenteli noin puolen vuoden ajan ryhmissä, joissa oli mukana kokemusasiantuntijoita. Syksyllä 2017, noin vuosi edellä kuvatus työpajaproessin jälkeen, tehtiin kokemusasiantuntijoiden osallisuuden toteutumista kartoittava kysely lastensuojelun maakunnallisille LAPE-vastuukehittäjille ja kokemusasiantuntijaverkostoille. Noin 4/5 kehittäjistä kertoi, että maakunnan kehittämistyössä oli tehty yhteistyötä kokemusasiantuntijoiden kanssa. Sekä kyselyyn vastanneet työntekijät että kokemusasiantuntijat kertoivat kokemuksistaan maakuntien kehittämistyössä hyvin myönteiseen sävyyn. Hyötyinä nähtiin työntekijöiden näkökulmasta mm. ymmärryksen syveneminen, uudet näkökulmat, konkreettiset muutosehdotukset, suora palaute, asioiden kyseenalaistaminen ja vuoropuhelu. Valtaosa vastanneista kokemusasiantuntijoista kertoi, että työskentelyssä oli tullut kokemus kuulluksi tulemisesta ja mahdollisuudesta vaikuttaa. Kehittämishaasteena nostettiin esiin tarve kokemusasiantuntijatoiminnan kansallisen ohjauksen vahvistamiseen sekä kokemusasiantuntijatoiminnan koordinoinnin ja rakenteiden järjestämiseen. Yhteistyö kokemusasiantuntijaverkostojen kanssa on jatkunut LAPE-kauden loppuun saakka. Verkostojen yhdyshenkilöt osallistuivat vuonna 2018 lastensuojelun kehittäjäverkoston toimintaa suunnitteleviin ydinryhmiin ja toimivat samalla kokemusasiantuntijaneelin moderaattoreina. Kokemusasiantuntijoiden mukaan ottamisen vahvistumista ja konkretisoitumista voidaan pitää yhtenä tärkeänä LAPE-työn tuloksena lastensuojelun kokonaisuudessa.

Maakuntien kehittämistyön kuvauksia on koottu artikkelijulkaisuun Uudistuva lastensuojelu – kohti asiakkaiden ja ammattilaisten yhteistoimintaa -julkaisu (Petrelius & Eriksson 2018). Julkaisu sisältää 24 kehittämistyöhön tai tutkimukseen perustuvaa artikkelia, joissa jäsenellään lastensuojelun LAPE-teemoja ja kuvataan kehittämistyötä monipuolisesti eri näkökulmista.

Avohuollossa keskeisiä tavoitteita ovat olleet lastensuojelun sosiaalityön uudistaminen monitoimijaiseksi, systemiseksi tiimityöksi sekä perhetyön ja perhekuntoutuksen sisällöin selkiyttäminen ja periaatteiden määrittely lastensuojelun perhetyölle ja perhekuntoutukselle. Lastensuojelun systeemistä toimintamallia on tuettu tuottamalla systeemisen mallin teoriapohjaa valottava tietopaketti (Fagerström 2016) ja julkaisemalla suomalaisen systeemisen toimintamallin periaatteita kuvaava mallinnus (Lahtinen ym. 2017), järjestämällä kansallinen kouluttajakoulutus ja kouluttamalla tiimejä malliin, organisoimalla yhteiskehittämispäiviä, seminaareja ja esimiesten työpajoja. Systeemistä toimintamallia on kehitetty eteenpäin käynnistämällä työryhmyöskentely systeemisen lastensuojelun verkostoyhteistyön periaatteista (julkaisu tulossa 2019). Perhetyötä ja perhekuntoutusta on tuettu luomalla teemaan liittyvä mallinnus (Alatalo ym. 2017) ja järjestämällä yhteiskehittämispäiviä. Perhetyötä on pidetty esillä myös lastensuojelun kehittäjäverkoston tapaamisissa vuoden 2018 aikana. Perhetyön kehittämistä on jatkettu osana sosiaalihuollon ja perhetyön porrasteisuusryhmien työskentelyä vuonna 2018 (julkaisu tulossa vuonna 2019).

Sijaishuollon työmuotojen kehittämistä on maakunnissa tehty kolmella temaattisella kärjellä, joita ovat olleet lastensuojelun laitoshoido, lastensuojelun perhehoito ja sijaishuollon ohjaus ja valvonta. Tämän lisäksi valtakunnallisesti on toteutettu huostaanotettujen lasten hyvinvointia kartoittava tutkimushanke (Laakso 2018; 2019a; 2019b; Korhonen 2017), laadittu sijaishuollon kansalliset laatukriteerit osaksi STM:n ja Kuntaliiton antamia lastensuojelun laatusuosituksia (tulossa 2019) sekä tehty sijaishuollon yksikkörekisterin ”Lasterin” perustamisen esiselvitykset (Heino & Eriksson 2019) ja lastensuojelun yksityisiä yksiköitä koskeva selvitys 2018 (Porko ym.). Sijaishuollossa olevien lasten kuulemisen tueksi on myös tuotettu sosiaalityöntekijöille tarkoitettu materiaalipaketti.

Sosiaalityön uudistaminen systeemisellä työotteella toteutettavaksi tiimityöksi

Lastensuojelun avohuollossa kehittämistyön keskeinen tavoite on ollut varmistaa lastensuojelun sosiaalityötä uudistamalla lapsen ja perheen kanssa kokonaisvaltainen, monitoimijainen ja yksilöllinen, lapsen ja perheen tarpeet huomioiva tuki, arviointi ja apu. Uudistamistyössä on hyödynnetty ns. Hackneyn mallia, jonka pohjalta on kehitetty suomalainen systeemisen lastensuojelun toimintamalli.

Tavoitteena lastensuojelun sosiaalityön osalta on ollut varmistaa yhteistyössä lapsen ja perheen kanssa kokonaisvaltainen, monitoimijainen ja yksilöllinen, lapsen ja perheen tarpeet huomioiva tuki, arviointi ja apu.

Keinot:

- Luodaan lapsia ja perheitä yksilöllisesti ja kokonaisvaltaisesti auttava, monitoimijainen lastensuojelun toimintamalli, jonka tutkimus- ja tietoperusta on kuvattu.
- Mallissa määritellään: hallinnollis-organisatoriset rakenteet, keskeiset asiakastyötä ohjaavat toimintaperiaatteet, henkilöstön tarvitsema osaaminen, yhteinen koulutus ja asiakastyön tukirakenteet, kuten työnohjaus ja muutostyön tuki mallin edellyttämä johtaminen
- Kuvataan, miten malli kytkeytyy integraatiota vahvistaviin (1a-1c) toimintamalleihin
- Kokeillaan maakunnissa miten arvioidaan kokeilujen perusteella mallien toimivuutta ja asiakkaiden saamaa hyötyä

LAPE-ohjelman aikana on kartoitettu ja määritelty uuden työskentelytavan tietoperustaa, luotu englantilaista mallia soveltaen suomalaiseen kontekstiin soveltuva malli, koulutettu kouluttajia tiimien kouluttamiseksi uuteen toimintatapaan, koulutettu tiimejä ja tuettu esimiehiä mallin toimeenpanossa.

Lastensuojelun systeemistä toimintamallia on pilotoitu LAPE-ohjelmassa laajasti. Mallia on pilotoitu 14 maakunnan alueella yli 30 kunnassa. Systeemisen lastensuojelun toimintamallin ytimessä ovat työotteen

uudistaminen, asiakastyötä tiiviisti tukevien systeemisten tiimien perustaminen ja organisaatiotason toimenpiteet, jotka mahdollistavat systeemisen työskentelyn laajasti palveluissa. Organisaatiotason edellytyksiä on paikannettu (esim. Mäki-Fossi & Lindholm 2018), mutta organisaatiotason ja johtamisen tason uudistamiseen on kiinnitettävä huomiota mallin juurruttamis- ja levittämistyössä jatkossa. Mallin implementoinnin onnistumiseen ovat vaikuttaneet monenlaiset kehittämistyön toteutukseen, aikatauluun ja kontekstiin liittyvät tekijät. Implementoinnin onnistumista eritellään tarkemmin arviointitutkimuksessa (Aaltio 2019).

LAPE-ohjelman aikana on valmisteltu systeemisen lastensuojelun toimintamallin levittämiseksi ja juurruttamiseksi jatkohanke, johon on syksyn 2018 aikana ilmoittautunut mukaan toimijoita 17 maakunnan alueelta. Jatkohankkeessa tiimitasoiset koulutukset laajenevat noin 100 uuteen tiimiin. Lastensuojelun tiimien lisäksi maakunnissa koulutetaan malliin perhesosiaalityön tiimejä. Koulutusta ja perehdytystä malliin tullaan maakuntien hankesuunnitelmien mukaan suuntaamaan laajasti myös muille yhteistyökumppaneille.

Arviointitutkimuksen mukaan implementoinnissa on ollut runsaasti paikallista vaihtelua. Parhaiten implementoinnissa ovat onnistuneet sellaiset alueet, joilla johdon tuki on ollut vahvaa ja joissa asiakasmääriä on pyritty kohtuullistamaan siten, että mallin mukainen työskentely on mahdollista. Asiakasmäärän jääminen liian suureksi on keskeisin este mallin mukaiselle työskentelylle. Korkeilla työntekijäkohtaisilla asiakasmäärillä tiivis, systeeminen työskentely on mahdollista vain osan asiakkaista kanssa.

Perhetyön ja perhekuntoutuksen sisällön selkiyttäminen

Perhetyön ja perhekuntoutuksen osalta tavoitteena on ollut vahvistaa lastensuojelun perhetyötä ja perhekuntoutusta työmuotoina siten, että työskentelytavat vastaavat lasten ja perheiden tarpeisiin ja ovat vaikuttavia. Lisäksi tavoitteena on ollut määritellä vaikuttavan ja tarpeisiin vastaavan lastensuojelun perhetyön ja perhekuntoutuksen keskeiset periaatteet, joiden varaan ko. palveluita voidaan rakentaa.

Keinot:

- Koostetaan ja hyödynnetään monipuolisesti erilaista tietoa vaikuttavan ja asiakkaiden tuen tarpeisiin vastaavan perhetyön ja -kuntoutuksen mekanismeista ja elementeistä
- Määritellään lastensuojelun perhetyön ja perhekuntoutuksen tutkimus- ja tietoperusta
- Kootaan asiakkaiden ja työntekijöiden kokemuksia ja tietoa määritellään koottuun tietoon perustuen vaikuttavan ja tarpeisiin vastaavan lastensuojelun perhetyön ja perhekuntoutuksen keskeiset periaatteet
- Määritellään vaikuttavaksi arvioitujen palvelumallien toteuttamisessa tarvittava ydinosaaminen lasten ja vanhempien tuen tarpeiden arviointiin perustuen
- Käynnistetään maakunnissa mallinnustyössä koottuun tietoon perustuvia vaikuttavan perhetyön ja perhekuntoutuksen palvelumallien kokeiluja
- Arvioidaan kokeilujen perusteella mallien toimivuutta ja asiakkaiden saamaa hyötyä.

Lastensuojelun perhetyön ja perhekuntoutuksen osalta LAPE-hankkeessa on määritelty vaikuttavan ja tarpeisiin vastaavan lastensuojelun perhetyön ja perhekuntoutuksen periaatteita ja täsmennetty alustavasti lastensuojelun perhetyön ja perhekuntoutuksen tutkimusperustaa osana mallinnustyötä. Perhetyössä ja perhekuntoutuksessa tarvittavan ydinosaamisen määrittelyä ei päästy LAPE-ohjelman aikana vielä tekemään.

Perhetyön ja perhekuntoutuksen kehittämistyötä on tehty 12 maakunnassa. Mallinnustyöryhmän (Alatalo ym. 2017) luomaa mallinnusraporttia on hyödynnetty maakuntien perhetyön kehittämistyön pohjana ja mallinnuksessa kuvatut periaatteet ovat ohjanneet ottamaan perheitä mukaan perhetyön kehittämistyöhön (esim. Mauno 2018). Maakunnille suunnatussa kyselyssä 11/12 vastauksista arvoidaan perhetyön ja perhekuntoutuksen sisältöjen ja toimintatapojen vahvistuneen siten, että suhteessa aiempaan tilanne on jonkin verran parempi. Yksi maakunnista ilmoitti että tilanne on pysynyt ennallaan. Myönteisiä muutoksia ovat olleet esimerkiksi perheiden parempi informoiminen perhetyön palveluista, perhetyön sisällön selkiytymi-

nen, lapsen äänen saaminen paremmin esiin työskentelyssä, yhteisten asiakassuunnitelmien, sektorirajat ylittävän työparityön ja keskinäisen konsultoinnin lisääntyminen.

Lastensuojelun perhehoito

Toimeenpanon tuen suunnitelmassa tavoitteeksi asetettiin vahvistaa lastensuojelun sijaisperheissä ja ammatillisissa perhekodeissa toteutuvaa perhehoitoa. Varmistetaan, että sosiaalityön ja muiden toimijoiden tuki perhehoitoa tarjoaville tahoille sekä sijoitetuille lapsille on riittävää ja että tuki vastaa sijoitettujen lasten, nuorten ja perheiden tarpeisiin.

Keinot:

- Määritellään tutkimus- ja tietoperustan sekä asiakkaiden kokemusten perusteella perhehoidon keskeiset periaatteet, joiden varaan ko. lapsen hyvinvointia varmistavaa perhehoitoa voidaan rakentaa
- Kootaan lasten, nuorten, sijaisvanhempien, syntymävanhempien, työntekijöiden ja muiden keskeisten tahojen kokemuksia ja tietoa lapsen kasvua, kehitystä ja turvallisuutta tukevan perhehoidon keskeisistä piirteistä
- Tuetaan lapsen, syntymäperheen ja sijaisperheen toimivia vuorovaikutussuhteita
- Vahvistetaan lapsen arkiympäristöissä ymmärrystä sijoitetun lapsen tilanteesta (esim. päiväkot, koulu)
- Käynnistetään maakunnissa vaikuttavan perhehoidon mukaisia perhehoidon palvelumallien kokeiluja ja arvioidaan kokeilujen perusteella mallien toimivuutta ja asiakkaiden saamaa hyötyä
- Suunnitellaan maakunnallisen lastensuojelun perhehoidon toimintakokonaisuus ja kokeillaan sitä

Perhehoidon osalta on myös määritelty tutkimus- ja tietoperusta. Perhehoidon tutkimusperustaa on vahvistettu tutkimuskatsauksella, joka tehtiin kehittämistyön pohjaksi (Valkonen & Janhunen 2016). Tämän lisäksi perhehoidon toimintakokonaisuutta ja eri osapuolille tarjottavaa tukea on kuvattu mallinnusraportissa (Heino & Säles 2017). Tämän jälkeen 13 maakuntaa on kehittänyt perhehoidon tuen rakenteita sekä suunnitellut ja kuvannut maakunnallista perhehoidon toimintakokonaisuutta mallinnuksen ja hankesuunnitelman tavoitteiden mukaisesti. Myös perhehoidossa olevien lasten vertaisarviointia on kehitetty. Vuoden 2018 lopussa toteutettiin arviointikysely perhehoidon maakunnallisesta kehittämisestä.

Maakunnissa on kehitetty ja pilotoitu perhehoidon eri osapuolten tuen muotoja ja rakenteita. Sen lisäksi eri kuntien välinen yhteistyö on tiivistynyt, ja osassa hankkeita on valmistunut tai on valmisteilla maakunnallisen mallin kuvauksia sekä ohjeistuksia tai suosituksia eri toimijoiden roolien ja vastuiden selkiyttämiseksi. Maakuntien hallinnollinen organisointi on edelleen kesken, mikä on vaikuttanut siihen, ettei hankkeissa vielä olla päästy implementoimaan maakunnallista perhehoidon kokonaisuutta.

Maakuntien kehittäjiin mukaan erityisesti perhehoitajille on onnistuttu vahvistamaan tukea. Myös lasten osallisuus ja lapsikeskeisyys on heidän mielestään parantunut. Kansallisesti koordinoituna on luotu kooste maakuntien lastensuojelun perhehoidon toimintaohjeen sisällöksi (tulossa 2019) sekä fasilitoitu maakuntien välistä yhteisten toimintakäytäntöjen muodostamista.

Sijaishuollon ohjaus ja valvonta

Toimeenpanon tuen suunnitelmassa tavoitteeksi asetettiin tuottaa valtakunnallisesti yhdenmukainen ohjauksen ja valvonnan toimintatapa (valvonnan keinot, määräajat ja laatukriteerit). Vahvistetaan sijoitettujen lasten ja nuorten tarpeiden kuulluksi tulemistä ja mahdollisuuksia vaikuttaa omiin kasvuyhteisöihinsä. Varmistetaan sijoitettujen lasten ja nuorten oikeusturvan toteutuminen sekä vahvistetaan heidän tietoisuuttaan omista oikeuksistaan.

Keinot:

Uudistetaan valvonnan toimintatapoja siten, että

- selkiytetään valvontaa tekevien eri toimijoiden roolit
- määritellään selkeät sijoitettujen lasten ja nuorten yhteydenottotavat omaan sosiaalityöntekijään ja valvoviin viranomaisiin
- luodaan sijoitettujen lasten ja nuorten hyvinvointia ja palvelukokemuksia kartoittava seuranta- ja raportointimenetelmä. Koottavan tiedon avulla kehitetään ja ohjataan sijaishuollon palveluita
- huomioidaan erityisesti perhehoidon ohjaus ja valvonta
- selvitetään, miten valvoa maakuntien ja yhteistyöalueiden toimintaa sekä miten valvontaa koordinoidaan kansallisesti
- tehdään valvonnan kehittämisessä yhteistyötä sijoitettujen lasten ja nuorten kanssa
- huomioidaan valvonnan kehittämisessä soten tuomat palveluiden järjestämisen ja tuottamisen muutokset, valvontaviranomaisia koskevat uudistukset sekä yksityistä sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskeva lainsäädäntö sekä valinnanvapautta koskevat linjaukset

Sijaishuollon valvonnan ja ohjauksen malli on tuotettu vuonna 2017 (Hoikkala ym.). Tämän jälkeen sijaishuollon valvontaa on kehitetty 11 maakunnassa ja kehittämistyötä arvioitu kansallisesti. Lastensuojelun kehittäjien mukaan sijaishuollon valvonnan tila maakunnassa on valtaosan mukaan joko paljon tai jonkin verran parempi kuin aikaisemmin. Erityisesti valvonnan lapsikeskeisyyttä ja lasten osallisuutta on pystytty parantamaan. Tämän lisäksi valvonnasta vastaavien viranomaisten yhteistyötä on tiivistetty. Sijaishuollon valvonnan mallin käyttöönottoa on vaikeuttanut valtakunnallisen valvonnan organisoinnin tulossa olevat muutokset (Luova-viraston perustaminen) maakuntien rakenteiden ja lainsäädännön ollessa vielä auki. Valvonnan kehittämistä on valtakunnallisesti tuettu mm. Lasteri-esiselvityksen, yksityisten yksiköiden selvityksen sekä valtakunnallisten sijaishuollon laatukriteerien määrittelyn avulla. Osana tätä työtä on myös järjestetty Aluehallintovirastojen, Valviran, Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian ja lastensuojelun kehittäjäverkoston yhteisiä tapaamisia.

Lastensuojelun tulosten ja vaikutusten arviointia

Kehittämistyön toivottavia suuntia on mallinnettu laajasti vuonna 2016 (liite 9). Toimeenpanon tuen ja sisällöllisen kehittämisen rakenteita (työrukkasia, kehittäjäverkostoja, kouluttajakoulutus) on luotu ja käynnistetty vuonna 2017 ja jatkettu vuonna 2018 (liite 9). Kaksi tutkimusprojektia on käynnistetty lastensuojelussa vuonna 2017.

Ei-tavoiteltuja tuloksia: Muutosohjelman erittäin laaja sisältö on lastensuojelun näkökulmasta osin voinut johtaa siihen, että palveluiden integraatioon liittyvään työskentelyyn ei ole päästy siinä määrin kuin olisi tarpeen. Kehittämiskohteiden ja sisältöjen laaja-alaisuus on johtanut siihen, että toimeenpanon tuen resurssit ovat olleet tavoitteisiin nähden pienehköt sekä maakunnissa että kansallisen toimeenpanon tuen tasolla. LAPE-ohjelman heikko kiinnittyminen sote-maku-valmisteluun on osaltaan vaikuttanut siihen, ettei työskentelyssä ole päästy riittävästi keskustelemaan siitä, miten suunnitellut uudistukset saadaan toteutettua maakunnallisesti. Lastensuojelun rakenteiden ja lapsi- ja perhepalveluiden rakenteelliset uudistukset jäävät tulevan kehittämistyön varaan.

Muutosohjelma on toisaalta myös lisännyt integraatiota ja yhteistä ymmärrystä sekä maakunnissa että valtakunnallisesti. Kolmannen sektorin toimijat ovat päässeet aikaisempaa paremmin mukaan kehittämis-työhön. Kehittämiskokonaisuus on eniten edistänyt toimintatapamuutoksia, ammattilaisten osaamista ja toimintaa sekä tietoperustan vahvistamista. Osallisuutta on aktiivisesti edistetty kuten myös asiakaslähtöisyyttä. Työtapamuutosten myötä varhaista tukea on edistetty.

Digitalisaation edistämisen osuus ei ole ollut kehittämiskokonaisuuden tavoitteiden keskiössä.

Vuoden 2018 loppuun mennessä lastensuojelun suunnitellut pilotoinnit on toteutettu ja saatu arvioitua niistä syntyneet kokemukset. Hyvät mallit ja käytännöt on myös kuvattu levittämisen mahdollistamiseksi. Kaikki maakunnat eivät ole kehittäneet lastensuojelua, eivätkä kaikkia kokonaisuuksia. Sisältöalueiden kehittämisestä syntyneiden hyvien käytäntöjen ja mallien laajempi levittäminen ja juurruttaminen ei tämän jälkeen tapahdu itsestään, vaan vaatii monenlaista tukea.

- Ohjausvälineiden monipuolistaminen. Sote-uudistuksen myötä lastensuojelun järjestämisvastuu siirtyy kunnista maakunnalliseksi. Muutos on niin suuri, että mm. lastensuojelun käsikirja pitää päivittää vastaamaan uutta lainsäädäntöä.
- LAPEssa on luotu tutkimus- ja tietoperustainen, kansallisesti koordinoitu kehittämistyön konsepti, Lapsi- ja perhesosiaalipalveluiden ja lastensuojelun yhteiskehittämö. Yhteiskehittämö-mallin avulla vahvistetaan lapsi- ja perhesosiaalipalveluiden ja lastensuojelun kehittämisen tutkimus- ja tietoperusteisuutta, tuotetaan tietoon perustuvia työkäytäntöjen mallinnuksia (vrt. terveydenhuollon Käypä hoito -suositukset) sekä luodaan ja vakiinnutetaan toimijoita kokoava yhteinen kansallinen verkostorakenne, jonka avulla kehittämistyötä ohjaava tieto saadaan laajasti käyttöön.
- Tarvitaan pitkäjänteinen ja suunnitelmallinen kansallinen tuki systeemisen, monitoimijaisen toimintamallin ja tiimirakenteen levittämiseen ja juurruttamiseen.

Lisätietoja
Kehittämispäällikkö
Päivi Petrelius
etunimi.sukunimi@thl.fi
Puh. 029 524 7360

Erikoistutkija
Pia Eriksson
etunimi.sukunimi@thl.fi
Puh. 029 524 7744

Osaamis- ja tukikeskusten (OT-keskusten) suunnittelu

Päivi Kaukonen ja Suvi Savola

Erityistason ja vaativimpien palveluiden projektisuunnitelma asetti tavoitteeksi tarpeen mukaisten palveluiden varmistamisen niille lapsille, nuorille ja perheille, jotka tarvitsevat kaikkein vaativinta erityisosaamista ja erikoistumista edellyttäviä palveluita kokoamalla tämä vaativin osaaminen sote-uudistuksessa muodostuville viidelle yhteistyöalueelle perustettaviin osaamis- ja tukikeskuksiin (OT-keskukset). OT-keskukset sijoittuvat maakuntiin, joissa on yliopistosairaala eli Helsinkiin, Turkuun, Tampereelle, Kuopioon ja Ouluun. Erityis- ja vaativimpien palveluiden uudistamisessa tulee sosiaali- ja terveyspalveluiden osalta huomioida myös meneillään olevat valtakunnalliset muutokset erikoissairaanhoidon työnjaossa, keskittämisessä ja päivystyksessä.

Syksyllä 2016 toteutuneessa erityistason ja vaativimpien palveluiden työpajaprosessissa valmisteltiin ja pohjustettiin osaltaan myös hankekauden OT-keskusten suunnittelua. OT-valmistelun alustava mallinnus ”Vaativimman tason palvelujen ja palvelurakenteiden uudistaminen” on raportoitu osana julkaisua ”Erityis- ja vaativan tason palvelujen työpajaprosessin raportit – Osana Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmaa” (2017) THL Työpäperi 26/2017.

Syksyllä 2017 LAPE-muutosohjelmassa asetettiin osaamis- ja tukikeskusten suunnittelutyöhön valtakunnallinen OT-työryhmä. Työryhmän tavoitteena oli määritellä hankekauden aikana valtakunnallinen konsepti osaamis- ja tukikeskuksille yhteisten työskentelyn, keskusteluiden ja kokousten pohjalta. Työryhmän tehtävänä oli sekä yhteisten linjausten valmistelu että toimiminen yhteistyöalueilla toteutuvan suunnittelun ja koordinaation tukena. Työtavoiksi muodostuivat erilaiset kuulemis- ja keskustelutilaisuudet, neuvottelut, kokouspäivät sekä käsiteltyjen teemojen vetäminen yhteen. Valtakunnalliseen OT-työryhmään nimettiin noin kaksikymmentäviisi asiantuntijajäsentä, jotka edustivat yhteistyöalueita ja erilaisia sidosryhmiä.

Työryhmän työn tulos on koottu valtakunnalliseen Osaamis- ja tukikeskusraporttiin, jossa määritellään tulevien keskusten valtakunnallisesti linjattu rakenne ja toimintamallit (Lasten, nuorten ja perheiden osaamis- ja tukikeskukset). LAPE-muutosohjelmassa tehdyn valmistelutyön [loppuraportti](#). Sen lisäksi eri alueilla voi olla omia painotus- ja kehittämistarpeita. Jokainen yhteistoiminta-alue on laatinut myös oman alueensa raportin, jossa määritellään alueen tukikeskuksen toiminta.

Sosiaali- ja terveysministeriö on ollut vastuussa OT-suunnittelusta, ja THL on antanut toimeenpanon tukea. THL:n työosuus on vaihdellut hankekauden 2016–2018 aikana, mutta keskimääräinen työpanos on ollut 0,5 henkilötyövuotta per vuosi.

OT-keskustyön toimeenpanon tuki

Osaamis- ja tukikeskustyön toimeenpanon tuki on suunnittelu ja toteutettu THL:n asiantuntijan ja STM:n vastuuhenkilöiden yhteistyönä. Valtakunnallisen suunnittelun käytännön työn koordinointi on tapahtunut THL:n asiantuntijan toimesta. Myös yhteydenpito ja informointi sidosryhmiin on ollut THL:n vastuulla, mutta sovitusti yhdessä STM:n vastuuhenkilöiden kanssa. Tämän lisäksi OT-työryhmässä on ollut jäsenedustusta THL:stä: koulukotien asiantuntemusta (jäsen ja varajäsen) sekä lastensuojelun edustus (jäsen ja varajäsen). Tämän lisäksi THL on tuottanut tilastotietoa erityistason ja vaativista palveluista sekä yhteisasiakkuuksista.

Alla löytyvät tapahtumat, joiden suunnittelussa ja toteuttamisessa THL on vahvasti ollut mukana. Lähes kaikki tapahtumat ovat pidetty THL:n tiloissa, joten toimeenpanon tuki THL:ltä on siltä osin ollut merkittävä.

6.6.2017	Valtakunnallinen OT-kokous
4.-5.12.2017	Valtakunnalliset OT-päivät
12.6.2018	Valtakunnallinen OT-päivä
19.11.2018	Valtakunnallinen OT-päivä

Vuonna 2017:

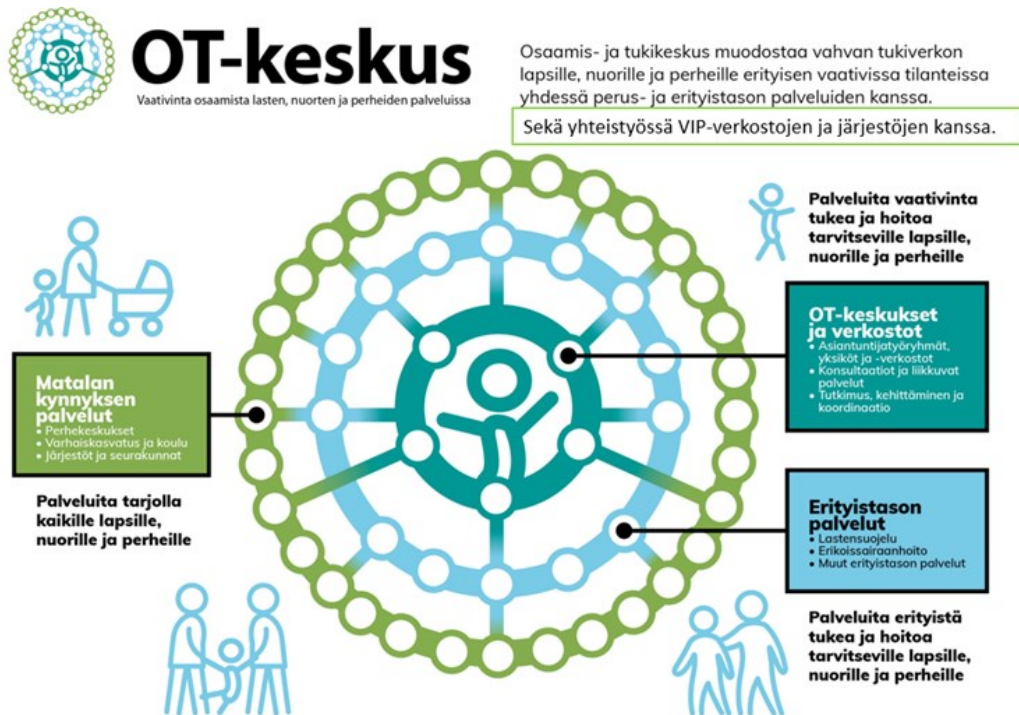
4.10.2017	OT-työryhmän suunnittelupäivä
1.11.2017	OT-työryhmän suunnittelupäivä
14.12.2017	OT-työryhmän suunnittelupäivä

Vuonna 2018:

15.1.2018	OT-työryhmän suunnittelupäivä
8.2.2018	OT-työryhmä suunnittelupäivä
15.3.2018	OT-työryhmän suunnittelupäivä
5.4.2018	OT-työryhmän suunnittelupäivä
16.5.2018	OT-työryhmän suunnittelupäivä
11.6.2018	OT-työryhmän suunnittelupäivä
14.8.2018	OT-työryhmän suunnittelupäivä
4.9.2018	OT-työryhmän suunnittelupäivä+ yliopistojen ja LAPEn tieteellisen neuvoston pyöreän pöydän kokous
2.10.2018	OT-työryhmän suunnittelupäivä
6.11.2018	OT-työryhmän suunnittelupäivä
11.12.2018	OT-työryhmän suunnittelupäivä

Maakuntavierailut:

7.5.2018	Turku
22.5.2018	Tampere
13.6.2018	Oulu (STM)
18.9.2018	Kuopio
31.10.2018	Tampere

OT-keskus. Vaativinta osaamista lasten, nuorten ja perheiden palveluissa

THL:n asiantuntijat ovat aktiivisesti tukeneet yhteistyöalueiden ja niihin kuuluvien maakuntien kehittäjiä erilaisissa OT-keskusten kehittämisvaiheissa. THL:n toimesta johdettiin OT-visualisointikuvien tekoa. Useiden sidosryhmien kanssa on pidetty yhteistyö- ja suunnittelukokouksia työskentelyn eri vaiheissa tarpeen mukana.

LAPE-muutosohjelmakauden kehittämistyön tuotoksina ovat Osaamis- ja tukikeskusvalmistelun loppuraportti (Lasten, nuorten ja perheiden osaamis- ja tukikeskukset. LAPE-muutosohjelmassa tehdyn valmistelutyön [loppuraportti](#) sekä OT-keskusten visualisointikuvat (THL:n ja STM:n kuvapankit).

Toteuma suhteessa tavoitteisiin

OT-työryhmän työskentely oli aktiivista ja sitoutunutta koko hankekauden ajan ja kaikki työryhmän kokouspäivät toteutuivat suunnitellusti. Kaikille alueiden OT-suunnittelussa mukana olleille ja OT-kehittämisestä kiinnostuneille avoimia valtakunnallisia OT-päiviä järjestettiin yhteensä viisi. Päivien tavoitteena oli mahdollistaa laajempi keskustelu OT-suunnittelun keskeisistä kysymyksistä ja OT-työryhmän työn etenemisestä.

OT-työryhmässä käsiteltiin keskeisiä OT-konseptin teemoja ja kuultiin useita eri sidosryhmätahoja sekä valtakunnallisia asiantuntijoita. Alueiden omat suunnitteluryhmät valmistelivat yhteisesti jaettuja asiakokonaisuuksia omissa suunnittelukokouksissaan, ja valmistelun tuotoksia käsiteltiin valtakunnallisissa kokouksissa. Keskeisiä teemoja olivat mm. rahoitus, toimintamallit, rakenne, johtaminen, yhteistyöpinnat ja arvot.

Haasteeksi muodostui tiivis aikataulu ja niukat resurssit suunnittelutyön tuessa ja ohjaamisessa. THL:n resurssi oli erityisen niukka laajaan tehtävään nähden (vain 0,5htv per vuosi, THL). Lisähaasteen hankekaudelle aiheuttivat lukuisat työntekijävaihdokset THL:ssä OT-vastuuhenkilön kohdalla – vastuuhenkilö vaihtui useamman kerran.

OT-keskusten valmistelussa saavutettiin pääosin hankekauden tavoite, yhteisen OT-konseptin määrittely. Joitain osa-alueita jätettiin jatkotyön ohjelmaan aktiivisen suunnitteeluajan ja resurssien niukkuuden vuoksi. OT-keskusten suunnittelu- ja valmistelutyötä jatkaa sosiaali- ja terveysministeriön työryhmä, jossa myös THL on edustettuna.

Lisätietoja

Erityisasiantuntija

Pälvi Kaukonen

etunimi.sukunimi@finnet.fi

Monialaisen arvioinnin kehittäminen kehittämiskokonaisuuksien yhteistyönä

Leena Normia-Ahlsten

Taustatyö	80
Tavoitteen asettelu.....	81
Monialaisen/monitoimijaisen arvioinnin työrukkasen työskentely	87
Tulokset.....	88

Syksyllä 2017 käynnistettiin THL:n, STM:n, OKM:n ja OPH:n yhteinen aivoriihityöskentely, jossa pohdittiin ja valmisteltiin yhteistyössä monialaisen arvioinnin kehittämistä. Työskentely alkoi kunkin palvelun kontekstista. Selvitettiin kohdat, milloin arviointia tehdään joka tapauksessa ja millaisella volyyymilla sitä tehdään. Tämä jälkeen etsittiin painotuserot eri palveluissa, eli miksi arviointia tehdään. Näin pyrittiin löytämään päällekkäiset kohdat, jolloin on riskinä, että ammattilaiset tekevät päällekkäistä työtä ja perhe joutuu monien samanaikaisten arviointien kohteeksi. Eri palveluissa tapahtuvien arviointien sisältö myös selvitettiin. Mitä arvioidaan missäkin palvelussa ja mihin sillä pyritään? Mikä on monialaisen arvioinnin tehtävä eri palveluissa?

Taustatyö

Aivoriihityöskentelyssä selvitettiin arvioinnin lainsäädäntöperustat, eli mihin lainsäädäntö velvoittaa ja mihin oikeuttaa. Kaikissa laeissa on velvoite yhteistyön tekemiseen. Käsitteiden avaaminen osoittautui myös oleelliseksi asiaksi, sillä käsitteitä oli paljon: monitoimijainen, monialainen ja moniammatillinen. Moniammatillisen yhteistyön käsitteelle ei ole olemassa vakiintunutta määritelmää. Eri yhteyksissä sitä kuvaavia termejä voivat olla jaettu asiantuntijuus, moniasiantuntijuus sekä moniammatilliset tiimit ja verkostot. Käytännössä moniammatillisuudella tarkoitetaan eri ammattiryhmiin kuuluvien asiantuntijoiden yhteistyötä ja yhdessä työskentelyä työryhmissä ja verkostoissa, joissa keskeisenä tavoitteena on ”moninäkökulmaisuuden” kehittyminen, jolloin valta, tieto ja osaaminen jaetaan. Nykyiset arviointikäytännöt eri palveluista selvitettiin. Tämä pohjatyö oli tärkeää tehdä yhteisen ymmärryksen saavuttamiseksi. Terveystarkastuksen osalta arviointia tehdään äitiysneuvolan laajassa terveystarkastuksessa, jossa myös äidin lisäksi puolison terveys ja hyvinvointi kartoitetaan. Tämän jälkeen lastenneuvolan laajat terveystarkastukset tehdään 4 kk, 18 kk ja 4 vuoden iässä kaikille. Edellä mainitut tarkastukset ovat monialaisia, koska ne ovat sekä lääkärin että terveydenhoitajan tekemiä. Merkinnät käynneistä tulevat vanhemman että lapsen potilaskertomuksiin. Volyymit tarkastuksissa vuosittain ovat 60 000, 0,2 % lapsista ei käy tarkastuksissa. Kouluterveydenhuollon tarkastukset tehdään 1 lk, 5 lk, 8 lk, jonka lisäksi tulevat määräaikaisten tarkastukset. Lisäkäyntejä on lisäksi noin 30 % lapsista, jolloin täytyy olla selkeä suunnitelma pohjalla. Lääkinnällisen kuntoutuksen tarve, tavoitteet ja sisältö on määriteltävä kirjallisessa yksilöllisessä kuntoutussuunnitelmassa.

Varhaiskasvatussuunnitelma tehdään vähintään kerran vuodessa kaikille päivähoitossa oleville. Sen lähtökohta on olla lapsen pedagoginen suunnitelma, mutta jos tuen tarpeita ilmenee, se kirjataan ylös. Varhaiskasvatussuunnitelman tekevät lastentarhanopettaja ja vanhemmat yhdessä, minkä lisäksi lapsen näkemys, tarpeet ja toiveet selvitetään. Varhaiskasvatussuunnitelma tehdään monialaisesti, jos tuen tarve ilmenee. Kunnat arkistivat varhaiskasvatussuunnitelmat, vasun voi vanhempien luvalla antaa eteenpäin tarvittaessa esim. koulun käyttöön. Välttämättömät tiedot esim. opetuksen järjestämiseen liittyen siirtyvät kouluun. Varhaiskasvatuksen piirissä 2-vuotiaista on n. 54 %, jonka jälkeen määrät lisääntyvät. Lapsen tuen

tarpeen arvioinnin lähtökohtana varhaiskasvatuksessa on vanhempien ja kasvatushenkilöstön havaintojen yhteinen tarkastelu tai lapsen aiemmin todettu erityisen tuen tarve ja hoitosuunnitelma.

Esiopetuksessa on kolmiportainen tuki kuten koulussa. Kouluterveydenhuolto ei ole vielä mukana tässä kohtaa, vaan neuvola on mukana. Esiopetuksesta EOPS siirtyy lapsen mukana kouluun. Perusopetuksen oppimissuunnitelma ja henkilökohtaista opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS) ja kolmiportainen tuki ovat koulussa käytössä.

Opiskeluhoito on universaali ja nykyisin mukaan kolmella eri tasolla on opiskeluhoitoryhmiä. Monialaisen asiantuntijaryhmän kokoonpano riippuu asiasta. Mukana ovat lapsi, huoltaja(t) ja muut tarvittavat asiantuntijat. Lapsi/nuori ja perhe päättävät, keitä ryhmässä on. Toiminta on laissa tarkkaan kuvattu. Ryhmä on verkostotyön muoto, joka kootaan tapauskohtaisesti. Ryhmän kutsuu koolle se, jonka huoli herää. Ryhmä sopii keskuudessaan, kuka on vastuuhenkilö ja kuka koordinoi. Monialaisessa asiantuntijaryhmässä ei ole vakiintunutta kokoonpanoa. Ryhmään voidaan nimetä asiantuntijoita jäseniksi vain suostumuksella. Suostumuksen on hyvä olla aina yksilöity ja kirjallinen. Monialaisessa asiantuntijaryhmässä ei ole anonyymia asioiden käsittelyä.

Sosiaalihuollossa työntekijä, joka ensimmäisenä saa tiedon palveluja tarvitsevasta asiakkaasta, on velvollinen huolehtimaan siitä, että palvelutarpeen arviointi suoritetaan lainmukaisesti. Arviointia tehtäessä asiakkaalle on selvitettävä hänen yleis- ja erityislainsäädäntöön perustuvat oikeutensa ja velvollisuutensa sekä erilaiset vaihtoehdot palvelujen toteuttamisessa ja niiden vaikutukset samoin kuin muut seikat, joilla on merkitystä hänen asiassaan.

Palvelutarpeen arviointi sisältää yhteenvedon asiakkaan tilanteesta sekä sosiaalipalvelujen ja erityisen tuen tarpeesta, sosiaalihuollon ammattihenkilön johtopäätökset asiakkuuden edellytyksistä, asiakkaan mielipiteen ja näkemyksen palvelutarpeestaan, ellei palvelutarpeen arvioimiseen yhteistyössä asiakkaan kanssa ole ilmeistä estettä sekä asiakkaan ja sosiaalihuollon ammattihenkilön arvion omatyöntekijän tarpeesta. Sosiaalihuollon palvelutarpeen arvioinnissa olennaista on monialainen yhteistyö, asiakkaan kuuleminen ja lapsen etu. Perhe voi myös itse hakeutua palveluiden piiriin.

Laissa mainittu laaja yhteistyövelvoite on kuitenkin raskas sosiaalityöntekijöille. Sitä ei ole määritelty, milloin lastensuojelun tarve alkaa. Universaaleja kriteerejä sille ei välttämättä voida rakentaa, koska tilanteet ovat niin erilaisia. Harmaa alue löytyy myös lapsiperheiden sosiaalityön ja lastensuojelun välillä, mikä on todellinen tuen tarve ja mikä on riittävä osaaminen perussosiaalityössä.

Lastensuojelun asian vireille tulon jälkeen sosiaalityöntekijä tai muu lastensuojelun työntekijä tekee palvelutarpeen arvioinnin, jollei se ole ilmeisen tarpeetonta. Sosiaalityöntekijä arvioi, tarvitseeko palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä selvittää lastensuojelun tarve. Arvioinnissa sosiaalityöntekijä selvittää ja arvioi lastensuojelulain mukaisten palvelujen ja tukitoimien tarvetta. Hän myös arvioi lapsen kasvuolosuhteita sekä huoltajien tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden mahdollisuuksia huolehtia lapsen hoidosta ja kasvatuksesta. Lastensuojelulain periaatteet ohjaavat käytäntöä. Lastensuojelutarpeen arviointi kulkee tuen kanssa käsi kädessä.

Tavoitteen asettelu

Aivoriihen tekemän taustatyön tulos oli, että arviointikäytännöt ovat hyvin vaihtelevia ja valtakunnallisen yhtenäistämisen tarve on suuri. Laaja palveluiden koordinoituvastuu on tällä hetkellä lastensuojelulla. Perustasolla koordinoiva taho helpottaisi sosiaalihuoltoa, joka on kuormittunut tällä hetkellä. On myös ongelmallista, että esimerkiksi sosiaalihuollon mukaisessa palvelutarpeen arvioinnissa harvoin hyväksikäytetään terveyspuolen tietoja. Tähän tulisi saada muutos. Yhdyspinnat ovat riskejä ja nimetty yhteyshenkilö tai vastuutyöntekijä olisi erittäin tarpeellinen palvelun jatkumollisuuden turvaamiseksi. Myös yhteisen lapsikäsitteksen luominen on tärkeää, ja yhteinen ymmärrys siitä, mitä kaikkea lapsen hyvinvointi pitää sisällään tai mitä esimerkiksi on lapsen riittävä turvallisuus.

Aivoriihellä oli tiedossa, että kenttä kaipaa konkreettista mallia, josta on apua käytännön työssä. Monessa maakunnassa sellainen oli jo kehitteillä ja yhdenmukaisuuden turvaamiseksi oli tärkeää pystyä vastaa-

maan tähän tarpeeseen riittävän varhaisessa vaiheessa. Maakunnissa odotettiin myös linjausta siitä, mitä lähdetään kehittämään.

Ensimmäisessä vaiheessa perehdyttiin monitoimijaisen arvioinnin toimintamalliin, jonka pohjana toimi Fattore ym. (2009): lapsen hyvinvoinnin malli. Lisäksi käsiteltiin neuvolan ja kouluterveydenhuollon laajoissa terveystarkastuksissa käytössä olevaa viitekehystä. Perheen hyvinvoinnin arvioinnin lähtökohtana ovat vanhempien ja ikätasoisesti lasten näkemykset perheen terveydestä ja hyvinvoinnista, terveystottumuksista ja elämäntilanteeseen liittyvistä voimavaroista sekä huolen aiheista ja tuen tarpeista. Arvioinnissa kiinnitetään huomiota isän ja äidin hyvinvointiin, lapsen hyvinvointiin, vanhemmuuteen ja parisuhteeseen, perheen elinoloihin, mahdollisten sisarusten vointiin ja keskinäiseen suhteeseen sekä perheen tukiverkoston. Mallinnuksessa oli ollut mukana eri palveluissa toimivia ammattilaisia ja kokemusasiantuntijoita. Aivoriihessä pohdittiin myös, voisiko SHL palvelutarpeen arviointia yhdistää monialaiseen asiantuntijaryhmään nykyistä enemmän, tai voisiko esimerkiksi perhetyötä käyttää enemmän koulun ympäristössä. Pohdittiin myös vaihtoehtoa, voisiko monialainen asiantuntijaryhmä toimia suojelun ja hoidon tukena myös siinä vaiheessa, kun lapsen tilanne vaikeutuu. Näin toimijajoukko lapsen ja perheen ympärillä ei vaihtuisi. Tämä korostaisi myös kasvun ja arjen tuen merkitystä.

Perheen elämässä voi olla kuitenkin paljon asioita, joita ei voida käsitellä koulussa. Aina koulu ei ole paras paikka ryhmän kokoontumiselle. Moniammatillinen asiantuntijatyöryhmä koostuu eri alan asiantuntijoista, jossa asiantuntijuus on edustuksellista. Rakenne ei ole tällä hetkellä kaikilta osin toimiva, koska se ei kokoonnu tarvittaessa, vaan tiettyinä aikoina, eikä näin aina tue prosessin etenemistä lapsen eduksi. Asia-
kas(perhe) ei myöskään välttämättä tiedä, että hänen asiaansa käsitellään ryhmässä ja kirjaamisen osalta on kirjavia käytäntöjä.

Aivoriihessä tultiin siihen tulokseen, että olemassa olevien arviointimallien kontekstit ja sisällöt vaihtelevat. Päätettiin ottaa yhteinen lapsikäsitys avuksi yhteisen arviointimallin löytämiseksi, koska pelkät mallit eivät kanna tarpeeksi pitkälle. Käytännönläheinen työskentely tuottaisi parhaiten tulosta. Yhteistä viitekehystä on syytä työstää yhdessä, jotta vertikaalinen ja horisontaalinen yhteistyö avautuvat ja selkiytyvät.

Tavoitteeksi oli muodostunut yhteisen kansallisen viitekehysten rakentaminen arviointiin liittyen. Selvää oli, että kyse on toimintakulttuurin muutoksesta, jossa asiakas ei ole enää kohde. Englannin kielen termin asia on helpompi ilmaista; *assessment* on tavoiteltava asiointi, ei *evaluation*.

Yhteinen lähestymistapa – Common Approach

Monialaisen arvioinnin tarve ja siihen kuuluvien toimijoiden määrä pitää miettiä aina jokaisen lapsen kohdalla yksilöllisesti. Tarve voi nousta esimerkiksi lapsen psyykkisestä oireilusta, lapsen ympäristössä olevien ongelmien tai toimintakykyyn liittyvissä asioissa. Yleensä riittää muutaman alan toimijoiden yhdessä antama apu, mutta mikäli haasteita esiintyy kaikilla näillä osa-alueilla, tarvitaan usean alan toimivaa yhteistä työtä.

Tavoitteena on, että tuen ja avun tarvetta arvioidaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa siten, ettei eri palveluissa käynnistyviä erillisiä arviointeja enää tehdä. Mikäli lapsen tai nuoren tuen tarve kasvaa, jo tehtyä arviointia voidaan täydentää ja syventää. Monesti lapsen ja nuoren elämässä olevat haasteet ovat kuitenkin hyvin kompleksisia ja niissä on monimutkaiset syysuhteet. Toimijoilla voi tällöin olla hyvin erilaiset näkemykset siitä, mitä pitäisi tehdä ja kenen pitäisi tehdä.

Tätä kautta nousee tarve yhteiselle arviointimallille. Se tuo jatkumoa ja selkeyttä arviointiin perheen näkökulmasta, mutta palvelee myös ammattilaisia, koska se toimii ns. sopimuksena siitä, mikä on kenenkin rooli ja selkiyttää myös työn -ja vastuunjakoa. Se on työväline tilanteissa, joissa tuen tarve on monialaista ja edellyttää useampien ammattilaisten osaamista. Yksi tärkeimmistä seikoista on kokonaisvaltaisen tiedon rakentaminen oikeanlaisen tuen tarjoamiseksi.

Arvioinnissa ei koskaan voi sivuuttaa lapsen kokemustietoa. Arviointia tehdään lasta ja perhettä varten ja myös heille, jotta he voivat myös itse muuttaa asioita. Erityistaso ei voi koskaan tehdä arviointia ilman perustasoa. Kun lapsella ei ole erityisiä ongelmia, riittää, kun asiaa tarkastellaan yksittäin/palveluittain,

mutta silloin kun ongelmia tulee, näkökulmaa on laajennettava. Monitoimijaista arviointia ei tarvitse tuoda itseisarvona kaikkialle, mutta tärkeää on löytää yhteinen kieli eri toimijoiden ja alojen välille.

Valtioneuvoston kanslian toteuttama Lasten ja nuorten terveyttä, hyvinvointia, kasvua ja oppimista edistävien palvelujen integraatiota tukevat toimet eri maissa -tutkimus valmistui huhtikuussa 2018. Tutkimuksessa tarkasteltiin toimintamallien ja rakenteiden soveltumista mm. Suomen uudistuvaan maakuntahallintoon ja Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman toimintaympäristöön. Tarkastelun kohteeksi valittiin maita, jotka ovat kehittäneet aktiivisesti lasten, nuorten ja perheiden palvelurakenteita. Australia on yksi näistä maista.

Australiassa on parhaillaan käynnissä hallituksen laaja kansallinen lasten hyvinvointiohjelma 2009–2020, jota koordinoi sosiaalipalvelujen ministeriö. Lasten hyvinvointiohjelmaan liittyen Australiassa kehitettiin yleinen kansallinen viitekehys Common Approach to Assessment, Referral and Support (CAARS) lasten ja perheiden tarpeiden arviointiin, ohjaukseen/lähetekäytäntöihin ja tukemiseen. Mallin kehittämistä on koordinoanut tutkimuskeskus ARACY – the Australian Research Alliance for Children and Youth. Viitekehysten laatimisessa on ollut mukana eri ministeriöiden edustajia sekä kansalliselta että osavaltioiden tasolta ja eri alojen ammattilaisia. Myöhemmin mallin nimi on lyhentynyt the Common Approach -malliksi.

Common Approach -mallin kehittämisen lähtökohtana ei ole ollut yksittäisten haasteiden ratkaiseminen lapsiperhepalveluissa, vaan päämääränä on ollut löytää keino, kuinka nämä yksittäiset haasteet voitaisiin ehkäistä jo ennen kuin ne syntyvät, maanlaajuisesti. Muutos kohti monialaista yhteistyötä ei yksinään riitä muuttamaan asioita, vaan se vaatii uutta, systemaattista tapaa ajatella ongelmaa ratkaisujen kautta, uusia näyttöön perustuvia ohjelmia ja interventioita sekä poliittisen tuen. Samoin kuin Suomessa, myös Australiassa on tultu siihen tulokseen, että matalan kynnyksen palvelujen kehittäminen ja vahvistaminen on tavoite, jota kohti on lähdettävä. Common Approach on yhteinen viitekehys, johon voivat sitoutua kaikki lapsiperheiden parissa toimivat ammattilaiset.

Common Approach -mallin yksi periaate on kumppanuus. Toiminta perustuu molemminpuoliseen kunnioitukseen ja luottamukseen niin asiakkaan ja työntekijän välillä kuin ammattilaisten keskinäisissä suhteissa. Valta ja päätöksenteko on jaettava, samoin työskentelyn päämäärät ja tavoitteet. Toinen periaate Common Approach -mallissa on välittävä ja yksilöllinen kohtaaminen. Kuunteleminen ja kunnioitus ovat avaintekijöitä sille, että ihminen voi asiakastilanteessa tuntea tulevaisuutensa kohdelluksi ihmisenä.

Lapsen elämää tulee tarkastella kokonaisuutena. Lasta kuuntelemalla voidaan paremmin auttaa vanhempia katsomaan asiaa lapsen näkökulmasta ja löytää keinot, miten vanhempi voisi parantaa lapsen tilannetta. Common Approach -malli auttaa työntekijää toimimaan fasilitaattorina tai keskustelun avaajana vanhemman ja lapsen välillä. Mallin ydinperiaatteet ovat lapsikeskeisyys, kokonaisvaltaisuus, voimavarakeskeisyys ja yhteistoiminnallisuus.

Viitekehykseen on kehitetty hyvinvoinnin ympyrä, jossa on kuusi ulottuvuutta ja viitekehysten erityisenä vahvuutena on kunkin ulottuvuuden ulottaminen kolmelle tasolle: lapsi – perhe – yhteisö. Common Approach -mallin kokonaisvaltainen ajattelu sisältää fyysisen terveyden, mielenterveyden, suhteet ihmisiin ja yhteisöön, perustarpeet (joka sisältää materiaaliset perustarpeet), oppimisen ja turvallisuuden. Nämä kaikki osa-alueet tulee ottaa huomioon lapsen tilannetta kartoittaessa. Vain yhden tai muutaman osa-alueen tarkastelu ei riitä. Vahvuuksiin keskittyminen mahdollistaa avoimen keskustelun asiakkaan ja työntekijän välillä. Common Approach ei ole riskinarviointimenetelmä, vaan monipuolinen ja mukautuva tapa työskennellä siten, että lapsi on keskiössä. Malli korostaa jokaisen työntekijän ja myös muiden aikuisten roolia ja vastuuta lapsen hyvinvoinnista.

Common Approach- mallista on tehty laaja tutkimus (Social Policy Research Centre, University of New South Wales), joka sisältää haastatteluja, havainnointi- ja vertailututkimuksia sekä palautetta koulutuksista. Mallia on pilotoitu useissa eri palveluissa, mm. sivistystoimissa, terveydenhuollossa, sosiaalipalveluissa sekä järjestöissä. Tutkimuksen tulokset Common Approach- mallista ovat lupaavia. Lasten ja perheiden tarpeet tunnistettiin aikaisemmassa vaiheessa. Ammattilaiset tunnistivat myös paremmin lasten, nuorten ja perheiden vahvuuksia. Ymmärrys tarjolla olevista palveluista kasvoi ja tietoisuus ennaltaehkäisevästä työotteesta lisääntyi ammattilaisten keskuudessa. Huomionarvoista on, että ammattilaiset ottivat sellaisia lapsen elämän osa-alueita huomioon, jotka eivät suoraan liittyneet oman ammattikunnan piiriin.

Yhteinen viitekehys ja toimiva monialainen yhteistyö edellyttää tiettyjä avainelementtejä. Näitä ovat Common Approach -mallin tutkimuksen mukaan lisääntynyt yhteistyö läpi koko palvelujärjestelmän, peruspalveluista erityisen ja vaativan tason palveluihin. Ennaltaehkäisevä strategia pitää olla sama ja se tulee ulottaa kaikkialle organisaatioihin, lakiin ja järjestöihin. Kestävä muutos saadaan aikaiseksi vain, jos yhteistyö on pitkäaikaista ja koordinoitua läpi kaikkien eri sektoreiden. Lisäksi tarvitaan yhteen sovittavaa johtamista ja sopimuksia, rakenteita ja käytäntöjä, jotka tukevat yhteistyön tekemistä ottaen huomioon paikalliset erityispiirteet. Yhteisen vision tulee olla sanoitettu, jotta halutut tulokset ja tavoitteet saavutetaan. Tämä puolestaan edellyttää roolien selkeytystä ja vastuunjakoja toimijoiden kesken. Välittämisen kulttuuri muodostuu luottamuksesta ja kunnioituksesta toisiin toimijoihin, sekä siitä, että vastuu asiakkaista on jaettu ja lapsen tarpeet ovat etusijalla. Oleellista on työskentely perheiden kanssa, ei perheille.

Common Approach- mallissa on kehitetty välineitä keskusteluun perheiden kanssa. Näitä ovat esimerkiksi hyvinvointiympyrä (Wellbeing wheels) ja kysymyspatteristot (Question Booklets). Siitä on apua esimerkiksi kun ammattilainen valmistautuu keskusteluun perheen kanssa, mutta se tarjoaa myös rakenteen keskustelulle ja auttaa hahmottamaan seuraavat askeleet työskentelyssä perheen kanssa. Lisäksi sen avulla voidaan seurata tilanteen etenemistä. Kuka tahansa, joka on tekemisissä lasten, nuorten ja perheiden kanssa, voi hyödyntää mallia.

Common Approach-mallissa on kuitenkin myös poliittisen tason konteksti, jolla voidaan vaikuttaa suoraan palvelujärjestelmään. Tasmanian osavaltiossa on parhaillaan meneillään pilotti tästä.

Australian ja Suomen palvelujärjestelmät eroavat jonkin verran toisistaan, mutta pääperiaatteiltaan ne ovat yhteneväiset. Australiassa on universaaleja palveluita, kohdennettuja palveluja ja lisäksi erityisen ja vaativan tason palvelut. Common Approach -mallin tutkimuksessa nostetaan esiin erittäin haastavat tilanteet lapsen elämässä (wicked problems), joihin ei yksikään organisaatio tai palvelu pysty vastaamaan yksin. Yleensä ammattilaiset ovat myös ongelman lähtökohdista eri mieltä ja siitä, mitä niille pitäisi tehdä. Yhteinen viitekehys tai lähestymistapa voisi tuoda ratkaisun tähän.

Suomea ja Australiaa yhdistää kokonaisvaltaiseen muutokseen pyrkiminen lapsiperhepalveluissa ja painopisteen siirtäminen varhaiseen tukeen. Mikäli kaikilla lapsiperhepalveluissa toimivilla olisi käytössään saman viitekehyksen tuomat menetelmät ja yhteinen tapa työskennellä, se auttaisi ensisijaisesti lasta, nuorta ja perhettä olemaan työskentelyn keskiössä. Mikäli malli ei olisi kenenkään tietyn toimijan valmiiksi omistama, siihen olisi helpompi kaikkien sitoutua. Kentältä on noussut viestiä, että sinne kaivataan tällaista uutta mallia. Lisäksi yhteinen malli helpottaa joustavaa yhteistyön tekemistä ammattilaisten kesken, koska kaikilla on tiedossa yhteiset pelisäännöt, työn tavoite ja oma rooli työskentelyssä.

Aivoriihi tutustui Common Approach -malliin ja hyväksyi sen yhteisen viitekehyksen pohjaksi, jota voisi lähteä jatkokehittämään Suomeen. Päätettiin perustaa työryhkanen, joka perehtyisi aktiivisesti monitoimijaisen/monialaisen arvioinnin malliin. Osallistujat tulisi valita substanssiosaamisen kautta ja myös maantieteellisesti kattavasti. Sekä perus- että erityis- ja vaativan tason tulisi olla edustettuna, kuten myös kaikki palvelut. Ehdotukset osallistujista saatiin kentältä 2017 vuoden lopussa ja lopullinen kokoonpano hyväksyttiin aivoriihessä.

Työryhmän puheenjohtajana toimi Arja Hastrup, varapuheenjohtajana Jukka Mäkelä ja sihteerinä Leena Normia-Ahlsten Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselta.

Monialaisen/monitoimijaisen arvioinnin työryhän jäsenet:

Kanta-Häme	Marika Paasikoski-Junninen	Perhe- ja sosiaalipalvelujen johtaja
Lappi	Niina Lakkala	Lastensuojelun vs. esimies
Etelä-Karjala	Anne Korhonen	Palvelupäällikkö, Lasten ja nuorten tutkimukselliset ja hoidolliset palvelut
Pohjanmaa	Maria Lindvall	Johtava sosiaalityöntekijä, Lasten ja perheiden palvelutarpeen arviointi
Keski-Suomi	Marianna Savio	Vs. ylilääkäri, lastenpsykiatria
Pohjois-Savo	Tarja Koskinen	Ylilääkäri, nuorisopsykiatrian ja psykiatrian erikoislääkäri
Päijät-Häme	Saila Juntunen	Vastaava koulukuraattori
Päijät-Häme	Eija Virtanen	Neuvolan palveluesimies
Kymenlaakso	Jutta Raita	Varhaisen tuen kehittäjä lääkäri
Pääkaupunkiseutu	Marjo Alatalo	Kehittämissuunnittelija, monialaisen arvioinnin koordinaatio PKS-LAPE
Uusimaa	Maarit Lindman	Varhaiskasvatuksen erityisasiantuntija
Etelä-Pohjanmaa	Sari Hyytinen	Osastonhoitaja perhesuunnittelu, äitiys- ja lastenneuvola
Pirkanmaa	Maippi Kiiski	Vammaispalvelujen palvelupäällikkö
Pelastakaa lapset ry	Hanna Tulensalo	Kehittämispäällikkö, Lapsi- ja nuorisososiaalityön erikoissosiaalityöntekijä
Keski-Pohjanmaa	Teemu Parpala	Lastenneuvola- ja kouluterveydenhuollosta vastaava lääkäri ja perheneuvolalääkäri

Kokemusasiantuntijat:

	Dorota Kyntäjä	KokoA ry
	Mareena Heinonen	Kasper –Kasvatus ja perheneuvonta ry
	Aino Taipalus	Osallisuuden aika ry
	Minna Kallio	Osallisuuden aika ry

Ryhmissä vierailleet:

Vantaa	Anna Klingenberg-Peltola	Esimies, lastensuojelun tukipalvelut
Eksote	Riitta Hakoma	Perhepalvelujen johtaja
Etelä-Pohjanmaa	Tiina Perä	Johtava ylläkäri
Uusimaa	Katri Kalske	Toimialajohtaja
Pirkanmaa	Maria Antikainen	Perhekeskuskoordinaattori
SOS Lapsikylä	Elina Stenvall	Kehittämissuunnittelija
Ensi-ja turvakotien liitto	Jonna Lehtikoinen	Opiskelija
Inforglobe	Mikaeli Langinvainio	Toimitusjohtaja

Monialaisen/monitoimijaisen arvioinnin työrukkasen työskentely

Työn tavoitteena oli

1. etsiä ratkaisuja ja nostaa esiin kohtia, jotka tarvitsee ratkaista
2. löytää yhteinen ymmärrys siitä, mitä monialainen arviointi on, mitä siihen sisältyy ja miten se parhaiten palvelee lasten, nuorten ja perheiden tarpeita.
3. muodostaa lapsen arjesta ja hyvinvoinnista lähtevä yhteinen viitekehys, josta syntyy työkalu > mahdollistaa paremmin lapsen ja perheen hyvinvoinnin tukemisen
4. monitoimijaisen/monialaisen arvioinnin malli, joka mahdollistaa lasten ja perheiden varhaisen tuen ja avun entistä paremmin ja vähentää päällekkäistä työtä eri toimijoiden kesken.

Työrukkasen aloitti työskentelynsä helmikuussa 2018 ja kokoontui noin kerran kuukaudessa vuoden loppuun asti. Työrukkasen perehtyi CA-malliin ja pohti voisiko se olla sovellettavissa Suomeen. Työrukkasen näki tarpeellisuutena sen, että olisi olemassa viitekehys, joka ei kytkeydy mihinkään aiempaan malliin. CA voi työrukkasen näkemyksen mukaan auttaa ammattilaisia katsomaan asioita hieman laajemmin.

Työrukkasen perehtyi lasten, nuorten ja perheiden kokemuksiin ja näkemyksiin hyvästä palvelusta (asiakasnäkökulma). Kokemusasiantuntijat toivat esiin, että asiakkaan näkökulmasta ei ole väliä sillä, millainen malli ammattilaisilla on käytössä. Tärkeintä on, että asiakas tulee kohdatuksi, kuulluksi ja että malli on kaikille sama. Kokemusasiantuntijat toivat myös esiin sen, että jos asiakas on kokenut saaneensa hyvää palvelua, hän ajattelee että on käynyt ”hyvä tuuri” työntekijän suhteen. Palvelukokemuksen onnistuminen on usein yksittäisen työntekijän vastuulla. Luottamuksen luomisen, kohtaamisen ja kuulluksi tuleminen ja samalla osallisuuden näkökulmasta yhden tutun työntekijän näkökulma nousee tärkeäksi. Kokemus toimijana olemisesta on tärkeä ja ammattilaisen tehtävänä on tehdä näkyväksi sitä, että ollaan samalla puolella. Tarpeeksi yhteinen tavoite on voimavaraistavaa ja luottamuksellista suhdetta luodaan rehellisyydellä. Faktat ja toimintamallit kerrotaan ja työntekijällä on kunnioitus asiakasta kohtaan.

Työrukkasen perehtyi hyvään palveluun myös työntekijän näkökulmasta, eli kuinka ammattilaiset voivat tehdä työtä yhdessä mahdollisimman hyvin. Työrukkasen nosti esiin, että olemassa olevasta palveluvalikosta ei kyetä antamaan asiakkaalle sitä palvelua, jota tämä tarvitsisi. Hyvää arviointia ehkä tehdään,

mutta ei ole olemassa palveluita, joita lapsi tai perhe tarvitsisi ja myös joustamattomat palvelut ovat tällä hetkellä ongelma. Osaaminen puolestaan kulminoitui työrukkasen näkemyksen mukaan aitoon kohtaamiseen, koska ilman sitä ei voi syntyä yhteistä ymmärrystä. Yhdessä ajattelemisen taito on tärkeää ja se edellyttää työntekijältä taitoa ja kykyä olla vuorovaikutuksessa. Lisäksi verkoston kokoaminen lapsen ympärille vaatii työntekijältä ammattitaitoa. Suhteen luomista asiakkaaseen ei voi tehdä siinä vaiheessa, kun on jotain arvioitavaa, vaan sen on lähdettävä jo äitiysneuvolasta.

Palveluohjauksen näkökulmasta työrukkasessa nousi esiin, että työntekijälle ei välttämättä ole selvää, keneen ottaa yhteyttä missäkin tilanteessa. Ratkaisu voisi olla palveluohjauksellinen monialainen tiimi, esim. työnjakotiimi, joilla on riittävä tieto lapsen ja perheen asioista. Oppilashuollon asiantuntijaryhmän kaltainen ryhmä voisi olla yleisemmässä käytössä, perhekeskuksen kontekstissa. Huomionarvoista on, että keskitetympi palveluohjaus toimii pienemmissä asukasohjissa, mutta ei välttämättä isommissa. On ratkaistava, miten perheiltä saadaan lupa siihen, että otetaan opettajat ym. mukaan erikoissairaanhoidon. Tämä liittyy oleellisesti perheiden motivaatioon ja myös työntekijöiden osaamiseen.

Jotta asiakas voi saada hyvää palvelua, johdon on mahdollistettava hyvän työn tekeminen työntekijätasolla. Työrukkasen ehdotti ratkaisuksi esimerkiksi maakunnallista johtoryhmää, jossa on laaja verkosto päättäviä henkilöitä. Yhteisen pöydän ääressä tehtäisiin suunnitelma, aikataulu ja sovittaisiin toimintatavat. Palautetta on kerättävä. Tiedolla johtaminen on yksi tärkeimmistä elementeistä tässä kohtaa. Minne tieto kerätään? Se, että tietoa on, ei ole vielä arviointia, vaan tieto on myös jäseneltävä. Millaisia apuvälineitä tähän on saatavilla? Vaikuttavuuden tulisi kuulua arvioinnin sisään. Asiantuntijoilla on paljon tietoa, mutta tieto pitää saada kerättyä yhteen. Tätä kautta nousee tarve yhtenäisille kirjaamisen menetelmille ja pohja yhteiselle toiminnalle. Yksi lapsi – yksi tilannekuva -työ mahdollisesti vastaa tähän. Tavoitteena olisi asiakasprosessin alusta loppuun asti yhteensopivat välineet.

Työrukkasen tutustui erilaisiin työkaluihin ja sähköisiin alustoihin, jotka voisivat toimia CA-mallin tukena ja konkretisoisi sen käytännön asiakastyöhön. Tällaisia työkaluja ovat Empower Kids, Multiwiev-työkalu ja myönteisen tunnistamisen menetelmä. Ammattilaisilla pitää olla käytettävissään työkaluja, jotka tukevat ammattilaisen ja asiakkaan välistä vuorovaikutusta. Työkaluja tarvitaan myös siksi, että sellaisetkin työntekijät, joilla ei ole luonnostaan hyviä vuorovaikutustaitoja, voivat tarjota hyvää asiakaspalvelua. Empower Kids on Turun yliopiston hoitotieteen laitoksen kehittämä peli lapsille. Se tuo hyvin esiin lapsen osallisuutta. Myönteinen tunnistaminen on menetelmä, josta on tehty Tampereen yliopistolla väitöskirja. Se voisi toimia hyvin yhtenä yhteisen viitekehyksen/lähestymistavan sisällöistä ja tapana, millä työtä tehdään. On toki olemassa paljon koulutuksia, esim. dialogisia menetelmiä varten, mutta jos myönteinen tunnistaminen olisi kaikkialla käytössä, se toisi konkretiaa myös toimintakulttuurin muutokseen. Kun kaikki ammattilaiset lähestyivät samaa asiaa uudesta näkökulmasta, se voi herättää uusia oivalluksia.

Kompassi on sähköinen itsearvioinnin menetelmä, jolla saadaan kokonaisvaltaisesti tietoa asiakkaan kokemuksesta itsestään ja tilanteestaan. Multiview mahdollistaa lukuisten asioiden arvioinnin monesta näkökulmasta näyttäen tulokset yhtenä dynaamisena kuvana. Multiwiev on Varsinais-Suomessa pilotoitu ja Kompassi puolestaan Kanta-Hämeessä laajasti käytössä oleva varteenotettava työkalu. Työrukkasen näkemyksen mukaan nämä kaikki työkalut olisi mahdollista sovittaa yhteen osaksi yhteistä lähestymistapaa.

Tulokset

Osallisuuden edistämisen näkökulma

Kaikkien palvelujen ja sitä kautta kaikkien ammattilaisten ydintehtävä on olla kiinnostuneita siitä, mitä perheelle kuuluu. Ongelmista puhuminen on ammattilaisilla syvässä. Avunsaanti on tällä hetkellä liiaksi vanhemman voimavaroista ja työntekijästä kiinni. Perheen tarinaa ei riittävästi huomioida, vaan liian usein uusi työntekijä tulee hoitamaan perheen asioita. Palvelu on yhä edelleen melko organisaatiolähtöistä, ja esimerkiksi lomakkeet on tehty usein organisaation näkökulmasta käsin.

Monialainen työ lähtee kyvystä keskustella perheiden kanssa. Tämä Suomessa on puuttunut parhaimmistakin menetelmistä, sillä monet mallit ovat aikuisten keskustelua varten. Vaikka myös ammattilaisten

väliseen keskusteluun tarvitaan aikaa ja tilaa, suurin haaste ei ole keskustelu ammattilaisten välillä, vaan se miten keskustellaan lasten ja perheiden kanssa. Työrukkasessa nähdään Common Approach laaja-alaisena viitekehyksenä, joka kartoittaa kaikki elämän osa-alueet. Nuorisoikäisten erityispiirteet tulee huomioida sen avulla ja kaikille yhteinen lähestymistapa vähentäisi myös leimaavaa ajattelua. Tarvitaan jotain uutta, koska vanhat mallit eivät ole toimineet vastaavalla tavalla. CA-viitekehys toisi lapsen näkökulman tähän kokonaisuuteen ja toimisi hyvänä apuvälineenä. Yhteistä kieltä tarvitaan, nimenomaan asiakkaan kieltä.

Yhteisen lähestymistavan voi yhdistää myös yhdyspintatyöhön. Common Approach ei riitele muiden mallien kanssa, vaan ne voidaan yhdistää siihen. Se voidaan integroida myös laajoihin terveystarkastuksiin. Yhteinen lähestymistapa ei riitele myöskään Lapset puheeksi -mallin kanssa, koska se on lähtökohtainen väline lapsen kanssa keskusteluun.

LAPE-ohjelman toimintakulttuurin muutos ei ole vielä realisoitunut riittävän hyvin. Toinen periaate, osallisuuden edistäminen, ei ole vielä tavoitetasollaan. Yhteisen lähestymistavan kautta voidaan toimeenpanna lapsen oikeuksia. Kaikkia yhteisen lähestymistavan hyötyjä ei välttämättä vielä edes voi nähdä, vaan on mentävä kokeilemisen kautta, yhteiskehittämisen periaatteella. Tarkoitus on tehdä pohjatyö nyt hyvin ja sen jälkeen tutkimus on kiinnitettävä mukaan kehittämistyöhön. Pilotointi ja kouluttajakoulutukset tulevat myös kyseeseen sen jälkeen. Pitää korostaa CA:n näyttöön perustuvia puolia. Lapsen oikeudet on hyvä lisätä yhteiseen lähestymistapaan. Lisää kokemusasiantuntijoita tarvitaan jatkokehittämiseen. Teknisen ratkaisun tulisi olla myös kaikille yksi yhteinen.

Työ monialaisen/monitoimijaisen arvioinnin kehittämiseksi on vielä kesken. Kyse on toimintakulttuurin muutoksesta, mikä ei toteudu muutamassa vuodessa. Yhteinen tahtotila on kuitenkin saavutettu ja kentällä on erittäin vahvasti sitouduttu CA-mallin käyttöönottoon. Koulutuksia aiheesta kysytään ja puheenvuoroja pyydetään pitämään aiheesta. Suomessa ei kuitenkaan ole monialaisen/monitoimijaisen arvioinnin, yhteisen CA viitekehyksen, osalta kouluttajia/osaajia toistaiseksi muualla kuin Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella.

Lisätietoja
Erikoissuunnittelija
Leena Normia-Ahlsten
etunimi.sukunimi@thl.fi
puh. 029 524 8025

Muutosohjelman viestintä

Soila Veltheim

Kohderyhmät.....	91
Viestinnän johtaminen & käytännön toteutus	91

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman viestintä perustui valtionhallinnon viestintäsuositukseen, jonka mukaan viestintää ohjaavat arvot ovat:

- avoimuus
- luotettavuus
- tasapuolisuus
- ymmärrettävyys
- vuorovaikutteisuus
- palveluhenkisyys

Viestintä oli muutosohjelman päivittäistä strategista toimintaa. Viestintää suunniteltiin, arvioitiin, mitattiin ja kehitettiin jatkuvasti asiakastarpeita ajatellen. Muutosohjelman toimeenpano on vaatinut jatkuvaa, oikea-aikaista ja ymmärrettävää viestintää.

LAPE-viestinnän tavoitteisiin vaikuttivat myös THL:n ja STM:n väliseen toteuttamissopimukseen kirjatut tavoitteet, jotka on määritelty seuraavasti:

1. Kehitetään välineet eri-ikäisten lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin sekä palvelujen seurantaan tietoon perustuvan päätöksenteon tueksi.
2. Lapsivaikutusten arviointi
3. Matalan kynnyksen palvelujen verkostoiminen: Perhekeskustoimintamalli, Varhaiskasvatus ja koulu hyvinvoinnin tukena
4. Lasten, nuorten ja perheiden mielenterveyden edistäminen, mielenterveysongelmien ehkäisy sekä varhainen tuki ja hoito
5. Erityistaso ja vaativa taso
6. Lastensuojelu
7. Luo luottamusta – suojele lasta opas ja verkkokoulutus

Kohderyhmät

THL:n sisäiset kohderyhmät	Ulkoiset kohderyhmät
THL:n johto ja koko henkilöstö HYVO-osasto HYLA-yksikön henkilöstö LAPE-henkilöstö THL:n osastotiedottajat	<p>STM, eduskunta ja valtioneuvoston kanslia OKM ja muut ministeriöt</p> <p>Kunnalliset ja maakunnalliset päättäjät (viranhaltijat ja luottamushenkilöt) Sote-alan asiantuntijat ja ammattilaiset julkisella, yksityisellä ja kolmannella sektorilla (päiväkodit, oppilaitokset, terveyskeskukset, järjestöt etc.)</p> <p>Kansalaiset eri rooleissa (yhteiskunnan ja yhteisön jäsen, veronmaksaja, palvelujen käyttäjä ja asiakas, erityisesti lapset, nuoret ja perheet)</p> <p>Tutkimus- ja kehittämis-kumppanit: sosiaalialan osaamiskeskukset yliopistot, korkeakoulut, oppilaitokset</p> <p>LAPE-ohjausryhmän jäsenet LAPE-projektiryhmän jäsenet</p> <p>Alueellisten yhteistyöryhmien jäsenet ja hankekumppanit:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Muutosagentit • Maakunnallinen lapetyöryhmä (kuntien edustajat kuntien omista LAPE-työryhmistä) <p>Media (sanoma/aikakauslehdet, TV, radio) Tutkimuslaitokset Kansalliset tiedeyhteisöt Kansainväliset tiedeyhteisöt</p>

Viestinnän johtaminen & käytännön toteutus

STM vastasi LAPE-muutosohjelman viestinnän johtamisesta. Viestinnän operatiivinen toimeenpano – päivittäisviestintä ja hankeviestintä – on ollut THL:n asiantuntijoiden vastuulla. THL:stä käsin viestintää on kokopäiväisesti suunnitellut ja tehnyt kaksi erikoissuunnittelijaa hankkeen projektipäällikön alaisuudessa ja he ovat osallistuneet hankkeen viestintäryhmän kokouksiin STM:ssä. Viestintähenkilöt ovat vaihtuneet hankkeen aikana, mikä on tuonut oman haasteensa viestinnän päivittäiseen toteuttamiseen.

Muutosohjelmalle oli määritelty ydinviesti, joka on julkaistu STM:n verkkopalvelussa vuoden 2017 lopulla.

Muutosohjelman viestinnän painopisteitä olivat verkkoviestintä, sosiaalinen media ja tapahtumaviestintä. Viestinnässä painotettiin erityisesti kohderyhmien tarpeiden huomioimista ja eri viestintäkanavien ja -keinojen käyttöä suunnitelmallisesti. Yksi keskeisistä viestinnän tavoitteista oli rakentaa yhteistyötä sidosryhmien, erityisesti tulevien maakuntien edustajien, kanssa suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti. Tavoite saavutettiin, yhteistyö jatkuu hankekauden jälkeenkin.

Thl.fi-verkkopalvelussa muutosohjelmalla oli omat sivut thl.fi/lape, joita päivitettiin hankkeen edetessä jatkuvasti. Sivut julkaistiin vain suomenkielisinä. Sivujen visuaalinen ilme oli yhdistelmä thl.fi:n ja kärki-

hankkeen ilmettä. Sivusto on osa muutosohjelman verkkoläsnäoloa ja siltä on useita linkityksiä esim. STM:n verkkosivuille, erityisesti stm.fi/hankkeet/lapsi-ja-perhepalvelut-sivuille sekä kärkihankkeiden verkkotuotteisiin, kuten uutiskirjeisiin ja Youtube-julkaisuihin.

Sisällöllisesti sivujen painopiste on ollut hankeviestinnässä, erityisesti tapahtuma-viestinnässä ja hanke- ja kehittämistyöhön fokusoituvassa viestinnässä, jonka kohderyhmää ovat erityisesti sote-valmisteluun osallistuvat asiantuntijat ja ammattilaiset maakunnissa.

Viestintä keskittyi tuottamaan ajankohtaista ja ymmärrettävää sisältöä. Sivujen etusivulle tuotiin ajankohtaista sisältöä nostoina, esim. uusia julkaisuja. Twitter-virta päivittyi jatkuvasti sivulle. THL:n sähköisessä tapahtumakalenterissa on julkaistu jokainen LAPE-tapahtuma ja sen jälkeen kaikki tallenteet sekä tilaisuuksien esitykset on arkistoitu tapahtumakalenterin sivulle. Muutosohjelman tuloksista ja tuotoksista viestitään tarkemmin thl.fi-verkkopalvelun Lapset, nuoret ja perheet -aihesivustolla.

Avoimien verkkosivujen lisäksi hankeviestinnällä on ollut myös oma työtila THL:n verkkopalveluissa ja siihen pääsy on edellyttänyt käyttötunnuksia. Sivustoa ovat käyttäneet hanketyötä tekevät THL:n ja STM:n asiantuntijat sekä maakuntien hankejohto ja muutosagentit.

Tapahtumaviestintä on käsittänyt useita erityyppisiä tapahtumia, jotka suunnattiin muutosohjelman kansallisen hankeorganisaation lisäksi sidosryhmille. Keskeisimpiä tapahtumia ovat olleet valtakunnalliset LAPE-päivät ja LAPE-konferenssit. Pelkästään vuonna 2018 järjestettiin THL:n toimesta 54 LAPE-tapahtumaa, ja oltiin mukana 29 tapahtumassa, kuten Terve-sos-messuilla ja Lastensuojelupäivillä. Jokaisella kehittämiskokonaisuudella on ollut jatkuvasti tapahtumia ja kutsuvierastilaisuuksia. Tapahtumien järjestäminen on ollut iso työkenttä: etukäteismainonta, tapahtuman aikainen sometus sekä jälkimarkkinointi monessa tilaisuudessa on vaatinut paljon resursseja. Myös fyysiset järjestelyt tavarankuljetuksineen ovat sitä työtä, joka näkyy onnistuneena tapahtumana.

Sisältömarkkinointia sosiaalisen median kanavissa – Twitter Instagram ja Facebook – on tehty jatkuvasti ja näytävästi. Kanavien valinnan jälkeen on varmistettu jatkuva aktiivinen läsnäolo niissä. Sosiaalisen media kanavissa on tapahtumien aikana välitetty runsaasti informaatiota sanoin ja kuvin, online. Someviestinnässä on järjestelmällisesti käytetty hashtagia #lapemuutos.

Viestinnän vaikuttavuuden seurannassa ja arvioinnissa on käytetty kävijämääriä ja tietoja esim. käyttäjien suosituimmista sivuista thl.fi-verkkopalvelussa. Sosiaalisen median kävijätietoja on seurattu jatkuvasti ja reagoitu siellä #lapemuutos -aihetunnisteella merkittyihin postauksiin. Tapahtumaviestinnässä tietoa viestinnän vaikuttavuudesta saadaan asiakaspalautteesta, jota on kerätty webropol-työkalulla heti tapahtuman jälkeen osallistujilta. Erityinen onnistuminen on ollut @THLlapemuutos Twitter-tili ja aihetunniste #lapemuutos, joka pyörii nyt ihan omillaan jo. Marraskuussa 2018 Twitterissä oli yhteensä 67 300 näyttökertaa @THLlapemuutos -tilin twiiteilla.

Kuvat: Soila Veltheim, THL: Muutosagenttien tapaamisista ja valtakunnallisilta LAPE-päiviltä.

Lisätietoja
Erikoissuunnittelija
Soila Veltheim
etunimi.sukunimi@thl.fi
puh. 029 524 7623

Sukupuolivaikutusten arviointi ja tasa-arvonäkökulma

Arja Hastrup

Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelman lähtökohtana on perheiden monimuotoisuus, ja sen tietoinen huomiointi palveluita kehitettäessä. Palveluiden kokoamisen yhtenä periaatteena on vanhempien sekä eri-ikäisten lasten ja nuorten erilaisten palvelutarpeiden sekä eri sukupuolten tarpeiden huomioon ottaminen. Tällöin sukupuolten tasa-arvonäkökulma on yksi tekijä osana laajempaa yhdenvertaisuuskysymysten huomioimista. Yhdenvertaisuutta painotettiin vahvasti muutosohjelmassa.

Lapsen oikeudet ja etu olivat LAPE-ohjelman kantavia periaatteita ja se sisältää sukupuolten tasa-arvonäkökulman. Palveluiden kehittämisessä ja päätöksenteossa on olennaista ottaa huomioon erilaiset lapset ja perheet sekä edistää heidän yhdenvertaisuuttaan ja tasa-arvoa (etninen ja kulttuurinen tausta, uskonto, sukupuoli, vammaisuus, sairaus, vanhempien tilanne).

Lape-muutosohjelmassa palveluita kehitettiin sukupuolitietoisesti eli isien ja äitien, poikien ja tyttöjen erilaiset tarpeet sekä sukupuolen moninaisuus huomioiden (tarpeenmukainen apu ja tuki). Perhekeskustointia kehitettäessä huomioitiin tasa-arvo ja yhdenvertaisuus. Perhekeskustoiminnassa on otettava huomioon perheiden monimuotoisuus ml. monikulttuurisuus huolehtimalla palveluiden psykososiaalisesta ja kognitiivisesta saavutettavuudesta (vieraskielisyys, luku- ja kirjoitustaidottomuus, palvelujärjestelmän outous, asenteet) sekä esteettömyydestä. Samalla on vahvistettava työntekijöiden tietoa ja ymmärrystä monimuotoisten perheiden tarpeista sekä palveluissa tarvittavaa osaamista (ml. kulttuurinen osaaminen) ja tarkistettava käytössä olevat perheiden monimuotoisuutta tukevat käytännöt ja kehitettävä tarvittaessa uusia (kts tarkemmin s.45).

Kansallisella tasolla lanseerattiin [tasa-arvo-opas](#) neuvoloille vuodenvaihteessa 2016, jossa LAPE oli mukana. LAPEn tavoitteita on avattu myös tasa-arvo- ja sukupuolinäkökulmasta työpaperissa (Siukola ym. 2017), joka on toteutettu osana Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen ministeriöissä -hanketta. Käytännössä tasa-arvo ja yhdenvertaisuus ohjaavina periaatteina sisällytettiin yhteen muutosagenttipäivään.

Ulkoisen arvioinnin arviointiaineiston perusteella sukupuolten tasa-arvo ja sukupuolinäkökulma ei ole jalkautunut tavoitteiden tasolla maakunnallisiin hankkeisiin. LAPE kärkihankkeen arviointi. [Loppuraportti 8.3.2019.](#)

Liitteet

Liite 1. Tietopohjan kehittäminen – Julkaisut vuosina 2017–2018

Lasten, nuorten ja perheiden tietopohjan vahvistaminen - Keskeisimmät julkaisut LAPE-hankekaudella 2017–2018

2018

- Kouluterveyskyselyn huoltajien tulokset THL:n sähköisessä tulospalvelussa, julkaistiin 17.12.
- Finell E, Tolvanen A, Haverinen-Shaughnessy U, Laaksonen S, Karvonen S, Sund R, Luopa P, Pekkanen J, Ståhl T: [Indoor air problems and the perceived social climate in schools: A multilevel structural equation analysis](#). Science of the Total Environment 2018;624, 1504–1512.
- Halme N, Hedman L, Ikonen R, Rajala R: [Lasten ja nuorten hyvinvointi 2017: Kouluterveyskyselyn tuloksia](#). Työpaperi 15/2018. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2018.
- Hedman L, Halme N: [Adoptoitujen nuorten hyvinvointi Kouluterveyskyselyssä 2017](#). Tutkimuksesta tiiviisti 18/2018. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2018.
- Ikonen R, Halme N: [Lasten ja nuorten kokema seksuaalinen häirintä ja väkivalta: Kouluterveyskyselyn 2017 tuloksia](#). Tutkimuksesta tiiviisti 6/2018. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2018.
- Jaakkola J, Rantanen A, Luopa P, Koivisto A-M, Joronen K: [Self-rated health, symptoms and health behaviour of upper secondary vocational students by field of study](#). Scandinavian Journal of Caring Sciences 2018.
- Kanste O, Sainio P, Halme N, Nurmi-Koikkalainen P: [Erlaisia toimintarajoitteita kokevien nuorten hyvinvointi ja kasvu ympäristön turvallisuus](#). Tutkimuksesta tiiviisti 24/2018. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2018.
- Kivimäki H, Saaristo V, Wiss K, Frantsi - Lankia M, Ståhl T, [Rimpelä A: Access to a school health nurse and adolescent health needs in the universal school health service in Finland](#). Scandinavian Journal of Caring Sciences 2018.
- Klemetti, R, Vuorenmaa M, Ikonen R, Hedman L, Ruuska T; Kivimäki H, Rajala R: [Mitä vauva-perheille kuuluu?: LTH-tutkimuksen 3-4-kuukautisten vauvojen ja heidän perheidensä pilottitutkimuksen perusraportti](#). Työpaperi 18/2018, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2018.
- Ikonen R, Rehnstrand M, Korpilahti U, Halme N. [Perusopetuksen 4. ja 5. luokkaa käyvien lasten ja heidän huoltajiensa väkivaltakokemusten yleisyys: Kouluterveyskyselyn 2017 tuloksia](#). Tutkimuksesta tiiviisti 42/2018. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018.
- Ikonen R, Hietamäki J, October M, Seppänen J, Halme N. [Nuorten perheessä kokema väkivalta ja siihen saatu tuki ammattilaisilta](#). Teoksessa: Gissler M, Kekkonen M, Känkänen P. (toim.) Nuorten elinolot-vuosikirja 2018. Nuoret palvelujen pauloissa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2018.

- Ikonen R, Halme N. Kouluikäisten ja toisella asteella opiskelevien kokema väkivalta. Teoksessa: October M (toim.) [Lasten, nuorten ja aikuisten kokemuksia väkivallasta: Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen kysely- ja väestötutkimusten tuloksia](#). Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, 2018.
- Lasten terveys, hyvinvointi ja palvelut (LTH) - tutkimus [4-vuotiaiden lasten ja perheiden tiedonkeruun väliaikatuloksia ajalta 1.2.–31.5.2018](#)
- Perälä M-L, Pelkonen M, Halme N, Joronen K, Kanste O. [Kansainvälisistä ratkaisuksista oppia lasten ja nuorten palvelujen ohjaukseen](#). Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta. Policy brief 29/2018.
- Joronen K, Kanste O, Halme N, Perälä M-L, Pelkonen M. [Lasten ja nuorten terveyttä, hyvinvointia, kasvua ja oppimista edistävien palvelujen integraatiota tukevat toimet eri maissa](#). Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 35/2018.
- Kanste O, Joronen K, Halme N, Perälä M-L, Pelkonen M. [Lasten ja nuorten terveyttä, hyvinvointia, kasvua ja oppimista edistävät palvelukokonaisuudet - kokemuksia eri maista](#). Tutkimuksesta tiiviisti 28/2018. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.
- Wikström K, Lindström J, Halme N, Levälahti E, Koskela T, Laatikainen T. [Ulkomaalaistaustaisten nuorten koulunkäynti ja peruskoulun jälkeinen opiskelu](#). Tutkimuksesta tiiviisti 16/2018, Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.
- Kämppi K, Aira A, Halme N, Husu P, Inkinen V, Joensuu L, Kokko S, Laine K, Mononen K, Palomäki S, Ståhl T, Sääkslahti A, Tammelin T. Results from Finland's 2018 Report Card on Physical Activity for Children and Youth.

Abstraktit 2018

- Vuorenmaa M., Ikonen R. 4-vuotiaiden lasten vanhempien koettuun terveyteen ja psyykkiseen kuormittumiseen yhteydessä olevia tekijöitä. Terveyspsykologian päivät 30. – 31.10., Helsinki, Finland.
- Vuorenmaa M., Kivimäki H., Hedman L., Rajala R., Klemetti R. Lasten terveys, hyvinvointi ja palvelut (LTH) -tutkimus: uutta tietoa pienistä lapsista perheineen. Sosiaalilääketieteen päivät 3. – 4.10, Helsinki, Finland.
- Ikonen R, Kanste O, Kivimäki H (esittäjä), Halme N. Suomenruotsalais-saamelainen romani – pilailuvastaukset nuorten kyselytutkimuksessa. Sosiaalilääketieteen päivät 3.-4.10, Helsinki, Finland.
- Klemetti R., Rajala R., Vuorenmaa M., Hedman L. Lasten terveys, hyvinvointi ja palvelut (LTH) - tutkimus – uutta tietoa pienistä lapsista ja heidän perheistään. Perhetutkimuksen päivät 19.–20.4.2018. Tampere, Finland.
- Klemetti R., Rajala R., Vuorenmaa M., Lammi-Taskula J. Seppänen J. Mitä kuuluu 3-4-kuukautisten lasten isille? Isien terveys ja hyvinvointi sekä tyytyväisyys elämään, vanhemmuuteen ja parisuhteeseen LTH-pilottitutkimuksessa. Perhetutkimuksen päivät 19.–20.4.2018. Tampere, Finland.

- Ikonen R, Halme N. Communication problems and emotional violence in adolescents' families: relation to anxiety disorders and life control. 5th Nordic Conference in Family Focused Nursing 3.-5.6.2018, Tampere, Finland.
- Ikonen R, Ruuska T, Halme N. Lasten huoltajien kokema yksinäisyys. Terveyspsykologian päivät 30.-31.10. Helsinki, Finland.
- Kwok N, Sainio P, Halme N. Low physical activity among adolescents with disabilities. Soveltavan Liikunnan Päivät 22.8.2018.
- Kanste O, Halme N. Yhdenvertaisuuden toteutuminen nuorten tuen ja avun saamisessa mielialaan liittyviin asioihin ja kasvuympäristön turvattuuteen liittyvät tekijät. XV Kansallinen hoitotieteellinen konferenssi 26-27.9 2018 Vaasa.
- Joronen K, Kanste O, Halme N, Perälä M-L, Pelkonen M. Ministries guiding services for children and young people in eleven countries - a comparative study. 18th International Conference for Integrated Care 2018, 23-25.5.2018 Utrecht, Alankomaat.
- Paajanen M, Halme N, Ståhl T, Vasankari T, Sääkslahti A, Laine K, Tammelin T. Development of the evaluation framework for the Finnish Schools on the Move programme 2016-2018. 7th ISPAH Congress 15-17.9.2018, Lontoo.

TULOSSA 2019

- Tutkimuksesta tiiviisti: 4.- ja 5.-luokkalaisten huoltajien hyvinvointi Kouluterveyskyselyssä 2019
- Tutkimuksesta tiiviisti: Nuorten hyvinvointi kuntatyypeittäin (kaupunki, taajama, maaseutu)
- Kwok N, Sainio P, Halme N Rimmel, J. 2019. Differences in physical activity between adolescent male and females with and without disabilities: Results of the Finnish School Health Promotion Study. International Symposium of Adapted Physical Activity, Virginia, USA
- Kanste O, Joronen K, Perälä M-L, Pelkonen M, Halme N. Promising models of multi-disciplinary integrated people-centred family services in six OECD countries. ICIC19 – 19th International Conference on Integrated Care, San Sebastian
- Kanste O, Sainio P, Halme N. Tyydyttämätön tuen ja avun tarve toimintarajoitteisilla ja muilla nuorilla koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta. Käsikirjoitus lähetetty arvioitavaksi Sosiaalilääketieteellisen Aikakauslehteen.

2017

- Halme N, Kuusio H, Kanste O, Rajala R, Klemetti R, Seppänen J: [Ulkomaista syntyperää olevien nuorten hyvinvointi Kouluterveyskyselyssä vuonna 2017](#). Tutkimuksesta tiiviisti 26/2017. Terveystiedon ja hyvinvoinnin laitos, 2017.
- Ikonen R, Hietamäki J, Laakso R, Heino T, Seppänen J, Halme N: [Sijoitettujen lasten ja nuorten hyvinvointi. Kouluterveyskyselyn tuloksia](#). Tutkimuksesta tiiviisti 21/2017. Terveystiedon ja hyvinvoinnin laitos, 2017.

- Kanste O, Sainio P, Halme N, Nurmi-Koikkalainen P: [Toimintarajoitteisten nuorten hyvinvointi ja avun saaminen – Toteutuuko yhdenvertaisuus? Kouluterveyskyselyn tuloksia.](#) Tutkimuksesta tiiviisti 24/2017. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2017.
- Luopa P, Kanste O, Klemetti R: [Toisella asteella opiskelevien sateenkaarinuorten hyvinvointi 2017. Kouluterveyskyselyn tuloksia.](#) Tutkimuksesta tiiviisti 25/2017. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2017.
- Puupponen M, Ruokolainen O, Ollila H, Seppänen J: [Savukkeiden, nuuskan ja sähkösavukkeiden aloittamisalttius, käyttö ja hankinta sekä suhtautuminen tekstivaroituksiin nuorilla keväällä 2016.](#) Tutkimuksesta tiiviisti 01/2017. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2017.
- Wiss K, Halme N, Hietanen-Peltola M & Ståhl T: [Perusopetuksen opiskeluhoollon tilannekuva 2017 – Yhdenvertaisuus haasteena yksilökohtaisessa ja yhteisöllisessä työssä.](#) Tutkimuksesta tiiviisti 23/2017. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2017.
- Wikström K, Lindström J, Halme N, Laatikainen T. [Kiusaaminen ja fyysisen uhan kokemukset ulkomaalaistaustaisilla nuorilla.](#) Tutkimuksesta tiiviisti 36/2017. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
- Wikström K, Lindström J, Halme N, Laatikainen T. [Ulkomaalaistaustaisten nuorten päihteiden käyttö ja rahapelien pelaaminen.](#) Tutkimuksesta tiiviisti 35/2017. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
- Wikström K, Lindström J, Halme N, Laatikainen T. [Ulkomaalaistaustaisten nuorten terveystottumukset.](#) Tutkimuksesta tiiviisti. Tutkimuksesta tiiviisti 37/2017. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
- Nurmi-Koikkalainen P, Ahola S, Gissler M, Halme N, Koskinen S, Luoma M-L, Malmivaara A, Muuri A, Sainio P, Sääksjärvi K, Väyrynen P. [Tietoa ja tietotarpeita vammaisuudesta: Analyysia THL:n tietotuotannosta.](#) Työpaperi 38/2017. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Abstraktit

- Matikka A., Vuorenmaa M, Seppänen J., Halme N., Klemetti R. The well-being of young people with an immigrant background in School Health Promotion Study 2015 in Finland. Pohjoismainen Kansanterveyskokous, Tanska, 2017
- Klemetti R., Vuorenmaa M., Hietamäki J., Halme N., Lammi-Taskula J. Child health, wellbeing and services (LTH) - nationwide, regular and multi methodological data collection in Finland. Euroopan kansanterveyskokous, 1-4.11.2017, Tukholma, Ruotsi (EPH Conference 1-4.11.2017, Stockholm, Sweden)

Liite 2. Tulospalvelun käyttäjämäärät: julkinen

 <https://sampo.thl.fi>
sampo.thl.fi

 GO TO REPORT

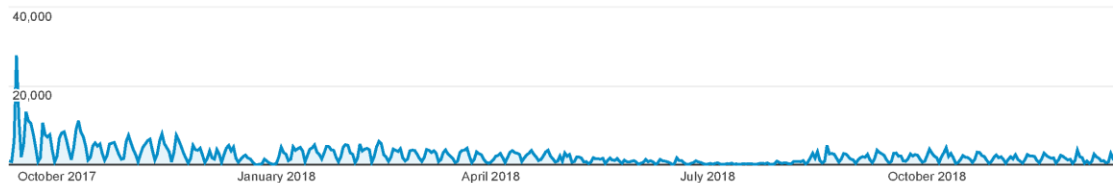
Pages

 Kouluterveyskysely
49.32% Page Views

11 Sep 2017 - 19 Dec 2018

Explorer

● Page Views

Page Title	Page Views	Unique Page Views	Avg. Time on Page	Entrances	Bounce Rate	% Exit	Page Value
Kouluterveyskysely	1,067,322 % of Total: 49.32% (2,163,897)	900,730 % of Total: 49.92% (1,804,197)	00:00:45 Avg for View: 00:00:46 (-1.42%)	102,034 % of Total: 50.60% (201,641)	28.36% Avg for View: 29.58% (-4.12%)	9.56% Avg for View: 9.32% (2.59%)	US\$0.00 % of Total: 0.00% (US\$0.00)
1. Perusopetus 8. ja 9. luokka, lukio, ammatillinen oppilaitos 2017 - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	142,795 (13.38%)	123,678 (13.73%)	00:00:52	18,177 (17.81%)	31.89%	12.79%	US\$0.00 (0.00%)
2. Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	80,802 (7.57%)	61,639 (6.84%)	00:01:00	9,845 (9.65%)	39.99%	14.90%	US\$0.00 (0.00%)
3. Aikasarja perusopetus 8. ja 9. lk, lukio, aol 2006-2017 - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	77,040 (7.22%)	64,338 (7.14%)	00:00:40	7,992 (7.83%)	24.16%	10.87%	US\$0.00 (0.00%)
4. Aluevertailu, nuoret 2017 - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	66,227 (6.20%)	56,382 (6.26%)	00:00:42	6,144 (6.02%)	27.02%	8.84%	US\$0.00 (0.00%)
5. Perusopetus 4. ja 5. luokka v. 2017 - Kouluterveyskyselyn tulokset 2017. Perusopetus 4. ja 5. luokan oppilaat - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	41,689 (3.91%)	35,089 (3.90%)	00:00:42	5,498 (5.39%)	27.26%	9.86%	US\$0.00 (0.00%)
6. Indikaattori: Tuntee, että elämällä on päämäärä ja tarkoitus, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	34,619 (3.24%)	28,907 (3.21%)	00:00:45	10,753 (10.54%)	23.95%	14.28%	US\$0.00 (0.00%)
7. Indikaattori: Ei syö aamupalaa joka arkiamu, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	29,722 (2.78%)	25,410 (2.82%)	00:00:30	5,787 (5.67%)	15.93%	7.16%	US\$0.00 (0.00%)
8. Indikaattori: Kokee terveydentilansa keskimääräiseksi tai huonoksi, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	29,071 (2.72%)	24,596 (2.73%)	00:00:37	4,677 (4.58%)	22.75%	10.44%	US\$0.00 (0.00%)
9. Kouluterveyskyselyn tulokset 2017. Perusopetus 4. ja 5. luokan oppilaat - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	25,089 (2.35%)	18,678 (2.07%)	00:01:00	3,115 (3.05%)	32.01%	13.60%	US\$0.00 (0.00%)
10. Indikaattori: Erittäin tyytyväinen elämäänsä, % - Kouluterveyskyselyn tulokset 2017. Perusopetus 4. ja 5. luokan oppilaat - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	18,200 (1.71%)	14,492 (1.61%)	00:00:44	5,561 (5.45%)	20.48%	13.20%	US\$0.00 (0.00%)
11. Indikaattori: Harrastaa liikuntaa omatoimisesti lähes päivittäin, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	17,344 (1.63%)	14,158 (1.57%)	00:00:32	4,973 (4.87%)	15.06%	10.42%	US\$0.00 (0.00%)
12. Indikaattori: Pitää koulunkäynnistä, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	15,581 (1.46%)	13,889 (1.54%)	00:00:36	2,000 (1.96%)	30.05%	9.61%	US\$0.00 (0.00%)
13. Aluevertailu, perusopetus 4. ja 5. luokka - Kouluterveyskyselyn tulokset 2017. Perusopetus 4. ja 5. luokan oppilaat - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	13,119 (1.23%)	11,305 (1.26%)	00:00:40	1,159 (1.14%)	28.47%	7.94%	US\$0.00 (0.00%)
14. Indikaattori: Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	12,725 (1.19%)	11,196 (1.24%)	00:00:58	1,314 (1.29%)	38.74%	13.05%	US\$0.00 (0.00%)
15. Indikaattori: Tupakoi päivittäin, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	10,893 (1.02%)	9,350 (1.04%)	00:00:59	295 (0.29%)	41.02%	7.97%	US\$0.00 (0.00%)
16. Indikaattori: Raittius, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	9,625 (0.90%)	8,424 (0.94%)	00:00:46	225 (0.22%)	34.22%	6.96%	US\$0.00 (0.00%)
17. Indikaattori: Nukkuu arkisin alle 8 tuntia, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	8,463 (0.79%)	7,339 (0.81%)	00:01:01	214 (0.21%)	60.75%	17.78%	US\$0.00 (0.00%)
18. Indikaattori: Harrastaa hengästyttävää liikuntaa vapaa-ajalla korkeintaan 1 h viikossa, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	7,935 (0.74%)	7,049 (0.77%)	00:00:51	200 (0.19%)	33.50%	6.29%	US\$0.00 (0.00%)

% - Kouluterveyskyselyyn aikasarjat 2006-2017 - I HL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	(0.74%)	(0.78%)		(0.20%)			(0.00%)
19. Indikaattori: Tosi humalassa vähintään kerran kuukaudessa, % - Kouluterveyskyselyyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	7,661 (0.72%)	6,356 (0.71%)	00:00:54	182 (0.18%)	41.21%	8.08%	US\$0.00 (0.00%)
20. Indikaattori: Ei syö aamupalaa joka arkiamu, % - Kouluterveyskyselyyn tulokset 2017. Perusopetus 4. ja 5. luokan oppilaat. - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	7,416 (0.69%)	6,088 (0.68%)	00:00:34	1,206 (1.18%)	18.82%	7.85%	US\$0.00 (0.00%)
21. Indikaattori: Kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai sitä huonommaksi, % - Kouluterveyskyselyyn tulokset 2017. Perusopetus 4. ja 5. luokan oppilaat. - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	7,414 (0.69%)	6,320 (0.70%)	00:00:40	1,133 (1.11%)	29.48%	10.22%	US\$0.00 (0.00%)
22. Indikaattori: Saanut tukea ja apua hyvinvointiin kouluterveydenhoitajalta lukuvuoden aikana, % - Kouluterveyskyselyyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	7,162 (0.67%)	6,314 (0.70%)	00:00:33	617 (0.60%)	25.12%	9.06%	US\$0.00 (0.00%)
23. Indikaattori: Perheen koettu taloudellinen tilanne kohtalainen tai sitä huonompi, % - Kouluterveyskyselyyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	7,135 (0.67%)	6,572 (0.73%)	00:00:30	806 (0.79%)	40.94%	9.71%	US\$0.00 (0.00%)
24. Indikaattori: Ei yhtään läheistä ystävää, % - Kouluterveyskyselyyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	7,133 (0.67%)	6,255 (0.69%)	00:01:00	200 (0.20%)	44.50%	10.85%	US\$0.00 (0.00%)
25. Indikaattori: Hampaiden harjaus harvemmin kuin kahdesti päivässä, % - Kouluterveyskyselyyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	6,670 (0.62%)	5,749 (0.64%)	00:00:33	215 (0.21%)	40.47%	7.24%	US\$0.00 (0.00%)
26. Indikaattori: Kohtalainen tai vaikea ahdistuneisuus, % - Kouluterveyskyselyyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	6,174 (0.58%)	5,265 (0.58%)	00:01:02	112 (0.11%)	56.25%	9.07%	US\$0.00 (0.00%)
27. Indikaattori: Kokeillut marihuanaa tai kannabista ainakin kerran, % - Kouluterveyskyselyyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	5,906 (0.55%)	4,619 (0.51%)	00:01:15	189 (0.19%)	49.21%	12.90%	US\$0.00 (0.00%)
28. Indikaattori: Nuuskaa päivittäin, % - Kouluterveyskyselyyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	5,727 (0.54%)	4,500 (0.50%)	00:01:05	199 (0.20%)	46.23%	11.16%	US\$0.00 (0.00%)
29. Indikaattori: Pitää koulunkäynnistä, % - Kouluterveyskyselyyn tulokset 2017. Perusopetus 4. ja 5. luokan oppilaat. - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	5,718 (0.54%)	4,938 (0.55%)	00:00:33	975 (0.96%)	25.03%	10.13%	US\$0.00 (0.00%)
30. Åk 8–9 i den grundläggande utbildningen, gymnasiet, yrkesläroanstalterna år 2017 - Tidsserier för enkäten Hälsa i skolan 2006-2017 - THL användargränssnitt för data kuber och sammanfattningar	5,708 (0.53%)	5,026 (0.56%)	00:00:52	644 (0.63%)	30.90%	12.14%	US\$0.00 (0.00%)
31. Indikaattori: Pelaa rahapelejä viikoittain, % - Kouluterveyskyselyyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	5,529 (0.52%)	5,043 (0.56%)	00:00:33	89 (0.09%)	30.34%	6.57%	US\$0.00 (0.00%)
32. Indikaattori: Käyttää alkoholia viikoittain, % - Kouluterveyskyselyyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	5,437 (0.51%)	4,328 (0.48%)	00:01:00	222 (0.22%)	45.95%	9.36%	US\$0.00 (0.00%)
33. Indikaattori: Koulukiusatusna vähintään kerran viikossa, % - Kouluterveyskyselyyn tulokset 2017. Perusopetus 4. ja 5. luokan oppilaat. - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	5,000 (0.47%)	4,271 (0.47%)	00:00:47	561 (0.55%)	27.99%	9.06%	US\$0.00 (0.00%)
34. Indikaattori: Ylipainoisuus, % - Kouluterveyskyselyyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	4,957 (0.46%)	4,075 (0.45%)	00:01:00	118 (0.12%)	42.37%	9.32%	US\$0.00 (0.00%)
35. Indikaattori: Keskusteluvaikeuksia vanhempien kanssa, % - Kouluterveyskyselyyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	4,834 (0.45%)	4,325 (0.48%)	00:00:33	51 (0.05%)	31.37%	4.82%	US\$0.00 (0.00%)
36. Indikaattori: Vaikeuksia kirjoittamista vaativissa tehtävissä, % - Kouluterveyskyselyyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	4,666 (0.44%)	4,103 (0.46%)	00:00:27	37 (0.04%)	16.22%	3.71%	US\$0.00 (0.00%)
37. Perusopetus 8. ja 9. luokka v. 2017 - Kouluterveyskyselyyn aikasarjat 2006-2017, Perusopetus 8. ja 9. lk - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	4,596 (0.43%)	3,925 (0.44%)	00:00:32	22 (0.02%)	0.00%	2.44%	US\$0.00 (0.00%)
38. Indikaattori: Sukupuoliyhdyntäessä olleet, % - Kouluterveyskyselyyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	4,571 (0.43%)	3,722 (0.41%)	00:00:43	375 (0.37%)	72.53%	14.83%	US\$0.00 (0.00%)
39. Indikaattori: Ei syö koululounasta päivittäin, % - Kouluterveyskyselyyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	4,508 (0.42%)	3,723 (0.41%)	00:01:02	133 (0.13%)	51.88%	8.47%	US\$0.00 (0.00%)
40. Indikaattori: Keskusteluvaikeuksia vanhempien kanssa, % - Kouluterveyskyselyyn tulokset 2017. Perusopetus 4. ja 5. luokan oppilaat. - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	4,075 (0.38%)	3,552 (0.39%)	00:00:32	581 (0.57%)	35.63%	10.70%	US\$0.00 (0.00%)
41. Indikaattori: Luokassa tai ryhmässä hyvä työrauha, % - Kouluterveyskyselyyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	3,824 (0.36%)	3,478 (0.39%)	00:00:38	45 (0.04%)	37.78%	5.94%	US\$0.00 (0.00%)
42. Indikaattori: Mahdollisuus keskustella koulussa aikuisen kanssa mieltä painavista asioista, % - Kouluterveyskyselyyn tulokset 2017. Perusopetus 4. ja 5. luokan oppilaat. - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	3,752 (0.35%)	3,202 (0.36%)	00:00:40	373 (0.37%)	24.40%	9.28%	US\$0.00 (0.00%)
43. Indikaattori: Kokee, että asuinalueella järjestetään kiinnostavaa vapaa-ajan toimintaa nuorille, % - Kouluterveyskyselyyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	3,741 (0.35%)	3,378 (0.38%)	00:00:40	45 (0.04%)	22.22%	6.07%	US\$0.00 (0.00%)
44. Indikaattori: Väsymystä tai heikotusta vähintään kerran viikossa, % - Kouluterveyskyselyyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	3,725 (0.35%)	3,152 (0.35%)	00:00:32	40 (0.04%)	50.00%	6.20%	US\$0.00 (0.00%)
45. Perusopetus 4. ja 5. luokka v. 2017 - Kouluterveyskyselyyn tulokset 2017, Perusopetus 4. ja 5. luokan oppilaat. - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	3,694 (0.35%)	3,230 (0.36%)	00:00:34	16 (0.02%)	0.00%	2.27%	US\$0.00 (0.00%)
46. Perusopetus 8. ja 9. luokka, vertailutaulukko - Kouluterveyskyselyyn aikasarjat 2006-2017, Perusopetus 8. ja 9. lk - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	3,503 (0.33%)	3,059 (0.34%)	00:00:35	15 (0.01%)	0.00%	2.20%	US\$0.00 (0.00%)
47. Indikaattori: Omalla paikkakunnalla helppo hankkia huumeita, % - Kouluterveyskyselyyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	3,440 (0.32%)	2,868 (0.32%)	00:00:56	71 (0.07%)	42.25%	7.91%	US\$0.00 (0.00%)

	Indikaattori: Nuoren asioita käsitelty monialaisessa asiantuntijaryhmässä, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	2017 (0.32%)	2016 (0.35%)	00:00:42	36 (0.04%)	52.78%	9.36%	US\$0.00 (0.00%)
49.	Indikaattori: Kokee olevansa tärkeä osa perhettä, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	3,090 (0.29%)	2,801 (0.31%)	00:00:29	26 (0.03%)	23.08%	3.17%	US\$0.00 (0.00%)
50.	Indikaattori: Koulu-uupumus, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	2,674 (0.25%)	2,223 (0.25%)	00:01:15	66 (0.06%)	72.73%	13.65%	US\$0.00 (0.00%)
51.	Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017, Perusopetus 8. ja 9. lk - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	2,634 (0.25%)	1,725 (0.19%)	00:01:06	31 (0.03%)	0.00%	3.08%	US\$0.00 (0.00%)
52.	Perusopetus 4. ja 5. luokka, vertailutaulukko - Kouluterveyskyselyn tulokset 2017, Perusopetus 4. ja 5. luokan oppilaat - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	2,607 (0.24%)	2,227 (0.25%)	00:00:45	21 (0.02%)	0.00%	2.42%	US\$0.00 (0.00%)
53.	Indikaattori: Ei koe olevansa tärkeä osa koulu- eikä luokkayhteisöä, % - Kouluterveyskyselyn tulokset 2017. Perusopetus 4. ja 5. luokan oppilaat - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	2,550 (0.24%)	2,153 (0.24%)	00:00:41	21 (0.02%)	9.52%	3.18%	US\$0.00 (0.00%)
54.	Indikaattori: Hyväksyy ikäisillään marihuanan (kannabiksen) polttamisen, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	2,541 (0.24%)	2,179 (0.24%)	00:00:58	51 (0.03%)	45.10%	11.10%	US\$0.00 (0.00%)
55.	Indikaattori: Selän alaosan kipuja vähintään kerran viikossa, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	2,477 (0.23%)	2,135 (0.24%)	00:00:32	19 (0.02%)	57.89%	4.40%	US\$0.00 (0.00%)
56.	Indikaattori: Vähintään tunnin päivässä liikkuvat, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	2,476 (0.23%)	2,013 (0.22%)	00:01:06	50 (0.05%)	38.00%	9.17%	US\$0.00 (0.00%)
57.	Indikaattori: Harvemmin kuin 6 kertaa viikossa hedelmiä tai marjoja syövät nuoret, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	2,474 (0.23%)	2,102 (0.23%)	00:00:57	47 (0.05%)	48.94%	6.99%	US\$0.00 (0.00%)
58.	Indikaattori: Kokenut syrjivää kiusaamista koulussa tai vapaa-ajalla, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	2,473 (0.23%)	2,217 (0.25%)	00:00:55	39 (0.04%)	43.59%	9.22%	US\$0.00 (0.00%)
59.	Indikaattori: Ei ole päässyt kouluterveysneuvotteluun yrittämisestä huolimatta lukuvuoden aikana, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	2,465 (0.23%)	2,172 (0.24%)	00:00:40	14 (0.01%)	28.57%	6.69%	US\$0.00 (0.00%)
60.	Indikaattori: Päänsärkyä viikoittain, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	2,437 (0.23%)	2,169 (0.24%)	00:00:33	20 (0.02%)	45.00%	4.68%	US\$0.00 (0.00%)
61.	Indikaattori: Seksuaalinen suuntautuminen muu kuin hetero, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	2,428 (0.23%)	1,966 (0.22%)	00:00:42	92 (0.09%)	60.87%	8.48%	US\$0.00 (0.00%)
62.	Indikaattori: Käyttänyt jotain tupakkatuotetta tai sähkösavuketta vähintään kerran, % - Kouluterveyskyselyn tulokset 2017. Perusopetus 4. ja 5. luokan oppilaat - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	2,415 (0.23%)	2,121 (0.24%)	00:01:03	28 (0.03%)	21.43%	6.00%	US\$0.00 (0.00%)
63.	Indikaattori: Ei yhtään hyvää kaveria, % - Kouluterveyskyselyn tulokset 2017. Perusopetus 4. ja 5. luokan oppilaat - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	2,406 (0.23%)	2,135 (0.24%)	00:00:51	19 (0.02%)	42.11%	7.98%	US\$0.00 (0.00%)
64.	Indikaattori: Usein iloinen olo kotona ja koulussa, % - Kouluterveyskyselyn tulokset 2017. Perusopetus 4. ja 5. luokan oppilaat - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	2,386 (0.22%)	2,048 (0.23%)	00:00:32	32 (0.03%)	18.75%	4.07%	US\$0.00 (0.00%)
65.	Årskurs 4 och 5 i den grundläggande utbildningen år 2017 - Resultat av enkäten Hälsa i skolan 2017, Åk 4-5 i den grundläggande utbildningen - THL användargränssnitt för data kuber och sammanfattningar	2,362 (0.22%)	1,981 (0.22%)	00:00:42	228 (0.22%)	27.19%	7.87%	US\$0.00 (0.00%)
66.	Regional jämförelse, ungdomar 2017 - Tidsserier för enkäten Hälsa i skolan 2006-2017 - THL användargränssnitt för data kuber och sammanfattningar	2,360 (0.22%)	2,019 (0.22%)	00:00:41	180 (0.18%)	20.56%	8.05%	US\$0.00 (0.00%)
67.	Indikaattori: Vähintään tunnin päivässä liikkuvat, % - Kouluterveyskyselyn tulokset 2017. Perusopetus 4. ja 5. luokan oppilaat - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	2,286 (0.21%)	1,982 (0.22%)	00:01:03	49 (0.05%)	57.14%	9.27%	US\$0.00 (0.00%)
68.	Indikaattori: Ollut huolissaan mielialastaan kuluneen 12 kuukauden aikana, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	2,253 (0.21%)	1,880 (0.21%)	00:01:17	39 (0.04%)	61.54%	9.85%	US\$0.00 (0.00%)
69.	Indikaattori: Vaikeuksia päästä uneen vähintään kerran viikossa, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	2,217 (0.21%)	1,960 (0.22%)	00:00:45	14 (0.01%)	64.29%	8.16%	US\$0.00 (0.00%)
70.	Indikaattori: Ei mitään ehkäisymenetelmää viimeisimmässä yhdynnässä, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	2,187 (0.20%)	1,837 (0.20%)	00:00:54	67 (0.07%)	44.78%	15.23%	US\$0.00 (0.00%)
71.	Indikaattori: Viettää aikaa harrastuksen parissa vähintään kerran viikossa, % - Kouluterveyskyselyn tulokset 2017. Perusopetus 4. ja 5. luokan oppilaat - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	2,184 (0.20%)	1,927 (0.21%)	00:00:45	33 (0.03%)	33.33%	6.00%	US\$0.00 (0.00%)
72.	THL TIKU: AMOR	2,165 (0.20%)	1,115 (0.12%)	00:00:49	335 (0.33%)	5.67%	3.28%	US\$0.00 (0.00%)
73.	Indikaattori: Äänestänyt luokan edustajan tai oppilaskunnan vaalissa lukuvuoden aikana, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	2,157 (0.20%)	1,995 (0.22%)	00:00:34	20 (0.02%)	25.00%	3.25%	US\$0.00 (0.00%)
74.	Indikaattori: Koettu sukupuoli muu kuin ilmoitettu sukupuoli, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	2,130 (0.20%)	1,823 (0.20%)	00:00:54	302 (0.30%)	76.16%	20.70%	US\$0.00 (0.00%)
75.	Indikaattori: Juo energijuomaa lähes päivittäin, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	2,076 (0.19%)	1,762 (0.20%)	00:00:48	29 (0.03%)	44.83%	8.04%	US\$0.00 (0.00%)
76.	Indikaattori: Tuntee itsensä yksinäiseksi, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	2,048 (0.19%)	1,714 (0.19%)	00:01:07	88 (0.09%)	81.82%	13.92%	US\$0.00 (0.00%)

77.	Indikaattori: Myöhästymisiä vähintään kuukausittain, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	2,025 (0.19%)	1,897 (0.21%)	00:00:29	10 (0.01%)	30.00%	4.10%	US\$0.00 (0.00%)
78.	Indikaattori: Vatsakipu ja vähintään kerran viikossa, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	2,017 (0.19%)	1,857 (0.21%)	00:00:25	15 (0.01%)	60.00%	3.57%	US\$0.00 (0.00%)
79.	Indikaattori: Terveystarkastus toteutuu lapsella laadukkaasti, % - Kouluterveyskyselyn tulokset 2017. Perusopetus 4. ja 5. luokan oppilaat - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	1,972 (0.18%)	1,646 (0.18%)	00:01:07	21 (0.02%)	52.38%	9.18%	US\$0.00 (0.00%)
80.	Indikaattori: Hyvä keskusteluyhteys vanhempien kanssa, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	1,932 (0.18%)	1,625 (0.18%)	00:00:41	34 (0.03%)	67.65%	6.57%	US\$0.00 (0.00%)
81.	Indikaattori: Yrittänyt usein viettää vähemmän aikaa netissä, mutta ei ole onnistunut, % - Kouluterveyskyselyn tulokset 2017. Perusopetus 4. ja 5. luokan oppilaat - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	1,919 (0.18%)	1,667 (0.19%)	00:00:44	23 (0.02%)	30.43%	4.85%	US\$0.00 (0.00%)
82.	Indikaattori: Päänsärkyä lähes päivittäin, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	1,895 (0.18%)	1,608 (0.18%)	00:00:29	15 (0.01%)	26.67%	4.01%	US\$0.00 (0.00%)
83.	Indikaattori: Käynyt koulukuraattorilla lukuvuoden aikana, % - Kouluterveyskyselyn tulokset 2017. Perusopetus 4. ja 5. luokan oppilaat - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	1,893 (0.18%)	1,510 (0.17%)	00:00:26	11 (0.01%)	27.27%	2.80%	US\$0.00 (0.00%)
84.	Indikaattori: Tapaturma koulussa tai koulumatkalla lukuvuoden aikana, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	1,882 (0.18%)	1,724 (0.19%)	00:00:33	20 (0.02%)	35.00%	5.53%	US\$0.00 (0.00%)
85.	Indikaattori: Paljon vaikeuksia lukemisessa, laskemisessa tai kirjoittamisessa, % - Kouluterveyskyselyn tulokset 2017. Perusopetus 4. ja 5. luokan oppilaat - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	1,855 (0.17%)	1,614 (0.18%)	00:00:33	18 (0.02%)	16.67%	4.31%	US\$0.00 (0.00%)
86.	Indikaattori: Luokassa usein rauhallista, % - Kouluterveyskyselyn tulokset 2017. Perusopetus 4. ja 5. luokan oppilaat - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	1,811 (0.17%)	1,609 (0.18%)	00:00:31	10 (0.01%)	10.00%	2.87%	US\$0.00 (0.00%)
87.	Indikaattori: Vaihannut koulua lukuvuoden aikana, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	1,810 (0.17%)	1,700 (0.19%)	00:00:30	11 (0.01%)	36.36%	3.43%	US\$0.00 (0.00%)
88.	Indikaattori: Fyysinen toimintarajoite, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	1,800 (0.17%)	1,715 (0.19%)	00:00:29	18 (0.02%)	22.22%	3.89%	US\$0.00 (0.00%)
89.	Alue, perusopetuksen (4. ja 5. lk) oppilaiden huoltajat 2017 - Perusopetuksen (4. ja 5. lk) oppilaiden huoltajat, 2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	1,699 (0.16%)	1,539 (0.17%)	00:00:44	52 (0.05%)	15.38%	3.94%	US\$0.00 (0.00%)
90.	Indikaattori: Liika kuumuus sisällä oppilaitoksessa häirinnyt paljon, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	1,696 (0.16%)	1,559 (0.17%)	00:00:27	8 (0.01%)	50.00%	4.01%	US\$0.00 (0.00%)
91.	Indikaattori: Karkkia, suklaata, sokeroitua limsaa tai sokeroitua mehua lähes päivittäin käyttävät, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	1,621 (0.15%)	1,403 (0.16%)	00:00:43	20 (0.02%)	40.00%	6.23%	US\$0.00 (0.00%)
92.	Indikaattori: Syö kaikki kouluruoan aterianosat kaikkina koulupäivinä, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	1,602 (0.15%)	1,371 (0.15%)	00:01:03	43 (0.04%)	51.16%	8.86%	US\$0.00 (0.00%)
93.	Indikaattori: Ei ole kiusattu koulussa lainkaan lukukauden aikana, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	1,575 (0.15%)	1,372 (0.15%)	00:00:38	18 (0.02%)	22.22%	4.00%	US\$0.00 (0.00%)
94.	Indikaattori: Tyytyväinen elämäänsä tällä hetkellä, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	1,570 (0.15%)	1,327 (0.15%)	00:00:58	26 (0.03%)	50.00%	6.88%	US\$0.00 (0.00%)
95.	Kouluterveyskyselyn tulokset 2017, Perusopetus 4. ja 5. luokan oppilaat - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	1,570 (0.15%)	1,030 (0.11%)	00:01:05	13 (0.01%)	0.00%	3.50%	US\$0.00 (0.00%)
96.	Indikaattori: Tuntee olevansa arvokas, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	1,565 (0.15%)	1,320 (0.15%)	00:00:38	20 (0.02%)	40.00%	4.79%	US\$0.00 (0.00%)
97.	Indikaattori: Sosiaalinen altistuminen huumeille, % - Kouluterveyskyselyn tulokset 2017. Perusopetus 4. ja 5. luokan oppilaat - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	1,460 (0.14%)	1,312 (0.15%)	00:01:08	22 (0.02%)	68.18%	8.42%	US\$0.00 (0.00%)
98.	Indikaattori: Osallistunut koulun asioiden suunnitteluun, % - Kouluterveyskyselyn tulokset 2017. Perusopetus 4. ja 5. luokan oppilaat - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	1,448 (0.14%)	1,301 (0.14%)	00:00:37	6 (0.01%)	0.00%	3.59%	US\$0.00 (0.00%)
99.	Indikaattori: Syö kaikki kouluruoan aterianosat kaikkina koulupäivinä, % - Kouluterveyskyselyn tulokset 2017. Perusopetus 4. ja 5. luokan oppilaat - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	1,430 (0.13%)	1,121 (0.12%)	00:01:04	26 (0.03%)	42.31%	6.99%	US\$0.00 (0.00%)
100.	Indikaattori: Nukkuu viikonloppuisin alle 8 tuntia, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	1,413 (0.13%)	1,204 (0.13%)	00:00:44	23 (0.02%)	73.91%	10.62%	US\$0.00 (0.00%)

Rows 1 - 100 of 725

Liite 3. Tulospalvelun käyttäjämäärät: koulu- luohtaiset tulokset

 <https://sampo.thl.fi>
sampo.thl.fi

 GO TO REPORT

Pages

 Ktkkoulut
31.01% Page Views

11 Sep 2017 - 19 Dec 2018

Explorer

● Page Views

40,000

20,000

October 2017

January 2018

April 2018

July 2018

October 2018

Page Title	Page Views	Unique Page Views	Avg. Time on Page	Entrances	Bounce Rate	% Exit	Page Value
Ktkkoulut	670,921 (17.84%) % of Total: 31.01% (2,163,897)	584,670 (18.11%) % of Total: 32.41% (1,804,197)	00:00:35 Avg for View: 00:00:46 (-22.89%)	24,500 (12.15%) Avg for View: 29.58% (201,641) (-61.28%)	11.45% Avg for View: 9.32% (-60.81%)	3.65% Avg for View: 0.00% (US\$0.00)	US\$0.00 (0.00%)
1. Perusopetus 8. ja 9. luokka v. 2017 - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017, Perusopetus 8. ja 9. lk - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	119,676 (16.59%)	105,870 (16.70%)	00:00:30	3,873 (15.81%)	10.48%	3.01%	US\$0.00 (0.00%)
2. Perusopetus 4. ja 5. luokka v. 2017 - Kouluterveyskyselyn tulokset 2017, Perusopetus 4. ja 5. luokan oppilaat - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	111,329 (16.59%)	97,666 (16.70%)	00:00:30	3,897 (15.91%)	11.03%	3.21%	US\$0.00 (0.00%)
3. Perusopetus 8. ja 9. luokka, vertailutaulukko - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017, Perusopetus 8. ja 9. lk - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	81,583 (12.16%)	74,462 (12.74%)	00:00:33	2,202 (8.99%)	10.31%	2.91%	US\$0.00 (0.00%)
4. Perusopetus 4. ja 5. luokka, vertailutaulukko - Kouluterveyskyselyn tulokset 2017, Perusopetus 4. ja 5. luokan oppilaat - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	63,528 (9.47%)	56,695 (9.70%)	00:00:32	1,835 (7.49%)	11.23%	3.18%	US\$0.00 (0.00%)
5. Lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijat v. 2017 - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017, Lukiot - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	47,788 (7.12%)	43,014 (7.36%)	00:00:32	1,807 (7.38%)	12.56%	3.45%	US\$0.00 (0.00%)
6. Lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijat 2017, vertailutaulukko - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017, Lukiot - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	32,209 (4.80%)	29,506 (5.05%)	00:00:29	847 (3.46%)	10.39%	2.84%	US\$0.00 (0.00%)
7. Ammatilliset oppilaitokset 2017 - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017, AOL - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	31,896 (4.75%)	28,185 (4.82%)	00:00:30	1,062 (4.33%)	8.95%	3.03%	US\$0.00 (0.00%)
8. Perusopetus 8. ja 9. luokka 2006-2017 - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017, Perusopetus 8. ja 9. lk - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	26,770 (3.99%)	23,521 (4.02%)	00:00:33	586 (2.39%)	9.22%	3.11%	US\$0.00 (0.00%)
9. Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017, Perusopetus 8. ja 9. lk - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	23,735 (3.54%)	17,106 (2.93%)	00:01:04	1,252 (5.11%)	12.70%	6.15%	US\$0.00 (0.00%)
10. Kouluterveyskyselyn tulokset 2017, Perusopetus 4. ja 5. luokan oppilaat - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	20,783 (3.10%)	14,594 (2.50%)	00:00:58	1,261 (5.15%)	12.61%	7.52%	US\$0.00 (0.00%)
11. Ammatilliset oppilaitokset 2017, vertailutaulukko - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017, AOL - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	13,552 (2.02%)	12,460 (2.13%)	00:00:34	338 (1.38%)	10.36%	3.08%	US\$0.00 (0.00%)
12. Lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijat 2006-2017 - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017, Lukiot - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	12,074 (1.80%)	10,804 (1.85%)	00:00:29	251 (1.02%)	6.77%	2.83%	US\$0.00 (0.00%)
13. Opiskeluhoollon indikaattorit perusopetus 4. ja 5. luokka - Kouluterveyskyselyn tulokset 2017, Perusopetus 4. ja 5. luokan oppilaat - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	7,932 (1.18%)	6,675 (1.14%)	00:01:00	1,098 (4.48%)	19.03%	11.99%	US\$0.00 (0.00%)
14. Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017, AOL - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	6,987 (1.04%)	5,049 (0.86%)	00:00:59	326 (1.33%)	13.50%	5.88%	US\$0.00 (0.00%)
15. Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017, Lukiot - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	6,944 (1.03%)	4,901 (0.84%)	00:00:50	377 (1.54%)	14.32%	6.87%	US\$0.00 (0.00%)
16. Årskurs 8 och 9 i den grundläggande utbildningen år 2017 - Tidsserier för enkäten Hälsa i skolan 2006-2017, Åk 8-9 i den grundläggande utbildningen - THL användargränssnitt för data kuber och sammanfattningar	6,196 (0.92%)	5,416 (0.93%)	00:00:27	147 (0.60%)	16.33%	2.92%	US\$0.00 (0.00%)
17. Årskurs 4 och 5 i den grundläggande utbildningen år 2017 - Resultat av enkäten Hälsa i skolan 2017, Åk 4-5 i den grundläggande utbildningen - THL	5,320 (0.79%)	4,610 (0.79%)	00:00:34	155 (0.63%)	18.06%	3.61%	US\$0.00 (0.00%)

användargränssnitt för data kuber och sammanfattningar								
18.	Årskurs 1 och 2 i gymnasiet år 2017 - Tidsserier för enkäten Hälsa i skolan 2006-2017, Gymnasier - THL användargränssnitt för data kuber och sammanfattningar	4,897 (0.73%)	4,459 (0.76%)	00:00:32	99 (0.40%)	8.08%	2.49%	US\$0.00 (0.00%)
19.	Opiskeluhoollon indikaattorit . Perusopetus 8. ja 9. lk. - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017, Perusopetus 8. ja 9. lk - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	4,354 (0.65%)	3,679 (0.63%)	00:01:10	635 (2.59%)	18.27%	12.54%	US\$0.00 (0.00%)
20.	Åk 8-9 i den grundläggande utbildningen, jämförelsen i tabellen - Tidsserier för enkäten Hälsa i skolan 2006-2017, Åk 8-9 i den grundläggande utbildningen - THL användargränssnitt för data kuber och sammanfattningar	4,343 (0.65%)	3,924 (0.67%)	00:00:33	98 (0.40%)	11.22%	3.22%	US\$0.00 (0.00%)
21.	Ammatilliset oppilaitokset 2006-2017 - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017, AOL - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	3,984 (0.59%)	3,477 (0.59%)	00:00:33	79 (0.32%)	5.06%	2.59%	US\$0.00 (0.00%)
22.	Årskurs 1 och 2 i gymnasiet 2017, jämförelsen i tabellen - Tidsserier för enkäten Hälsa i skolan 2006-2017, Gymnasier - THL användargränssnitt för data kuber och sammanfattningar	3,443 (0.51%)	3,200 (0.55%)	00:00:33	84 (0.34%)	14.29%	3.08%	US\$0.00 (0.00%)
23.	Åk 4-5 i den grundläggande utbildningen, jämförelsen i tabellen - Resultat av enkäten Hälsa i skolan 2017, Åk 4-5 i den grundläggande utbildningen - THL användargränssnitt för data kuber och sammanfattningar	3,134 (0.47%)	2,876 (0.49%)	00:00:32	86 (0.35%)	15.12%	3.67%	US\$0.00 (0.00%)
24.	Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	2,045 (0.30%)	1,507 (0.26%)	00:01:11	127 (0.52%)	1.57%	3.28%	US\$0.00 (0.00%)
25.	Opiskeluhoollon indikaattorit 2017, lukiot - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017, Lukiot - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	1,771 (0.26%)	1,512 (0.26%)	00:01:06	314 (1.28%)	20.06%	13.50%	US\$0.00 (0.00%)
26.	Årskurs 1 och 2 i gymnasiet 2006-2017 - Tidsserier för enkäten Hälsa i skolan 2006-2017, Gymnasier - THL användargränssnitt för data kuber och sammanfattningar	1,517 (0.23%)	1,218 (0.21%)	00:00:36	18 (0.07%)	11.11%	2.37%	US\$0.00 (0.00%)
27.	THL TIKU: AMOR	1,441 (0.21%)	845 (0.14%)	00:00:56	227 (0.93%)	3.08%	4.79%	US\$0.00 (0.00%)
28.	Åk 8-9 i den grundläggande utbildningen 2006-2017 - Tidsserier för enkäten Hälsa i skolan 2006-2017, Åk 8-9 i den grundläggande utbildningen - THL användargränssnitt för data kuber och sammanfattningar	1,400 (0.21%)	1,277 (0.22%)	00:00:31	25 (0.10%)	8.00%	3.64%	US\$0.00 (0.00%)
29.	Perusopetus 8. ja 9. luokka, lukio, ammatillinen oppilaitos 2017 - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	1,346 (0.20%)	1,117 (0.19%)	00:01:21	90 (0.37%)	0.00%	2.08%	US\$0.00 (0.00%)
30.	Opiskeluhoollon indikaattorit ammatilliset oppilaitokset - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017, AOL - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	1,229 (0.18%)	1,006 (0.17%)	00:01:02	185 (0.76%)	17.84%	12.61%	US\$0.00 (0.00%)
31.	Yrkesläroanstalterna 2017 - Tidsserier för enkäten Hälsa i skolan 2006-2017, Yrkesläroanstalt - THL användargränssnitt för data kuber och sammanfattningar	1,223 (0.18%)	1,107 (0.19%)	00:00:36	53 (0.22%)	7.55%	4.33%	US\$0.00 (0.00%)
32.	Resultat av enkäten Hälsa i skolan 2017, Åk 4-5 i den grundläggande utbildningen - THL användargränssnitt för data kuber och sammanfattningar	1,066 (0.16%)	760 (0.13%)	00:01:01	83 (0.34%)	31.33%	9.76%	US\$0.00 (0.00%)
33.	Tidsserier för enkäten Hälsa i skolan 2006-2017, Åk 8-9 i den grundläggande utbildningen - THL användargränssnitt för data kuber och sammanfattningar	1,012 (0.15%)	764 (0.13%)	00:01:14	54 (0.22%)	12.96%	8.79%	US\$0.00 (0.00%)
34.	Yrkesläroanstalterna 2017, jämförelsen i tabellen - Tidsserier för enkäten Hälsa i skolan 2006-2017, Yrkesläroanstalt - THL användargränssnitt för data kuber och sammanfattningar	959 (0.14%)	912 (0.16%)	00:00:33	20 (0.08%)	0.00%	2.61%	US\$0.00 (0.00%)
35.	Aluevertailu, nuoret 2017 - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	932 (0.14%)	737 (0.13%)	00:01:03	69 (0.28%)	0.00%	2.36%	US\$0.00 (0.00%)
36.	Perusopetus 4. ja 5. luokka v. 2017 - Kouluterveyskyselyn tulokset 2017. Perusopetus 4. ja 5. luokan oppilaat - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	727 (0.11%)	629 (0.11%)	00:00:46	73 (0.30%)	0.00%	2.48%	US\$0.00 (0.00%)
37.	Kouluterveyskyselyn tulokset 2017. Perusopetus 4. ja 5. luokan oppilaat - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	645 (0.10%)	461 (0.08%)	00:00:53	60 (0.24%)	0.00%	2.02%	US\$0.00 (0.00%)
38.	Tidsserier för enkäten Hälsa i skolan 2006-2017, Gymnasier - THL användargränssnitt för data kuber och sammanfattningar	608 (0.09%)	438 (0.07%)	00:01:02	35 (0.14%)	14.29%	6.91%	US\$0.00 (0.00%)
39.	Opiskeluhoollon indikaattorit perusopetus 8. ja 9. lk. - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017, Perusopetus 8. ja 9. lk - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	550 (0.08%)	339 (0.06%)	00:01:33	18 (0.07%)	0.00%	4.55%	US\$0.00 (0.00%)
40.	Indikaattori: Tuntee, että elämällä on päämäärä ja tarkoitus, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	383 (0.06%)	292 (0.05%)	00:01:49	91 (0.37%)	0.00%	1.83%	US\$0.00 (0.00%)
41.	Elevvärdens indikator årskurs 4 och 5 i den grundläggande utbildningen - Resultat av enkäten Hälsa i skolan 2017, Åk 4-5 i den grundläggande utbildningen - THL användargränssnitt för data kuber och sammanfattningar	372 (0.06%)	294 (0.05%)	00:01:09	56 (0.23%)	12.50%	13.17%	US\$0.00 (0.00%)
42.	Elevvärdens indikatorer. Åk. 8 och 9 i den grundläggande utbildningen - Tidsserier för enkäten Hälsa i skolan 2006-2017, Åk 8-9 i den grundläggande utbildningen - THL användargränssnitt för data kuber och sammanfattningar	370 (0.06%)	298 (0.05%)	00:01:07	45 (0.18%)	17.78%	12.70%	US\$0.00 (0.00%)
43.	Aikasarja perusopetus 8. ja 9. lk, lukio, aol 2006-2017 - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	339 (0.05%)	266 (0.05%)	00:01:11	23 (0.09%)	0.00%	2.36%	US\$0.00 (0.00%)
44.	Aluevertailu, perusopetus 4. ja 5. luokka - Kouluterveyskyselyn tulokset 2017. Perusopetus 4. ja 5. luokan oppilaat - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	304 (0.05%)	268 (0.05%)	00:01:01	29 (0.12%)	0.00%	1.32%	US\$0.00 (0.00%)
45.	Indikaattori: Erittäin tyytyväinen elämänsä, % - Kouluterveyskyselyn tulokset 2017. Perusopetus 4. ja 5. luokan oppilaat - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	270 (0.04%)	210 (0.04%)	00:01:22	67 (0.27%)	0.00%	3.70%	US\$0.00 (0.00%)
46.	Perusopetus 8. ja 9. luokka vertailutulokko - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017, Perusopetus 8. ja 9. lk - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	269 (0.04%)	184 (0.03%)	00:02:15	16 (0.07%)	0.00%	7.43%	US\$0.00 (0.00%)

47.	Perusopetus 8. ja 9. luokka - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017, Perusopetus 8. ja 9. lk - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	223 (0.03%)	156 (0.03%)	00:01:59	22 (0.09%)	0.00%	4.93%	US\$0.00 (0.00%)
48.	Tidsserier för enkäten Hälsa i skolan 2006-2017, Yrkesläroanstalt - THL användargränssnitt för data kuber och sammanfattningar	218 (0.03%)	163 (0.03%)	00:01:12	21 (0.09%)	9.52%	15.60%	US\$0.00 (0.00%)
49.	Årskurs 8 och 9 i den grundläggande utbildningen - Tidsserier för enkäten Hälsa i skolan 2006-2017, Åk 8-9 i den grundläggande utbildningen - THL användargränssnitt för data kuber och sammanfattningar	198 (0.03%)	168 (0.03%)	00:01:21	0 (0.00%)	0.00%	1.52%	US\$0.00 (0.00%)
50.	Ammatilliset oppilaitokset 2017 - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017, AOL - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	184 (0.03%)	116 (0.02%)	00:01:54	17 (0.07%)	0.00%	6.52%	US\$0.00 (0.00%)
51.	Perusopetus 8. ja 9. luokka vertailu - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017, Perusopetus 8. ja 9. lk - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	151 (0.02%)	91 (0.02%)	00:02:10	4 (0.02%)	50.00%	5.96%	US\$0.00 (0.00%)
52.	Yrkesläroanstalterna 2006-2017 - Tidsserier för enkäten Hälsa i skolan 2006-2017, Yrkesläroanstalt - THL användargränssnitt för data kuber och sammanfattningar	150 (0.02%)	134 (0.02%)	00:00:14	2 (0.01%)	50.00%	6.67%	US\$0.00 (0.00%)
53.	Elevvärdens indikatorer i yrkesläroanstalter - Tidsserier för enkäten Hälsa i skolan 2006-2017, Yrkesläroanstalt - THL användargränssnitt för data kuber och sammanfattningar	149 (0.02%)	126 (0.02%)	00:01:28	19 (0.08%)	5.26%	12.08%	US\$0.00 (0.00%)
54.	Indikaattori: Kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	132 (0.02%)	117 (0.02%)	00:01:16	23 (0.09%)	0.00%	1.52%	US\$0.00 (0.00%)
55.	Perusopetus 8. ja 9. luokka v. 2017 versio2 - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017, Perusopetus 8. ja 9. lk - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	124 (0.02%)	109 (0.02%)	00:01:02	6 (0.02%)	0.00%	1.61%	US\$0.00 (0.00%)
56.	Indikaattori: Harrastaa liikuntaa omatoimisesti lähes päivittäin, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	117 (0.02%)	104 (0.02%)	00:00:35	27 (0.11%)	0.00%	1.71%	US\$0.00 (0.00%)
57.	Indikaattori: Ei syö aamupalaa joka arkiamu, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	113 (0.02%)	102 (0.02%)	00:00:38	17 (0.07%)	0.00%	0.88%	US\$0.00 (0.00%)
58.	Indikaattori: Pitää koulunkäynnistä, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	100 (0.01%)	92 (0.02%)	00:01:02	12 (0.05%)	0.00%	0.00%	US\$0.00 (0.00%)
59.	Opiskeluhuollon indikaattorit perusopetus 8. ja 9. lk.II - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017, Perusopetus 8. ja 9. lk - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	90 (0.01%)	44 (0.01%)	00:01:39	2 (0.01%)	0.00%	1.11%	US\$0.00 (0.00%)
60.	Åk 8-9 i den grundläggande utbildningen, gymnasiet, yrkesläroanstalterna år 2017 - Tidsserier för enkäten Hälsa i skolan 2006-2017 - THL användargränssnitt för data kuber och sammanfattningar	86 (0.01%)	77 (0.01%)	00:01:04	1 (0.00%)	0.00%	1.16%	US\$0.00 (0.00%)
61.	Kouluterveyskyselyn ydinindikaattorit väestöryhmittäin 2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	85 (0.01%)	69 (0.01%)	00:01:10	2 (0.01%)	0.00%	5.88%	US\$0.00 (0.00%)
62.	Indikaattori: Kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai sitä huonommaksi, % - Kouluterveyskyselyn tulokset 2017. Perusopetus 4. ja 5. luokan oppilaat - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	81 (0.01%)	68 (0.01%)	00:01:05	10 (0.04%)	0.00%	1.23%	US\$0.00 (0.00%)
63.	Opiskeluhuollon indikaattorit perusopetus 8. ja 9. lk.v2 - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017, Perusopetus 8. ja 9. lk - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	78 (0.01%)	43 (0.01%)	00:01:59	1 (0.00%)	0.00%	5.13%	US\$0.00 (0.00%)
64.	Perusopetus 8. ja 9. luokka - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017, Peruskoulu - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	78 (0.01%)	61 (0.01%)	00:02:24	6 (0.02%)	16.67%	8.97%	US\$0.00 (0.00%)
65.	Elevvärdens indikatorer 2017, gymnasier - Tidsserier för enkäten Hälsa i skolan 2006-2017, Gymnasier - THL användargränssnitt för data kuber och sammanfattningar	73 (0.01%)	58 (0.01%)	00:01:11	5 (0.02%)	40.00%	13.70%	US\$0.00 (0.00%)
66.	Opiskeluhuollon indikaattorit (perjantaina 13.4. sovittu malli) - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017, Perusopetus 8. ja 9. lk - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	72 (0.01%)	28 (0.00%)	00:02:05	1 (0.00%)	0.00%	4.17%	US\$0.00 (0.00%)
67.	Indikaattori: Saanut tukea ja apua hyvinvointiin kouluterveysneuvojalta lukuvuoden aikana, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	69 (0.01%)	57 (0.01%)	00:00:45	7 (0.03%)	0.00%	0.00%	US\$0.00 (0.00%)
68.	Indikaattori: Pitää koulunkäynnistä, % - Kouluterveyskyselyn tulokset 2017. Perusopetus 4. ja 5. luokan oppilaat - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	67 (0.01%)	56 (0.01%)	00:01:20	3 (0.01%)	0.00%	2.99%	US\$0.00 (0.00%)
69.	Elevvärdens indikatorer åk. 8 och 9 i den grundläggande utbildningen - Tidsserier för enkäten Hälsa i skolan 2006-2017, Åk 8-9 i den grundläggande utbildningen - THL användargränssnitt för data kuber och sammanfattningar	66 (0.01%)	55 (0.01%)	00:01:36	0 (0.00%)	0.00%	6.06%	US\$0.00 (0.00%)
70.	Indikaattori: Pitää koulunkäynnistä, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017, Perusopetus 8. ja 9. lk - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	61 (0.01%)	32 (0.01%)	00:00:53	2 (0.01%)	50.00%	6.56%	US\$0.00 (0.00%)
71.	Indikaattori: Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	59 (0.01%)	53 (0.01%)	00:01:10	4 (0.02%)	0.00%	1.69%	US\$0.00 (0.00%)
72.	Lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijat - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017, Lukiot - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	59 (0.01%)	41 (0.01%)	00:00:48	5 (0.02%)	0.00%	5.08%	US\$0.00 (0.00%)
73.	Opiskeluhuollon indikaattorit perusopetus 8. ja 9. lk.III - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017, Perusopetus 8. ja 9. lk - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	55 (0.01%)	24 (0.00%)	00:02:14	0 (0.00%)	0.00%	3.64%	US\$0.00 (0.00%)
74.	Perusopetus 4. ja 5. luokka. Testiesimerkki. Koulukohtaiset tulokset pylväskuviona ja taulukkona. - Kouluterveyskyselyn tulokset 2017, Perusopetus 4. ja 5. luokan oppilaat - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	55 (0.01%)	32 (0.01%)	00:01:20	0 (0.00%)	0.00%	1.82%	US\$0.00 (0.00%)
75.	Tidsserier för skolundersökningar 2006-2017 - THL användargränssnitt för data kuber och sammanfattningar	54 (0.01%)	39 (0.01%)	00:03:26	1 (0.00%)	0.00%	5.56%	US\$0.00 (0.00%)

76.	Opiskeluhuollon indikaattorit - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017, Perusopetus 8. ja 9. lk - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	49 (0.01%)	33 (0.01%)	00:00:59	8 (0.03%)	25.00%	18.37%	US\$0.00 (0.00%)
77.	Opiskeluhuollon indikaattorit ammatilliset oppilaistokset - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017, AOL - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	49 (0.01%)	38 (0.01%)	00:00:35	1 (0.00%)	0.00%	0.00%	US\$0.00 (0.00%)
78.	Perusopetus 8. ja 9. luokka 2017, opiskeluhoito - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017, Perusopetus 8. ja 9. lk - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	48 (0.01%)	31 (0.01%)	00:02:21	2 (0.01%)	0.00%	2.08%	US\$0.00 (0.00%)
79.	Indikaattori: Mahdollisuus keskustella koulussa aikuisen kanssa mieltä painavista asioista, % - Kouluterveyskyselyn tulokset 2017. Perusopetus 4. ja 5. luokan oppilaat. - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	47 (0.01%)	44 (0.01%)	00:01:16	5 (0.02%)	0.00%	0.00%	US\$0.00 (0.00%)
80.	Opiskeluhuollon indikaattorit lukiot - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017, Lukiot - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	46 (0.01%)	37 (0.01%)	00:00:57	3 (0.01%)	0.00%	8.70%	US\$0.00 (0.00%)
81.	RAI-järjestäjätiotokanta - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	46 (0.01%)	33 (0.01%)	00:02:02	3 (0.01%)	0.00%	4.35%	US\$0.00 (0.00%)
82.	Indikaattori: Keskusteluvaikkeitä vanhempien kanssa, % - Kouluterveyskyselyn tulokset 2017. Perusopetus 4. ja 5. luokan oppilaat. - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	44 (0.01%)	38 (0.01%)	00:01:18	3 (0.01%)	0.00%	0.00%	US\$0.00 (0.00%)
83.	Indikaattori: Hampaiden harjaus harvemmin kuin kahdesti päivässä, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	43 (0.01%)	40 (0.01%)	00:00:53	0 (0.00%)	0.00%	0.00%	US\$0.00 (0.00%)
84.	Indikaattori: Kokeillut marihuanaa tai kannabista ainakin kerran, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	42 (0.01%)	28 (0.00%)	00:01:36	1 (0.00%)	0.00%	4.76%	US\$0.00 (0.00%)
85.	Indikaattori: Tupakoi päivittäin, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	42 (0.01%)	39 (0.01%)	00:02:19	0 (0.00%)	0.00%	0.00%	US\$0.00 (0.00%)
86.	Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017, Peruskoulut - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	42 (0.01%)	32 (0.01%)	00:04:22	5 (0.02%)	20.00%	11.90%	US\$0.00 (0.00%)
87.	Kouluterveyskyselyn tulokset nuorilla 2017 - PIVOT-560 (Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017) - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	42 (0.01%)	21 (0.00%)	00:03:15	1 (0.00%)	0.00%	2.38%	US\$0.00 (0.00%)
88.	Perusopetus 4. ja 5. luokka, aluevertailu - Kouluterveyskyselyn tulokset 2017. Perusopetus 4. ja 5. luokan oppilaat. - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	42 (0.01%)	24 (0.00%)	00:03:18	0 (0.00%)	0.00%	0.00%	US\$0.00 (0.00%)
89.	Indikaattori: Ei syö aamupalaa joka arkiamu, % - Kouluterveyskyselyn tulokset 2017. Perusopetus 4. ja 5. luokan oppilaat. - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	41 (0.01%)	38 (0.01%)	00:00:43	3 (0.01%)	0.00%	0.00%	US\$0.00 (0.00%)
90.	Indikaattori: Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa, % - Kouluterveyskyselyn tulokset 2017. Perusopetus 4. ja 5. luokan oppilaat. - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	40 (0.01%)	40 (0.01%)	00:00:51	4 (0.02%)	0.00%	2.50%	US\$0.00 (0.00%)
91.	RAI-HC palautetiedot - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	38 (0.01%)	30 (0.01%)	00:01:42	2 (0.01%)	0.00%	2.63%	US\$0.00 (0.00%)
92.	Indikaattori: Raittius, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	36 (0.01%)	34 (0.01%)	00:00:37	1 (0.00%)	0.00%	0.00%	US\$0.00 (0.00%)
93.	Indikaattori: Sukupuoliyhdyntässä olleet, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	35 (0.01%)	30 (0.01%)	00:01:03	0 (0.00%)	0.00%	0.00%	US\$0.00 (0.00%)
94.	Indikaattori: Perheen koettu taloudellinen tilanne kohtalainen tai sitä huonompi, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	33 (0.00%)	31 (0.01%)	00:00:27	2 (0.01%)	0.00%	0.00%	US\$0.00 (0.00%)
95.	Indikaattori: Tosi humalassa vähintään kerran kuukaudessa, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	33 (0.00%)	27 (0.00%)	00:02:11	0 (0.00%)	0.00%	6.06%	US\$0.00 (0.00%)
96.	Indikaattori: Käynyt koulukuraattorilla lukuvuoden aikana, % - Kouluterveyskyselyn tulokset 2017. Perusopetus 4. ja 5. luokan oppilaat. - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	32 (0.00%)	30 (0.01%)	00:00:25	0 (0.00%)	0.00%	0.00%	US\$0.00 (0.00%)
97.	Indikaattori: Kohtalainen tai vaikea ahdistuneisuus, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	32 (0.00%)	27 (0.00%)	00:01:09	0 (0.00%)	0.00%	0.00%	US\$0.00 (0.00%)
98.	Vertailutaulukko - RAI-HC palautetiedot - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	32 (0.00%)	12 (0.00%)	00:03:10	0 (0.00%)	0.00%	0.00%	US\$0.00 (0.00%)
99.	Indikaattori: Harrastaa hengästyttävää liikuntaa vapaa-ajalla korkeintaan 1 h viikossa, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	31 (0.00%)	29 (0.00%)	00:00:59	0 (0.00%)	0.00%	0.00%	US\$0.00 (0.00%)
100.	Indikaattori: Luokassa tai ryhmässä hyvä työrauha, % - Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2017 - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä	31 (0.00%)	29 (0.00%)	00:00:47	1 (0.00%)	0.00%	0.00%	US\$0.00 (0.00%)

Rows 1 - 100 of 522

Liite 4. Mediaseurantaesimerkkejä

Kouluterveyskysely:

28.3. tiedote

Toimintarajoitteiset ja sijoitetut nuoret kokevat seksuaalista häirintää muita yleisemmin

FB: 2700

TW: 4460

THL.fi: 323

20 mediaosumaa

15.8. verkkouutinen

Hyvä suhde vanhempiin ja osallisuuden kokemukset kannattelevat nuorta

FB: 11 222

TW: 6 797

THL.fi: 1,186

3 mediaosumaa

21.9. verkkouutinen

Kouluterveyskyselystä voi nyt tarkastella yhdenvertaisuuden toteutumista

FB: 3770

TW: 1799

THL.fi: 297

2 mediaosumaa

17.12. tiedote

Kouluterveyskysely: Perheen yhteinen aika heijastuu vahvasti lapsen hyvinvointiin ja oppimiseen

FB: 17 392

TW: 12 188

THL.fi: 5,320

27 mediaosumaa

LTH-tutkimus:

6.9. tiedote

Vauvaperheille kuuluu hyvää – vanhemmat tarvitsevat kuitenkin lisää tietoa palveluista ja tukea jaksamiseen

FB: 4135

TW: 8369

THL.fi: 663

31 mediaosumaa

.....
Keskimääräiset katselukerrat:

FB: 3 400

TW: 3 300

THL.fi: 230 (=tiedotetta/uutista luettu näin monta kertaa)

Liite 5. Toimintakulttuurin muutos toimeenpanon tuen toimenpiteet

Toimintakulttuurin muutoksen kehittämissisältöjä (lapsivaikutusten arviointia, lapsibudjetointia ja lapsiystävällistä hallintoa) on edistetty myös sellaisissa maakunnissa, jotka eivät ole valinneet toimintakulttuurin muutosta kehittämisskohtekseen. THL:n projektipäällikön antaman tuen muodot maakunnissa ovat vaihdelleet maakuntien tarpeiden mukaan. Osa maakunnista on esimerkiksi ollut mukana UNICEFin kanssa yhteistyössä toteuttamassa Lapsiystävällinen maakunta -pilotihanketta, joka on vähentänyt THL:n toimeenpanon tuen tarvetta tai maakunnassa on muutoin ollut riittävästi asiantuntemusta ja resursseja viedä kehittämissisältöjä eteenpäin ilman, että maakuntaan jalkautuvaa tukea on tarvittu.

Seuraavassa taulukossa on esitetty kaikki tilaisuudet (koulutukset, seminaarit, työpajat, pilottitapaamiset), joissa THL:n projektipäällikkö Kati Honkanen on ollut mukana niin suunnittelussa kuin toteutuksessa. Näiden lisäksi on ollut lukuisia suunnittelutapaamisia ja -keskusteluja etäyhteyksin. Listauksessa ei näy oululaisten asiantuntijoiden muille maakunnille antamaa konsultaatiotukea lapsibudjetoinnin teemassa. Tätä konsultaatiota on osin rahoitettu THL:n toimeenpanon tukena.

MAAKUNTA	TILAISUUS JA AJANKOHTA
Toimintakulttuurin muutoksen kehittämisskohtekseen valinneet maakunnat	
Valtakunnalliset tilaisuudet	<p>Lapsiystävällinen kunta ja maakunta –oppimisverkosto, THL, 6.2.2017</p> <p>Lapsiystävällinen kunta ja maakunta –oppimisverkosto, THL, 13.3.2017</p> <p>Lapsiystävällinen kunta ja maakunta –oppimisverkosto, THL, 4.4.2017</p> <p>Toimintakulttuurin muutoksen yhteyshenkilöiden yhteinen työpäivä, THL, 25.8.2017</p> <p>LAPE Pre-konferenssi: Kohti lapsiystävällistä kuntaa ja maakuntaa - Kuuntele ja opi lapsilta ja nuorilta, Helsinki, 20.9.2017</p> <p>Toimintakulttuurin muutoksen yhteyshenkilöiden yhteinen työpäivä, THL, 6.11.2017</p> <p>Toimintakulttuurin muutoksen yhteyshenkilöiden yhteinen työpäivä, THL, 23.1.2018</p> <p>Lapsiystävällisen maakunnan ohjeistuksen julkistustilaisuus (yhteistyössä Unicefin kanssa), Helsinki, 24.1.2018</p> <p>Toimintakulttuurin muutoksen yhteyshenkilöiden yhteinen työpäivä, THL, 27.3.2018</p> <p>Pyöreän pöydän tilaisuus lapsibudjetoinnista, Helsinki, 31.5.2018</p> <p>Toimintakulttuurin muutoksen yhteyshenkilöiden yhteinen työpäivä, THL, 5.6.2018</p> <p>Perhekeskuksen lapsivaikutusten arviointi –työpaja, Tampere, 19.6.2018</p> <p>Toimintakulttuurin muutoksen yhteyshenkilöiden yhteinen työpäivä, THL, 3.9.2018</p> <p>Lapsinäkökulmaisen tutkimuksen lähestymistapoja ja metodologiaa –seminaari tutkijoille ja lapsi- ja perhepalvelujen kehittäjille, Helsinki, 2.11.2018</p> <p>+ Valtakunnallisten LAPE-päivien yhteydessä toteutetut työpajat 5.-6.2.2017, 29.-30.5.2017, 21.-22.9.2017, 22.-23.11.2017, 23.-24.4.2018, 30.-31.8.2018, 8.-9.10.2018 sekä hankejohdon päivien toimintakulttuurin muutoksen asiat, mm. Oulu 15.-16.2.2018</p>
Etelä-Karjala	Projektipäällikkö ei ole osallistunut maakunnan tilaisuuksiin
Etelä-Pohjanmaa	<p>Yhdessä eteenpäin! Monialainen toimintakulttuurin muutos –seminaari ja työpajat lasten ja perheiden parissa toimiville, Seinäjoki, 25.4.2017</p> <p>Toimintakulttuurin ”tomutus” – kohti uudistuvia lasten ja perheiden palveluja</p>

	kunnissa ja maakunnassa, Etelä-Pohjanmaan LAPE –seminaari (luottamushenkilöille, viranhaltijoille sekä kaikille lasten ja perheiden parissa toimiville tahoille), Seinäjoki, 9.2.2018 Etelä-Pohjanmaan LAVA-koulutussarja, Ilmajoki 24.9.2018, Teuva 26.9.2018 ja 10.10.2018, Kauhava 11.10.2018 sekä Lapua 26.10.2018
Kanta-Häme	LAVA-verkostotapaaminen (Kanta-Häme, Päijät-Häme ja Pirkanmaa) Hämeenlinna, 15.8.2017 LAVA-verkostotapaaminen (Kanta-Häme, Päijät-Häme ja Pirkanmaa) Hämeenlinna, 12.12.2017 LAVA-työpaja 3.10.2018
Keski-Pohjanmaa	LAVA-pilotointien arviointia ja maakunnallisen LAVA-mallin suunnittelua ja Lapsiystävällisen maakunta ohjeistuksen työstämistä, Kokkola, 4.5.2018 Lisäksi Keski-Pohjanmaa on mukana selvityksessä ” <i>Lapsiin kohdistuvien vaikutusten arviointi - Tarkastelussa lapsivaikutusten arviointi kuntapäätöksissä ja esimerkkejä lapsivaikutusten arvioinneista</i> ”
Keski-Suomi	Keski-Suomen LAPEn kanssa on tehty tiiviissä yhteistyössä selvitys ” <i>Lapsiin kohdistuvien vaikutusten arviointi - Tarkastelussa lapsivaikutusten arviointi kuntapäätöksissä ja esimerkkejä lapsivaikutusten arvioinneista</i> ”
Pirkanmaa	Lapsivaikutusten arviointi –työpaja (Pirkanmaan ja Kanta-Hämeen luottamushenkilöt, johtavat viranhaltijat ja lasten parissa työskentelevät), Tampere, 12.9.2017 (2 toteutusta) LAVA-verkostotapaaminen (Kanta-Häme, Päijät-Häme ja Pirkanmaa) Tampere, 4.10.2017 LAVA-verkostotapaaminen (Kanta-Häme, Päijät-Häme ja Pirkanmaa) Tampere, 30.11.2017 LAVA-pilotointien suunnittelupalaveri, Nokia, 31.1.2018 LAVA-pilotointien suunnittelupalaveri, Tampere, 26.4.2018 LAVA-pilotointitapaaminen, Tampere, 4.9.2018 Lasten ja nuorten palveluiden verkostotapaamisessa LAVA, Nokia, 15.11.2018
Pohjois-Pohjanmaa	Pohjois-Pohjanmaan LAPEn kanssa on tehty tiiviissä yhteistyössä työpäperi ”Lapsibudjetoinnin ohjeistus”. Lapsiystävällisen kunnan rakennuspalikat –seminaari ja LAVA-työpaja Oulunkaaren, Koillismaahan ja Oulun ympäristökuntien johdolle, Pikku-Syöte, 16.-17.8.2018. Lapsibudjetoinnin työpaja, Oulu, 17.9.2018
Päijät-Häme	Sosiaalityön päivät, Lahti, 21.3.2017 Lapsiystävällisen maakunnan pilotin aloituskokous, Lahti, 15.9.2017 LAVA-kiihdyttämö, Lahti, 10.4.2018
Satakunta	Lapsivaikutusten arviointi -työpaja, Huittinen, 7.9.2017 LAVA-Pilottivalmennus/koulutus, Huittinen, 3.11.2017 Pilotoinnin tuki ja prosessikuvaaminen, Huittinen, 24.11.2017 Kuntalaisten kuulemistilaisuus: LAVA-pilotointi, Huittinen 30.11.2017 Kohti lapsiystävällistä Satakuntaa – lapsivaikutusten arvioinnilla parempia päätöksiä –tilaisuus, Pori, 30.5.2018 Kohti lapsiystävällistä Satakuntaa - Lapsivaikutusten arvioinnilla parempia päätöksiä – työpajatyöskentely, Pori, 19.9.2018
Uusimaa	Lape Lohja – startti, Lohja, 17.5.2017 Lapsiystävällisen maakunnan pilotin aloituskokous, Lohja, 18.9.2017 Hyvinvoinnin indikaattorit –työpaja, Tuusula, 9.4.2018 Hyvinvoinnin indikaattorit –työpaja, Karjaa, 16.4.2018 Lapsiystävällinen maakunta, maakuntavalmistelujohtoon tapaaminen, Helsinki,

	12.6.2018
Varsinais-Suomi	Päiväkotijärjestelmä ja koulu hyvinvointiympäristönä -seminaari, Raisio, 24.5.2018
Muut maakunnat	
Etelä-Savo	Lapsivaikutusten arvioinnilla parempaa toimintaa ja päätöksentekoa, Mikkeli, 16.11.2017 LAVA-pilotointien suunnittelukokous, etänä, 8.2.2018 Perhekeskusverkoston kehittämispäivä (perhekeskuskehittäjät, johtavat viranhaltijat) Pieksämäki, 21.8.2018
Kainuu	Lapsen oikeudet ja lapsivaikutusten arviointi -seminaari ja työpajat, Kajaani, 14.3.2018
Kymenlaakso	Lapsiystävällinen Kymenlaakso –seminaari (erityisesti luottamushenkilöille, johtaville viranhaltijoille), Kouvola, 28.8.2018
Lappi	Lapsiystävällinen kunta –seminaari, Rovaniemi, 27.2.2018
Pohjanmaa	Lapsen oikeudet ja lapsivaikutusten arviointi –seminaari, Vaasa, 8.2.2018
Pohjois-Karjala	Lapsivaikutusten arvioinnilla parempaa toimintaa ja päätöksentekoa, Joensuu, 29.11.2017
Pohjois-Savo	Lapsivaikutusten arvioinnilla parempaa toimintaa ja päätöksentekoa, Kuopio 20.11.2017

Seuraavassa taulukossa esitetään toimeenpanon tukena tuotetut julkaisut:

Julkaisu & julkaisufoorumi	Sisältökuvaus
Ohjeistukset ja selvitykset	
Lapsivaikutusten arviointi (LAVA) Honkanen, Kati & Savola, Suvi THL Julkari	LAVAssa arvioidaan päätösten ja toiminnan vaikutuksia lapsiin ja lasten oikeuksien toteutumiseen. LAVA on osa ennakkovaikutusten ja ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arviointia. Ohjeistus on suunnattu kuntien ja maakuntien päätösvalmistelijoille ja päätöksentekijöille. Lisäksi ohjeistusta voivat soveltaa kaikki lasten parissa työskentelevät arvioidessaan toimintansa lapsiin kohdistuvia vaikutuksia. Ohjeistus sisältää myös esimerkkikuvauksen toteutetusta lapsivaikutusten arvioinnista.
Kohti lapsiystävällistä maakuntaa Custódio, Ira UNICEFin nettijulkaisut huoneentauluversio laajempi ohjeistus	Ohjeistus on tarkoitettu maakunnille, jotka vastaavat jatkossa sosiaali- ja terveystieteiden hallinnon ja järjestämisestä. Ohjeistukseen on koottu hallinnon ja päätöksenteon toimintatapoja, joiden avulla tulevat maakunnat voivat omassa toiminnassaan varmistaa YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen toteutumisen – ja lasten hyvän elämän. Ohjeistus soveltuu pohjamateriaaliksi esimerkiksi LAPE-akatemioiden toiminnassa ja maakuntastrategian valmistelussa. Ohjeistusta voi hyödyntää myös

	<p>luottamushenkilöille ja valmisteleville viranhaltijoille järjestettävien koulutusten suunnittelussa ja toteutuksessa.</p> <p>Suomen UNICEF on laatinut ohjeistuksen osana Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmaan (LAPE) kuulunutta Lapsiystävällinen maakunta -pilottihanketta (1.9.2017–30.6.2018). Pilottihankkeessa olivat mukana Etelä-Karjalan, Keski-Pohjanmaan, Pohjois-Pohjanmaan, Päijät-Hämeen, Uudenmaan ja Varsinais-Suomen maakunnat.</p>
<p><u>Lapsiin kohdistuvien vaikutusten arviointi - Tarkastelussa lapsivaikutusten arviointi kuntapäätöksissä ja esimerkkejä lapsivaikutusten arvioinneista</u></p> <p>Ruuska, Tupu & Itkonen-Ratilainen, Mari & Harju-Kivinen, Raija & Honkanen, Kati</p>	<p>Selvityksessä tarkastellaan, minkälainen tilanne suomalaisissa kunnissa on lapsivaikutusten arvioinnin suhteen. Selvitys koostuu kahdesta osasta. Ensimmäinen osa luo katsauksen kuuden eri Keski-Suomen ja Keski-Pohjanmaan kunnan päätöksentekoon ja vastaa ensisijaisesti seuraavaan kysymykseen: miten lapsivaikutusten arviointien tekeminen näkyy kuntien päätöksentekoasiakirjoissa? Selvityksessä paneudutaan myös lapsivaikutusten arvioinnin käsitteeseen ja tilanteeseen laajemmin yhteiskunnan eri sektoreilla sekä siihen, miten lapset ylipäättään näkyvät kuntien päätöksenteossa.</p> <p>Toisessa osassa esitellään esimerkkejä Suomessa toteutetuista lapsivaikutusten arvioinneista eri hallinnonaloilta sisältäen niin sivistys-, sosiaali- ja terveys kuin teknisen ja ympäristötoimenkin. Esimerkkien kautta konkretisoituu, minkälaisissa tilanteissa lapsivaikutusten arviointia tulisi tehdä ja millä tavoin arviointeja on toteutettu. Esimerkkien tavoitteena on siten madaltaa kynnystä lapsivaikutusten arviointien tekemiseen lapsia koskevista päätöksistä ja toiminnasta.</p> <p>Selvitys on toteutettu osana Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelman (LAPE) lapsen oikeuksia edistävän toimintakulttuurin kokonaisuutta yhteistyössä Keski-Suomen LAPE:n kanssa.</p>
<p>Lapsibudjetointia kehittämässä: Esimerkkejä lapsilähtöisen budjettianalyysin toteuttamisesta (Työpaperi)</p> <p>Ahokas, Jussi & Honkanen, Kati</p>	<p>Lapsibudjetoinnin avulla lapsiin ja nuoriin kohdistetut rahamääräiset panokset ja niiden vaikutukset tehdään näkyviksi. Lapsibudjetoinnin budjettianalyysi on keskeinen työväline lapsivaikutusten arvioinnissa ja talousarvioiden laadinnassa kunnissa ja maakunnissa.</p>
Lehti- ja blogikirjoituksia	
Julkaisu	Julkaisufoorumi
<i>Päätösten vaikutukset lapsiin on arvioitava, jotta eriarvo vähenisi</i>	THL-blogi

Honkanen, Kati	
<i>Epävarmuutta vai pärjäämistä?</i>	Lapsinäkökulma-blogi
Honkanen, Kati	
<i>Lapsivaikutuksia arvioimassa</i>	Lapsinäkökulma-blogi
Honkanen, Kati	
<i>Lapsi kasvaa yhteisön jäsenenä</i> Honkanen, Kati & Iivonen, Esa & Pollari, Kirsi	<p> Etelä-Saimaa 31.7.2018 Etelä-Suomen Sanomat 18.5.2018 Forssan Lehti Ilkka 1.6.2018 Itä-Savo 17.5.2018 Kymen Sanomat 19.5.2018 Lapin Kansa 17.5.2018 Länsi-Suomi 15.5.2018 Maaseudun Tulevaisuus 21.5.2018 Pohjalainen 9.6.2018 Salon Seudun Sanomat 27.5.2018 Satakunnan Kansa (toukokuun loppu 2018) Turun Sanomat 28.5.2018 </p>
<i>”Opettaja ei ole kiinnostunut siitä mitä minulle kuuluu”</i> Honkanen, Kati	Lapsinäkökulma-blogi
<i>Lapsivaikutusten arviointi haastaa perinteistä päätöksentekoa</i> Honkanen, Kati	Maakunta- ja soteuudistus, Muutoksessa-blogi
<i>Jokaisella oppilaalla on oikeus olla tärkeä osa kouluyhteisöä</i> Honkanen, Kati & Iivonen, Esa	THL-blogi, lapsen oikeuksien viikko 2018

Liite 6. Lapsiystävällinen maakunta -pilottihanke

Lapsiystävällinen maakunta -pilottihanke

Ira Custódio, asiantuntija (Suomen UNICEF)

Hankkeen tausta

Lapsiystävällisyyden vahvistaminen on yksi Suomen UNICEFin työn painopisteistä. Tätä työtä UNICEF tekee yhteistyössä viranomaisten ja päättäjien kanssa. 1.9.2017–30.6.2018 UNICEF toteutti yhdessä kumppanien kanssa Lapsiystävällinen maakunta -pilottihankkeen. Pilottihanke oli osa hallituksen Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelmaa (LAPE), jonka yhtenä tavoitteena on tukea kuntia ja maakuntia ottamaan päätöksenteon pohjaksi lasten oikeudet. Hankekumppaneina olivat Etelä-Karjalan, Keski-Pohjanmaan, Pohjois-Pohjanmaan, Päijät-Hämeen, Uudenmaan ja Varsinais-Suomen maakunnat sekä Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos (THL).

Mitä hankkeen aikana tapahtui

Kymmenen kuukautta kestäneessä Lapsiystävällinen maakunta -pilottihankkeessa UNICEF tiedotti, koulutti ja tuki tulevia maakuntia lapsenoikeusperustaisen hallinnon teemoissa. Syksyllä 2017 jokaisessa pilotti-maakunnassa järjestettiin tarpeiden kartoittamiseksi alkutapaaminen, jonka pohjalta suunniteltiin ja järjestettiin lapsiystävällinen maakunta -koulutus (1). Koulutusten painopisteet vaihtelivat hieman maakunnittain, mutta jokaiseen sisältyi perusasiat lapsenoikeusperustaisesta hallinnosta ja erityisesti lapsen oikeuksien sopimuksen yleisperiaatteista (yhdenvertaisuus, lapsen edun ensisijainen harkinta, oikeus elämään ja kehittymiseen sekä lapsen näkemyksen kunnioittaminen). Useimmissa koulutuksissa käsiteltiin lisäksi päätöksenteon lapsivaikutusten (ennakko)arviointia. UNICEF hyödynsi koulutuksissa herännyttä keskustelua, kommentteja ja kysymyksiä hankkeen aikana sekä viestinnässään (2) että materiaalien laatimisessa (3).

1) <https://www.slideshare.net/unicefFi/kohti-lapsiystavallist-maakuntaa-syksy-2017-ira-custodio>

2) Ks. esim. <https://www.unicef.fi/blogi/kaikki-yhdessa-jokaiselle-lapselle/>

3) Ks. esim. <https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/Vaikuttaminen/Lapsivaikutusten+arviointi+A4.pdf>

4) <http://videonet.fi/web/thl/20180124/>

5) <https://youtu.be/11HCXSELbiU>

Keväällä 2018 toiminnan painopiste oli lapsiystävällisen maakunnan ohjeistuksen valmistelussa ja laatimisessa. Ohjeistuksen teemoja lyhyesti kuvaileva tiivisversio julkaistiin jo 24.1. THL:n järjestämässä seminaarissa (4), lisäksi teema oli esillä muun muassa helmikuun LAPE-päivillä (5). Tiivisversio sopii esimerkiksi eri kohderyhmille tiedottamiseen (kuten luottamushenkilöt). Ohjeistuksen laajempi, maakuntakohtaiseen pohdintaan ohjaava ja kannustava versio valmistui kesällä 2018, ja tätä ennen pilottimaakunnat kommentoivat ohjeistusluonnosta. Ohjeistuksen laajempaa versiota voidaan jatkossa hyödyntää esimerkiksi LAPE-akatemioiden suunnittelussa ja eri kohderyhmille järjestettävien koulutusten valmistelussa. Työskentelemme yli 190 maassa lapsen oikeuksien toteutumisen puolesta. Olemme UNICEF, YK:n lastenrahasto, perustettu 1946.

Huomioita hankkeesta

Maakuntauudistuksen valmistelun keskeneräisyys ja aikataulun viivästyminen on vaikuttanut myös Lapsiystävällinen maakunta -hankkeeseen. Maakuntien lähtötilanne on ollut erilainen niin aikaisempien yhteistyörakenteiden osalta kuin siitä näkökulmasta, miten merkitykselliseksi tulevasta maakuntahallinnosta keskusteleminen on esimerkiksi koulutuksissa koettu. Tältä osin kokemukset pilottimaakunnissa ovat oletettavasti heijastelleet maakuntien moninaisuutta laajemminkin.

Lapsenoikeusperustaisen hallinnon teemat otettiin hankkeen koulutuksissa hyvin vastaan. Erityisesti lapsivaikutusten ennakkoarviointi kiinnosti. Yleisesti voidaan tunnistaa melko suuri tarve tiedon jäsentämiselle ja eri kohderyhmille sopivaan muotoon paketoimiselle (laajuus, kieli). Tämä koskee sekä koulutusten järjestämistä että materiaalin tuottamista.

LAPE-hankkeen aikana tietoisuus lapsenoikeusperustaisen hallinnon teemoista on valtakunnallisesti lisääntynyt, ja tämä on syytä jatkossa huomioida esimerkiksi koulutuksia järjestettäessä siten, että tunnustetaan jo suunnitteluvaiheessa osallistujien pohjatiedot ja se, minkä tyyppisen koulutuksen järjestäminen on millekin kohderyhmälle mielekästä. Lisäksi eri kohderyhmien tavoittamisen näkökulmasta on syytä pohtia, milloin kannattaa järjestää erillinen koulutustilaisuus ja milloin on tuloksellisempaa viedä koulutuksen sisällöt osaksi jotakin muuta tilaisuutta / toimintaa.

Maakunta- ja soteuudistukseen liittyvä lakipaketti ei lopulta tullut hankkeen aikana eduskunnan päätettäväksi. Tämä vaikutti lapsiystävällinen maakunta -ohjeistuksen laatimiseen siten, että ohjeistuksen teemat ja maakuntakohtaiseen pohdintaan ohjaavat kysymykset ovat luonteeltaan varsin yleisiä. Toisaalta sellaisina ne ovat sektorien välisen yhteistyön ja palveluiden yhteensovittamisen näkökulmasta merkityksellisiä riippumatta siitä, milloin ja millaisena uudistukset toteutuvat.

Lapsiystävällisten maakuntien rakentaminen – miten eteenpäin

Lapsiystävällinen maakunta -hankkeen perusteella voidaan lapsenoikeusperustaisen hallinnon teemoihin ja niiden valtavirtaistamiseen liittyen nimetä kolmenlaisia tarpeita, jotka osittain liittyvät eri kohderyhmiin. Ensinnäkin edelleen on tarve sanoittaa lapsi- ja lapsenoikeusnäkökulman merkityksellisyyttä sekä julkishallinnossa yleisesti että maakunta- ja sote-uudistuksen valmistelun yhteydessä erityisesti. Tämä edellyttää tiedottamis- ja vaikuttamistyötä. Toiseksi tarvitaan kohderyhmittäin suunniteltua koulutusta lapsenoikeusperustaisen hallinnon teemoista (erityisesti lapsivaikutusten arviointi). Kolmanneksi tarvitaan paikallista kehittämistyötä, jossa pohditaan, mitä lapsenoikeusperustaisen hallinnon teemat omassa maakunnassa tarkoittavat ja millaisin rakentein ja toimintatavoin niistä voidaan tehdä arkea. Näitä kolmenlaisia tarpeita voidaan arvioida olevan kaikissa maakunnissa, mutta riippuen aikaisemmista lapsi- ja perhepalveluihin liittyvistä yhteistyörakenteista ja lapsenoikeusperustaisen hallinnon teemoihin liittyvästä kehittämistyöstä, niiden painopisteet voivat vaihdella.

Liite 7. Perhekeskustoimintamallin toimeenpanon tuki

Perhekeskusyhdyshenkilöverkosto

Perhekeskustoimintamallia on kehitetty yhteiskehittämisen periaatteella yhdessä maakuntien ja järjestöjen kanssa. Näin on varmistettu, että eri alueiden ominaispiirteet tulevat huomioituiksi ja lapsiperheiden ääni kuulluksi. Jokaisesta maakunnasta kehittämistyössä on ollut mukana perhekeskusyhdyshenkilö, jonka tehtävänä on ollut toimia viestinvälittäjänä maakunnan ja kansallisen kehittämistyön välillä. Maakunnat ovat saaneet säännöllisesti kehittämistehtäviä, ja yhdyshenkilöverkoston tapaamisia sekä laajempia seminaareja on järjestetty kuukausittain. Aluksi keväällä 2017 hankkeiden käynnistyessä yhteiset tapaamiset olivat LA-PE-päivien yhteydessä, mutta kesän 2017 jälkeen käynnistyivät yhteiskehittämisen mahdollistavat yhdyshenkilöiden tapaamiset ja perhekeskustyöpajat. Alla olevassa taulukossa on tiivistetysti perhekeskusyhdyshenkilökokoukset ja niiden sisältö.

Perhekeskusyhdyshenkilökokoukset	Aiheet tiivistetysti
25.10.2017	Odotukset ja tarpeet suhteessa toimeenpanon tukeen, kansalliset tarpeet perhekeskustoimintamallin kehittämiseksi
22.11.2017	Perhekeskuskäsitteen määrittelyä, perhekeskusten tehtävät, kansalliset linjaukset
18.1.2018	Perhekeskuksen johtaminen, koordinointi ja yhteensovittaminen, asemointi
8.3.2018	Perhekeskuksen tarjoama varhainen tuki, hoito ja kuntoutus, palveluohjaus
15.5.2018	Perhekeskuksen palveluverkosto, opiskeluhoollon palvelut, lastensuojelu, aikuisten palvelut, sähköinen perhekeskus
14.8.2018	Perhekeskuksen kohtaamispaikan kriteerit, lääkärin perhekeskuksessa
29.8.2018	Johtaminen ja koordinaatio, Yhteistyörakenteista sopiminen ja asiakastyön sekä toiminnan yhteensovittaminen
20.9.2018	Kohtaamispaikan tehtävät ja kohtaamispaikka osana palveluverkostoa, perhekeskuksen koordinaatio, perhekeskus strategisissa asiakirjoissa, kasvatus- ja perheneuvonta varhaisen tuen palveluna
18.10.2018	Johtamisrakenteeseen kuuluvien eri ryhmien roolit ja vastuut, sosiaalihuollon ja perhetyön porrasteisuus
12.11.2018	Perhekeskusta koskevat kirjaukset ja perhekes-

	kuksen koordinaatiotehtävät, perhekeskuksen arviointi, vuoden 2019 suunnittelu
23.11.2018	Perhekeskuksen palvelulupaus, LAPE-konferenssin suunnittelu, teesit, Podcast, kohtaamispaikan kriteerit

Yhdyshenkilökokousten lisäksi on järjestetty perhekeskustoimintamallin rakentamisen työpajoja, joihin on osallistunut runsaasti maakuntien kehittäjiä ja heidän esimiehiään. Syksystä 2018 päädyttiin yhdistämään perhekeskustyöpajat ja yhdyshenkilöverkoston kokoukset. työtä jatkettiin perhekeskusverkostona, joka kokoontui noin kuukauden välein.

Perhekeskustyöpajat

	Aihe
30.5.2017	Johdatus maakunnallisen perhekeskustoimintamallin kokonaisuuteen ja toimeenpanon tuki
30.8.2017	Kartoitus maakunnan väestön määrästä, rakenteesta ja asuinkunnista, alueen lasten ja perheiden palveluista ja palvelutarpeista, mitä perhekeskustoimintamalli tarkoittaa, odotetut tulokset. Yhteen sovittava johtaminen perhekeskustoimintamallissa, miten perhekeskustoimintamallin palveluverkostoa johdetaan ja koordinoidaan, perhekeskuksen johtamisen jatkotyöstäminen: Alustavan suunnitelman laatiminen sisällöstä, aikataulusta ja työnjaosta
25.10.2017	Useita rinnakkaisia työpajoja, perhekeskustoimintamallin kokonaisuuden kehittäminen
18.1.2018	Perhekeskuksen johtaminen, koordinointi ja yhteensovittaminen, asemointi
8.3.2018	Perhekeskuksen tarjoama varhainen tuki, hoito ja kuntoutus, palveluohjaus
15.5.2018 Työpajat ja perhekeskusyhdyshenkilöverkosto yhdistyivät 15.5 työpajan jälkeen	Perhekeskuksen palveluverkosto, opiskeluhoollon palvelut, lastensuojelu, aikuisten palvelut, sähköinen perhekeskus

Maakuntavierailut

Maakuntavierailut on tehty kaikkiin maakuntiin, osaan useampikin. Nämä vierailut ja seminaareihin osallistumiset ovat konkretisoineet maakunnissa tehtyä työtä ja nostaneet esiin osa-alueet, jotka ovat kaivanneet vielä vahvistusta ja tukea.

31.5.2016 Varsinais-Suomi	Varsinais-Suomen perhekeskus aloitustilaisuus
---------------------------	---

17.1.2017 Uusimaa	Tutustumiskäynti Vantaan Aurinkokiveen (monikäyttöinen palvelurakennus)
8.2.2017 Pirkanmaa	Perhekeskustoimijoiden ml. järjestötoimijat seminaari
27.2.2017 Kanta-Häme	Janakkalan perhekeskukseen tutustuminen
7.3.2017 Uusimaa	Vammaisten lasten ja heidän perheidensä monitoimikeskus Jaatinen
14.–15.3.2017 Pohjois-Karjala	SiunSoten kohtaamispaikkatoiminnan seminaari
23.5.2017 PKS ja Uusimaa	Perhekeskusseminaari
31.5.2017 Varsinais-Suomi	Perhekeskusseminaari
6.7.2017 PKS	Helsingin Itä-keskuksen perhekeskukseen tutustuminen
25.8.2017 Pirkanmaa	Perhekeskustoimintamallin tavoitteet, kehittämisen tilanne maakunnassa
25.8.2017 Pohjois-Karjala	Pohjois-Karjalan perhekeskustilaisuus
20.9.2017 Pohjois-Savo	Pohjois-Savon perhekeskustilaisuus ja ohjausryhmä
27.9.2017 Keski-Suomi	Keski-Suomen perhekeskuskäynti
10.10.2017 Satakunta	Puheenvuoro seminaarissa, mikä on perhekeskustoimintamalli
3.11.2017 Etelä-Pohjanmaa	Etelä-Pohjanmaan perhekeskustilaisuus
8.11.2017 Lappi	Kehittämisen tilanne maakunnassa, keskeiset

	haasteet
9.11.2017 Pohjois-Pohjanmaa	Kehittämisen tilanne maakunnassa, keskeiset haasteet
17.11.2017 Kymenlaakso	Kymenlaakson perhekeskuskäynti
1.12.2017 PKS ja Uusimaa	Perhekeskustapaaminen
1.12.2017 Pohjois-Savo	Pohjois-Savon järjestötapaaminen
17.1.2018 Varsinais-Suomi	Seminaari
23.1.2018 Etelä-Savo	Perhekeskustilaisuus
31.1-2.2.2018 Pohjanmaa (Uumaja)	Kehittämisen tilanne Pohjanmaan maakunnassa, vierailu Uumajan perhekeskukseen Ruotsissa
15.2.-16.2.2018 Pohjois-Pohjanmaa	Hankejohdon päivät
22.2.2018 Keski-Pohjanmaa	Perhekeskusseminaari
20.3.2018 Kanta-Häme	Keskeiset haasteet tällä hetkellä, Kompassi
22.3.2018 Pirkanmaa	Hankkeen osakokonaisuuksien esittely ja tilannekatsaus, erityisesti lapsiperheiden sosiaalityön, lastensuojelun ja palveluohjauksen käytännöt.
23.3.2018 Pääkaupunkiseutu ja Uusimaa	Kansallisten linjausten esittely, Pääkaupunkiseudun ja Uusimaan hankkeiden esittely, missä mennään tällä hetkellä.
9.5.2018 Päijät-Häme	ETKL:n kohtaamispaikkaan tutustuminen

12.6.2018 Lappi	Perhekeskustilaisuus Inarissa, saamenkieliset palvelut
1.9.2018 Etelä-Pohjanmaa	Neuvolatoiminta ja perhekeskus
7.8.2018 Etelä-Karjala	Kehittämisen tilanne maakunnassa, keskeiset haasteet
15.8.2018 Päijät-Häme	Perhekeskuskehittäjien tapaaminen
18.9.2018 Varsinais-Suomi	Perhekeskusfoorumi
5.10.2018 Etelä-Savo	Perhekeskuksen kohtaamispaikkaan tutustuminen
7.11.2018 Kymenlaakso	Perhekeskusverkoston koulutuspäivä
7.11.2018 Pohjanmaa	Perhekeskustoiminnan kehittäminen
8.11.2018 Satakunta	Perhekeskuskehittäminen päätöstilaisuus
1.-2.12.2018 Lappi	LAPE päätösseminaari

Kansainväliset vierailut

22.2-24.2.2017 Saksa	ALFA "All Family - Family is all". Neubrandenburg, Germany. Seminaarissa pidetty neljä puheenvuoroa Suomen perhekeskuskehittämisestä.
20.3.-22.3.2017 Englanti ja Tanska	Tutustuminen lapsiperhepalvelujen kehittämiseen: Anna Freud Instituutti, Lontoo ja Family class ja Family School, Kööpenhamina.
25.5.-31.5.2018 Italia	WAIMH kongressi (Pikkulapsipsykiatrian maailman järjestön konferenssi) Rooma, puheenvuoro perhekeskustoiminnasta Suomessa.

Yhteinen lähestymistapa – monialaisen arvioinnin kehittämistyö: Monialaisen arvioinnin työryhmä

14.2.2018	Monialaisen arvioinnin työryhmä, Folkhälsan Helsinki	Suunnitelma työskentelystä
15.3.2018	Monialaisen arvioinnin työryhmä, THL	Asiakkaan kokemus hyvästä palvelusta
11.04.2018	Monialaisen arvioinnin työryhmä, THL	miten varmistetaan hyvä palvelu asiakkaalle työntekijätasolla
18.04.2018	Puheenvuoro Pohjois-Savo, Siilinjärvi	CA-mallin keskeiset periaatteet ja kansallinen kehittämistyö monialaisessa arvioinnissa
23.5.2018	Monialaisen arvioinnin työryhmä, THL	miten johtaa niin, että hyvin toimiva asiakastyö toteutuu
8.6.2018	Monialaisen arvioinnin seminaari Tapahtumatalo Bank, Helsinki	Australialaisten johdolla syvennyttiin Common Approachin periaatteisiin, menetelmiin ja kokemuksiin. Seminaarissa kuultiin myös esimerkkejä maakuntien menetelmistä ja työkaluista, jotka tukevat monialaista arviointia, kuten mm. Kompassi.
26.9.2018	Monialaisen arvioinnin työryhmä, THL	Miten yhteinen lähestymistapa kytkeytyy Yksi lapsi-yksi tilannekuva -työryhmän työskentelyyn, erilaisten työkalujen läpikäynti, Multiview, Empower Kids
8.11.2018	Monialaisen arvioinnin työryhmä, THL	CA-mallin hyödyt suhteessa muihin olemassa oleviin menetelmiin
15.11.2018	Puheenvuoro hankejohdon päivillä, THL	Mitä lisäarvoa yhteinen viitekehys antaa lapsiperhepalveluille?

Kasvatus- ja perheneuvonnan jäsentäminen, julkaisu ilmestyi kesäkuussa 2018

6.10.2017	Työrukkasen toimeksiannon käsittely: Kasvatus- ja perheneuvon sisällön määrittely ja jäsentäminen
30.11.2017	Tekstituotosten muokkaaminen
12.1.2017	Työpaperiluonnos maakuntiin kommentoitavaksi

Perheoikeudellisten palvelujen jäsentäminen, julkaisu ilmestyi joulukuussa 2018

27.9.2017–14.2.2017	Perheoikeudellisten palvelujen sisällön määrittely ja jäsentäminen
25.4.2018 -8.8.2017	Tekstituotosten muokkaaminen, työpaperiluonnos maakuntiin kommentoitavaksi
13.11.2018	Työpaperin viimeistely

Sosiaalihuollon ja perhetyön porrasteisuus, julkaisu ilmestyy keväällä 2019

14.8, 12.9, 10.10, 23.10, 15.11	Ohjausryhmän kokoukset
15.8., 13.9, 23.10, 5.11	Porrasteisuusryhmien kokous
20.8.2018	Kysely maakuntiin
15.11.2018	Porrasteisuustyön esittely hankejohdon päivillä
22.11.2018	Porrasteisuustyön esittely lastensuojelun avo- huollon yhteiskehittämispäivillä

Julkaisuja**Vanhemmuuden ja parisuhteen tukeminen**

Hakulinen T, Laajasalo T & Mäkelä J. (toim.) 2019, Vanhemmuuden ja parisuhteen tuen vahvistaminen - Teoriasta käytäntöön. THL, Ohjaus, taitossa, 120 sivua.

Hakulinen T, Onwen-Huma H, Varsa H, Pulkkinen P, Sandt M. Sukupuolten tasa-arvo neuvolan asiakastyössä: Opas vanhempien ja lasten tukemiseen sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta. Sosiaali- ja terveysministeriö 2017:13, 2. Painos.

Hakulinen T, Santalahti P. [Meille tulee vauva -oppaasta tarvitaan eri kieliversioita lapsiperheiden tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden vuoksi](#). THL-blogi 13.3. 2018.

Hakulinen T, Pelkonen M, Salo J, Kuronen M. (toim.) [Ilmaa noo dhalanaaga](#). Meille tulee vauva -opas somaliksi. THL 2018.

Hakulinen T, Hietanen-Peltola M, Vaara S, Merikukka M, Pelkonen M. Laajoista terveystarkastuksista hyötyvät sekä perheet että neuvolahenkilöstö - ammattilaisten kokemuksia. Tutkimuksesta tiiviisti 33, Marraskuu 2017, THL.

Mölläri K, Saukkonen S-M, Hakulinen T. [Lasta odottavan perheen laajan terveystarkastuksen kirjaaminen](#). Tiedä ja Toimi -kortti.

Mölläri K, Saukkonen S-M, Hakulinen T. [Neljän kuukauden ikäisen lapsen laajan terveystarkastuksen kirjaaminen](#). Tiedä ja Toimi -kortti.

Mölläri K, Saukkonen S-M, Hakulinen T. [18 kuukauden ikäisen lapsen laajan terveystarkastuksen kirjaaminen](#). Tiedä ja Toimi -kortti.

Mölläri K, Saukkonen S-M, Hakulinen T. [4 vuoden ikäisen lapsen laajan terveystarkastuksen kirjaaminen](#). Tiedä ja Toimi -kortti.

Hakulinen T, Tiainen M. [Myös isille on paikka neuvolassa](#). THL-blogi 27.8.2018.

Markkula J, Kytö S, Hakulinen T, Lindberg P. [Lastenneuvola ja varhaiskasvatus lapsen päihteettömän kasvuympäristön tukena](#). Tiedä ja Toimi. THL 1/2018.

Tuomisto S, Oikarainen A, Hakulinen T. [Äidin perinataalivaiheen mielenterveysongelmien tunnistaminen ja hoitaminen](#). Hoitotyön tutkimussäätiö, Näyttövinkki 7/2018. 22.5.2018.

Hakulinen T, Mäkinen A. [Vanhemmat lukekaa pienelle lapsellenne](#). Lukukeskus, Vierasblogi 4.9.2018.

Korpilahti U, Hakulinen T, Rehnstrand M. [Tapaturmat puheeksi neuvolassa](#). Tiedä ja Toimi -kortti, u

Hakulinen T, Korpilahti U, Rehnstrand M. [Vauvan ravistelun ehkäisy](#). Tiedä ja toimi -kortti,

Hakulinen T, Mikkola K. [Imetyksen hyödyt ovat huikeat](#). THL-blogi 4.1.2018.

Ikonen R, Hakulinen T. [Imetysohjauksessa on kuunneltava perheiden yksilöllisiä tarpeita](#). THL-blogi 28.8.2018.

Arviointi

Hakulinen T, Hietanen-Peltola M, Vaara S, Merikukka M, Pelkonen M. 2018. [Ajanmukaiset käytänteet ja pitkät perinteet neuvolassa ja kouluterveydenhuollossa. Palvelujen seurantatutkimus 2016–2017](#). Raportti 11/2018. THL.

Wiss K, Hakamäki P, Hakulinen T, Hietanen-Peltola M, Ikonen J, Saaristo V, Saukko N & Ståhl T. [Äitiys- ja lastenneuvolan sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon henkilöstövoimavarat terveyskeskuksissa 2004–2017](#). Tutkimuksesta tiiviisti 32, marraskuu 2018. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Hakulinen T, Laajasalo T, Korpilahti U. [Mittarit ja menetelmät - hyvä renki vai huono isäntä?](#) THL-blogi 8.2.2018. Hakulinen T, Korpilahti U. [Yhdenvertaisuus neuvolapalvelujen saannissa katoaa asiakassetelin myötä](#). THL-blogi 3.5.2018.

Hakulinen T, Lehtomäki L. [Rapauttavatko jatkuvat uudistukset ja muutokset hyvin toimivat ehkäisevät palvelut?](#) THL-blogi 6.8.2018.

Liite 8. Perhekeskuksen avoin kohtaamispaikka

Marjatta Kekkonen

1. Tavoitteet

Tavoitteena on luoda lähipalveluna toimiva perhekeskustoimintamalli, jonka avulla varmistetaan, että kaikkien lasten ja perheiden voimavarat vahvistuvat, heidän osallisuutensa paranee sekä mahdollistetaan nykyistä varhaisempi avun ja tuen saanti. Osana perhekeskuksen toimintamallia rakennetaan lapsille ja perheille tarkoitettujen hyvinvointia ja terveyttä ml. mielenterveys sekä kasvua ja kehitystä edistävien ja tukevien peruspalvelujen ja toimintamuotojen sekä tarvittavan varhaisen tuen ja hoidon lapsi- ja perhelähtöinen palvelujen kokonaisuus. Lisäksi verkostoidaan ja yhteensovitetaan lasten ja perheiden julkiset sosiaali-, terveys- ja kasvatustalouden palvelut, järjestöjen ja seurakuntien palvelut, vapaaehtoistoimijat ja tarjotaan *kai-kille avoimia kohtaamispaikkoja*.

Tavoitteena on, että perhekeskuksesta kehittyy lasten ja perheiden näkökulmasta tarkoituksenmukainen ja toimiva lähipalvelujen kokonaisuus, joka sisältää **kohtaamispaikan**. Kohtaamispaikan tavoitteena on vahvistaa perheiden voimavaroja ja yhteisöllisyyttä sekä tarjota vertaistukea ja varhaista tukea sekä vähentää perheiden ja vanhempien yksinäisyyttä. Kohtaamispaikan toiminnassa huomioidaan monikulttuuristen ja maahanmuuttajaperheiden tarpeet. Perheet osallistuvat toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin.

Perhekeskuksen tavoitteena on tarjota lapsille ja aikuisille toimintaa ja vertaistukea **kohtaamispaikassa** sekä tarvittavat varhaisen tuen ja hoidon palvelut. Tavoitteena on mallintaa vertaistuki osana palveluita ja **kohtaamispaikan toimintaa** (yksilö- ja ryhmämuotoinen sekä lapsille että aikuisille). Lisäksi kohtaamispaikassa otetaan huomioon maahanmuuttajataustaisten ja muiden lasten, nuorten ja perheiden erityistarpeet.

Kohtaamispaikan toiminnan kehittämiseksi osana perhekeskusta käynnistettiin työpajaprosessi, jossa tuotettiin tietoa kohtaamispaikasta yhteisöllisenä toimintamuotona, toiminnan vahvuuksista sekä erilaisten perheiden huomioon ottamisesta (esteettömyydestä) toiminnassa. Työpajaprosessin tavoitteena oli tunnistaa;

- miten perhekeskuksen avoin kohtaamispaikka tukee lapsiperheiden arjessa selviytymistä sekä vanhempien ja lasten hyvinvointia
- kohtaamispaikkojen keskeisiä piirteitä; yhtäläisyyksiä ja eroja
- kohtaamispaikan hyviä käytäntöjä ja toimintamalleja
- miten kansallinen vertaiskehittämisen verkosto edistää yhteisen ymmärryksen rakentumista kohtaamispaikasta perhekeskuksessa.

2. Toimenpiteet

2.1 Työpajan työskentelytavat

Työpajatyöskentelyn ytimessä olivat avoimeen toimintaan osallistuvien asiakkaiden kohtaamiseen sekä eri toimijoiden väliseen yhteistyöhön liittyvät **yhteiset ratkaisut**, joiden avulla lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia yhteisöllisellä toiminnalla voitiin vahvistaa.

Kohtaamispaikan koordinaatiota ja yhteistyökysymyksiä tarkasteltiin työpajoissa sekä perhekeskuspalvelujen **sisäisen yhteistyön näkökulmasta että ulkoisen yhteistyön** eli kohtaamispaikan ja muiden palvelujen välisenä yhteistoimintana.

Työpajassa rakennettiin **yhteistä ymmärrystä** yhteisöllisen toiminnan mahdollisuuksista ja haasteista. Työskentelyssä ei pyritty kuvaamaan yksittäisen kohtaamispaikan (esim. järjestön perheentalo) erityispiir-

teitä. Työpajaprosessissa ei myöskään pyritty määrittämään yksityiskohtaisesti sitä, miten eri maakunnissa tulisi organisoida kohtaamispaikan toiminta. Työpajassa pohdittiin yhteisesti keskustellen sekä palvelumuotoilun työkaluja hyödyntäen;

- millaisten periaatteiden sekä toiminnallisten rakenteiden avulla kohtaamispaikan toiminta vastaa perheiden tarpeita
- miten toiminnan esteettömyys perheille ja lapsille voidaan varmistaa
- miten toimijoiden välinen yhteistyö saadaan selkeäksi ja sujuvaksi
- miten kohtaamispaikan ohjaus, koordinaatio ja yhteistoiminta tulee järjestää osana maakunnallista ja alueellista perhekeskustoimintamallia.

2.2 Työpajaosallistujat

Työpajaan kutsuttiin mukaan maakuntien, kuntien, järjestöjen ja seurakuntien perhekeskustoimijoita, jotka koordinoivat, toteuttavat ja kehittävät avoimen kohtaamispaikan toimintaa. Työpajaan toivottiin mukaan osallistujia kunnista, joissa avointa varhaiskasvatusta /kohtaamispaikkatoimintaa oli järjestetty jo pitkään sekä toimintaa vasta käynnistäviä hankkeita /maakuntia/kuntia/järjestöjä.

Työpajoihin osallistui laaja joukko toimijoita lapsiperheiden sosiaali- ja terveystalvuluista, varhaiskasvatuspalveluista, järjestöistä, seurakunnista sekä kehittämishankkeista. Osallistujat tulivat kattavasti eri maakunnista: Lappi (Tornio), Pohjois-Pohjanmaa, Kainuu, Keski-Pohjanmaa, Etelä-Pohjanmaa, Keski-Suomi, Pohjois-Savo, Etelä-Savo, Pohjois-Karjala, Kymenlaakso, Satakunta, Päijät-Häme, Varsinais-Suomi, Pääkaupunkiseutu ja Uusimaa.

Työpaja toteutettiin niin, että etäosallistuminen mahdollistui. Tämä mahdollisti Kainuun, Lapin, Pohjois-Pohjanmaan, Pohjois-Karjalan sekä Etelä-Pohjanmaan kaltaisten maakuntien laajan osallistumisen.

2.3 Lasten, nuorten ja perheiden osallisuus

Työskentelyyn osallistuneet työntekijät ja kehittäjät keräsivät tietoa perheiltä ja vanhemmilta ja mahdollistivat näin lasten ja perheiden osallisuuden kehittämistyössä. Ryhmien jäsenenä toimivat työntekijät kutsuivat maakunnissa, kunnissa ja kohtaamispaikoissa lapsia, nuoria ja vanhempia keskustelemaan kulloinkin käsiteltävänä olevasta teemasta. Perheiden ja lasten ääni tuotiin työskentelyyn yhtäältä paikallistasolla toteutettavien välitehtävien kautta.

3. Kohtaamispaikan työpajan teemat

Työpajaprosessi perustui palvelumuotoilun kehittämisotteelle. Työskentelyssä käytiin läpi avoimen kohtaamispaikan sidosryhmät ja yhteistyökumppanit, rooli perhekeskuksen palveluverkostossa, toiminnan koordinaatio, ohjaus ja yhteistoiminta, lasten, nuorten ja perheiden tarpeet ja odotukset toiminnalle, lasten, nuorten ja perheiden osallisuus, kohtaamispaikan toimintaperiaatteet, tehtävät ja toiminnot sekä kriteerit.

3.1 Yhteistyöverkostot, sidosryhmäanalyysi

- palvelumuotoilu työpajatoiminnan lähtökohtana
- kohtaamispaikan sidosryhmät, yhteistyökumppanit
- yhteistyö sote-palvelujen kanssa, varhaiskasvatuspalvelujen, kunnan palvelujen ja järjestöjen ja seurakunnan kanssa
- sidosryhmien roolit ja tehtävät kohtaamispaikan toiminnassa

3.2 Koordinaatio, yhteistyö, ohjaus

- kohtaamispaikka osana perhekeskustoimintamallia maakunnan tasolla ja paikallisissa perhekeskuksissa

- kohtaamispaikan tilat, eri toimijoiden vastuut, yhteistyösopimukset, kunnan, maakunnan, järjestöjen, seurakuntien ja muiden toimijoiden yhteistyö

3.3 Asiakasymmärrys

- asiakasymmärryksen lisääminen palvelumuotoilussa
- asiakkaan arki ja arkijana
- palvelun arvo asiakkaan arjen kannalta
- työkalujen harjoittelu
- asiakasymmärryksen kerääminen

3.4 Yhteisöllisen toiminnan toimintaperiaatteet

- Lasten ja perheiden kohtaaminen - toimintaperiaatteena ja toimintaa ohjaavana arvona
- lasten ja perheiden odotukset ja tarpeet kohtaamispaikan toiminnalle
- kohtaamisen merkitysten ja suhteiden avaaminen; kohtaaminen lasten ja perheiden kesken, kohtaaminen ammattilaisten kesken, kohtaaminen ammattilaisten ja vanhempien kesken, osallistuminen vapaaehtoisten kesken
- kohtaaminen yhteisöllisyyden rakentajana ja dialogisen oppimisen mahdollistajana
- lasten ja perheiden osallisuus

3.5 Tehtävät ja rooli perhekeskuksen palveluverkostossa

- kuvata kohtaamispaikan tehtävät perhekeskuksessa
- perustella, miksi yhteisöllistä toimintamuotoa tarvitaan
- kohtaamispaikka yhteisöllisyyden tuottajana
- kohtaamispaikka avoimena yhteisönä

3.6 Kohtaamispaikkatoiminnan kriteerit

- tiedon tuottaminen tekijöistä, joiden perusteella voidaan tunnistaa, että jollakin alueella sijaitseva toimija on osa perhekeskusta
- tiedon tuottaminen kohtaamispaikkatoiminnan laatukriteereistä
- kriteerien yhdistäminen jatkuvan vertaisarvioinnin ja palautteen keräämiseen
- arviointi kohtaamispaikan oman toiminnan seurannan välineenä
- lasten ja perheiden osallisuutta vahvistavat seuranta- ja arviointimenetelmät
- arviointiin osallistuvat ryhmät; asiakkaat, vapaaehtoiset, työntekijät, yhteistyökumppanit

3.7 Kohtaamispaikan palvelusuunnitelma (service blue print)

- koota osallistujien kokemustietoa kohtaamispaikan saavutettavuudesta
- kuvata keinoja, joilla tietoa kohtaamispaikasta voidaan levittää
- kuvata asiakkaiden ohjautuminen toimintaan erilaisia polkuja pitkin
- kuvata asiakkaalle näkyvä osio toiminnasta sekä asiakkaalle näkymätön osa

4. Työpajan työskentelyä ohjaavat periaatteet

Työpajatyöskentelyssä sovellettiin syksyllä 2016 toteutettua kansallista LAPE-työpajaprosessia, jossa tarkastelussa olivat perus-, erityis- ja vaativan tason palvelut. **Työpajatyöskentelyn tavoitteena oli yhteisesti tuotetun ja tietoon perustuvan perhekeskus kohtaamispaikan toimintamallin kuvauksen tuottaminen.** Keskeisiä työskentelyä ohjaavia periaatteita olivat:

1. **Reflektiivinen, eri näkökulmia yhdistävä ja pohtiva keskustelu**, jonka avulla tuotettiin ymmärrystä kohtaamispaikan tavoitetilasta. Työskentelyssä otettiin huomioon sekä tutkimus- että kokemustieto.

2. *Työskentelyä ohjaavat arjen työstä nousevat arvot ja periaatteet.* Erityisesti asiakastyötä koskevien teemojen osalta työskentelyssä oli keskeistä toimijoiden arjen käytännöistä nouseva kokemus- ja tutkimustieto (practice based evidence).

3. Työskentelyä ohjasi vaatimus kuvata *tavoitteena oleva uusi palvelu/toimintamalli sekä perustella se.* Työskentely dokumentoitiin siten, että palvelukuvauksesta ilmenee, mihin tutkimus- tai muuhun tietoon, havaintoihin sekä esimerkiksi eettisiin periaatteisiin palvelua tai toimintamallia koskeva kannanotto perustuu.

4. *Tiedollisten perustelujen kirjaamiseen ja etsimiseen.* Tiedolliset perustelut liittyivät erityisesti palvelumuotoilussa käytettyjen työkalujen perusteluihin sekä esittelyyn. Lisäksi hyödynnettiin tarvittavin osin muita kirjallisia lähteitä tai tutkimuksia.

5. *Palvelumuotoiluun perustuva mallintamistyö käsitettiin kollektiiviseksi, jokaista ryhmäläistä haastavaksi tiedonrakentamisen prosessiksi.* Ryhmän tehtävänä oli paitsi tuottaa näkemys perhekeskuksen kohtaamispaikan toimintamallista sekä koota ja kuvata yhteisvastuullisesti ja työnjaosta sopien toimintamalliin sisältyvät ratkaisut ja linjaukset osana perhekeskuspalvelukokonaisuutta.

5. Työpajan aikataulu, viestintä, aineistot

Työpaja kokoontui yhteensä 10 kertaa alkaen kevästä 30.5.2017 ja päättyen 22.11.2018. Työskentelyaikataulun perustan muodostivat valtakunnalliset LAPE – verkosto- ja konferenssitapahtumat. Työpaja kokoontui syksyllä 2017 yhtä aikaa perhekeskuksen maakunnallisen työpajan kanssa, mutta vuoden 2018 aikana tapaamiset lomitettiin maakunnallisten ja LAPE-hankepäivien kanssa niin, ettei päällekkäisyyksiä syntynyt. Työpajat järjestettiin muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta Terveystien ja hyvinvoinnin laitoksen tiloissa, jossa oli mahdollista järjestää myös etäyhteys. Työpajojen kokoontumisajat olivat:

1. Työpaja 30.5.2017
2. Työpaja 22.9.2017
3. Työpaja 13.10.2017
4. Työpaja 23.11.2017
5. Työpaja 26.1.2018
6. Työpaja 9.3.2018
7. Työpaja 25.5.2018
8. Työpaja 24.8.2018
9. Työpaja 21.9.2018
10. Työpaja 22.11.2018.

Kutsut, ohjelmat ja ilmoittautumislinkit vietiin THL:n LAPE -sivuille. Työpajoista tiedotettiin myös perhekeskuksen maakunnalliselle työpaja- ja sittemmin yhdyshenkilöverkostolle ja sitä kautta edelleen maakuntien kehittäjille ja toimijoille. Kohtaamispaikan työpajoihin osallistuneille viestittiin sähköpostitse.

Työpajoista tuotettiin kalvosarjoja, työpajatuotoksia (työryhmätuotoksia) sekä välitehtävien materiaaleja. Työpajan esityskalvot jaettiin osallistujille, muu materiaali työstetään vuoden 2019 kuluessa.

6. Työpajaprosessin valmistelutiimi

Työpajan valmistelusta vastasi pieni tiimi, johon kuuluivat hankepäällikkö Ulla Lindqvist, LSKL sekä hyvinvointikoordinaattori Kirsi Mäkilä Heinolan kunnasta. Valmistelutiimi kokoontui kuusi kertaa.

7. Tuotokset ja tulokset

Työpajoja varten valmisteltiin esittelydioja ja työpajojen ryhmätyöskentely koottiin yhteen ja lähetettiin yhteenvetoina osallistujille. Asiakasymmärrystä koskevan materiaalin läpikäyntiä kuvaamista ja analysointia jatketaan. Työpajatyöskentelyn tuotoksina osallistujille lähetettiin:

- valmistelua varten laaditut esittelykalvot
- työpajatyöskentelystä yhteen kootut yhteenvedot
- asiantuntijapuheenvuorojen esittelykalvot
- palvelumuotoilun työkaluja kuvaavat diat.

Vuoden 2018 aikana työpajaprosessia käytettiin laajasti kohtaamispaikan tehtävien ja roolin kuvaamiseen perhekeskuksessa. Samoin kohtaamispaikan kriteerit kuvattiin erillisessä kalvosarjassa. Työpajatyöskentelyn keskeiset tulokset on kuvattu Kohtaamispaikka perhekeskuksessa -julkaisussa, joka ilmestyi THL:n Tutkimuksesta tiiviisti -sarjassa vuodenvaihteessa 2018–2019. Lisäksi kirjoitetaan kohtaamispaikan toimintaa valottava blogi-sarja kevään 2019 kuluessa. Keskeisimpänä tuloksena oli osallistujien yhteisen ymmärryksen syntyminen perhekeskuksen kohtaamispaikasta, sen kytkeytymisestä perhekeskukseen sekä lasten, nuorten ja perheiden omien asiakaskokemusten hyödyntäminen kohtaamispaikan palvelumuotoilun eri vaiheissa.

Liite 9. Erotilanteen palveluilla kohti sovinnollista eroa

Katriina Bildjuschkin

Eropalveluilla kohti sovinnollista eroa

Tavoitteiden ja toimenpiteiden arviointi

Hankkeelle asetetut tavoitteet osoittautuivat realistisiksi ja konkreettisiksi. Eroauttaminen on kompakti kokonaisuus, jonka liittäminen osaksi maakunnallista perhekeskusta (kaikkea neuvolapalvelua, kasvatusta ja perheneuvontaa, avointa kohtaamispaikkaa) on luontevaa. Heti työn alussa oli selkeää, millaisia kokonaisuuksia aletaan kehittää, joten priorisointia ei tarvinnut tehdä, vaan maakunnat löysivät luontevia ja merkityksellisiä pilotointoja helposti. Siltaus aloitettiin heti työn alussa, sillä kehittämistyötä tehtiin yhteiskehittämällä, jolloin maakunnat sitoutuivat omien hankkeidensa kautta kokonaisuuteen ja vuoropuhelun muiden kehittäjien kanssa.

Yleiset linjaukset eroauttamisen kehittämiseksi

- **Erokehittäjien kanssa päätettiin, että** kevään ja kesän 2018 aikana kukin maakunnallinen kehittäjä kuvaa oman kehittämistyönsä ja mahdollisesti myös vaikuttavuuden näkökulmasta, mikäli se lyhyellä aikataululla on mahdollista.
- Erokehittäjät muodostivat ryhmän, jonka puitteissa päätettiin tiedottaa laajasti eropalveluista. Ryhmässä sovittiin myös, että informaatiota viedään maakunnallisen perhekeskuskehittäjäryhmälle.

Maakunnissa sivistystoimen, sekä sosiaali- ja terveystoimen toimijoiden lisäksi kehittämistyössä olivat mukana järjestöt ja seurakunnat, mm. Ensi- ja turvakotien liitto, perhe-, parisuhde- ja vanhemmuusjärjestöt. Eropalveluita päätettiin kehittää ja pilotoida maakunnissa seuraavista aiheista:

- vanhemmuussuunnitelmasta
- sähköisistä palveluista
- eron ensiapupisteestä
- apuaeroon.fi sivujen käytöstä

Tapaamiset erokehittäjien kanssa LAPE-muutosohjelman LAPE-päivien aikana

- LAPE-päivillä 29.–30.5. 2017 perustettiin verkosto, joka alkoi yhdessä koota tietoa eroauttamisen tueksi.
- LAPE-päivillä 9/2017 yhdistyttiin väkivaltatyön kanssa.
- LAPE-päivillä 11/2017 teemana: monikulttuurisuus, esimerkkinä saamelaisuus sekä lasten kokema väkivalta

Johtamisen ja ohjauksen arviointi

Kehittäminen tapahtuu kumppanuuksissa maakunnissa. THL:n tarjoama työpajatuki on ollut suunnitelmallista ja jatkuvaa. Myös maakuntien sekä järjestöjen välinen vuoropuhelu käynnistyi.

Tulosten ja vaikutusten arviointi

Eropalveluilla kohti sovinnollista eroa – työ vuonna 2018

Koko LAPE-hankkeessa päätettiin yhteinen linja, että erilliset pajat lopetetaan ja viimeisen hankevuoden ajan työskennellään yhteisissä perhekeskuskehittämispajoissa. Tässä nivelvaiheessa maakunnissa koettiin jonkin verran, että tukea olisi ollut hyvä jatkaa hankekohtaisesti. Erillisten hankesuunnitelmalähtöisten pajojen lopettamisen jälkeen kehittämistyötä jatkettiin perhekeskuskehittämisen osana ja maakunnallista kehittämistä kuitenkin jatkettiin suunnitellusti maakuntien hankkeissa. Keskeistä oli, että eroauttamista ei koeta erityistason palveluna, joka on poislähtämistä perhekeskuksen perustyöstä, vaan lähiapuna ja esimerkiksi avoimen kohtaamispaikan teemana.

- Kehittämistyö ja sen tulokset maakunnissa raportoitiin THL:lle syksyn 2018 alussa ja kehittämistyö koottiin yhdeksi työpaperiksi syksyn 2018 aikana.
- Kehittämistyössä pohdittiin liittymäpintoja varhaiskasvatuksen, koulun ja perhekeskuksen välillä. Esimerkiksi tarvitaanko eroneuvola neuvoloiden rinnalle? Jalkautuuko kasvatus- ja perheneuvolatoimi eri osa-alueille vai onko kasvatus- ja perheneuvonta osa perhekeskustyötä? Miten lastenvalvojat ja olosuhdeselvittäjät ovat osana maakunnallista perhekeskuskokonaisuutta?

Kehittämistyötä tuettiin maakuntamatkojen ja maakunnallisissa seminaareissa tehtyjen alustusten avulla. Käytössä oli myös sähköpostiryhmä, jossa jaettiin informaatiota matalalla kynnyksellä. Tiedon jakamisessa käytettiin myös sosiaalista mediaa ja tehtiin LAPE-päivien yhteydessä twiitteja. Käytettävissä oli myös LAPE-muutosohjelman maakuntablogeja, THL:n blogeja sekä parisuhdejärjestö Kataja ry:n blogi. Tietoa eroauttamisesta jaettiin myös Perhetutkimuksen päivillä 4/2018 (posterit eroauttamisesta ja vanhemmuussuunnitelmasta). Sovittiin, että vuonna 2018 eroauttamista kehitetään maakunnissa ja erilliset pajat loppuvat ja siirrytään yhteisiin perhekeskuspajoihin. Maakunnat raportoivat THL:lle oman prosessinsa elokuuhun 2018 mennessä.

Muutoksen pysyvyyden ja odotettujen vaikutusten arviointi

Kehittämistyön raportointi

Tulosten voidaan arvioida olevan pysyviä, koska eroauttamisen menetelmiä kehitetään jo nyt osana olemassa olevia palveluja. Kriisiytyneet erot maksavat yhteiskunnalle. Jokainen sovinnollinen ero on halvempi sekä inhimillisempi ja lasta tukeva. SOTE-maku -asia erojen kohdalla tulee kehittää perhekeskustoimintamallin osana.

Maakunnissa tapahtuvan perhekeskustoimintamallin järjestäytymisen ja perhekeskuksen tehtävien kuvaamisen sekä tehtävien tekemisen mahdollistamisen kuvaamisen jälkeen voidaan arvioida, kuinka kiinteäksi osaksi varhainen tuki on saatu perhekeskusta. Keskeistä on, että eroauttamista ei koeta erityistason palveluna, joka on poislähtämistä perhekeskuksen perustyöstä, vaan lähiapuna ja esimerkiksi avoimen kohtaamispaikan teemana.

Eroauttamisesta tehtiin työpaperi, jossa kuvataan jokaisessa maakunnassa kullakin alueella tehdystä LAPE – erokehittämisestä aiemmin sovittujen teemojen mukaisesti. [Raportti](#) valmistui ja ilmestyi 12/2018. Lisäksi osana erokehittämistä perustettiin työryhmät pohtimaan kasvatus- perheneuvontaa sekä lastenvalvojien ja olosuhdeselvittäjien työtä.

[KAPENE työpaperi](#) julkaistu 6/2018. [Perheoikeudelliset palvelut työpaperi](#) julkaistu 12/2018.

THL:n Perhekeskusverkkosivut

Miten eroavia vanhempia autetaan perhekeskuksessa?

- Vanhemmat saavat tukea sovinnollisuuteen ja välineitä yhteistoimintaan eron eri vaiheissa neuvolasta, kasvatus- ja perheneuvonnasta sekä perhekeskuksen perheoikeudellisista palveluista
- Vanhempia tuetaan ja autetaan laatimaan yhdessä vanhemmuussuunnitelmaa
- Vanhemmat saavat tietoa eron vaiheista ja vertaistukea verkon palveluista
- Perhekeskuksen eron ensiapupiste palvelee ilman ajanvarausta ja auttaa eron ensivaiheiden järjestelyissä
- Vanhemmat saavat vertaistukea sekä avoimissa kohtaamispaikoissa että verkon ryhmissä

- Avoimissa kohtaamispaikoissa järjestetään ammatillisesti ohjattua ryhmätoimintaa sekä ohjattua toimintaa aikuisille ja lapsille
- Etävanhempia tuetaan yhteistyövanhemmuudessa
- Yhteistyövanhemmuutta tuetaan sekä erotessa että eron jälkeen
- Vanhempien avuntarpeisiin vastataan tarjoamalla perhetyötä, kasvatus- ja perheneuvontaa sekä vertaistukea
- Perhettä ohjataan tunnistamaan omia voimavaroja ja rakentamaan tukiverkkoja

Lisäinfoa:

Julkaistut blogit:

[Kesälomalla on aikaa parisuhteen puolivuotistarkistukselle](#)

[Kataja ry:n sivuilla eroblogi](#)

[Kataja ry:n sivuilla blogi väkivallan huomioimisesta eroauttamisen yhteydessä](#)

[Lapin LAPE blogikirjoitus](#)

[Kataja ry:n sivulla parisuhteesta](#)

[Kataja ry:n sivuilla parisuhteesta](#)

[Kataja ry:n sivulla parisuhteesta](#)

[Kataja ry:n sivuilla seksuaalisuuden puheeksi ottamista parisuhdetyössä](#)

Liite 10. Lastensuojelun toimeenpanon tuki

Seuraavassa taulukossa on esitetty kaikki tilaisuudet ja kehittämiskokonaisuudet joissa THL on ollut mukana vähintään osa-toteuttajana. Sen lisäksi on lueteltu kehittämisen tueksi tuotetut materiaalit sekä kansalliset lopputuotokset.

	TILAISUUS JA AJANKOHTA
TILAISUUDET VUONNA 2016	<p>Mallinnustyöpajat (osa työpajoista toteutettiin yhteistyössä muiden kehittämiskokonaisuuksien kanssa)</p> <p>17.6. 2016 Erityis- ja vaativan tason työpajaprosessi, I työpaja 2.9.2016 Erityis- ja vaativan tason työpajaprosessi, II työpaja 30.9.2016 Erityis- ja vaativan tason työpajaprosessi, III työpaja 18.10.2016 Erityis- ja vaativan tason työpajaprosessi, IV työpaja 3.11.2016 Erityis- ja vaativan tason työpajaprosessi, V työpaja 30.11.2016 Erityis- ja vaativan tason työpajaprosessi, VI työpaja 16.12.2016 Erityis- ja vaativan tason työpajaprosessi, VII työpaja</p>
TILAISUUDET VUONNA 2017	<p>Erityistason työpajat valtakunnallisilla LAPE-päivillä</p> <p>29.5. Lastensuojelun työpajojen teemoina turvallisuus- ja lasten kuuleminen sijaishuollossa, systeeminen lastensuojelu 21.9. Erityis- ja vaativan tason palvelut - kehittämiskokonaisuuden yhteinen työpaja 23.11. Erityis- ja vaativan tason yhteinen työpaja</p> <p>Yhteiskehittämispäivät maakunnissa 28.4.2017 Lastensuojelun sijaishuolto. THL, Socca sekä FSKC yhteistyössä Pääkaupunkiseudun LAPE-hankkeen kanssa. Helsinki. 120 osallistujaa. 1.9.2017 Systeeminen lastensuojelu. Lupa auttaa- hanke, Vasso ja FSKC. 6.9.2017 Yhteinen perhe – kohti monitoimijaisia perhetyötä (perhetyö ja perhekuntoutus). ISO sekä Kainuun, Etelä-Savon, Pohjois-Savon ja Pohjois-Karjalan LAPE-hanke. 28.9.2017 Yhdessä kohti ihmissuhteista rakentavaa lastensuojelua. (Systeeminen lastensuojelu, integratiivinen näkökulma, lasten ja nuorten psykiatria.) Socom. Kouvola. 11.10.2017 Monitoimijainen arviointi. Koske. Jyväskylä. 18.10.2017 Lastensuojelun perhehoito nyt ja tulevaisuudessa Päijät-Hämeessä. Päijät-Hämeen Lape-hanke, Verso, Lahti. 80 osallistujaa. 31.10.2017 Perhehoidon yhteiskehittämispäivä. Seinäjoki. THL, SonetBotnia, 52 osallistujaa. 8.11.2017 Perhetyö ja perhekuntoutus. Sosiaalitaito, Verso, FSKC, Uusimaa. Porvoo. 11.12.2017 Systeeminen lastensuojelu ja vertikaalinen integraatio. Poske (Pohjois-Pohjanmaa sekä Lappi). Rovaniemi.</p>

	<p>Lastensuojelun monitieteiset tutkimuspäivät 30.11.2017 – 1.12.2017 Mitä mieltä!? Lastensuojelun, mielenterveyden ja hyvinvoinnin yhteiset rajapinnat. III monitieteiset lastensuojelun tutkimus- ja kehittämispäivät.</p> <p>Kehittäjäverkoston tapaamiset 15.11.2017 Sijaishuollon kehittäjäverkoston tapaaminen - teemana sijaishuollon ohjaus ja valvonta</p> <p>Systeemisen mallin tapahtumat 3.4.2017 Yhteinen orientaatiopäivä</p> <p>Kouluttajakoulutus (kevään ryhmä) 15.–17.5.2017 Koulutus 11.–12.9.2017 Koulutus 9.–10.10.2017 Koulutus 11/2017–02/2018 Neljä työnohjauskertaa</p> <p>Kouluttajakoulutus (syksyn ryhmä) 18.–20.9.2017 Koulutus 16.–17.10.2017 Koulutus 13.–14.11.2017 Koulutus 12/2017–3/2018 Neljä työnohjauskertaa</p> <p>Systeemisen mallin esimiestyöpajat 8.9.2017 esimiesten työpaja</p>
TILAISUUDET VUONNA 2018	<p>Avo- ja sijaishuollon yhteiset tapahtumat</p> <p>3.2.2018 Kokemusasiantuntijapäivä</p> <p>4.6.2018 Lastensuojelun voimavaraverkoston ja LAPE-muutosohjelman lastensuojelun kehittäjien verkostotapaaminen. Kuntaliitto + THL + STM yhteistyöpäivä.</p> <p>20.9.2018 Lastensuojelun sosiaalityön yhteistyöpäivä. THL. Lastensuojelun kehittäjät ja valvontaviranomaiset</p> <p>20.11.2018 LAPE-lastensuojelun tutkimusseminaari. Tulosten esittelyä.</p> <p>Lastensuojelun kehittäjäverkoston tapaamiset</p> <p>31.1.2018 Lastensuojelun kehittäjäverkoston kokous - sijaishuollon iltapäivässä perhehoito fokuksessa - avohuollon iltapäivässä työskentelyn organisointi ja toiveet</p> <p>7.3.2018 Lastensuojelun kehittäjäverkoston kokous - sijaishuollon iltapäivässä laitoshoidon monitoimijainen kehittäminen - perhetyön ja perhekuntoutuksen pilotit, systeminen työskentely, monitoimijaisuus</p> <p>3.5.2018 Lastensuojelun kehittäjäverkoston kokous - sijaishuollon iltapäivässä lapsilähtöinen sijoitusprosessi ja sijoitettujen lasten</p>

	<p>kuuleminen</p> <p>-avohuollon työryhmien perustaminen: osaaminen lastensuojelun sosiaalityössä, systeemisen verkostoyhteistyön periaatteet, sosiaalihuollon ja perhetyön porrasteisuus</p> <p>27.9.2018 Lastensuojelun kehittäjäverkoston kokous.</p> <p>- sijaishuollon iltapäivässä katsaus sijaishuollon maakunnalliseen kehittämiseen</p> <p>- Satula-hankkeen työskentelyn esittelyä, LAPE-teesien käsittely</p> <p>14.11.2018 Lastensuojelun kehittäjäverkoston kokous. Avo- ja sijaishuollon verkostojen yhteinen päivä.</p> <p>-verkoston toiminnan arviointia</p> <p>-Uudistuva lastensuojelu –julkaisun julkistamistilaisuus</p> <p>Yhteiskehittämispäivät maakunnissa</p> <p>24.1.2018 En systemisk verksamhetsmodell för barnskyddet. SonetBotnia och FSKC. Helsingfors/Vasa.</p> <p>2.2.2018 Monitoimijainen arviointi. Tampere. Pikassos ja Pirkanmaan LAPE/Pippuri.</p> <p>27.3.2018 Lapsen hyvinvointi rakentuu suhteissa. (Lastensuojelun laitoshoido). Lappeenranta. THL, Socom, Eksote ja Kymenlaakso Lape-hanke.</p> <p>12.4.2018. Sijaishuollon ohjaus ja valvonta – lastensuojelun yhteiskehittämispäivä. Pori. THL, Pikassos ja SATULA-hanke.</p> <p>12.10.2018 Lasten kaltoinkohtelun Yhteiskehittämispäivä - miten tuetaan lasta ja suojataan perhettä monitoimijaisesti? Turku, Logomo. Järjestäjinä Vasso ja Lupa-auttaa hanke.</p> <p>26.10.2018 Monialainen työskentely lasten ja nuorten palveluiden erityisen vaativissa OT-asiakkuuksissa ja yhteistyöalueen rakenteissa. Tampere. Järjestäjät Pikassos ja SonetBotnia.</p> <p>12-13.11.2018 Sijaishuolto valtakunnallinen yhteiskehittämispäivä: SIJAIS-HUOLTO NYT! Osallisuuden vahvistaminen ja lapsikeskeisyys sijaishuollossa valtakunnalliset yhteiskehittämispäivät. Espoo.</p> <p>21.-22.11.2018. Valtakunnalliset Avohuollon Yhteiskehittämispäivät. Kuopio. Järjestäjät: Sosiaalialan osaamiskeskukset, THL sekä LAPE-muutosohjelma. Kuopio.</p> <p>Systemisen mallin esimiestyöpajat ja seminaarit</p> <p>9.2.2018 Esimiesten työpaja</p> <p>21.3.2018 Päätösseminaari (kouluttajaparit ja tiimien esimiehet)</p> <p>22.5. 2018 Systemisen mallin kouluttajien täydennyskoulutuspäivä</p>
--	--

Seuraavassa taulukossa esitetään toimeenpanon tukena tuotetut julkaisut:

Tutkimustietoa	
THL-raportti 1/2019	Laakso, Riitta (2019a) "Ne näki musta". Huostassa olevien lasten hyvinvointi ja sijaishuoltoon liittyvät kokemukset.
THL Raportti 3/2019.	Aaltio, Elina; Isokuortti, Nanne (2019) Systeemisen lastensuojelun toimintamallin pilotointi: Valtakunnallinen arviointi.
Artikkeli teoksessa Petrelius Päivi ja Eriksson Pia (toim) (2018) Uudistuva lastensuojelu: kohti asiakkaiden ja ammattilaisten yhteistoimintaa. THL työpaperi 32/2018.	Laakso Riitta, Helavirta Susanna, Seppälä Leena, Penders Merja & Krohns Niina (2018) Minunkin näkemyksilläni on merkitystä – sijoitetun vammaisen lapsen oikeus tulla kuulluksi.
Artikkeli lehdessä Yhteiskuntapolitiikka 1/2019	Laakso, Riitta (2019b) <i>Lastensuojelun toistuvat sijoitukset ja monipaikkainen asuminen – sijoitettujen nuorten näkökulma.</i>
pdf julkaisu	Korhonen, Isabella (2017) Sijaishuolto Pohjoismaissa Tutkimuskatsaus pohjoismaiseen kirjallisuuteen 2010–2017.
THL työpaperi 42/2016	Fagerström, Katarina (2016) Ihmissuhteita rakentava ja ylläpitävä lastensuojelu. Hackneyn malli ja systeeminen käytäntö lastensuojelutyössä.
THL Päätösten tueksi 50/2018.	Heino, Tarja; Forsell, Martta; Eriksson, Pia; Känkänen, Päivi; Santalahti, Päivi; Tapiola, Mia (2018) Lastensuojelun, lastenpsykiatrian ja nuorisopsykiatrian yhteiset asiakkaat - yhteinen vastuu.
THL työpaperi 44/2016.	Eronen, Tuija; Laakso, Riitta (2016) Lastensuojelun laitoshoidon kasvatukselliset ja kuntouttavat orientaatiot ja niiden vaikutus: Tutkimuskatsaus kansainvälisiin tutkimuksiin 2010–2016.
THL työpaperi 45/2016.	Valkonen, Leena; Janhunen, Tarja (2016). Tutkimustietoa perhehoidon kehittämiseksi: Katsaus kansainvälisiin tutkimuksiin 2010–2016.
Esitys 8 th European Conference for Social Work Research 2018, Edinburgh.	Aaltio, Elina & Isokuortti, Nanne (2018) Evaluation of the Reclaiming Social Work Model in Finland.
Esitys Eusarf 2018 – Porto, Portugali	Laakso, Riitta (2018) Children´s lived experiences in residential care in Finland
Muita julkaisuja	
THL työpaperi 7/2017	Pia Lahtinen, Leena Männistö & Marketta Raivio (2017) Kohti systeemistä suomalaista lastensuojelun toimintamallia.

THL työpaperi 21/2017	Marja Alatalo, Kari Lappi & Päivi Petrelius (2017) Lapsikeskeinen suojelu ja perheen toimijuuden tukeminen lastensuojelun perhetyössä ja perhekuntoutuksessa – kohti monitoimijaista, yhteistä perhetyötä.
THL työpaperi 23/2017	Timonen-Kallio, Eeva; Yliruka, Laura; Närhi, Pekka (2017) Lastensuojelun terapeutin laitostuskasvatuksen mallinnus
THL työpaperi 20/2017	Tarja Heino & Emilia Säles (2017) Lasten ja perheiden yksilöllisiin tarpeisiin vastaava perhehoito. Kohti perhehoidon laadun vahvistamista
THL työpaperi 19/2017	Hoikkala, Susanna; Kojo, Raija; Tervo, Jaana; Aaltonen, Teija (2017) Sijaishuollon ohjauksen ja valvonnan malli : kohti lapsikeskeistä ja lapsenoikeusperustaista toimintatapaa
Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 187.	Elina Pekkarinen (2017) Koulukoti muutoksessa. Selvitys koulukotien asemasta ja tehtävästä.
THL työpaperi 21/2018.	Petta Porko, Tarja Heino & Pia Eriksson (2018) Selvitys yksityisistä lastensuojelun yksiköistä.
Artikkelijulkaisu, 24 artikkelia. THL työpaperi 32/2018.	Petrelius Päivi ja Eriksson Pia (toim.)(2018) Uudistuva lastensuojelu: kohti asiakkaiden ja ammattilaisten yhteistoimintaa.
THL työpaperi 11/2019. 11/2019.	Heino Tarja & Eriksson Pia (2019) Lasteri - ideasta toteutukseen: Selvitys lastensuojelun 24/7 yksiköiden tietokannasta.
Tilastoraportti 9/2018.	Martta Forssell, Tarja Heino & Tuula Kuoppala (2018) Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten sijoitusten kestot 2016.
Blogit ja muut tuotetut materiaalit	
THL blogi 19.6. 2018	Satu Mäki-Fossi, Lars Lindholm & Päivi Petrelius ”Kuinka järjestelmätason uudistus toteutetaan lastensuojelussa – reformin rakennuspalikoita sote-valmistelijoille”
THL blogi 30.1.2018	Pia Eriksson ”Lastensuojelun tietoaaukkoja paikkaamassa – kaivattua tietoa sijoitettujen lasten ja nuorten hyvinvoinnista”. (yhteistyössä tietopohjatiimin kanssa)
verkkojulkaisu	Mitä sinulle kuuluu? / Hur är det med dig – sosiaalityöntekijöille suunnattu materiaalipaketti. Materiaali on tuotettu tukemaan ensisijaisesti lapsen asioista vastaavaa sosiaalityöntekijää keskusteluissa sijoitetun lapsen kanssa. Materiaali koostuu yhdeksästä kuvitetusta ja tulostettavasta keskusteluteemasta sekä kyselylomakkeesta. Materiaali on kuvitettu ja pohjautuu laajaan tutkimustietoon.
Kansainväliset vierailut ja vieraat	Brittiläisen Hillary Cottamin (innovator and social entrepreneur) vierailu THL:ssä 17.2.2017.
	Vierailu Hackneyn lapsi- ja perhepalveluissa ja Morning Lane Associationissa Lontoossa 21.-22.3.2017.
	Tutustuminen RSW-mallin implementointiin Hullin lastensuojeluorganisaatiossa, Hull 12.4.2018.

	Tutustuminen RSW-mallin kouluttaja- ja konsultointiorganisaatioon Collective Spaceen, Lontoo 13.4.2018.
--	---

Liite 11. STM-THL välisen toimeksiantosopimuksen toteuttamiseen osallistuneet²

THL:n työn koordinointi

Arja Hastrup
Päivi Muranen (2016-kevät 2017)
Suvi Nipuli (kevät 2017-kevät 2018)
Aino Roponen (kesä 2018 – vuoden loppuun)

Viestintä

Kerttuli Punkari
Soila Veltheim
Auvo Mäkinen (sijaisti Kerttuli Punkaria osan aikaa)

Lapsen hyvinvoinnin ja seurannan tietopohja ja raportoinnin välineet

Pienten lasten tietopohja

Maaret Vuorenmaa
Ahlfors Dennis
Grönholm Marko Tapio
Koskenniemi Timo Matias
Okkonen Antti-Pekka Juhani
Pilviö Petteri
Rajala Rika
Simola Pekka Juhani

KT-kyselyn kehittäminen

Nina Halme
Satu Helakorpi
Reija Klemetti
Hanne Kivimäki
Riikka Ikonen
Pauliina Luopa
Johanna Seppänen
Martta Forsell
Outi Kanste
Dennis Ahlfors
Marko Grönholm
Timo Koskenniemi
Antti-Pekka Okkonen
Petteri Pilviö
Pekka Simola
Aleksandr Gerasin
Lilli Hedman
Lasse Mielikäinen
Laura Puranen
Jere Veltheim

² Monet työntekijöistä osallistuivat toimeksiantosopimuksen toteuttamiseen useammassa kehittämiskokonaisuudessa. Työpanosten suuruus vaihteli työntekijäkohtaisesti.

Perheystävällinen työpaikka

Katja Sankalahti

Lapsivaikutusten arviointi, lapsibudjetointi ja lapsiystävällinen kunta

Kati Honkanen

Tupu Ruuska

Perhekeskustoimintamalli

Arja Hastrup

Katriina Bildjuschkin

Tuovi Hakulinen

Marjatta Kekkonen

Jukka Mäkelä

Leena Normia-Ahlsten

Martta October

Päivi Santalahti

Olli Kiviruusu

Eeva Liukko

Minna Sinkkonen

Opiskeluhoolto (Varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitos lapsen ja nuoren hyvinvoinnin tukena)

Marke Hietanen-Peltola

Sarianna Vaara

Eva Autio

Lastensuojelun kehittäminen

Päivi Känkänen

Jaana Tervo

Tarja Heino

Päivi Petrelius

Pia Eriksson

Riitta Laakso

Elina Aaltio

Suvi Savola

Rika Rajala

Marko Grönholm

Matleena Huittinen

Luo luottamusta - suojele lasta opas ja verkkokoulutus

Päivi Lindberg

Jukka Pyhäjoki

Katja Sankalahti

Eve Lassila

Tupu Ruuska

Erityistason palveluiden uudistaminen

Jukka Mäkelä

Suvi Savola

Minna Sinkkonen

Matti Salminen

Reima Santala

Mia Tapiola

Päivi Kaukonen

Monialainen arviointi

Työhön osallistui lähes koko Lapset, nuoret ja perheet yksikkö